DR
1372
P3
IMS

The Institute of M...
LIB...
Toronto

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/rticeizduevnegai00poje

ČRTICE

iz

duševnega žitka štajerskih Slovencev.

Sestavil

dr. Josip Pajek.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

V LJUBLJANI.
NATISNILI J. BLAŠNIK-OVI NASLEDNIKI.
1884.

Trafenik
16 DM
Dimnik

ČRTICE

iz

duševnega žitka štaj. Slovencev.

Sestavil

dr. Josip Pajek.

LIBRARY
JUN 3 1982

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

V LJUBLJANI.

NATISNILI J. BLASNIK-OVI NASLEDNIKI.

1884.

PREDGOVOR.

„Da da polag mogućnosti odgovorim zadaći mojoj, odabrah si načelo: narisati obraz naše bratje Slovenacah tako, kakav jest: predstaviti stvari u prirodjenoj njihovoj ili naravnoj opravi, bez ikakva umětna bělila ili rumenila, t. j. bez da išto silom vrěmena izopačeno polěpšam, n. pr. da u pesnih i koju tudjinsku reč izostavim, da takovu s pravom slovenskom nadoknadim itd. . . . . Uveriti mogu občinstvo slavjansko, da će moje knjige sadàržavati čisto gradivo, od kojega će ma koi naslědnik moj slobodno i u miru věrni i podpuni obraz od narodnoga duševnoga života Ilirskih Slovenacah sagradi moći; i tako dakle prinosim slobodnim sarcem ove plodove truda mojega u sveti hram matere „Slavie.“ (Stanko Vraz v predgovoru k „Narodnim pesnim ilirskim“, str. XVII.)

K takemu vernemu in popolnemu obrazu narodnega duševnega življenja štajerskih Slovencev sem hotel v sledečem spisu svojim ljubim rojakom nekaj doneskov podati. Sostavki so uvrščeni v abecednem redu. Če je naslov sostavkov zložena beseda, sem se oziral v prvej vrsti na glavno, in še le v drugej na ločilno besedo. Če je naslov cel stavek, je sostavek uvrščen po prvej besedi v stavku. Kar sem našel v narečju pisanega, sem v narečju prepisal; pa tudi to, kar so mi zapisali poročevalci moji v jeziku, ki ga sami govore v olikanejšej družbi, in ki včasi ni niti čisto narečje niti književni jezik, sem pustil večidel vse čisto nespremenjeno, naj bi se izvirnost poročila po mogočnosti ohranila. Kar sem čul kje gredoč, to sem seveda podal v književni slovenščini.

Sv. **Andrej**, apostol. (30. novembra.)

Da dekle zve svojega prihodnjega moža, se posti svetemu Andražu; pa ne sme celi dan nič jesti, le pred spanjem pojé tri pšenična zrna; v spanji se jej potem ženin prikaže. (Zapis. Ivan Kolarič iz Središča). „Na Andrejevo je v Veržeju semenj. Ktero dekle se želi omožiti, mora se svetemu Andreju postiti, na Andrejevo pa v Veržej iti na semenj in si robec kupiti. Ta veržejski robec mora do božiča vsak dan robiti; na sveti post mora biti zarobljen; na sveti dan ga mora pri sebi imeti pri vseh treh mašah. Kedar gre spat, mora veržejski robec pod glavo djati in na njem spati. Kedar koledniaki pod oknom kolednico odpojejo, začne se ji sanjati, in v sanjah vidi pajbara, ki bo njen ženin.“ („Slov. Gosp.“ 1870. 6.)

Atila pa grob njegov.

„Atila je že prejd (442.) tu v' našem kraji, na Kaciani pri kapeli zvun Radgone tabor imel.“ Na Kaciani je bukovje, gradiše imenovano; v njem je okrogli brežčen z' dvojim globokim jarkom obdan. Od tega brežčeca se poveda, da je tu negda davno krala Atila grad bil; je pa tudi en kamen tu vunskopan, ker 'ma ta napisek: Ad. Kapellam. In Eremo. Kocian. Attila. Kastra. Netatus. Est. CCCCXXXXII, t. j. Pri kapeli v' pustini Kocian je Atila tabor postavil v' leti 442. Tu so tudi nenavadno velike živinske ino človeške kosti vunskopane.“ (Ant. Krempl „Dogodivšine štaj. zemle“ str. 55.) Kocijan je na meji proti sv. Jurju na Ščavnici. Ko sem l. 1880 v jeseni šel od Mole proti Kapeli, mi je kazal stari oče Kr . . . . mesto, kjer je baje zakopan kralj Atila, in ž njim veliko denarjev. „Kres“ (1882, str. 519.) omenja pravljice „da je Atila neki v tem kraji pokopan, in da truplo v trojno krsto — iz železa, srebra in zlata — zaprto tu počivlje.“ — Atila je dve noči v Vürbeku spal. Pokopan je med Müro in Dravo pod eno kapelo, ktera na treh stebrih stoji. (Zapisal Č. od sv. Barbare poleg Vurberga.) „Še hodimo po grobljah, ki jih je Atila storil, ino še je beseda med ljudmi, da kamor je kopito njegovih konjev udarilo, ni več trava zelenela. V Celju se kaže na zidu velika butasta glava z rogi, ino pravijo, da bi ta podoba Atila bila.“ (Slomšek v „Drobtincah“ 1847, str. 130.)

Jaga **baba.** (Krek „Einl.“ str. 111.)

O njej je pisal bajeslavne črtice Trstenjak v „Glasniku“ (1867, na str. 72.)

Vehtra **baba.**

„Pred tremi leti mi je pisal g. Vojteh Kurnik iz Tržiča, da sredpostno sredo fantalini Tržiške okolice z vodo in kamenjem napolnjen sod iz kakšnega griča skotnejo v bližji potok, da se v njem raztrešči. Tej igri pravijo „Vehtro babo kotalicati“. Vehtro babo poznajo od Tržiča prek kamniških planin tje do Pohorja. Vehtra baba je po narodnih povestih kraljica belih žen. Te bele žene so menda bile megle. Naj rajše stanuje v logih in bregovih, po letu tudi v globočinah jezerskih. Po zimi dela sneg, tako imenovano „babjo kašo“. Po zimi tudi rada spi v kakšni gorski duplji, in ne trpi pasjega lajanja. Tudi prede rada po zimi, in če jej pastarice po letu namečejo lanu, jim blagoslovi črede. Pastirji pravijo, da jo večkrat v mraku vidijo hoditi po najvišjih bregovih; v rokah drži ali zlato ročko ali pa vehtro (= Wanne, Janežič-Kleinmayr 503.). Tudi na Kravički jo je videl nek pastir domu jahati. Pastirji po planinah imajo posebno igro, pri kteri kličejo:

„Vehtra baba! deža daj!
Lanú ti dam debel kučaj.“

Večkrat oblečejo kakšno pastirico s plaščem, iz sitja spletenim, ter jo z vodo polivajo, okolo nje plešejo in kriče:

„Vehtra baba daj pšenice,
Moji kravički travice!“

(Trstenjak v „Glasniku“ 1859, III. 78.)

Sv. **Barbara** (4. decembra).

„Na predvečer pred sv. Barbaro se že mali dečki vadijo čestitek, da jih potem prihodnji dan lože izrekajo. Na Barbarino zjutraj pa hodijo jako zarana dečki od enega hrama do druzega. Ko stopi v sobo pozdravi domačine, rekoč: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ Po tem gre k mizi in krog nje, pa pravi svojo častitko: Bog nam daj žrebiče, (cüzeke)
„ „ „ teliče, (eceke = jüceke = jünčeke)
„ „ „ prešičke, (gudeke)
„ „ „ goščice, (žugice)
„ „ „ purice,
„ „ „ piščance,
„ „ „ račice, in vsega v obilnosti, enkrat pa

tudi dušno izveličanje, in tudi dosti kruha, pa malo otrok.“ (Zapisal Ivan Kolarič iz Središča.) „Ako na dan sv. Barbare pred ženska k hiši pride. ko možki, nimajo pri takej hiši prihodnje leto nobene mladine, tako da dve kokli eno pišče vodita.“ (Ivan Kolarič iz Središča.) Na sv. Barbare dan se mora pričeti stolec delati, pa ga počasno vsak dan izdelavati do božiča. Stolec mora k polnočnici vzeti in med povzdigovanjem na njega stopiti. Sedaj vidi vse copernice, kolikor jih je v župniji; vse so proti vratom obrnene ino mu pretijo s prstom. Hitro jo mora iz cirkve pobrisati, da kam pod streho pride; nevarnost bi bila velika, ako bi ga copernice pod milim nebom dobile.“ (Središče.) Znabiti se na te običaje ozira narodna „Bajula“, ki se nahaja v Vrazovej zapuščini. (IV. 3.)

„Derom derom Barbara — tralala
Vinom škrinja:
Lepi so Serjanci — tralala.“

Pevala je pesen „Negličeva Rezika“, torej v Lotmežkih goricah, kjer „Serjanci“ baje niso priljubljeni. Serjanci = Središčani.

Legenda od sv. Barbare.

Stoji stoji pole,
Lepo no šüroko,
Na poli stoji drevca,
Lepo no zeleno.

Pod drevcem stoji miza,
Okrogla no kamena,
Per mizi stoji stolček,
Stolček lep no svilnat.

Na njem sedi divica,
Prelepa sveta Barbara;
Na mizi ma pred seboj,
To sveto rešno telo.

Mimo pa je vlegla,
Steza lepa uglajena;
Po stezi pa perjaše,
Vojska mladih ludi.

Vsi so se perklonili,
Klobučice povzdignoli:
Pohvalen budi Jezoš,
Preluba sveta Barbara.

Pojdi Ti za nami,
S tim svetim rešnim telom,
S tim svetim rešnim telom,
Grešne duše nam obredi.

Naj odzajah pa perjaši,
Ti mladi vojvodinja;
On se ne perkloni,
Klobuka ne perzdigne.

Kaj pa Ti tu sediš,
Preluba sveta Barbara,
Na mizi si držiš
To sveto rešno telo.

Čakaj, čakaj vojvodinja,
Lepi mladi vojvodinja!
Jaz pa nêm k Tebi prišla,
Dâš močno me želea.

Nikaj, nikaj, Barbara,
Preluba sveta Barbara!
Jaz pridem k velikoj vojski,
Prez tebe lehko vmerjem.

On pride k velkoj vojski,
Vsega so obstrelili,
Vsega so obstrelili,
Pa še ga ne umorili.

On pa pride k velkoj vojski,
Vsega so obsekali,
Vsega so obsekali,
Smrti še mu ne zadali.

Oh! luba sveta Barbara!
Hodi k meni zdaj Ti!
S tim svetim rešnim telom.
Nahrani mi dušo.

(Narodna iz Vraz. zap. VIII. 39.)

Druga legenda o sv. Barbari se najde v Vraz. zap. (XII. 41. k.) Tam se pove, da bi morala devica Barbara vzeti „Donavskega“ kralja. Ker tega ni hotela, je ukazal njen oče sozidati turn, v kterega bi njo vrgli. Devica je želela na turnu treh oken, pa jej jih niso naredili. Celo leto je bila Barbara v turnu brez pomoči. Še le črez eno leto se je oče spomni, in hoče zdvojiti zavoljo svojega zločina. Barbara pa mu reče:

„Ljubeznivi oča moj,
Niste pogubili vi še duše,
Ne vi svoje, ne jaz svoje.
Jaz vam bom prišla na pomoč,
Oj s presvetim Rešnjim telesom,
Kadar vam bo naj bolj treba.“

Bčele.

„K takemu hramu, kjer je bučelnjak, ne smeš samo enega raka prinesti, sicer bučele na nič pridejo.“ (Pavlovci pri Ormožu in sv. Ana na Krembergu.) „Ako mlad roj, ki je na drevesu obsedel, pod roko pogledaš, bo odletel.“ (Pavlovci.) „Bčele, ktere ti kdo podari, naj bolje izhajajo; če so pa komu bile bčele ukradene, postavim eden panj, mu tudi vse druge pomerjejo.“ (Sv. Barbara pri Vurbergu. „Vestnik“ I. str. 12.) „Če komu roj bučel uide, mora jelšino vejo s svojo vodo namočiti in med bučele v zrak pognati, de se bučele na njo usedejo. So pa bučele že odletele, naj dene tako namočeno vejo v votel hrast, pa bodo taj došle.“ (Sv. Bolfank. „Vestnik“ I. str. 12.) Ali bodo dobri roji ali ne; (glej sostavek: „Sv. Školastika.“)

Sv. **Benedikt.** (21. marca).

Ta dan blagoslavljajajo kadilo za krave. (Glej sostavek: „Jurjevo.“)

Bsĕŭ in Vĕdŭ. (Krek, Einleitung str. 111.)

V Središču so navadni ti izreki: „Bes ga vzemi!“ „Bes ga jaši!“ „Bes po njem!“ „To je sam Bes, da ga ni bilo!“ „Bežal je kakor sam Bes!“ „Bes je hudič.“ (Ivan Kolarič iz Središča.)

Binkošti.

„Na binkoštno nedeljo je dobro, če se pred solčnim vzhodom z roso, ki je na pšenici, umiješ; ni se po tem bati solnčnih pik, — če jih pa že imaš, izgubiš jih gotovo.“ (Škarnjice pri Dobjem.) — Na večer pred binkoštno nedeljo opletajo hiše, in dečki, ako jim je mogoče priti natihoma v spalnice deklet, nje opletejo s koprivami in drugo zelenjavo; enako delajo pa tudi dekleta dečkom. (Sv. Ana na Kumbergu.) Na Duhovo ženejo pastirji zelo zgodaj na pašo. Kdor zadnji na pašo prižene, tega imenujejo „Lukmana“, pastirico pa „Lukmanco“. Po nemških mestih na Štajarskem se binkoštni zaspanec veli „Pfingstluken“; brez dvombe je ta beseda iz slovenščine vzeta. Zaspancu kravo opletejo, in tudi jemu samemu venec iz smrdljivih cvetlic napravijo. Kteri pa je prvi na pašo prignal, dobi „velenjak.“ Pastirji namreč prihranijo na pašnikih posebno pašo, na ktero preje živine ne spustijo. Le na Duhovo sme tisti, kteri naj prvi na pašo prižene, tam vpleteno kravičko pasti. Ta prostor imenujejo „velenjak“. Ako je pa ktera deklinica prva na pašo prignala, jo vsi častijo in za kraljičico imajo. Lepo jo opletejo in obvežejo s cvetjem in na večer svečano domu sprevodijo, okolo nje pevajo, pa v žvegle piskajo. Taki deklici pravijo: „Lepa Leksa.“ Pri Nemcih tudi opletono deklico vodijo po vasi in jo imenujejo „Maibraut.“ (Trstenjak v „Novicah“ 1857. 98.) Na Duhovo gospodinje z erjuhami po travi rose nabirajo, s ktero si hasek tujih krav pridobijo. (Glej sostavek „Coprnija.“) To jutro treba na tešče tri liste dresena pojesti. (Glej sostavek: „Rastline.“)

Na Duhovo in po mladih nedeljah vlačijo coprnice erjuhe po mejah in po pašnikih drugih ljudi pred solnčnim izhodom, in to tako dolgo, da so čisto mokre od rose. To roso copernice ožemljejo, in ž njo svojim kravam travo poškrapljajo, vsled česar ne dobivajo samo izvanrednega haska od svojih krav, nego tudi vsega od onih, ki se tam pasejo, koder so erjuhe vlačile. Ako razun tega zamore nekaj, p. kakov klin ali lunek iz voza dobiti od one hiše, kterej hoče hasek od dojiva vzeti, treba samo ukradeni klin v tram zabiti, vojko prek njega vreči, in mahom bo od njega celi lagnič mleka natekel.“ (R. Razlag v „Zori“ 1852. str. 94.) O binkoštih in na Jurjevo z biči pokajo, da nimajo coprnice do živine moči. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Kdor se na binkoštno nedeljo z zjutranjo roso umije, zgubi solnčne pege. (Zdole.)

Bizjaki, Bezjaki, Lileki, Prljeki.

„Sosedne prebivalce hrvaškega Zagorja bližnji Štajarci imenujejo Bizjake, Bezjake, ker platnene hlače nosijo, ktere se vele bize ali beze. Beseda bize izvirno pomenja „tibia“, cev, das

Rohr am Schienbein; bize toraj izvirno značijo Gamasche, Strumpf.“ (Tako Trstenjak v „Slavn.“ 1866, str. 401.) — Na spodnjem Dravskem polju pa za Muro nosijo torbe ali košice. Kedar od hiše gre, je pogrešati ne more; „zaprosi ju, da naj mu da torbu, da ide vu svet iskat Mandalenu, kak je dobil turbu, udišel je vu svet.“ (Valjav. „Nar. prip.“ str. 23.)

„Ptujske Podravljane, kteri luk posebno iz okolice Dornavske po vsem Štajerju na prodaj vozijo, imenujejo lileke = Taucher. Jeli zavoljo lilajočega (flatternden) oblačila, ali zavoljo lilahen, s kterimi se posebno ženske o deževnem vremenu ogrinjajo.“ (Trstenjak v „Narodnem Koledarji“, 1867. stran 97.) „Osobito mi Lilki in Prljeki smo izredno ponosni na (Miklošiča) to velikansko svetilo na vsem slovanskem obzorji.“ (Raič v „Letopisu Matice“ 1868. III. in IV. del, str. 74.) Bele obleke Bezjakov omenja narodna:

„Lubi pa ide k lubici,
V lepoj prebeloj opravi,
V lepem, črnem klobučeci.“

(Vrazova zapuščina, VI. 46.)

„Na mestu hlač ali bregeš ima (Pesničar) bize, behete ali dolanjščice, ktere niso preveč košate, vendar segajo veliko niže kolen; so pa iz domanjega, belega platna. Od teh biz pride lastno ime Bizjakov ali Bezjakov.“ (J. Caf v „Novicah“ 1848. str. 173.) Panonski Slovenci, stanujoči proti izhodu od Ptuja, imenujejo na zapadnej strani bivajoče brate svoje „Rešetarje“. Ako se je pa na „Rešetarskem“ kteri Panonec v mehko gnezdo usedel, ali se pa „Rešetarjem“ zameril, ga med seboj imenujejo Lileka. O bizah in Bezjakih je pisal Trstenjak v „Zori“ (1876, str. 120—122.) Na str. 121 berem: Bize niso, kolikor sem jaz mogel preučiti, narodne nošnje Slovanov, Slovanom stanovito oblačilo, nego hunsko-obrsko zato tudi slovanski jezici nemajo razlage za to besedo. Brž ko ne je hunsko-obrska ali bulgarska. Vuk ima v svojem rečniku besedo: „bez“ = platno, in je pristavil zvezdico, češ, da je tujka. Naj še omenim, da je pri štajarskih Slovencih ime Bizjak, Bezjak psovalno ime in označuje neumnega človeka.“

Sv. Blaž. (3. februarja.)

„Na dan sv. Blaža se otroci pred solčnim izhodom s svečami ovijejo (se čučkajo), kar pomaga, da jih kača ne piči.“ (Sv. Jurij na Ščavnici.) Na sv. Blaža dan se z blagoslovljenimi svečami po vratu drgajo, naj bi se bolezni v vratu ovarovali. (Suhidol pri Ločah.)

Blisk in grom. (Krek „Einleitg.“ 108.)

Ko se zabliskne, se po Štajarskem posebno ženske prekrižujejo; tako delajo tudi na Koroškem. („Novice“, 1866, str. 425.) Med bliskanjem se ljudje prekrižujejo. Nekteri pa vendar trdijo, da to ni varno. „Z bliskom preganja namreč Bog hudega duha, ki se skrivlje za križe, pa tudi za take ljudi, ki se prekrižujejo. Zato se lahko primeri, da blisk takega človeka ubije, ker se je hudi duh za njim skril.“ (Sv. Urban pri Ptuju. Primeri: Krek, „Tradit. Literatur“, str. 59.)

„Blisk je steklena krogla, ki se v zemljo pogrezne, kedar udari; sedem let ostane v zemlji, potem pa zopet na svetlo pride in se razpoči — iz nje se pa iztoči celi štrtinjak vina.“ (Stanešnici pri Radgoni.)

„Kdor se takrat prekopicavlje, kedar grmi, tisti veliko glibanj najde.“ (Stanešnici pri Radgoni.) „Da strela v kako poslopje ne trešči, je najboljši pripomoček lastovčje gnezdo, ki je v njem.“ — „Nekteri mislijo, da je strela dolga ko senena žrd; naš sosed jo je enkrat našel, pa je bila precej majhna, na šest oglov, in ž njo se je lehko čudovito kresalo.“ (Škarnjice pri Dobjem.) — „Kedar prvokrat grmeti čujemo, je dobro se po zemlji valjati, — to pomaga zoper grižo.“ (Lobnica na Pohorju.) „Kdor hoče na glibanje (vžitni ali jurji goban) srečo imeti, se mora prekopicavati, kedar spomladi prvokrat grmeti čuje.“ (Hujbar.) „Rano gromenje, pozno stradanje.“ (Sv. Ana na Kumbergu.) „Kedar udari, prileti v hišo kamenita strela. Sedem let je pod zemljo, potem pa pririje na svitlo. Moj oče so tri take strele našli, in jih za tram dejali, naj bi v hišo ne vrezalo.“ Tako je pravil mladi T. Č. od sv. Barbare pri Vurbergu, gospodu Koprivniku, in mu je tudi eno tako strelo prinesel. Je pa ta strela tako zvana keltiška sekirica, izdelana iz serpentina.“ (Glej tudi „Kres“ III. 165.) „Pod gaber smo vsikdar bežali, kedar je gromelo, ker v njega ne udari, ker je devica Marija pod njim počivala.“ (Trstenjak v „Novicah“, 1858. št. 20.) „Lucanus cervus“ se imenuje slovenski rogač, hrastov junec, vogrski junec, hudi junec sploh, hrastov kukec, gromski kukec. O njem se pripoveduje, da v hram rado udari, v kterem je ta keber zaprt; zato so nam otrokom rajna mati prepovedovali, tega kebra k hramu nositi.“ (Trstenjak v „Glasniku“ 1862, 24.) „Če strela udari, se mora z mlekom gasiti; voda pa ogenj še huje uneti.“ (Sv. Križ na Murskem polju.) „Od strele užgan ogenj se prime samo tistih streh, ki se že goreče tako rekoč dotikajo — veter pa tega ognja ne nese dalej. Pri Šer . . . ovih so čuli pod streho neko javkanje. Neki tuji berač je domačim rekel, da to javkanje pomeni strelo, ki bode v hišo vrezala, in res je malo potem strela

v hišo vdarila.“ (Mursko polje.) V koprivo ne udari. (Glej pri „Velikem četrku“.) — Pastirji v Ščavniškem dolu si pravijo, da Kulda gromske krogle meče, Suarda ognjene strelje, Baroda pa ploho izliva. (Ščavniški dol. Trstenjak v „Novicah“ 1857. 71. Primeri: Trstenjakov spis o „živem ognju“, „Novice“ 1857. 83.) „Kot varuha pred bliskom in gromom častijo v Savinjskej dolini posebno sv. Janeza in Pavla, kterih god se obhaja 26. junija. Tam, kjer se križa velika cesta blizo Petrovč z ono, ki drži skoz Velenje na Koroško, stoje tri umetno izdelane kamenite podobe, ki nam predstavljajo angela varuha in pa sv. Janeza in Pavla.“ („Drobtince“ 1859/60, str.) 6. „Kedar grmi, pravijo, da se Bog krega.“ (Sv. Jurij na Ščavnici.) Grom nasledek mletja. (Glej sostavek: „Pustni torek.“) Strele varujejo tudi kosti o velikej noči blagoslovljenega mesa. (Glej sostavek: Velika noč.) Če kdo na Margetino seno vozi, mu bode v škedenj treščilo. (Glej sostavek: Sv. Margeta.) V jerebiko ne trešči. (Glej: „Jerebiko“.) Kaj pomeni šviganje bliska iz ene megle v drugo pove sostavek: „Krsnik“. Strelja bo vdarila v tisto hišo, ktere gospodinja pred cerkvenim blagoslovom ali upeljavanjem, po porodu navadnem, prag domačę hiše prestopi. (Glej sostavek „Rojstvo in krst“.) Kedar grmi, čmrli vso svojo strd popijejo. (Konjice, Maribor.) V megli sta dve streli; ena je ognjena, drüga pa je vodena. Prva vüžga, drüga pa z velkoj močjoj vse podere no razruši no zleti sedem klaftrov globoko v zemlo. Za sedem let drgoč vün z zemle zleti v meglo. Ognjena strela je okrogla, vodena je podugasta, na konci špičasta pa votla. Enok pride k enemi kmeti lüdski človik, ki je bia včista inači oblečeni kak smo mi. Mea je včista zeleno süknjo, zelene črevle, hlače pa črne. Njegov klobük je mea šüroke krajnike, za zelenim pantlnon okoli klobüka pa je bia zelena pera. Ta lüdski moški reče kmeti: Či 'maš tri dni cajta, te lehko greš z menoj, ka 'š vidu, kak se delajo strele. Kmet gre resen ž njim. Že en celi dan sta hodila, večer pa prideta do Svete gore. Lüdski človik je pela kmeta na Sveto goro. Tam je bila strašna votlina. Notri v njoj pa je bilo dosta lüdi. Eni so tesali gabre, drügi so je žagali, tretji so lisene falate špičili no štrti so je pa vrtali. Zaj pravi toti zeleni moški: Toti lidjé so moji podložni; jaz pa sen hüdi düh no gospodar tote votline. Dere prhaja hüda vüra, te mučem jaz tote strele gor v megle; dero eno vržem, te se vsikdar zbliska. Dere pa tista strela na zemlo padne, te pa tresne. — Zaj je hüdi düh pela kmeta nazaj z gore. Komaj prideta v prvo vas, spremine vrag no Sveta gora. (V ormožki okolici zapisal Z. Freuensfeld. „Kres“ 1884. 384—385.)

Boč.

Na Boču, visokej gori tik Poličan, se pozna, bo li lepo ali grdo vreme. Če se k hudemu vremenu pripravlja, se na Boču kupičijo oblaki; če meni dolgo deževati, ima Boč megleno kapo. Ako od Boča mrzel veter vleče, bo gotovo sneg zapadel. Iz Boča izvira več potokov. Okoličani mislijo, da je Boč poln vode. (Glej Popovičeva razmišljavanja o Boču v „Untersuchungen vom Meere“. Pisatelj). V Boču prebiva strašni „Lintvar“. Če lintvar iz vode prileze, in če je tudi samo tako velik, ko rak, gre vse ž njim. Grmi in bliska se, veter drevje lomi in dež curkoma lije. Popreje ne jenja, dokler ni Lintvar ubit. Prišel bode tudi čas, da bode Boč počil, in tedaj se bode vse okoli njega potopilo. (Majciger: „Niz biserjev iz narodne zakladnice“, štev. 29. Kres III, štev. 8—12.) Na Bóču so nekdaj Rojenice stanovale. (Glej sostavek: „Rojenice“.)

Bogdal.

„Ko sem bil še malo otroče in sem prašal, od kod so mamka sestrico dobili, so rekli babica: „Ptič Bogdal jo je iz studenca prinesel“, ali pa: „Mačka jo je iz repiča prinesla“, tudi: „Kobila jo je iz vrbače bincnola.“ Ko sem prašal, kakšen da je ptič Bogdal, so mi rekli, da ima dolg vrat in visoke noge.“ (Trstenjak v „Glasu“ 1859. III. 79.) Več pri „Ptičih.“

Bolhe.

„Bolh ne smemo klati, sicer k vsakej ubitej devet tujih na sprevod pride.“ (Lotmerg.) „Če je po letu veliko bolh, bo hajdina jako rodna.“ (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Botrinstvo.

V obče imajo Slovenci botrinstvo (kumstvo) in rod v velikej časti. V Koroškej drže za velik greh, prepirati se z botrino, in ako nekdo pripoveduje, da se je s kumom prikarjal, vsikdar žaleč pristavi: „In vidite, ž njim sva si še botrina“. Od tod je slovenska prislovica: Ženi se bliže ko moreš, botrini se dalje ko moreš, kakor bi rekel, da bodeš nevesto dobro poznal in da se ne bodeš z botrino prepiral. Če boter z botro greši, stori enega naj večih grehov. Ta misel je po celej Sloveniji znana; našel sem jo tudi na Gomilskem na Štaj. Drobnič Jož. (roj. 1812 † 1861 v Gradcu) je blizo Slovenske Bistrice sledečo pesen zapisal:

Leži, leži mi poljece
(Prek polja mi leži cesta)
Za cestoj mi stojaj cerkva
(V cerkvi mi stojijo votarji trije)

Ti prvi je križa božiga,
(Ti drugi je Florjana svetiga)
Ti tretji je ta sveta večna luč
(Vžgi nam Marija nebeško luč).
Zviraj mi zviraj studenči .a
(V studenčini mi plavajo duše tri)
Ta prva je duša le tota
(Kera je na Bogi cagala)
Cagati nas vari sam večni Bog,
In ta sveta večna luč
Vžgi nam Marija nebeško luč.
Ta druga je duša le tota
(Ker boter z botroj pregreši)
Grešiti nas pa varji sam večni Bog,
In ta sveta večna luč.
Vžgi nam Marija nebeško luč.
Ta tretja je duša le tota,
(Ker druže druže umori).
Umoriti nas pa varji sam večni Bog,
In ta sveta večna luč,
Vžgi nam Marija nebeško luč.
Saj se zvoni no se glasi
(Po totim celim krščanskim)
Sveta je sveta večna nebeška luč
Vžgi nam Marija nebeško luč."

(Matija Majer v „Slov. Bčeli" 1851, str. 75.)

„Nekdaj je bil tolovaj, ki je bil ob enem tudi coprnik. Bil je večkrat pod mostom ko kje drugde. Zavoljo svoje hudobije je bil po vsem svetu znan. Ljudje so ga hoteli ukončati, in sicer s puškoj, pa nobena krogla se ga ni prijela. Ta tolovaj si je bil s svojim kumom jako dober. Ta tolovajev kum ga je pital: „Kako vi morete to napraviti, kaj vas nihče ustreliti ne more? On mu reče: Pa lehko bi me ustrlil, kteri bi le znal, in sicer tako le. Moral bi biti žrebec devetkrat podkovan; vsikdar bi moral tako ritati, da bi mu vse štiri podkove opadle. Od tistih čavljev kapice, s kterimi so bile podkove pribite, bi moral odsekati, in z njih kroglo napraviti — ž njoj bi mene ustrelil." Kum to napravi, ide in tolovaja ustreli. Tolovaj, preden je umrl, reče: Jaz ne bi mislil, da bi z mojega kuma takšni pes bil." Te besede je izgovoril, in umrl je. (Ivan Kolarič iz Središča.)

Kam pa tiste duše pridejo,
Ki kuma s kumom pregreši?
Tiste pa ti duše pridejo,
Ge so na veke zgubljene."

(Narodna iz Vraz. zap. I. 13.)

Marija gre pred vice,
Ko so vse verne dušice.
Vse je vum dobila,
Samo tri pustila.
Tiste so močno vpile:
Avbe Marija!
Kaj si nas koj pozabila?
Nisem jaz na vas pozabila.
Prva si ti duša,
Ko si svoje druže umorila:
Druga si ti duša,
Ko si z botrom pregrešila:
Tretja si ti duša,
Ki si na Bogu cagala."

(Zapisal J. Caf. Vraz. XII. 40. b.)

„Za Dravo v Pohorjih imajo botri dolžnost, otroka k pogrebu nesti, ako je dete malo umrlo." (Slomšek v „Drobt." 1852, str. 104.)

Božič, (25. decembra.)

„Če kdo pri polnočki tiknino seme (bučence) v žepu meša, imel bo prihodnje leto na njivi debele tikne.“ (Pavlovci pri Orm.)

Od polnočke ljudje jako domu hite; kdor pa s potem pade, bo prihodnje leto umrl. Ko pridejo domu, zbudijo vso živino, tudi kokoši in svinje. Potem dadé konjem in govedom jesti, in pred kravjim hlevom z blagoslovljenim smodnikom ustrelijo, da nimajo coprnice moči do krav. Ako na sv. noč trikrat okoli hiše greš, boš zvedel prihodnjost v znamenjih. Vidi se v hiši ali venec, ali rakev, ali kaj drugega, kar svoj pomen ima. To noč vlivajo dekleta raztopljen svinec v vodo; iz podob, ki se delajo, n. pr. sablje, puške, lopate, vidi se, kterega stanu ženin bo vprašajočo nevesto vzel. Bolje natanko pa lehko prihodnjost zveš, ako imaš to noč pri sebi praprotovo seme, ktero na Ivanovo v noči cvete in zori. Kdor ima torej to seme s seboj in posluša nad kravjim ali konjskim hlevom, čul bode, o čemer se živina pogovarja, namreč o veselih in žalostnih prigodkih v domačej hiši. Velike važnosti je tudi veter, ki na sv. noč piše. Zdolec pomeni pomor živine, sever smrt velike gospode, jug pomeni hude bolezni, zgorec in tiho vreme pa dobro letino.“ (Pavlovci pri Orm.)

„Kdor na božični dan umerje, ta gre naravnost v nebesa.“ (Stanešnici pri Radgoni.) „Na sv. večer se lehko skozi srednje okno v hišo vidi prihodnji mrlič ali ženitovanje; kdor hoče to videti, mora preje trikrat ritanski okoli hiše iti.“ (Škarnjice pri Dobjem.) „Če gre kdo na sv. večer pri polnočnicah za veliki oltar, ponudi mu tam hudi duh tri reči: kapo, klobuk in mošnjo. Če kaj takega od vraga dobiš, bodeš lehko čudeže delal. Če klobuk obračaš, bode pokalo, kakor da bi s topi streljal. Kapa te stori nevidljivega, v mošnji pa bode vedno dovolj novcev. Ta večer živina govori, v potokih pa se spremeni voda v najboljše vino.“ (Škarnjice pri Dobjem.)

„Hočeš vedeti, kakšno vreme bode v vsakem mesecu prihodnjega leta, moraš na božični večer, predno greš k polnočnici, šest bukev na dvoje razrezati; tako dobiš 12 polovic, ki 12 mesecev predstavljajo. Na vsako teh polovic deni nekoliko soli. Na kterih bo sol raztopljena, kedar od polnočnice domu prideš, tisti meseci bodo gotovo dosti dežja imeli, drugi nam pa suho vreme oznanjujejo. Platiči se položijo od izhoda proti zahodu; tako se brojijo tudi meseci.“ (Od Radgone do Ormoža.) — „Kdor k polnočnicam prvi v cerkev pride, vidi vse coprnice, če v večno luč krajcar dene. Kdor pri polnočnicah, dokler „sanktus“ zvoni, trikrat okoli cerkve prileti, dobi kučmo, ktera ga nevidljivega stori.“ (Lobnica na Pohorju.) Ravno tu prerokujejo tudi iz 12 čebulovih polovic. — Na sveto biljo pečejo kuc kruh, pa zdaj jih

je že kaj malo gospodinj, ki bi vedele, kakovih zelišč je treba v kuc kruh dajati; najimenitniši je grahek in pa korenje od perninke. Kedar gospodinja kruh v peč vsaja, moli na tihem za srečo vseh, ki bodo od tega kruha kaj dobili; ženam želi lehkega poroda, kravam in presicam rodovitnosti. Kruh se potem shrani in zjutraj dobi vsakdo pri hiši, tudi živina v hlevu, na tešče grižljej kuc kruha.“ (Hubad pri Šumanu: „Die Slowenen“ str. 96, 97.) — „Na biljo, to je dan pred sv. dnevom, je pri vsakem kmetu gospodinja prav marljiva, ker peče hleb in tako imenovan stalnik ali močen kruh. Gospodar pa zakolje prešiča, ovco ali pa kozo, ktero so redili za te praznike. Vse se veseli božičnih praznikov, in tedaj si vsi kaj boljšega oskrbijo. Na biljo povžijejo malo. Po pičlej večerji prinese žena stalnik, v beli prt zavit, na mizo, nanj položi molek in zraven velik pisker pšeničnih otrobov. Ti otrobi se hranijo in so baje dobri za bolečine v zobeh in zoper grižo. Dekleta olepšajo sobo z bršljem (bršljanom), in pisanim papirjem. Nad belo omito mizo se obesi golob v okroglem steklu — znamenje sv. Duha. Ko je vse na svojem mestu, poklekne vsa družina in gospodar moli sv. rožnivenec. Potem se podade nekteri spat, drugi pa budijo in si kaj čudnega pripovedujejo. Ko pride čas k polnočnicam iti, se vse praznično obleče in v cerkev gre, le eden ali dva čuvata doma.“ (Janko Vijanski v „Slov. Glasniku“ 1859, str. 37.) — „Na sv. post se mora vino dolijati in sicer do dog. Na božič mora potem gospodar pogledati, ali je krog pilke suho ali mokro. Če je mokro, bode dobra vinska letina, ako je pa suho, bodo tudi polovnjaki v jesen suhi v kleti ostali.“ (Pavlovci.) „Ako na sv. post štrc k hiši pride, pa domače ravno pri obedu najde, bo med letom enega smrt vzela.“ (Središče.) — „Ako se komu na sv. večer, kedar luč v hišo prinesejo, od glave nič senca na steni ne vidi, bo prihodnje leto umrl.“ (Središče.) — „Ako čuje kdo na sv. večer preje psa lajati, ko iz puške streljati, bo nesrečen. Kdor na sv. večer po noči trikrat okolu hrama gre, in pri slivi Boga moli, kedar „zdravo Marijo“ zvoni, izve, ali se bo prihodnje leto kdo pri hiši ženil, kar spozna iz godbe, kojo čuje, ali pa če bo kdo pri hiši umrl, kar spozna iz tega, da čuje, ko da bi se deske zrušile.“ (Iv. Kolarič iz Središča.) — „Na sv. noč hodijo v ris. Za to se mora vzeti kol, na kterem se je snopje sušilo. Kol je moral biti črez vseh svetnikov dan na polji. Kol se mora zabiti v zemljo na križpoti, krog kola pa se mora potegniti z dve leti staro šibo leskovico ris. Na to mora človek v ris stopiti in trikrat močno zabrizgati. Hitro se prikaže duh in praša človeka, ki mu pa mora dušo zapisati, kaj hoče, in vsako željo mu izpolni.“ (Središče.) Nekaj drugače si to stvar pripovedujejo drugod. „Kdor gre v ris, mora imeti enoletno leskovico in črnega mačka. O polnoči začnejo vsakovrstne grozne reči na

človeka kapati, n. pr. žareča brana, goreč voz sena itd., pa pri risu se vse razkadi. Naposled pride hudič in prinese, kar želi tisti, ki je v risu. Za dar pa mu more dati črnega mačka.“ (Hujbar pri sv. Tomažu.) — „Kdor gre na sv. večer v mraku na mejo, tako da na svojem in sosedovem stoji, lehko marsikaj čuje. Kder čuje gosti, tam bo gostovanje, kder pa ropot, tam bo mrlič. Če čuje z drevja kapati, bo dosti sadja, če pa čuje „forare“ voziti, bo dosti vina. Na sv. post po obedu bežijo dekle po drva in si jih hitro naložijo; ktera polena na pare prinese, bo se tisto leto omožila. — Kdor na sv. post muhe preje ne vidi, nego pri jedi, tisti v vsaki hrani muho pojé.“ (Hujbar pri sv. Tomažu.) — „Ktero dekle po polnočnici pozvoni, se tisto leto omoži.“ (Hujbar pri sv. Tomažu.) — „Na sv. noč moraš s pokopališča prinesti blanjo, ki ima stržen; če stržen izbiješ in skoz luknjo pogledaš, videl boš vse coprnice.“ (Hujbar.) — „Ako je božično noč svetlo, bodo prihodnje leto žitnice in kleti prazne.“ (Kumberg.)

Kuc-kruh. „Med drugimi vražami sem našel po Slovenskem Štaj. vero v bajevno moč kuc-kruha. Gosp. župnik Simonič (umrl 1866) pri sv. Križu nad Mariborom so mi pravili, da so za njihovih mladih let kraj Pesnice tudi nektere gospodinje še kuc-kruh pekle. Kuc-kruh peko na večer pred božičem. Ne ve ga več vsaka gospodinja speči, le nektere še vedo za vse zeli, ki jih je treba zmešati v moko. Divji grah ali bob, beli lokvanj (plučnjak, nymphaea alba) in pernični koren se posebno radi jemljejo. Za to si teh rastlin poletu natrgajo in dobro hranijo. Ko gospodinja kolač kuc-kruha v peč porine, zmoli skrivno molitvico, da bi vsi srečni bili, kteri kuc-kruh jedo: da bi žene imele vsikdar srečen porod, da bi krave in svinje se obrejile, da bi na njivah rastla lepa setev. Ko je kuc-kruh spečen, se položi za tram, in na božič ga jedo na tešče; tudi živini ga nekaj dade. Dolgo nisem razumel, odkod ta navada prihaja, dokler nisem našel, da je kuc že pri starih Slovanih bila bajevna jed; omenja se v „Cod. suprasliensis“ str. 91. izdanja Miklošičevega.“ (Tako in še več piše Valjavec v „Slov. Gl.“ 1859, II. str. 17. Primeri Krek „Tradit. Lit.“ str. 26.) — „Ko na sv. večer „Zdravo Marijo“ zvoni, bežijo iz hiše pod češpljo in molijo tam; če čujejo med tem v skednji kakov ropot, bo to leto nekdo pri hiši umrl. Kdor to noč ob 11. uri na pokopališči pod križem stoji, vidi vse tiste, ki bodo prihodnje leto umrli.“ (Slov. gorice.) — „Če hoče ktera žena vedeti, kdo bode prihodnje leto umrl, moli na večer do devete ure; potem pomete sobo devetkrat ritanski, beži devetkrat okolo hiše in devetkrat pogleda skoz okno v sobo. Če zagleda rakev, bo prihodnje leto mrlič pri hiši.“ (Lotmerg. „Mittheilungen des hist. Vereines für Steiermark“ XX. str. 24.) — Vremenski pregovori; „1. O božiču zeleno, o veliki noči sneženo.

2. O božiči za steno, o veliki noči za pečjo. 3. Dež in veter pred božičem, koplje jamo rad mrličem. 4. Na sveti dan vetrovno, po letu sadje polno. 5. Jasne polnočnice, temne (polne) žitnice.“ (Dravsko polje.) — „Na Štajerskem se božični prazniki velijo tudi koledni prazniki.“ (Trstenjak v svojem sostavku: O indoslovanski božici „Kalanda“, „Koleda“ v „Novicah“ 1856, str. 6.) — „Tikveno seme se mora pod most djati gda se ide k punočnici; gda se ide od punočnine, te pa se more vün zeti pa potli, dere je cajt tikne sejat, se semen poseja, pa potli so tote tikve rodne.“ (Med Radgono in Lotmergom. Valjavec v „Vestniku“ 1874, 14.) — „Kdor na sv. večer v ris gre, dobi denarjev, kolikor jih nesti zamore. Narediti se mora ris na razpotju; s palico, ktera je tako dolga, ko človek sam, in ktera je v jednem letu zrastla, mora kolo narisati. Mesto pa, kjer je ris napravljen, mora tako daleč od cerkve biti, da se taj zvon od nikoder ne čuje. Kedar ednajst odbije, se mora na hrbet vleči, in se do polnoči ne sme geniti. Kmalo vidi nad seboj različne spake in pošasti. Hudi duhi od vseh strani proti jemu hitijo ter ga hočejo zadušiti. Neznane reči vidi na se padati; pa vendar nič nanj ne prileti. Goreče brane, ognjeni oboki, čudno velike peze, vse, kar si človek hudega misliti zamore, mu preti, in trden mora biti, ki naj vse to prestoji. To trpi celo uro. Ko pa polnoči pride, dobi, kdor je stanoviten bil, toliko denarjev, kolikor jih le odnesti zamore.“ (Fr. O. iz Gornjega Gradu. „Venec celovških bogoslovcev“ 1857, štev. 9.) — „Na zidu se v kotu napravijo jaslice; po smrečju se obesijo pozlačeni orehi in lešniki. Na večer pogrnejo mati mizo s prtom, in položijo na njo tri hlebe; eden ržen, drugi ajdov, tretji pšeničen. Zadnjega imenujejo božičnik ali močen kruh. Prva dva hleba se na novega leta dan načneta, božičnik pa še le na svetih treh kraljev dan. Za večerjo ne prinesejo mati drugega nič, ko kuhanih suhih hrušek, h kterim kruha prigriznejo in hruševo vodo pijejo. To noč zakopani denarji cvetijo. Kdor hoče denarje dobiti, mora se srčno plamenu bližati, se pokrižati in molek nanj vreči; potem naj odide domu in se nič naj ne ozira. Na vse rano mora pogledati za molekom in tam zaklad izkopati. S prvega najde samo oglenje, ktero mora pred solnčnim izhodom spraviti v skrinjico, kjer se spremeni v zlato in srebro. Ta večer se živina pogovarja, pa le sveti ljudje jo čujejo. Kdor takrat, ko o polnoči k povzdigovanju zvoni, od južne strani skoz okno v hišo pogleda, vidi tistega, ki bo prihodnje leto v hiši umrl, na žaganci (deski) ležati. To noč se nebo odpira; kdor vidi nebo odprto, si naj poželi, kar rad, vse se bo zgodilo.“ (Ivan Zorko iz Brežic v „Vencu“ 1858, 15., 16., 17.)

Legenda od rojstva Kristovega.

Marija se šeče po lepem, sivem morju,
Po lepem sivem morji, po svojem lepem mosti
Proti joj pride Jožef, Njeni mož Jožef ljubljeni.
Marija, češ zibiko imeti? Jaz ti jo čem narediti,
Zibiko lepo malo, zibiko vso malano.
Šel je sv. Jožef v planino, Naredil je zibiko,
Zibiko lepo malo, zibiko vso malano.
Tu imaš Marija zibiko, da boš sinka zibala.
Zdaj zibiko sem dobila, pa zibarja nimam.
(:Priletele ste dve ptičici, eni dve grličici:)
Niji bi ti htle zibati, pa pesni pet ne znama.
Le zibljita, zibljita! Pet' vaju bom jaz naučila.
(:Le recita, le recita: hajdel hajdel ti tuja:)
(:Hajaj hajaj ti tujaj.:)

(Zapisal Jur. Caf. Vraz. zap. XII. 31.)

V Radislavcih pri Malej nedelji pripovedujejo o zahajanju v ris. V ris, ali krog, napravljen s tremi jednoletnimi leskami, treba o polnoči pred božičem iti, in sicer se mora ris napraviti na križpotju. Ris se napravi okolo sebe po zemlji in nad seboj; veči ko je, boljši je, ker preko lesk nič do človeka ne more. Kdor v risu stoji, vidi vsakojake strahovite prikazni, pa divje zveri, žereče bike, kar vse pretí in sili človeka iz risa stopiti, česar pa nikakor ne sme storiti, sicer ga koj vrag ugrabi. Ko vrag vidi, da človeka ne more prevariti, mu vrže v ris vrečo denarja; vender se mu mora preje z dušo in telesom zapisati. Od te dobe mora potem vsako leto v ris hoditi.“ (Razlagova „Zora“, 1852, 101.) — „Ako je sveta noč (pred božičem) svetla in jasna, bodo tudi parme jasne, t. j. ne bode sena in slame.“ (Radislavci. „Zora“ 1852, 102.)

Narodna, zapisana od Cafa l. 1844.

„Zapojmo si kristjani
Od Marije vsem ljudem!
Marija, sveti Jožef,
Mi gresta v Betlehem.
Od mesta se podata
Pod revno štalico.
Jožef je Mariji rekel:
Tvoj čas je že pretekel.
Ni povitja, ni odeje,
Ni druga, ko veliki mraz.
Marija se je ozrla,
Štalica se je odprla.
Marija Jožefa tešila:
Jožef, ne maraj nič!
Vsaj Bog že dobro ve
Za najne težave vse.
Vsaj bo se rodil človek Bog,
Ki bo nas rešil iz nadlog.
Marija plašč razgrne,
Ga dene pod noge;
Na njega je pokleknola.
No malo je zaspala,
Bogu se v roke dala.
Marija se mi pa zbudi,

Jezus pa v plašču leži.
Sv. Jožef pa zavpije,
Hitro skrbi za luč,
Da bi dobil, da bi dobil
Od Boga si pomoč.
Devica Marija
Povila ga v plenice;
Sv. Jožef je pa suknjo dal,
Da je Jezus mu zaspal."

(Vrazova zapuščina, XII. 37.)

Narodna; (zapisal J. Caf l. 1844.)

„Petelinci lepo prepevajo
Od belega dneva pravijo,
Ko se veselijo belega dne,
Belega dne, ko že solnce gor gre.
Po tem bo pa prišel beli dan,
Ker bo prišel Jezus k nam,
S svojo ljubo materjo,
Ljubo devico Marijo
Ptičice lepo prepevajo,
Od belega dneva pravijo,
Ker se veselijo belega dne,
Belega dne, ko že solnce gor gre.
Sveti nam sveti, oj beli dan,
Po tem bo pa prišel Jezus k nam
S svojo ljubo materjo
Ljubo Devico Marijo.
Ribice po morju priplavajo,
Glavice na stran polagajo,
Ker se veselijo belega dne,
Belega dne, ko že solnce gor gre.
Po tem bo pa prišel beli dan,
Ker bo prišel Jezus k nam,
S svojo ljubo materjo,
Ljubo Devico Marijo.
Rožice lepo precvetajo,
No se proti solncu obračajo,
No se veselijo belega dne,
Belega dne, ko že solnce gor gre.
Sveti nam sveti, oj beli dan,
Potem bo pa prišel Jezus k nam,
S svojo ljubo materjo,
Ljubo Devico Marijo."

(Vrazova zapuščina XII. 37.)

„Ktero dekle hoče imeti same gibate (doppelt, v Lotmergu pravijo: kukmaste) fajgelne, mora božično noč k polnočki fajgelnovo seme s seboj v žepu nositi." (Sv. Jurij za Ščavnico.) — „Na sv. noč, ko pridejo od polnočnice domu, grejo ter položijo konjem in kravam v jasli krmo. To pa stori le tisti, kteri ima živino vedno na svoji skrbi. Vsled tega živina rajše je in se hitreje odebeli. Na mizo pa položi vsak nekaj, n. pr. knjigo, rutico, rožnivenec, ali kaj druga. Na eden ogel mize pa se položi krhljak (Klötzenbrot), kojega o božiču pri vsakej hiši pečejo; drobno nasekano suho sadje je v njega pomešano." (Ivan Kolarič iz Središča.) — „V tej noči spreminja „Šent" ljudi v volkove." (Glej sostavek: „Šent".) — „Kdor hoče celo leto močen ino zdrav biti, mora od polnočnice domov bežati, kolikor more, tako, da je prvi domá; po tem vsako delo lehko opravlja." (Zapisal J. Ž. od sv. Jurija na Ščavnici.) — „Če čujejo ljudje v božični noči sode nabijati in pa mlatiče, tedaj je prihodnje leto gotovo rodovitno." (Povedal Franc Cerjak iz Raven v Zdolah.)

Bradavice.

„Preženemo jih tako le: Na nit se napravi toliko batov, kolikor je bradavic; nit se mora pod kapom pokopati. Kedar nit sprhni, bradavice zginejo.“ (Mursko polje.) — „Bradovice eden od drügega te dobi, če mo je na rokah ali ke indi pušteje.“ (Sv. Bolfank. Valjavec v Zori 1872, 93.) — „Kdor hoče bradavice odpraviti, naj vzeme toliko borovih vejic, kakor ima bradavic. Z vsakoj šiboj naj potegne po enej bradavici, in naj jih potem položi na križpoti. Kdor tam ležečo šibo vzdigne, dobi bradavico, unemu, ki njo je taj položil, pa mine.“ (Sv. Jurij na Ščavnici. Glej sostavek: „Mesec.“)

Deseti brat ali deseta sestra.

Če mati rodi po vrsti deset sinov, nobene hčeri vmes, je deseti brat brez prave pameti, in uide od doma. Če bi mu kje še tako dobro stregli, ne ostal bi, ampak dalej bi ga gnalo. Če bi kdo desetemu bratu božjega daru ne dal, bi storil velik greh. Dobro se spominjam, da je takov deseti brat tudi k nam domu zahajal, in nekako čudno prste verižil. S kazalcem je srednji daljši prst lovil, in ga nazaj usločeval, in sicer na obeh rokah ob enem. Polagoma ni nikdar hodil, vedno je le bežal. Po Slovenskih Goricah in Murskem polji še hodi sedaj takov deseti brat, „Juzek“, to je Jožek imenovan. Če ga ponujajo kje s svinjskim pastirjem, se jim odreže: Kako bi jaz svinje pasel? Ali ne veste, da sem mesnik? — (Mesto š, č, ž, izgovarja vselej dotične sikavce. (Pisatelj.)

Desetnica.

„Oj leži leži njivica.
Z drobno pšenico obsejana.
Na njivi ženja deset ženjic,
Deset ženjic, deset sestric.
Edenajsta je mati poleg b'la,
Da je Marija mimo šla.
Ino jim je Boga dajala:
Hvaljen bodi Jezus Kristus!
No njegovo ime!
Nijedna joj ni odlonala,
Ko naj mlajša čer Margetica.
„Amen, amen do vekoma!“
Marija je segla v svoj svileni žep,
Vzela je svoj perstanj zlat.
Tu imaš, tu imaš, Marjetica!
Ti boš z meno rajžala.
Mati pravi, govori:
Naj gre, naj gre, ma' starša 'či;
Ona je že bolj pri pameti.
Marija pravi, govori:
Kaj je le desetega.
Vse mora v desetino iti.
Potli je šla mati kruha peč.
Noter je dejala prstanj zlat.
Okol na okol ga je oblamala,
Na sredi Margetici hranila.
Tu 'maš, tu 'maš, Margetica,
Ko boš od mene rajžala.
Jez ne bom jedla, pila več.
Pod našo streho spala več;
Tudi ne bote vedeli moje smrti,
Jaz pa pri vaši stala bom!“

(J. Caf zapisal l. 1844. St. Vraz. zap. XII. 36.)

„Desetnico“ omenjajo „Steiermark. Geschichtsblätter“, III, str. 159.

Coprnija.

„Če ima kdo štiriperesno dételjo pri sebi, ne morejo ga komedijanti slepariti; drugi ljudje se jim seveda čudijo, on pa vse vidi, kakor je v renisci.“ (Škarnjice pri Dobjem in sv. Ana na Krembergu. Glej „Slov. Bčelo“ 1851. I., 122.) — „Če se pri hiši zaplodijo puhoši ali skočnjaki, navadno „grili“ imenovani, odpravi jih lehko, kdor za pravi pomoček vé. Nič drugega ni treba, ko tri izmed njih prijeti, jih v papir zaviti, jim še eden krajcar pridejati in jih v tretjej župniji ob poti ležati pustiti. Kdor potem ta zavitek pobere in si krajcar osvoji, v tistega hišo se potem gotovo ti nadležni mrčesi preselijo.“ (Škarnjice pri Dobjem.) — „Točo je lehko narediti; kdor jo dela za kratek čas, mora paziti, da mu iz hiše ne uide, ker drugače devet župnij potolče. Točo znajo delati dijaki iz črne šole, pa duhovniki in coprnice.“ (Nova vas pri sv. Marku.) — „Marsiktera gospodinja se pritožuje, da krave nimajo mleka, in še celo tisto, kar ga imajo, nič ne velja. Tega je coprnija kriva. Kravam se vzeme mleko tako le: Skrbeti moraš, da dobiš vojko, s kojo pastir krave ravna; to vojko moraš po tem dojiti in pri tem govoriti neke čudne besede. Zoper to coprnijo je pa tudi pomoč lehka. Kravi moraš na rogu tri luknje izvrtati, tu mišnice v nje položiti in je z blagoslovljenim drenom dobro zadelati; tudi v prag pred hlevom moraš blagoslovljen dren zabiti.“ (Nova vas pri sv. Marku.) — „Smešno je, kakó ljudje nektere bolezni vračijo. Protin n. pr. nektere ženske ogovarjajo, ali „dol molijo“, to pa s strašnim preklinjanjem, in zraven tega ga rotijo: Idi med pečine in planine, med vse vrage in hudiče — pa le redkokedaj se ugane.“ (Nova vas pri sv. Marku.) — (V „Kresu“ 1881, str. 504) se pové, kako je mož zasledil svojo ženo pri coprniji; coprnijska beseda je v tem slučaju „frhat“. — (Pravdo zoper coprnice iz okraja mariborskega, koja se je vršila leta 1546, je objavil g. profesor Rudolf Reichel v „Mittheilungen des histor. Vereines für Steiermark“ XXVII, str. 122—135.) Iz te zanimljive pravde je treba več kaj posneti. Rokopis pravde se hrani v štaj. dežel. arhivu pod štev. 3322, pa ni več cel; ohranjene so le sodnijske izpovedi 6 coprnic; verjetno pa je, da so vseh 6 zažgali, kakor se je to zgodilo v enakem slučaju leta 1580. Teh 6 coprnic je svoje zlobnosti uganjalo blizo od leta 1531—1546. Coprnice sicer niso nič scoprati zamogle, ali bile so jako hudobne babe, ki so ljudem s strupom zavdajale in tudi hiše požigale. Prva izmed teh 6 coprnic Šamprl dolži svojo tovaršico, Kranjico, da je spekla pogačo

iz modrasov, slepovožev, zelenih kuščarjev in krastač, ktera pogača bi naj neko drugo babelo raznesla. Šamprl pravi, da je nekaj te pogače okusila, in da se ji je vsled tega ves život olupil. Mariborskega meščana Kazing-a so zastrupile, ker je s konjem coprnico Rosenkranz pohodil. Razun prej imenovane sodrge so rabile pri zavdajanju urajnico ali lisjak (blauer Eisenhut) in pa mišnico (Hüttenrauch). Šamprl je obstala, da je zažgala neko viničarijo, in da je hotela duhovskemu gospodu Filipu pri sv. Petru jegovo hišo zažgati, ker jej je enkrat vzel canjo z maslom, karpi in polenovko. Šamprl je imela ključe od vseh cerkev. S coprnijo torej te babele niso nič opravile, pač pa s hudobijo svojo.

Sicer so pa te coprnice obstale:

I. Da so nevihto in točo delale. Margareta Šamprl je povedala, da so nevihto tako-le delale: 1. Poiskale so pri vodi 9 kamenov in so jih lepo osnažile; proti kterej strani so jih potem v vodo pometale, na tisto stran je toča potegnila. 2. Šamprl, Rosenkranz in Lačenbergerca so se leta 1545. pred sv. Jernejem, ko je bilo žito dozorelo, v nekej kadi v potoku kopale. To vodo so iz usmiljenja izlile na trato, ko bi jo pa bile izlile na kamenje, bi bila toča vse potolkla. 3. V redosu so činile različno žito in so pod redosom plesale. Potem je vzela vsaka nekaj žita s seboj domu, in to so hotele v megle pognati. Na ktera polja bi iz teh megel dežilo, bi ostala nerodovitna. To si je Šamperl sama skusila. Nekaj svoje kopeli je izlila v hosti, tam se zdaj zemlja vedno vdira in so nastale velike jame.

Rosenkranz je obstala, da so zagovarjale vodo, kamor živino napajat gonijo; vsled tega je prišla toča, ktero so zagnale proti Dupleku. 5. Ravno tako so z dobrim uspehom zagovarjale potok, ki priteka iz Cvajneka in onega, ki prihaja iz Pučkone. 6. Enkrat so se kopale v tomunju; potem so te vode v vrč zajele in so v njej meso kuhale; vodo so ohranile, naj bi si ž njo kaj pridobile. 7. Neki slepec zamore celo iz vedrice vode v svojej sobi točo delati, in jo poganja proti Gradcu, Ptuju in Radgoni.

Neža Sekolič je pravila, da so se coprnice kopale v potoku pri sv. Kungoti. Vlile so v kad vode, vina, mleka in pridjale nekaj soli, žita in korenin. Tudi to vodo so s seboj domu nesle, da bi si ž njo kaj blaga pridobile. 8. Pred štirimi leti so na dan sv. Marka slano napravile. 9. Iz podobe Križanega pri Nebóvi je iz desne noge tresko izrezala, iz druge podobe Križanega je izrezala tri skale in jih je zanesla h Kremjici in Šamprl. Te tri so poklicale še Rajničko in Starošvetinjo, in vse skupaj so delale točo na Vrbanovo; vodila jih je pri tem delu Šamprl, ki je na streho stopila in je zvonila z brzdami in zvončkom.

Katarina iz Nebóve je obstala: 10. da je Lačenbergerca na križpotju neki prt s šibo tepla in zagovorila, vsled česar se je

toča usula črez vinske gorice. 11. Tudi ona je na dan sv. Margete pod redosom plavala.

Margeta, Kristanova žena je povedala, da so 12. na Urbanovo pile, jele in coprale.

II. Drugačno poškodovanje vinogradov. 1. Šamprl dolži Kranjico, da ona zakoplje svojim sovražnikom v vinograd malo živega srebra, vsled česar se vinograd tako spridi, da ne rodi več ko eno štrtinko, če je preje tudi 40 štrtinjakov v njem zrastlo. 2. O vseh svetih 1545. leta se je 15 ali 18 bab pri sv. Kungoti v tomunju kopalo; z vodo so hotele poškropiti vinograde, naj bi se na vsakej trti dve očesi posušili 3. V pretečenih letih so jemale rozge, ko je odganjalo in so jih izročevale hudim duhovom; vsled tega so vinogradi pozebli. Hudi duhovi so jim pa za slabo blago le malo denarja dali. 4. Rosenkranz pove, da je Tručerca na sv. treh kraljev dan pobirala mrtvaške kosti in da je ž njimi vinograde kadila.

III. Coprnija z žitom. Šamprlica je obstala, da je na sv. večer l. 1545. z dvema tovaršicama se sešla na križpotju pri sv. Margeti, in tam so strok turščice z leskovko teple; iz stroka so se izluščila tri zrna in iz teh je zrastel velik hleb kruha. Tega so hotele letos o Jurjevem zagovarjati, in bil bi se spremenil v kamen, žito pa bi se bilo vse spridilo.

IV. Coprnija z mlekom. Storijo, da se mleko ne usiri.

V. Preganjanje vetrov in toče. 1. Lačenbergerca ima belo štupo; te je pihnila skoz votlo rozgo proti štirim vetrom, pa so zginili vetrovi in tudi megle. 2. Drugokrat je Lačenbergerca cunje prala v neki mlaki; kar začne voda v mlaki vreti in prikazala se je toča z nevihto. Bežala je domu in je z nožem rezala navzkriž proti oblakom, in je klicala, naj v meglah vse pogine, v imenu . . . itd. Toča je precej nehala.

VI. Coprnijo proti dežju. Rosenkranz in Lačenbergerca sta šli na Pohorje pod sv. Bolfenka in ste tam privezali duha Gašperla z ženskimi lasmi na vršiču neke bukve, naj bi ne dežilo. Kmet Pongrac je prišel na tisto mesto in je hotel drevo posekati. Duh pa je začel klicati, naj ga reši, in precej se bo dež vlil, — in res je tako prišlo.

VII. Vračanje ukradenega in vrnitev uhajačev. 1. Rosenkrančki mora duh ukradene janjke nazaj nositi. 2. Ko je bila Sekolički obleka ukradena, sta jej Kranjica in Šamprlica svetovali, naj vodo skoz rešeto vlije in rešeto okoli hiše kota. Nastal je sicer strašen hlišč, pa tat ni nič vrnil. 3. Drugokrat so Sekolička, Starašvetinja in Šamprl Kranjici ukraden denar nazaj spravljale. Šle so na križpotje, kamor so položile pisker in na njega črn penez. Teple so potem lonec s tremi šibami, dokler ni začel plesati. Prišel je močen hlišč, ki je tatinskega dečka

na razkrižje postavil in tudi denar usipal. 4. Starašvetinja, Šamprl in Kranjica so ženo belega Jurja, ki mu je bila z delavcem Tomažem ubežala, z robcem, kojega so zagovorile, nazaj spravile.

VIII. Nevidljivost. V Margetinem l. 1545 je izvrtala Kranjica podobi Križanega oči. Če te oči pri sebi nosi, trdi, da je ne more nihče videti, če bi sovražnik tudi pri njej stal ali bi jo hotel ujeti.

IX. Druga coprnija. 1. Jurežinja v Hrenici in Lačenbergerca sta v božiči vino delali in je izpili. 2. Starašvetinji je tat janjko ukradel. Ona pa je janjko tako zagovorila: Kolikor je v janjki niti in dokler živi, naj krade in zato plačilo dobi. In res je bil v Vurbergu obešen. 3. Starašvetinja se je bila še pred dohodom Turkov (1532) z nekim Petrom Jugom sprla, ker jej je pri plačilu nekaj utrgal. Nalila mu je vode pred klet; on je stopil črez vodo in je umrl. 4. Margeta, Kristanova žena, je nekej ženi dala štupe; to naj vrže na Kumo. Pröbstlnovo hčer, ki se vlači ž njenim možem, in odjenjala bo od njega. Se je resnično tudi zgodilo.

X. Mazilo in pijača coprnic. 1. Rosenkranz pove, da jim je Lačenbergerca dala neko rumeno mazilo. Kedar so se hotele sniti, so s tem mazilom omelo, ki se pri peči rabi, namazale, in so se na nje usedle; kar vzdignilo jih je, in bile so skupaj. Enkrat je neki kmet, Gregorič, na klopi ležal, kakor bi spal. Skrivaj pa jih je gledal, kaj in kako so počenjale; nato je tudi on omelo z mazilom namazal; vzdignilo ga je in med copernice zaneslo. (Ta stvar je čisto podobna ravno prej omenjenej pripovedki, ki se nahaja v „Kresu“ 1881. str. 504). 2. Neža Sekolič pove, da so jo njene tovaršice pridobile s kupico vina. Kar je to pijačo izpila, se jena duša in srce ne da več od coprnije odvrniti.

XI. Shodi coprnic, druženje in prešestvanje s hudimi duhovi. 1. Šamprlica ima v svojej hiši kozlov rožič in majhen zvonček. Če je v rožič trobila, je prišel duh in jo je odnesel k tovaršicam. 2. Sekolička pove, da coprnicam na mizo udarjaje vkup zvonijo. 3. Starašvetinja pravi, da je Lačenbergerca na križpotje hodila, da je seboj vzela uro ali remen in da je klicala: Ptiček, Tanšič! Po tem je vzdignila nekaj od zemlje in je škropila na vse strani. Nastal je vsled tega hlišč z dežjem in točo; v tem hlišču je prišel k njej hudi duh in jej je denarjev prinesel. Lačenbergerca pa se je pritožila, da je premalo prinesel, in mu napretala, da ga hoče v prihodnjič huje mučiti in ga prisiliti, da bo več prinesel. 4. Če so skup prišle, so vzele belo rutico; Lačenbergerca je potem vzela svojega duha iz steklenice, je rutico zgrnila, in je v njej duha premetovala in ga mučila,

dokler ni precejšnjega zneska obljubil. Po tem so ga pa nahranile s pšeničnim kruhom in z vinom. 5. Rosenkranz je enkrat pred letom 1532 prenočila pri Lačenbergerci; videla je takrat, kako so k njej v hišo dohajali hudi duhovi v podobi maček z debelimi glavami in kako so denar v sobo izsipavali. Po tem so duhovi pod piskrom ropotali in jedi iskali; ko je pa začelo svitati, so duhovi odbežali. Rosenkranz je imela svoje dete pri sebi, koje je skrbno k sebi tiščala, naj bi jej ga ne ukradli. 6. Sekolička pove, da je Šamprlica svojega duha večno v podobi psa na vožincu s seboj vodila. 7. Tudi Margeta, Kristanova žena, je videla duha prihajati v podobi črnega psa. Lačenbergerca ga je na vožincu domu gnala. Obljubil jej je različnega žita o prihodnjih binkoštih. 8. Duhu Šamprlice je bilo ime Črnagel, Lačenbergerčinemu Tančič in Rosenkrančinemu Prokvas. S Černagelnom je imela Kranjica dvoje otrok; prišel je k njej tudi v ječo in je imel tam ž njo opraviti; vrh tega ji je pa tudi prigovarjal, naj bi se zadavila, da bi on njeno dušo dobil, — pa ona ni privolila. Denarjev jej je večkrat prinesel. 9. Staraševetinji je bil njen duh ušel; Lačenbergerca pa ga je nazaj spravila. Hrani ga v svojej hiši, zavitega v sukno v nekej steklenici; v njej je kamenček in nekaj bombaža; tudi ona ima ž njim opraviti. 10. Rosenkranz pravi, da je duh Kusman k njej v ječo prišel in imel ž njo opraviti. 11. Slepčev duh se imenuje „Süman"; on je baje tri duhove v tri steklenice spravil, ki se hranijo v kleti za lesenim omrežjem. To se je prizgodilo leta 1529, ko so Turki Dunaj oblegali. 12. Rosenkrančni duh je k njej zahajal v torkih in četrtkih, v sabotah pa ne. 13. Sekoličkin duh je v Jöbstlnovej hiši pod pečjo v kotu z ženskimi lasmi privezan. Če bi ga kdo s tremi leskovimi šibami, ki so eno leto stare, pretepel, bi bil rešen. (Primeri zahajanje v ris na božični večer, kjer se tudi rabijo enoletne leskove šibe. Pisatelj). 14. Kranjičin duh se imenuje „Mazrl", Katarine Nebovske pa „Gabrijam"; ta je črn ko mačkica in se hrani v steklenici z voskom zadelanej.

Tako poroča sodnijski zapisnik. Še več o tej pravdi pové D. Puff. („Marburg", II, 115—119,) pa Janisch „Lexicon". Teh izpovedi sedaj še ne moremo vseh umeti. Grimm izvaja v svojej mythologiji vero na coprnice iz nekdanje stare vere na poganske bogove. Pri vsprejemanji krščanske vere so se nazori precéj spremenili; stari bogovi so se sedaj popuščali in zamenjali s hudimi duhovi, o kterih govori krščansko razodenje. (Glej Krek „Einleitung in die slavische Literatur-Geschichte" str. 189—306). Vsa coprnija se nam javi kot posnemanje velikih vremenskih sprememb in prikazni v naravi. Coprnice so posnemale te naravne prikazni in pričakovale istih učinkov, ki slede navadno

tem od njih posnemanim naravnim prikaznim. Bogovi so metali kamenje v nebeško jezero, in jela je voda pluskati črez bregove — nastal je dež in toča; tudi naše coprnice mečejo kamenje v vodo, kedar žele delati točo in nevihto. — Katarina iz Nebóve (župnija sv. Petra) pravi, da je Lačenbergerca kos platna s šibo pretepala in zagovarjala. Vsled tega je baje prišla toča. Platno pomeni meglo, šiba pa blisk, kojega so si mislili stari kot šibo ali bič, s kterim so bogovi pretepali megle = krave nebeške. Dež je nastajal tako, da so bogovi vodo v rešeta vlivali; zato so menda naše copernice pod rešeti ali radosejami (ridos m. pri Murku) plesale. Tako Reichel. Drugih misli je profesor Soldan. „Ponoči se vidi večkrat kje zelenkasta luč — tam denarji cvetijo; človek ki blizo pride, vidi kako hudi duh tam peneze suši, kakor mi pšenico. Kdor hoče peneze vzdigniti, ne sme pri tem niti besede pregovoriti. (Mursko polje.)

Črne šole dijaki so najhujši coprniki. Ko je l. 1882 v Mali nedelji in sosednjih župnijah hudo toča pobila, so tamošnji prebivalci kar trdno in brez premislika trdili, da je črne šole dijak lintverja vzdignil, in da je on takov hlišč in točo napravil. Enakih stvari, kakor jih podaje prof. Valjavec v „Glasniku“ (1866, str. 448), je med panonskimi našimi Slovenci dosti znanih.

Nekaj čarovnih zelišč smo že omenili v pravdi zoper copernice l. 1546. Obširno je o tej stvari pisal Tušek (v „Slov. Glasniku“ 1864. str. 51—170,) in že preje (v „Slov. Glasniku“ 1863. str. 51.) — „Če se hoče kdo nevidljivega storiti, mora o pol noči črno mačko skuhati, in sicer tako jo naj kuha, da meso samo od kosti odpade. Če dene koščico od tako kuhane mačke v usta, postane nevidljiv.“ (Sv. Križ na Murskem polji.) Nevidljiv postane človek tudi tako: V vodi pod korenjem ima neki ptič gnjezdo, koje pa zapazimo samo, ako gledamo v zrcalo in še le iz zrcala v potok. V gnjezdu tega ptiča je kamen, ki stori človeka nevidljivega, ako ga v usta vzame. (Ravno tam.) Nevidljivo se je storila Anica Bader s svečo, ki jo je mrtvec v rokah imel. (Mittheilg. des „hist. Vereines für Steiermark,“ 1879.) Nekako je tudi s coprnijo v rodu bila kriva vera skakačev (Springer oder Werfer), ki je imela okolo leta 1600 svojo kapelo v Radehovi pri sv. Lenartu v Slov. goricah. Prerokovali so in čudeže so delali. Obširno je o tej stvari pisal kanonik g. Ign. Orožen v svojem: („Das Bisthum und die Diözese Lavant“ Decanat H. Leonhard, str. 194—204).

Krempelj poroča o coprnicah: „V Šalovcih (to je v gaju imenovanem „Koračica“ tik Šalovec, med Ormožem in Središčem. (M. Slekovec.) se kaže toriše, na kterem so coprnico Taičarco zažgali; 1660. je bila Gera Krajnčka iz Stonjec pri Borli zavolo coprnije na Ptuj vzeta, tam opravdana in ob življenje djana; tri

ptujske mestjanice . . . so 'z coprnijo podužene se (1685.) mogle v' terg Laško na opravdanje pudati." (Dogodivšine, str. 198.) Podatki so vzeti iz Povodnovega rokopisa. G. Slekovec mi je izročil izpisek iz Povodnovega rokopisa: „Pettau," kjer se bere na str. 156, da so v Ormožu 1. avgusta leta 1669 zažgali zavoljo coprnije Barbaro Redikh, Nežo Majcen, Marijo Murkovič in Marijo Repa.

Spomin na zgorej omenjene coprnice iz Središča se je do naših dni zvesto ohranil, kar kažeta sledeči dve sporočili.

Prvo je zapisal središki tržan Ivan Kolarič: „Enega kovača žena je bila coprnica. Tisti kovač je imel dva detiča ali pomagača. Enega teh pomagačev je hodila kovačica sploh jahat, in ta je bil zato tudi hude kože. Jegov tovarš ga je pital, kaj mu je, da se tako slabo redi. „Saj ne delaš bolje ko jaz, strošek pa imava vedno enak." On mu ne reče druzega, samo to, naj se vleže zvečer na njegovo mesto. Po noči pa je čul nekaj od tega povedati. On se res vleže na njegovo posteljo in si pripravi uzdo. Tu je došla coprnica, kaj bi ga jahala; on je bil pa močnejši kakor ona, in je hitel svojo uzdo na njo, ko je ona na njega htela. Kaj se zgodi? Coprnica postane konj, kojega je on gnal v kovačnico, kjer njo je podkoval na vse štiri noge; potem pa njo je spustil. Drugo jutro začnejo delati, pa nihče jim ni zajuterka prinesel. Ko je mojster prišel k delavcema gledat, in je prašal, ali sta že dobila zajtrk, sta rekla, da še ni čas. Ko mojster ob desetih zopet pita, ali sta zajtrk že dobila, mu reče eden detičev: Idite, pa poglejte, kaj je vašej ženi. Ko je našel, da je na štiri noge podkovana, napreže svoje štiri konje in jo odpelje k sodniji.

Drugo povest imam od sedaj že rajnke mamice Hrg, ki je v svojem 87. letu pravila, kar je od svojega pokojnega očeta Ivana Dečka čula. „V Središču so bile nekoč coprnice. Na Ježevem mostu je bil pekar. Poleg Vogrinovega ógrada je bil kovač, ki je tam imel svojo kovačnico. Njegova žena pa je bila prva med coprnicami. Navadno je na možkega uzdo djala, pa ga je zajahala. Enkrat pa je na enega uzdo hitila, ki je bil bolje gibčen in umeten ko ona. Uzdo jej je vzel, jo nanjo hitil, in ona je postala kobila. Zajahal jo je, pa njo je dal na vseh štirih podkovati. Drugi dan pa je bila kovačica bolna. Pitali so njo, kaj bi njej bilo, pa ni hotela nič povedati. Zdaj so šli gledat, pa so jo našli na rokah in nogah podkovano. Prijeli so jo toraj, in so njo s štirimi konji v Ormožki grad spravili. Dolgo niso mogli nič iz nje zvedeti, dokler niso našli pod jezikom pečata, s kterim jo je hudič zapečatil, in zdaj je vse coprnice ovadila. Na to so devet coprnic pri Korečicah zažgali." Dalje mi je še g. Mat. Slekovec od iste Središčanke, mamice Hrgove, iz-

ročil te-le dve drobtini. „Pri klobučarju, poleg Trnave, je gazdarica tudi bila coprnica. Vsako jutro je deklo pošiljala rose brat, da se je ž njo poškropila, in potem je šla med coprnice.“ Isto povest je pa tržan Kolarič tako zapisal: „Coprnica je vsako jutro svojo deklo iztirala rose brat. Dekle se je tega nevolila, in se je drugim tožila, kaj jo gospodinja stira vsako jutro záran rose brat. Druge dekle so jo naučile, da jej ni treba rose nabirat, naj se samo namoči. Ona je ravno tako napravila. Coprnica je potrebovala rose takrat, kedar so ljudje snopje vozili iz polja, da je z rosoj škropila, kaj je vse žito k njej v dvor zletelo. Zdaj začne škropiti, in strašno je trnje letelo v njen dvor, to pa zato, da se je njena dekla namočila, namesto, da bi rose nabrala. Trnja je bilo toliko na dvoru, da so ga tri dni vun spravljali. Če bi pa ona z rosoj škropila, tu pa bi toliko žita bilo v dvoru. Po tem so njo sodniji izročili.

Druga povest od Hrgove mamice je ta-le: „Bil je v Središču tudi en gazda coprnik; temu so hodili tržani po noči iz strehe slame skubst, da so svojo zacoprano živino ž njo vračili (prekajali).

Sledeče tri povesti mi je poslal g. Mat. Slekovec. Zapisal jih je g. Ivan Kolarič.

Coprnica je bila pri svojem sosedu. On jo je pital, kaj bodo možki delali; morebiti kol ne bodo potrebovali? Te bi on prosil, da bi mu jih ponudili. Ona mu velí, naj dojde pitat. „Jaz neznam, ali bodo potrebovali ali ne,“ je rekla in je odšla, sosed pa za njo. Ko ona domu pride, pove svojemu možu, kaj njo je sosed prosil. Rekla mu je: „Posodi mu le kola; kajti on ne bode na svojo njivo gnoja vozil. Jaz mu bom pri lesi pot pretekla in ga s tem tako omamila, da bode kar na našo njivo vozil.“ Sosed pa je vse to pod oknom čul, in ni hotel v hišo iti, da bi za kola prosil. Sklenil je samo s svojim vozom gnoj voziti. Napravil si je dreveno špico, in njo je zapičil v repico. Ko je konje upregel in z naloženimi koli do lese prišel in njo odpre, videl je strašno veliko krapavico prek pota gomaziti On hitro vzeme špico z repice in natakne krapavico na njo, in vtekne špico z nabodeno krapavico v repico. Gnoj je pa srečno spravil na svojo njivo. Ko je domu došel, stiral je vse svoje domače slačja brat (suhljadi, ktere Drava nanosi). Strašno velik kup so nabrali, in krapavico sredi kupa zapičili. Ko so gromado zažgali, se je iz ognja čul strašen glas — sosede pa ni bilo nikdar več od nikod. (Središče.)

Eden kmet je imel od kraja vsako leto lepo pšenico. Kedar se je pa začela klasiti, tu pa je bila vsa snetljiva. On si je mislil, kaj bi to neki moglo biti? Vsako jutro je hodil na njivo. Ednok dojde, pa vidi, kako eden gosak leta nad pšenico in s perutmi po klasju piruha. Nekdo nauči kmeta, naj si na-

pravi devet kroglíc blagoslovljene soli, in devet kroglic blagoslovljenega praha. in s temi naj nabije puško. On res tako napravi. Ko drugo jutro z nabito puško k njivi pride, doleti tudi gosak, in po vsej njivi poleče in po klasju popiruha. Že hoče odleteti, in sicer ravno proti kmetu, ki z nabito puško pri kraju stoji. Ko blizo pride, kmet puško sproži in ga obstreli. Gosak se zasukne in domu odleti; tam opadne na tla in se v človeka spremeni. Povedal je, da ga je sosed obstrelil. Pošljejo po soseda in ga pitajo, zakaj ga je obstrelil. On pa se je izgovarjal, da je ustrelil le po gosaku, ne pa po človeku. Drugi dan je obstreljeni gosak, ki se je v človeka spremenil, resnično umrl. (Središče.) — V Gornjem gradu je bival mož, ki je F. O. pravil o coprnicah to-le: „Enkrat sem si po noči po poti gredoč svetil s treskami. Kar na enkrat puhne nekaj v mene in mi luč pogasi. Plašno stopam dalej, ko me v drugič lopi. Ker sem za potokom hodil, sem stopil brž v vodo, in molek iz žepa potegnil, pa sem začel ž njim okolo sebe mahati, in mir je bil. Premišljeval sem, zakaj me je neki coprnica nadlegovala, pa sem se hitro spomnil. Enkrat sem namreč hitro po polunoči šel jutrnico zvonit. V tej uri imajo coprnice svojo moč. Ko je pa zvon zapel, sem čul, da je nekaj po zraku smučalo in v mlako padlo — bila je coprnica; ta se je oni večer nad menoj znosila. V zvoniku pa crkovniku nič ne morejo.“ Zakaj pa je mož v vodo stopil, ko mu je coprnica nagajala? To je razvidno iz tega, kar je dalej od coprnic pravil: „Coprnice so treh vrst: Ene imajo oblast v zraku, delajo točo in blisk, in te so najhujše, od Boga proklete in ne bodo nikoli izveličane. Druge imajo oblast na suhem. Tretje pa storijo, da živina boleha in crka, da krave rudeče molzejo. Te so najmanje hude.“ Ker imajo pozemeljske coprnice samo na suhem oblast, zato se jim je pač v vodo ognil. Od kod pa imajo coprnice svojo oblast? O tem je mož to povedal: „Coprnica ima oblast, svojo moč izročiti svoji najstareji hčeri. Pa o tem ne sme nikomu kaj povedati, še svoji sestri ne. Če se potem še namaže z neko mastjo, se pa kar lahko v zrak vzdigne. Coprnikov pa ni, ampak same coprnice so.“ (Celovških bogoslovcev domači list „Venec“ 1858 59, številka osma.)

Dr. Radoslav Razlag je zapisal o coprnicah to-le: „Hudemu duhu se morajo zapisati z dušo in telesom; za to jim potem posebne moči podeli; razun tega pa vedo one tudi za moč zelišč, s kterimi potem svoje umetnosti izvršujejo. Večkrat v letu se kje na viših bregih shajajo, kamor prilete po zraku deloma na metlah, deloma na pučelih; doma jim pa služi črna mačka. Ni dolgo tega, ko so tudi pri nas sumljive ženske krvavo sodili; posebno se je pri Lotmergu odlikoval Doljni grad; sedaj je podrtina, in se še sedaj jama vidi, kjer so na grmadi coprnice so-

žigali. Ljudje pravijo, da so tam sožgali celo množico povse nedolžnih, koje je iz sovraštva prava coprnica zatožila. Zavoljo tega je morala gospoda ovi grad zapustiti, ker so jih duše onih nedolžnih žrtev neprestano uznemirjevale. Na večer pred Jurjevim skrbi vsaka hišnja gospodinja, da njej coprnice haska od molznih krav ne odnesejo. Oni večer se povsodi z biči poka, da bi tako coprnice pregnali, ker se takemu kraju ne bližajo, kjer z bičem pokajo. Po hišah in hlevih, po vseh vratih škropijo z blagoslovljeno vodo, da se coprnicam moč odvzeme. Nekoji s kopinjem vhode prepležejo, da bi jim tako vstop zabranili. Na Jurjevo gredo gospodinje po lonce za mleko, ker se v takih loncih največ smetane napravi; pa tudi coprnice si hodijo na Jurjevo po piskre, v ktere tulijo, kedar se sklicujejo. Na Duhovo in po mladih nedeljah vlačijo coprnice rjuhe po mejah in pašnikih drugih ljudi pred solčnim izhodom, in to tako dolgo, da so čisto mokre od rose. To roso coprnice ožemljejo, in ž njo svojim kravam travo poškrapljajo, vsled česar ne dobivajo samo izvanrednega haska od svojih krav, nego tudi vsega od onih krav, ki se tam pasejo, koder so rjuhe vlačile. Ako razun tega zamore nekaj, p. kakov klin ali lunek iz voza dobiti od one hiše, kterej hoče hasek od dojiva vzeti, treba samo ukradeni klin v tram zabiti, vojko prek njega vreči, in mahom bo od njega celi lagnič mleka natekel. — Ako na čegavej njivi ali gredah kosti zakoplješ, mu prikratiš hasek, in zavoljo takih sumnenj nastane večkrat pravda in sovraštvo, kar se je tudi v najnovejej dobi v nekem selu na Štajarskem zgodilo. — Ljudje pravijo, da coprnice kakor tudi dijaki črne šole točo delajo. Pravijo, da pred veliko gospojnico ni dobro lan treti, ker se inače coprnice pezdirja za napravljanje toče poslužijo, ker se večkrat pezdirje in lasi (ki so gotovo od coprnic) v njej nahajajo. Zmiraj je še dosti ljudi, ki se te babje vere držijo, dasi se učilnice trudijo, njo iztrebiti. Ako slučajno krava zboli, ali na paši na ktero strupeno zelišče naleti — če jej mleko rudeče postane, kar se zgodi „od použitega jagodjega bilja,“ — so tega gotovo coprnice krive. Nekoje ženske mislijo same o sebi, da so coprnice. Znabiti kaj tacega počenjajo, s čimur nameravajo drugim škoditi, sebi pa kakšno korist pripraviti. Če tedaj ob enem svojej živini dobro krmo poklada, in se dosti smetane vsled tega napravlja, pa bo hudobna babura že mislila, da ji je njena umetnost pomagala. Če torej sumnja na njo leti, in njo hoče kdo z blagoslovljenim smodnikom streljati, ali če kdo kaj pripravlja, kar bi po občnem mnenju coprničnim kravam škodovati ali jih pa celo usmrtiti moglo, — tedaj pa res pride coprnica k sovražniku svojemu, in ga odpuščenja prosi. Odpravljanje praznih ver je jako težaven posel. Naj še sledi dvoje šaljivih pripovedek.

a) K nekej koči prišel je črevljar šivat; hišna gospodinja je pa bila coprnica. Na večer je videl, kako se je z neko mastjo mazala in je pazil, kam jo je shranila. Kakor hitro je bil sam v hiši, se je tudi on namazal. Gospodinja smukne skoz okno, — isto tako stori črevljar, s šilom v roki. Priletela sta k nekim visokim zidinam, kjer je bilo v dragej in lepej posodi vsakojakih jestvin. Po svečanem obedu so šle coprnice darovat: vsaka je vraga na r . . poljubila. Črevljar, ki je med vsemi naj poslednji na vrsto prišel, mu nje pa ni poljubil, ampak s šilom ga je dregnil. Vrag mu je rekel: Ali imaš pa ti ostre mustače! Črevljar je v strahu hitro ime božje s svojo krvijo zapisal, in kar naenkrat je vso izginolo. Ni bilo več visokih zidin, ne zlatih skled, ne srebrnih žlic; le konjska kopita so se videla in žabje lupinje (lupine = potočne školjke). Črevljar sam se je pa znašel vrh visokega hrasta, s kterega je zamogel še le splezati, ko so mu ljudje na pomoč prišli. — („Zora“ 1852.)

b) V nekem selu je bila huda in zavoljo toče posebno nevarna coprnica. Občinski sodnik je bil zapovedal, da je moral vsako jutro nekdo se ž njo pravdati in njo tako motiti, da ni mogla toče narejati. Če je coprnica onega poslanca v pravdanju zmagala, bilo je gotovo vse potolčeno, pa samo tam, kjer je pač coprnica hotela. Prišel je pa v selo stranjski vojščak, kojemu so vaščani svojo nevoljo tožili. On je obljubil, da jih hoče tega zlega rešiti. Vojnik ustane rano zjutra in začne pred oknom coprnice klicati: „Dobro jutro, beštja! Kakova sem jaz beštja? — pita ona. „On: Kakoršna beštja je bila tvoja mati, takova si ti!“ Slične laskave govorice sta nadaljevala celi dan — o čemur se je ona tako razljutila, da se je na večer razpočila. Vojščaka so pa seljaki za njegovo dobro delo bogato obdarovali.“ (Razlagova „Zora“, 1852, str. 93—97.)

V Sotli se od enajste do prve polnočne ure coprnice v podobi gosek ali pa rac kopljejo. Nekdaj je šla pobožna žena z božjega pota domu črez most. Na sredi mosta čuje, da se nekdo pod mostom pogovarja, in — kako se prestraši, ko spozna po glasu ženo, s ktero sta skupaj stanovali. Zdaj vzleti goska na most, žena pa zavpije: „Fej te bodi! Zdaj že vem, zakaj so tvoje svinje zmiraj bolj debele, ko moje, in kako si ti obogatela. Ti si coprnica! Ko bi Bog dal, sv. Jožef in Marija, da bi te . . . . Ni še izgovorila, in že ni bilo nikoga več, pa tudi žene drugi dan ni bilo več domu. (Majciger: „Niz biserjev iz narodne zakladnice“, štev. 27. Glej „Kres“ 1883 št. 8—12.)

Neka gospodinja se je z mastjo pod pazduhama namazala, in izgovorila je besede: „Frk v Beli grad!“ in kedar je to storila, je izginila. Njena dekla pa jo je skoz ključavnico opazovala in se torej tudi naučila, kako se mora coprnica ravnati. Ko

je spet gospodinja po zraku odletela, se je hitro tudi dekla pomazala, in rekla je: „Frk v grah!“ Ni bila namreč svoje gospodinje prav razumela. Res je tudi njo vzdignilo in vrglo njo je na njivo med grah. (Ivan Kolarič iz Središča.) Coprnic varuje klepanje kos. (Glej sostavek: „Pustni torek,“ Jurjevo 23. aprl.). Zoper coprnice trobijo hišne gospodinje o Jurjevem; poglej imenovani članek. Zavoljo coprnic, ki pri napravljanju toče pezdirje potrebujeje, nečejo pred veliko gospojnico lana treti. (Glej sostavek: „Velika maša.“) Vse coprnice v celej župniji spozna, kdor moli pri polnočki na stolecu, kojega je naredil od Barbarinega do božiča. (Glej sostavek: „Sv. Barbara.“) Drugod pravijo, da treba z izdelovanjem stolčeka pričeti na dan sv. Lucije. (Glej sostavek: „Sv. Lucija“ 13. decembra.) Coprnice vidimo skoz blanjo, iz pokopališča prineseno. (Glej sostavek: „Božična noč“ 25. decembra.) Vidovina je jako hud coprnik. (Glej sostvek: „Narodne pripovedke.“) Kdor hoče od hudega duha denarjev dobiti, mu mora popolnoma črno kokoš zaklati in po noči na križem pot zanesti. (Zdole.) Urša Kolár, ktero so 10. decembra 1661. leta v Hrastovcu zavoljo coprnije usmrtili, je povedala sodnikom, kakovi da so bili coprniški shodi. Pili so tam vino, ki nje je hitro vpijanilo; potem so se coprnice namazale in zletele na Rogaško goro. (Sitzb. d. k. Akad. d. Wiss. math. natw. Cl. XXXIII. Bd. str. 339.) Heleno Schauperger so 18. novembra 1661. leta v Hrastovcu zavoljo coprnije zažgali. Da je zamogla na Rogaško goro zleteti, njej je Ferkinja na Gradišče z rumenim mazilom pomazan ométih prinesla, kterega je na brinje položila. Kakovo da je bilo mazilo, ktero so coprnice rabile, se bere v (Sitzb. d. k. Akad. d. W. math. natw. Cl. XXXIII. Bd. str. 340—341.) Rovno tam se pove na str. 345, da so se naši ljudje coprnije učili najbrže od Ciganov, ki so prišli na Ogrsko blizo leta 1417. in od tod na Štajersko. Pravda, ki se je leta 1661 v Hrastovcu vršila proti Margeti Kajdič in njeni tovaršici Apoloniji, je natisnjena v „Steiermärkische Geschichtsblätter“, (III. 138—148.). Kako so coprnice v ječah mučili z vijaki (Schrauben). („Steier. Geschblätt.“ III. 176.) Kako so spoznali znamenje, ktero je hudi duh coprnici na levej rami vtisnil. („Steier. Geschichtsblätter“ III. 177.) Ravno tam se pove, kako so naše coprnice raztezali (auf den Zug gespannt) in na ostri stol posajali. O coprnicah se je mislilo, da imajo svojo moč v laseh. („Steier. Geschblätt.“ III. 119.) Ako ženska duhovnika s svojim predpasnikom otepe, in ga potem doma zažge, mora duhovnik v kratkem nanagloma umreti. (Sv. Ožbolt za Dravo pod Pohorjem.)

Cvet sveče ali treske.

„Če cvete sveča ali treska, s ktero si svetijo, pomeni to srečo in dobiček.“ (Trstenjak v „Novicah“, 1858 l. str. 20.)

Cvetke.

„Ljubi konja jaše
Od Radgonskega grada:
Na konjiči nese
Sivega sokana;
Za klobukom nese
Vejo rožmarina.“

(Vraz. zap. I. 54.)

Dekle je: Drobno kak strunjica,
Belo kak liljica,
Rdečo ko fajdelnov cvet.“

(Vraz. zap. I. 49.)

„Lani sem plela — plela
Luk no mak
Ne me je vkania — vkania
Vsakšni bak.
Lani sem plela — plela
Majaron
Pa me je vkania — vkania
En kajon.
— — — — — —
Letos si plejem — plejem
Rožmarin
V zibelki joče — joče
Mali sin.“

(Vraz. zap. I. 91.)

„— — — — — —
Mi vam oče darujemo
Z ednoj rdečoj gatrožoj —
Z enoj rdečoj gatrožoj,
Z lübim presvetim Jožefom.“

(Vraz. zapuščina, V. zv. 33 list.)

„Todsej grejo tri dikline,
Tri dikline ledične.
Prva pa je luba moja,
Ki rdeči robec ma.
Robec rdeči, pušelc dišeči,
Od samega mnškatelna.“

(Vraz. zap. VI. 49.)

„Pisker rožmarina mam,
Pisker pa vijolic:
Pušliček bi delala,
Al' kak bi ga poslala?"

(Vraz. IX. 41.)

„— — — — — — Lepi zelen pušel imá,
Naj bolj predi moj ljubi. Z rožmarina nemškega,
Saj ga dobro poznam: Najgelna rdečega".

(Vraz. zapuščina XII. 32.)

V narodnej pesni pohorskej pomeni najgelnov cvet „nebeške angele", roženkraut „troštarja sv. Duha"; rožmarin je „Jezus Marijin sin"; gartroža je „Marija devica." (Zapisal Caf. Vraz. zapuščina XII. 35.)

Leži leži polje,
Oj polje široko;
Na polju stoji vrtec,
Oj vrtič ograjen
Bog nam pomagaj no Marija!
Notri hodijo device tri
Bog nam pomagaj no Marija!
Prva je trgala makov cvet
Bog nam pomagaj no Marija!
Druga je trgala najgelnov cvet
Bog nam pomagaj no Marija!
Tretja je trgala rožmarin
Bog nam pomagaj no Marija!
Prva je rodila Jožefa
Bog nam pomagaj no Marija!
Druga je rodila Johaneza
Bog nam pomagaj no Marija!
Tretja je rodila Jezusa
Izveličarja celega sveta."

(Zapisal J. Caf, 1844. Vraz. XII. 37.)

Veneče cvetke vsiljujejo dekletu britke misli o nestalnosti; zato poje:

„Vse rože bom potrgala Rožmarin se mi že suši,
In pušlič naredila, Bo suho listje dóbò,
Za lepega mojga lubega, Naj lubi pa se veseli,
Ki ga bom zapustila. Bo drugo lubco lúbó.

(Vraz. XV. 25.)

„— — — — — — —
Delaj, delaj, ljubu pušlic,
Mojej rajži žalostni!

Kak bi ti ga jaz delala?
Nemrem ga od žalosti.
Jaz pám ti ga napravila
Z rožmarina zelen'ga,
Z rožmarina zelen'ga,
S fajdelna ardečega.
Z beloj nitjoj ga povila,
S pantelni povezala,
Tebi ga z žalostjoj dala,
Da boš k regimenti ša'.
Tebe budo spitavale
Vse ljubljanske junfrave:
Kde pa maš ti tvojo ljubo,
Da tak lepi pušelc 'maš?
Ne na Koroškem, ne na Kranjskem,
Al na malem Štajari."

(Vraz, XIX. 15.)

Pred Jurjevim ne smemo cvetlic vohati zavoljo smrdljive sape. (Glej sostavek „Jurjevo" 23. aprila.)

Čatež.

„Čatež je pol človek, pol kozel, sam peklenski hudič. Kozel je doli od popka. Zato mi prosti ljudje pravimo: idi h kozlu! to je, h hudiču. Ni tako majhen, kakor škratelc; bolje srednje postave je in bolje starovičen. Ljudje ga včasi vidijo, da na visokih pečinah sedi in se greje na solncu. Drvarjem prinaša, če so žejni, mrzle čiste vode, planinskim pastirjem nabira jagod in malinic. Posmehovati se mu pa ne sme. Ako mu pa roge kažeš, začne kotati silne pečine, da se podero hrami pod goro stoječi in se živina pogrezne v globoka brezdna." (Tako je pravil stari Kardun v Straniškej župniji g. Trstenjaku. Glej „Glasnik" 1859. l. str. 172.)

Veliki četrtek.

„Kdor si nabere kopriv na veliki četrtek in je dene pod streho, ta ostane obvarovan gromske strele." (Med Muro in Dravo. „Glasnik" 1859. III. 46.)

Božja deklica, Vila, Morska deklica, Divje dekle.

„Bil je viničar in bival v tako zvani dimnici. Imel je pa navado, da je rad na peči ležal. Ko se enkrat polnoč bliža, pride božja deklica in začne gibanice delati in je pozneje peči. Večkrat je pogledala gor na peč; viničar pa je tudi milo pogle-

daval na božjo deklico, še mileje pa na gibanice. Deklica mu je dala velik kos, rekoč: „Ne povej nikomur, kar si videl.“ Z veseljem je začel kos povživati, bila je presladka gibanica, — pa toliko je je bilo, da ni mogel vse povžiti. Ostanke je dal drugo jutro domačim, in neizrečeno so se jim dopadli. Hoteli so pa zdaj tudi vedeti, od kod je dobil to sladčico. Nekoliko časa je tajil, potem pa je le povedal. Drugo noč je božja deklica zopet prišla in je zopet gibanice pekla; osorno je pogledala viničarja in mu očitala klepetavost njegovo, sladčice pa ni dobil nikoli več. — Kedar se gre spat, se mora kamen v kuhinji skrbno osnažiti pepela, drugače pride božja deklica kurit. — V mraku se ne sme na ribnik prat hoditi, ker takrat hodi Vila, ali tudi od nekterih božja deklica imenovana, taj svoje perilo izpirat.“ (Alojzij Vakaj iz Kremberga.)

Morske deklice se prikazujejo kraj rek in kraj morja svojim ljubimcem najrajši zvečer o mesečnem svitu. Na pol so ribe, na pol pa ženske. (Trstenjak v „Kresu“ 1860. II. 14.) „Morska deklica je na pol riba, in pride vsakih 7 let enkrat na morski breg prepevat.“ (Alojzij Vakaj v Krembergu.) — Nekdaj so bile okolo Središča in po šumah divje devojke, ki so vse žito po polju požele, divjaki pa so jim snope vezali; videl jih nikdo ni. Gazdarice so jim na polje jesti nosile, ker druzega plačila niso imele. Od kod so te devojke prišle, se ne zna; pokanje z biči pa jih je pregnalo. (Iz Središča.) Iz Štajarske je izvedel Valjavec to-le od divjih dekel: „Enkrat se dogodi, da bi enega pajba divje dekle vtopile; to pa začüje ena stara žena, štera je k mlini zrnje donesla; to pa je bila njegova mati. Ona čüje ti glas iz vode vün: „vüra je tü, ali Ivana še ne tü; vüra je tü, ali Ivana še ne tü; vüra je tü, ali Ivana še ne tü.“ Počasi dojaše njeni sin Ivanek na svojem belem konji, pa mu reče njegova mati: „Čüješ ti, moj dragi sin, jaz sem čüla trikrat tebe zvati vün iz vode; valjda te divje dekle zovejo, pa te čejo vtopiti.“ „Mati draga, zdej glih bom mogo' prek te vode iti k našomu mlinari.“ „Nejdi, dragi sin, tebe čejo divje dekle vtopiti.“ „Kaj bi zdaj, draga mati?“ Mati jemi reče: „potkove konjske obrneš nazaj, štere stojijo napre, ino 'do mislile, da bi ti že prek odišo.“ Ino zda se on hitro prek te vode skače, zadene mu Vila za nogo zlati lanec, ino on ga je odneso, pa čüje trikrat: „či ne daš lanca nazaj, napravimo, kaj 'de voda za tobom tekla.“ Ino on taki hiti lanec nazaj v vodo, ino mu rečejo divje dekle iz vode vün: „Ti še boš dogo živeja ino čudo bogastva od Vil dobijo.“ („Novice“ l. 1858, str. 222.)

Vrvi ne smemo na kolovratu puščati, sicer pride po noči božja deklica presti. (Kremberg.) Etymologična razprava o Vilah, pisana od Trstenjaka, se najde v „Glasniku“ (l. 1862, stran

350—354.) Vila je prišla k nekemu kmetu in mu je rekla: „Sej bob! Sej bob!“ Bilo je to zaran v spomladí. Kmet njo sluša in hitro bob vsaja. Ko je pa začel rasti, se je kmetu zdelo, da ne bode iz boba nič. Hlapec pa je kmeta le pregovoril in pustil ga je do žetve. Ko so pa bob mlatili, namlatili so ga toliko, ko preje nikoli ne. Ravno temu kmetu je prinesla Vila štreno preje in mu je rekla: „Ovijajte to prejo v klopčiče; a če se vam utrga, ne recite: Konec sem izgubil, ampak nitko sem izgubil.“ In tako je kmet imel vedno veliko platna od one štrene. Kedar je imel kdo čas, moral se je vsesti in navijati prejo. Vsi so se že naveličali. Enkrat toraj le hlapec spregovori: „Konec sem izgubil“ — in od tistega časa je bilo vse preč.“ (Alozij Vakaj iz Kremberga.) Morska deklica poje pesen od Zagorske matere božje. (Glej legendo od Zagorske matere božje v sostavku: „Božji poti.“) Morska deklica je rešila mlado dete sv. Lovrenca, ko ga je hudoba v podobi črnega psa v morje odnesla. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst.“)

Poljsko **delo** in hišna opravila.

Ako se takrat pri hramu prav kregajo, kedar repo sejejo, bo repa prav debela. — Na njivi sploh nihče nič jesti ne sme, sicer miši in gosenice vse pokončajo. — Če mislijo domači ljudje iz njiv kaj voziti, ne smeš na mizi iz lonca v skledo vsipati, ampak vsakokrat skledo z mize vzeti, drugače zvrnejo, ali se jim ktera druga nesreča zgodi. (Pri Radgoni.) — Človek ne sme na sebi nič šivati, sicer vse pozabi. — Na mizi ne smeš sedeti, sicer na zadku tvor dobiš. (Sv. Marko in Konjice.) Kedar bob sejejo, govorijo: „Mušice, spešice;“ to odganja mušice od boba. (Kremberg.) Kedar tikve sadijo, se morajo debelo lagati, da bodo tikve debele. (Lotmerg, Konjice). „Kedar seno vozijo, ne smemo voza skoz rokav pogledati, sicer zvrnejo.“ (Mursko polje.) „Kedar seno bašejo, ne sme nikdo z grabljami kaj na voz vreči, sicer se bode prevrgel. (Središče.) „Kdor gnoj zvrne, bo še tisto leto umrl.“ (Hujbar.)

Denarji cvetijo.

„Če kdo zagleda po noči na samem sivo luč, ve, da tam denarji cvetijo. Kdor kaj takega vidi, naj hiti in položi na tisto mesto ktero blagoslovljeno reč, najboljši je seveda rožni venec. Drugo jutro naj tam koplje, in denarji so gotovi.“ (Sv. Ana na Krembergu. Primeri: „Blaže in Nežica“ od Slomšeka, str. 101: „V starem gradu denarji cvetijo.“) V Radislavcih se čuje to-le: „Denarji tam cveto, kjer so zakopani, in sicer cveto z modrim

plamenom. Pred poldnevom ali polnočjo cvetoče straži zelen vrag. Take denarje zamore le oni vzdigniti, ki se vragu zapiše z dušo in telesom, in sicer za določen rok. Tiste denarje pa, ki cveto po poludne ali v zori, straži duša onega, ki jih je zakopal. Te denarje je lahko dobiti, in se duša še za rešenje svoje zahvali. Kdor vidi denarje cvesti, mora kaj na plamen vreči; najboljši za to je črevelj, ker so v tem slučaju denarji samo eden črevelj globoko; ako je pa kdo klobuk na denarje vrgel, jih bode še le seženj globoko dobil. Po tem se mora hitro in tiho vrniti, in se ne sme ozirati. Denarji morajo pred solnčnim izhodom izkopani biti. Med tem ne sme ne besede spregovoriti, dasiravno ga vsakoršne skušnjave motijo, ker se inače denarji zopet globoko pogreznejo in je ves trud zastonj." (Razlagova „Zora" 1852. štev. 101.) O cvetenju zakopanih denarjev (glej sostavek: „Božična noč" 25. dec.) V Orlici pri Podsredi so denarji zakopani. Ko so namreč Francozi po naših krajih hodili, so naložili v Serjanski grajščini (to je, v Podsredi) tamošnji grofi tri polovnjake denarja na voz, in so ga pred sovražniki v Orlici skrili. Denar je pa s časom čisto v zemljo zlezel, in je sedaj tam jama, kjer je voz z denarji stal. Kmet Kompáre je šel neko noč kopat, in je res do denarjev prišel. Med tem, ko je hlapca po vole poslal, s kterimi je hotel polovnjake domu potegniti, pridrdra mimo imeniten gospod v žarečem vozu, ki je kopača prašal: „Ali nisi videl gospoda, ki se je pred menoj tukaj mimo peljal?" Kompáre ni druzega nič spregovoril ko „Ne!" — in tudi ta edina besedica je bila preveč. Denar se je pri tisti priči še enkrat tako globoko pogreznil, ko je preje bil, in od tistega časa ni bil nikdo več tako srečen, da bi bil do njega dokopal. (Povedal Franc Cerják iz Raven v Zdolah.)

Denarji, ki se v narodnih pesnih omenjajo.

„Al' žlahten gospod firštinin mož',
Dožna še bova en sam droben beč,
Ki ga siromaka ne zmoreva
Da sma ga ne mogla zaslužiti."

(Vraz. zap. I. zv. št. 10.) Beč je benečanski „bezzo".

„Veči tal so po desetki (cekle)
Bol te male pa po petki.
Kter' pa če prav velike met'
Mora pa štir groše štet."

(Vudóvnikova pesen od Cokelburga.)

„Moja luba je z Gradca domà
— — — — — — —
— — — — — — —
Poune žepeke tolarov mà.“

(Vraz. zap. I. 25.)

„Vzemi da me, krčmarica,
Mlada Katica,
Jaz ti dam tri sto dokati
Vran konjiča dva.“

(Vraz. zap. I. 29.)

„Štela bi si ga kupiti,
Da bi mogla ga dobiti;
Pet cekinov bi dala zanj,
Da dobila bi ga nazaj,“

(Vraz. zap. I. 33.)

„Daj ti meni tri sto ranjški
No tri zlate lukifa.“

(Vraz. zap. I. 53.) V narodnej pesni (Vraz. XII. 38, zapisal J. Caf) se imenuje „beli groš“; pozneje omeni „sto belih kron.“

„Hlapec konja napaja
Si pač prelepo poje:
Hola, hola, oj Ljubljana,
Ti še boš enkrat predana,
Za tri rdeče Čičke,
Za tri tovore dnarjev.“

(Pela Marinka Rubnica v Framu. Zap. Caf. Vraz. XII. 41, b.)

Devištvo.

„— — — — — — — — Ali si jim kaj odpustil grehov?
O le Jezus, dete mojo, Preljuba moja mati
Ali so te kaj srečali romarji? Vsem drugim sem sicer odpustil,
Preljuba moja mati, Trijim pa ne morem,
Dosti so me srečevali. Ker so sinke zapravile,
O le Jezus, dete mojo, Zelene krancelne so nosile.“

Narodna od božje poti na Višarje. (Zapisal J. Caf, 1844. Vraz. zap. XII. 38.)

Dež.

Ako že dolgo časa suša trpi, moraš plug ali voz v vodo zavleči, pa suša neha. (Pavlovci pri Ormožu.) Isti uspeh se doseže, če nedolžna deklica v korbači zakuri in jo po Muri spusti, kar se pravi „na Muri kuriti.“ (Hubad pri Šumanu, str. 103 jegove knjige „Die Slovenen.“) Ali bode leto deževno? (Glej sostavek: „Veliki petek.“) O pomenu dežja na trojičko nedeljo.

(Glej sostavek: „Troj. nedelja.“) Petrov dež uniči orehe. (Glej sostavek: „Petrovo.“) Ako 2. julija dežuje, se grozdje pogubi. (Glej: „Obiskovanje Dev. Marije.“) Kako pastirji dežja prosijo in „Dodo“ kličejo, (pove sostavek: „Pastirji.“) Če kdo srp v sobo prinese, bo ženkinje dež iz njive pregnal. (Glej sostavek: „Žetev.“) Če želijo Pohorci dežja, mislijo, da ga dobijo, če vržejo mačka v Ribniško jezero. (Primeri: „Popotnika“, 1883, str. 283.)

Črne šole dijaki.

Vedó osodo rajnkih. (Glej narodno: „Duh učenika od carne škole“ v Vraz. zapuščini, I. 13.)

Dimek.

Dimek je mal sajav palečnjak. Naj rajše je pri oglarjih in v jamah, kjer premog kopljejo. Če mu oglarji postavijo vsaki večer mleka in kruha, jim drugi dan zopet nove žile pokaže. Mislim, da je ime dobil po dimnati barvi; saj je tudi krava temne barve „dima.“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1852, III. 189.)

Doda.

Kako v Ščavniškej dolini pastirji dežja prosijo in Dodo kličejo, poroča Trstenjak v „Novicah“, (1856, str. 71.) (Glej sostavek: „Pastirji.“) O enakih običajih sorodnih slovanskih plemen piše g. prof. Krek v („Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ I. na str. 287.) V Središču poznajo pastirsko igro: „Hej, hej, donda!“ (Glej sostavek: „Pastirji.“ Glej tudi sostavek: „Narodne psovke.“)

Domlatki.

Ko je kmet žito spravil, priredi svojim domačinom sijajno pojedino, pri kterej zbijajo vsakovrstne šale. V prepisu Volkmerjevega rokopisa od l. 1797 berem, da je Volkmer svojo pesen „Klaguvanije enega voncerta“ zložil nalašč za domlatke onega leta. (Glej izdanje Murkovo, str. 121.) „Hvala kuhne“ je zapeta pri domlatkih v letu 1795. Naj sledi iz te pesni. (Murko str. 114) dvoje kit:

Po te'm je to v'redi, te, kel'ko jaz vem,
Gre v' ograd s korbačoj po šavje no hren,
Po peteržil, murke, šelato no grah,
V korbačo vse zdeva,
Beži, da le jeva,
Po vozkih mejah,
Kak s krošnicoj Lah'

Da zagrada pride, si gre poživad;
Te začne kupune no pišance klat';
Purane vzdigava, ker' žmečiš' bi bil;
Te njemi nastavi
Sekiro no pravi:
Zdaj lon boš dobil,
Da si se redil.

Domoljubje.

„Mi bomo si branili
Dežele tri —
Vogersko no Nemško
No Slovensko zemljo.

Vogerska je lepa
No Nemška lepà,
Al lepša je lepša
Naša Slovenska."

(Vraz. zap. I. 66.)

Legenda.

Marija se je selila
Z Ogerskega na Štajarsko
„O Marija, o Marija,
Marija je lepo kronana."
Za njo leti, za njo kriči,
Še oj le ogerski kralj.
O Marija itd.
Zakaj se seliš ti od nas?
O Marija itd.

Ko bi se jaz pa ne selila,
Ker ste Ogri hudi ljudje.
O Marija itd.
Ogri ste pač hudi ljudje,
Pa še žene bolj ko so možje
O Marija itd.
Že v cerkev konje gonite,
Z mašnim gvantom nastiljate."

(Pela Marinka Rubnica. Zapisal rajni Jurij Caf. Zapuščina Vraz. XII. 41. b.)

„Kde Slovenka, tam se poje
Kde Madjarka, tam se zloje."

(Narodna iz Vraz. zapuščine XVII. 7.)

Dorastlost.

„V Gornjem gradu pred Pilpahovo hišo leži peščen kamen. Gladko obsekan, enak prešnim kamenom, samo da ni prevrtan, tehta pa 150 funtov. Ko sem gospodinjo prašal, kaj da pomeni ta kamen in od kod da je, sem izvedel, da že od nekdaj pred hišo leži, pa nikdo ne ve, od kod da je. Po noči ga „fantje" hodijo vzdigovat. Kdor ga vzdigne, je mož, in dobi vse možke pravice. Blizo tako je Aegej svojega sina Theseja poskusil." („Novice" 1864, str. 113.)

Duhovi različnih coprnic.

Črnagelj, Tančič in Prokvas. (Glej sostavek: „Coprnice.“) Ravno tam se pove malo pozneje o „Kusmanu“, in še pozneje o „Šümanu.“ Dva druga coprniška duhova se imenujeta „Magal“ in „Gabrijan.“ Enemu izmed coprniških duhov je ime „Kasperl“, kar spominja na ciganško besedo „Kasib“ (Sitzb. d. k. Akad. d. Wiss. math. natw. Cl. XXXIII. Bd. str. 347.) Okolu Riegersburga so poznali duhove „Mändl“, „Kasperl“, „Riepl.“ (Sitzb. d. k. Akad. d. W. math. natw. Cl. XXXIII. B. str. 347.) V pravdi zoper Margeto Jančer se imenuje hudi duh „Bartel“, iz kterega se je znabiti sedanje strašilo „parkelj“ razvilo. (Steier. Geschichtsblätter, III. str. 166.) Duh „Šimek“ (Schimeckh) se imenuje v „Steir. Geschblätt. (III. 201.)

Dušno. (2. novembra.)

Na večer pred dušnim postavijo kupico vina za verne duše na mizo. (Škarnjice pri Dobjem. Hujbar pri sv. Tomažu.) V nekterih hišah postavljajo hren za verne duše, da se zamorejo ž njim poživiti. (Trstenjak v „Steierm. Zeitschrift“, 1845. str. 112.) „Poganski Huvani so verovali, da zamore duša v spanju človeško telo zapustiti, in v raznih podobah se prikazovati. Ko se je od telesa ločila, blodi, po mislih nekterih slovanskih plemen, še dolgo okoli, se včasi tudi domu vrne, od koder je tudi navada, da o nekterih dobah za rajne razne jedi med okna postavljájo; te materialistične nazore smemo za prvotne imeti.“ (Krek, „Einl. in die slav. Liter. Gesch.“ I. 117.) Na dušno večer pridejo duše mrtvih na svoj dom. Domači jim pripravijo na mizo kupico vina, in te duše izpijejo. Tako pripovedujejo starši otrokom, vino pa eden domačih izpije. Zjutraj se otroci zelo čudijo, ko prazno kupico zagledajo. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Če kdo kači želo vzeme, reši tri duše iz vic. (Glej sostavek. „Kače.“)

Sv. **Florijan** (4. maja.)

„Na Florjanovo hodijo dečki po vasi že zjutraj ob treh k sosedom v peč kurit in dobijo za to od hišne gospodinje cvrtje.“ (Središče, Lotmerg.) — „Če je na Florjanovo jasno, bo tisto leto mnogo požarjev.“ (Hujbar, Kremberg.) Ta dan radi tikve sadijo. (Kremberg. Primeri „Novice“ 1857. 98.)

Legenda.

„Leži mi leži ravno polje,
Prek polja leži cestica.
Po cesti mi gre nek majhen fant,

Nek majhen fant, sveti Florijan!
Srečala ga je Marija.
Hole, hole, majhen fant,
Le kam mi pojdeš tu?
Jaz pak grem na Dunavu.
Koder koli hodil bom,
Za meno vse gorelo bo.
Le nej, le nej, ti majhen fant,
Ti majhen fant, sveti Florijan!
Če se ne šonaš drugih ljudi,
Porodnih žen šonaj se,
No drobnih otrok,
Ki v zibiki počivljejo.
Jaz se ne morem šonati več:
Dete ni staro sedem let,
Grehov že ima za tavžent let.“

(Zapisal J. Caf. Vraz. zap. XII. 30.) Oni večer pred sv. Florijanom hodijo koledniki popevat. (Glej sostavek: „Koledniki.“) Na Florijanovo ne sme ženska v peč zakuriti, nego možki, sicer bo hiša pogorela. (Zdole.)

Gaber.

„V gaber nikdar ne trešči, ker je Marija pod njim počivala.“ (Ščavnica.) „Gaber je sveto drevo; pod njim pastirji molijo.“ (Glej: „Jurjevo.“)

Gestrin.

„Gestrin je povoden mož, bolje mlad kakor star, in ima ribje noge. Kraj Drave se ga bojijo ribiči in brodarji. Ponoči rad pomalja iz cmrkov glavo, in včasi v dolg rog zatrobi. Hkrati se pokažejo vodne ali morske deklice in kraj njega plavajo. Gestrin je hud; rad vlači ljudi v cmrk, ali je tišči na pečine. Brodarji in ribiči vržejo, preje ko se na vodo podajo, v vodo kakošno rutico, v ktero prstan zamotajo, da Gestrina potolažijo in si ga prijaznega storijo. Na Štajarskem in Kranjskem so še rodbine Gestrin.“ (Trstenjak v „Glasniku“ 1859. IV. 171.) (Glej tudi sostavek: „Brodarjenje.“)

Gliste brijejo.

Če otroka gliste grizejo in mu nevarne postanejo, mu jih treba obriti. Na pleča in sluhe (Schläfen) mu hučejo (s toplo sapo) in jih tam drgnejo s česnekom. Vsled tega pomolijo gliste svoje glave izpod kože, in jih jim zdaj lehko z britvijo porežeš. (Celje, Konjice, Lotmerg.) Tudi v Središču gliste brijejo, in sicer

tako-le: Skuhajo vratič, to je, neko cvetlico, koja rumeno cveti (Tanacetum vulgare), potem kominovo slamo, in pa korenje, kojemu pravijo glistnjak. Ko se je to dobro skuhalo, se vlije voda v korito. Ko se je nekoliko ohladila, položijo otroka v njo in ga kopljejo. Ko se je dete ugrelo, vzemejo je iz vode, ter je potrošijo s pšenično moko, in sicer po hrbtu, po rokah in po nogah ino tudi za ušesi. Potem drgnejo vse potrošene ude, vsled česar se koža zježi, in prikažejo se pike, kakor da bi z iglo kožo napikal. Tem pikam pravijo, da so gliste, koje so svoje rilce porinole iz pod kože. Potem pa z britvijo brijejo vse ude, koji so bili z moko potrošeni, in sicer vselej tako, da se giblje britev proti dlačici. Vodo izlijejo na trato. (Ivan Kolarič, Središki tržan.)

Godba, ples in petje.

„Narodnega plesa nimajo naši Slovenci, pač pa radi plešejo „valčeke“ in se posebno stareji radi „štajriš“ zasučejo. Kdor bi hotel o našej godbi kaj spregovoriti, bi moral biti strokovnjak. Gotovo pa je, da bi umetniku (Koh-Kuhač v Zagrebu. Pisatelj.) priobčevanje slovenskih melodij živo koristilo. Mozart in Weber sta v svoje skladbe sprejemala narodne motive, kar jim je podalo ono naravsko milino, zarad koje jih občudujemo. Slovenske melodije niso vseskozi žalostne, marveč tudi vesele in zbadljive; okolo teh dveh tečajev se pa suče vsa godba. Kakor Slovenec pesni sam izmišljuje, jim ve tudi sam ubrati primeren napev. (Valentin Orožen, Slomšek, Juri Gudovnik. Pisatelj.) Pred nedavnim je še gleštala vsaka vas svoje gosli, ki so pele v rokah domačina ob nedeljah, pri ženitvanjih, domlatkih in o Martinovem. V večkterej vasi je umel kdo razun gosli igrati tudi z basom, tretji pa je trobil, in dosti jih je bilo. Cymbal in gajd (Dudelsack) Slovenci na Štajarskem sedaj nimajo; prav mojsterski pa se obnašajo s citrami, z žveglo in orgljicami. Skoraj vsaka župna cerkev se skaže večkrat v letu s svojimi domačimi godci, včasi celo z izvrstnimi. Krempljni, sorodniki našega slavnega zgodovinarja, so svoje dni na široko sloveli.“ (Dav. Trstenjak v „Steierm. Zeitschrift“, 1845, str. 112.)

O slovenskej godbi in o plesu primeri („Novice“, 1851. str. 12;) tam se imenujejo tudi trklje = Hackbrett, nekdaj tudi v Konjicah znane. — Poljanci imajo svoj poseben ples, „hencanje.“ (Jegov popis sledi malo dalej.) Štefan Modrinjak pa piše v svojej „Božičnej popevki“, dve kiti:

„Na balih su hinci,
V komedijah binci
Povsod je norija, veselje no špas.“

Hinec pomeni toraj ples. — V narodnej pesni „kralj Matjaš prěd paklom“ (Vrazova zapuščina, zv. I. št. 8), svetuje romar Matjajšu:

O nikaj, nikaj kral Matjaš!
Le idi ti na sanjem lep,
Si kupi žoute goslice,
No pred peklom zaigraj.“

Pri vasovanju si „pajbiči fuškajo, v drobne žvegle igrajo.“ (Vraz. zap. I. 28.)

„Da bi žveglico mela,
Si igrala bi:
Zdaj žveglico mam
Pa si igrat ne znam.

Da bi brumbice mela,
Si brumbala bi:
Zdaj brumbico mam
Pa si brumbat ne znam.“

(Vraz. zap. I. 52.)

„O moj stric Radonja,
Deni mene na konja,
Kam si jaha' v Gradec,

Kam si kupa' tanec
Tancaj, tancaj noga,
Bojšo vino kak voda.

(Vraz. zap. I. 72.)

„— — — — — —
Prešmencane citre
Kak' one pojó
So me zapelale
No dekle mojo.“

(Vraz. zap. I. 102.]

„— — — — — — —
Jaz pam ša' na lepi senjem,
Pa'm si kupa' žouto žveglo.“

(Nar. Vraz. IX. 3.)

„— — — — — — —
Trdo mošnjo sem dobo',
Gde mo jo načeo?
V krčmo mo jo neso',
Tam mojo načeo'.
Štirje mladi trombitaši,
To so moji fajn pajdaši hopsasa.“

(Nar. iz Vraz. zap. X. 22.)

„— — — — — —
Sveti Tomaž se je zguda ustal,
No se je lepo belo umil,
No je šel na senjem lep;

Tam si je kupil goslice,
Lepe rdeče goslice,
No je šel godit pred pekél;
Pred peklom godi sedem let.“

(Caf zapisal v Framu. 1884. Vraz. zap. XII. 35.)

Mariji pridejo iz nebes nasproti „štirje mladi godci, ino sedem trombetašev.“ (Caf. Vraz. XII. 40. b.) Na Ptujskem polju

„hencajo.“ Okoli mize stojé se začne cela družba zibati; prestopajo namreč iz ene noge na drugo in se tako zazibavajo, kupico vina v rokah držijo in pripivajo si. Pri „hencanju“ Poljancev ne kaže motiti — bi jih hudo razdražil. — Godba iztrga peklu žrtve njegove. (Glej sostavek: „Sv. Tomaž“.)

„Če si ravno pojem, vendar plakat moram,
Kak se hitro v srci na Milega spomnem.
Ustnice mi pojo, oči se mi smijo,
Al od srčeca se solzice mi lijo.
Ne si zato pojem, kaj b' vesela bila,
Temoč pojem, kaj bi žalost pozabila.“

(Vraz. XVII. 7.)

„Pesme moje, pesme, dost vas znam, popevlem,
Pesmi vse še skupa v ladico si zdevlem.
Ktera je najlepša, njo po vrhu zložim.
Kda me moj mož bije, pred njega položim.
In kda deteti bodem popevala,
Bom si nje po redi z ladice jemala.“

(Vraz. XVII. 7.)

„Mala je to hvala, dosti pesem znati,
Če ne ve pevkinja lepih viž njim dati.“

(Vraz. XVII. 7.)

„Kde Slovenka, tam se poje,
Kde Madjarka, tam se zloje.“

(Vraz. XVII. 7.)

Ko si je dekle dolgo med ženini izbiralo, zapoje slednjič tako:

Zdati čejo me s kmetičem:
Poje kmet na polji,
To je men' po volji,
Očem ga vzet.“

(Vraz. XVII. 7.)

Prešmencane citre,
Kak one tenke!
So mene vrtele,
No moje dekle.“

(Vraz. XIX. 21.)

Imeniten za kulturno zgodovino stare dobe je nadžupnijski archiv v Hojčjem. Neka tamošnja listina pripoveduje, da je moral nadžupnik Hočki na Ruško nedeljo (prva nedelja po Marijinem rojstvu) v Rušah svečanosti pričeti s poštenim plesom s tamošnjo županjo; za to je dobil celega bika v dar. Nekega nad-

župnika, ki se v to navado ni hotel udati, so oblastniki nadvojvode kaznovali s tem, da je moral 8 zlatov globe plačati. (Dr. Puff, „Marburg“ I. 153.) Dekleta plešejo okoli Ivanjega kresa. (Glej sostavek: „Ivanje.“)

Steklena **gora.**

Na njej stanuje „Krstnik.“ (Glej sostavek: „Krstnik.“) „Narodne pripovedke“, po „Glasniku“ (1868, str. 183.) O stekleni gori se pripoveduje v Ptujskem okraju sledeče: Neki mladenič si je odbral izmed treh hčeri one žene, ki na steklenej gori prebiva, najmlajšo, in je ž njeno pomočjo dovršil vsa dela, ktera mu je mati naročila. Zbežala sta, in bežeča sta se spreminjala v kapelico in popotnika, pa potok in ribiča. (Zapisal J. St. v „Popotniku“, 1883, str. 90.)

Slovenske **gorice.**

„Slovenske gorice“ v daljnjem obziru obsegajo ves tisti del štajerske dežele, ki med železno cesto (tudi še dalje proti zahodu od Svičine. Pisatelj;) in Medjimurjem, med Muro in Dravo leži. V posebnem ali pravem pomenu pa so „Slov. gorice“ le tisti okraj, ki je ob Šavenci in Pesnici, in ga ptujsko-radgonska cesta loči od Poljancev, Lotmeržanov in Dolancev, kteri imajo nas za goričke ljudi, in menijo, da se nam prav slabo godi. Tako piše Slekovčev v „Novicah“, (1860. str. 230.) (Primeri: „Slov. Štajer“, I. snopič, str. 17—22), kjer je Jos. Šuman na drobno pisal o „Slovenskih, o Radgonskih in Lutomerskih goricah.“ Dr. Puff, ki je dosti sveta videl, in si ga tudi precej poskusil, imenuje v svojem („Marburg“ I. str. 135.) Slovenske gorice, „najlepši vinski kraj na svetu.“ — Goričani so bili svoje dni v obče jako premožni, pá tudi ponosni. Še sedaj poznam Goričana lehko na sto korakov daleč, ako mu namreč ne manjka njegovo kritično znamenje — precej obilen trebušek. Pa od leta 1870 sem nam poje vsa druga, ker vinogradi ne rodijo — in tako se je tudi dosti onih trebuškov skrčilo in stulilo. O pokretinah Goričanov piše Dr. Puff v svojem „Marburg“, (I. str. 252): „Po hišah nekterih Goričanov se nahaja večkrat tako izborno in okusno napravljeno pohištvo, da bi se tudi odličen meščan lehko ž njim ponašal.“ Istina! O sorodnej meji proti Nemcem glej Šumanovo poročilo v „Slov. Štajerju“, (I. str. 9—12) pa Raičev spis: „Potnikove misli in opazke hodeč iz Maribora po ovinkih v Maribor“ (v „Novicah“ l. 1860.) Spis se konča na str. 351. Meja proti izhodnjim Dolancem pa je, kakor njo je s pomočjo mnogih domačinov načrtal č. g. Ant. Drugovič, ta-le. Od Nasave in Le-

šenskega vrha gre do Plitviške vasi; dalej na večerni strani gradu Steinhof prek vode Ščavnice ob izhodnjej meji Aninske župnije pod Draženbergom, Krembergom in Gornjo Bačkovo. V župniji Benedičkej gre mimo Ihove, Spodnje Bačkove, Drvanje in Trolkove. V župniji Trojičkej gre pod Osekom, Ročico in prek vode Drvanje do Trojičkega trga. Od tod gre meja proti jugozahodu ob južnej strani župnije sv. Lenarta pod Spodnjo in Gornjo Radéhovo ino Šelárjevo prek vode Pesnice v župniji Roprčki nad Podzgradmi, Spodnjo Voličino in Dolgimi njivami. V župniji Barbarskej gre meja pod Žikarci. V župniji Vurberžkej gre tik cerkve dol črez Vumbah k Dravi, ino od tod do Kamce.

Velika **gospojnica.** (15. avgusta.)

„Na veliko gospojnico ne sme nikdo na drevo iti. Ta dan je namreč tako svet, da se ne smejo kače po zemlji plaziti; zato se spravijo na drevje.“ (Lobnica na Pohorju.)

Legenda o vnebovzetju Marijinem:

„Meni se je necoj senjalo,
Da je Marija umrla.
V zlatem plašču je ogrnjena
Bodi stotavženkrat češčena.
Kdo pa bo Mariji trugo delal?
Delal jo bo sveti Lukež.
V zlatem itd.
Bodi itd.
Kdo pa bo Marijo
K pogrebu nesel?
Nesli jo bodo
Štirje evangelisti.
V zlatem itd.
Bodi itd.
Vsaj so jo nesli po širokem polji
Po širokem polji,
Po zelenem travniku.
V zlatem itd.
Bodi itd.
Vsaj jih je srečal
Usmiljeni Jezus.
Koga pa vi
K pogrebu nesete?
V zlatem itd.
Bodi itd.

Mi ti ne bomo odpovedali
Ino ne bomo ti dole dejali.
V zlatem itd.
Bodi itd.
Vi, ki mojo mater
K pogrebu nesete,
Vi, ki mojo mater
K pogrebu nesete,
V zlatem itd.
Bodi itd.
Moja mati si niso
Zaslužili,
Da bi v črni zemlji gnili
V zlatem itd.
Bodi itd.
Nes'te jih gor v nebesa
Na visoki tron postavite.
V zlatem plašču je ogrnjena
Bodi tavžentkrat češčena."

(Zapisal Caf. Vraz. zap. XIII. zvezek, št. 29.)

„Pravijo, da pred veliko gospojnico ni dobro lana treti. (Glej sostavek: „Coprnije".)

Grablje.

Če se grablje z zobmi kvišku obrnejo, se pri hramu svaja pripravlja. (Hujbar.)

„Grah".

(Glej sostavek: „Sv. Neža.") Grahek (menda „Orobus vernus") devljejo v „kuc kruh." (Glej sostavek: „Božična noč.") Divji grah ali lot se primešava „kuc kruhu." Lot je menda Tuškov „Device Marije kožušček ali nokota" (Lotus corniculatus.) (Glej sostavek: „Božična noč.")

Grbi ali znamenja posameznih vesnic med Dolanci.

Črta, ktero si potegnemo od Apač do cerkve sv. Trojice, in od tod mimo cerkve sv. Ruprta k cerkvi sv. Martina pod Vurbergom, loči Goričane od Dolancev, ki prebivajo na izhodno stran te črte do Ogrske meje med Muro in Dravo. Vrh brižuljkov med Pesnico in Ščavnico jih deli zopet na dvoje: eni se zovejo Ščavničarji, drugi Pesničarji. Natančnejše sem meje določil v posebnih odstavkih. Tukaj omenim le neke posebnosti Ščavničarjev, ki se nahaja tudi pri nekterih bližnjih Pesničarjih,

drugod pa, kolikor je meni znano, nikjer ne po vsem Slovenskem. Vsaka vas ima od starih časov svoj grb ali znamenje, s kterim se ponaša pri svečanostnih priložnostih, postavim kedar se vozijo k zdavanju ali pa k novi maši. Bander ali praporov z grbom sicer nimajo po vseh vaseh, nego samo po nekod, a znamenje je pa v vsakej vasi. Na Murskem polju pravijo večidel, da imajo dotično stvar „na lancu“: p. Lotmeržani imajo medveda na lancu. Drugod, postavim višeza Ščavnico pa samo pravijo, da imajo, postavim v Okoslavcih „kupkača.“ Pri ženitvanju in pri novi maši napravijo si tako znamenje iz testa, in je obesijo na tramu, da nad mizo visi. Dražijo se pa tudi s temi znamenji, in uganjajo ž njimi razne šale, ter skušajo eden druzega po mogočnosti osmešiti. (Glej več pri znamenjih posameznih vasi, p. Blagušu, Kamenščaku.) Velika sramota za domačine je: če so jim gosti znamenje ukradli. V Barécih imajo muho na lancu. Kedar so se gosti že napili in nikdo na to ne misli, pikne kteri domačin tujca z iglo v bedro, in pravi prestrašenemu tovaršu svojemu: „Bareške muhe hudo pikajo.“ Ko je došel naš presvitli cesar leta 1856 v Maribor k svečanemu otvorjenju velikanskega zavoda za kadete, Ga je prišlo pozdravljat 140 jahačev iz Murskega polja v narodnej obleki s svojimi grbi na banderih. (Obširniše poročilo o teh krasnih jezdecih se dobi v „Novicah“ leta 1856, na str. 301.) Zdaj pa naj slede imena posameznih vasi, z župnim imenom vred, pa grb njihov z nekterimi pojasnili.

Adrijanci ali Vodranci, v župniji Volbeng na Holmu, imajo „metljo.“ Babinci v župniji Lotmeržkej imajo „Ruso.“ O „Rusi“ (glej: „Slovenske Večernice“, 36 zvezek, str. 74.) Bánovci v župniji sv. Križa imajo „Lampiščak“ = svetilnik. Benétek v župniji Lotmeržkej ima „ščiriča“ ali „čiriča.“ Biserjanci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „recaka“ na lanci. Blaguš pri sv. Jurju na Ščavnici ima „uš.“ Sosedi jih dražijo: „Na Blagüši 'majo polno vüši.“ Bolehnečici v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „kobilo.“ Rajni dr. Lovro Vogrin trdi v svojej „Kroniki župnije sv. Jurja na Ščavnici“, da imajo Bolehnečici „kruh v kanjeru“. J. Žm. mi je pa trdil, da imajo Bolehnečici „veselco.“ Boréci v župniji v sv. Križa imajo „muho.“ Branoslavci v župniji Lotmeržkej imajo „som-a.“ Bratonéčici v župniji sv. Tomaža imajo „jelena.“ Brebrównik v župniji sv. Miklavža ima „piškorja.“ Brezje v župniji sv. Jurja na Ščavnici ima „brezo.“ Brkóvci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „kruh v kanjeri.“ Dr. Vogrin trdi, da imajo „veselco.“ Sosedi jih dražijo: „Brkovci imajo kanjer na gobci.“ Bučécovci v župniji sv. Križa imajo „kanjer.“ Sosedi jih dražijo: „Bočecovci krüh iz kanjera jejo.“ Bunčani v župniji sv. Križa imajo „Cvrlo“ = povodnja ptica. Cezanjevci v župniji Lotmeržkej imajo „Vizo“, kakor

trdi J. Žm. Gospod dr. Kr. trdi, da imajo „bizovino“, kar po meni žilavo govedino. Gospod Iv. Sk. pa trdi, da pomeni „bizovina“ Hausenblatter. Prirodopis živalstva od gosp. prof. Erjavca ima na str. 142: Beluga ali viza = der Hausen. (Primeri tudi „Slovenske Večernice“ 36 zvezek, str. 74.) Cogetinci v župniji sv. Antona imajo „ceker“, kakor mi poroča Al. Sl. Gospod M. Lj. trdi, da Cogetinci „v ceker zvonijo.“ Cven v župniji Lotmeržkej ima „račico“ (= rakovo samico), ktero so, kakor jih sosedi dražijo, k biku gonili, pa so bikovino dolžni ostali. Cvetkovci v župniji sv. Margete pod Ptujem imajo „grah.“ Čákovci ali Čagovci pri sv. Jurju na Ščavnici imajo „kačo.“ Désnjak v župniji „Lotmeržkej „Zarjo spušča.“ Kakor mi je povedal g. J. Sk., se godi to tako-le. Ko je čas, da se naj gostuvanjščaki razidejo, potegne kdo črez rešeto rudeč robec; v rešetu pa luč gori. Ko vstopi domačin s tako pripravljenim rešetom v hišo, brž vse druge luči pogasijo, in tedaj se vidi rešeto kakor krvavo jutrno solnce. Dragotinci v župniji sv Jurja na Ščavnici imajo „matrnco“, klobaso, ki je napravljena iz črevesa, ki je najbliže zadka. Drakovci v župniji Malonedeljskej imajo „Lintvorta.“ Formin v župniji Margetinskej ima „vrbačo“ (= vrbo). Frankovci v župniji Ormožkej imajo „žabo“ na lanci. Gajčovci v župniji sv. Križa imajo „hudiča.“ Gajovci pri sv. Margeti imajo „želvo“ (= želev). Gočova v župniji sv. Ruprta ima „čeljust.“ O pričetku tega znamenja mi je povedal M. Lj. to-le: Šel je ubožček na veliki pondeljek v cerkev. Ko mu nekdo v šali reče, da po praznikih pač nima nič več mesa, odreže se mu: „Čeljust še imam.“ Tako je ostala čeljust njemu in celi vasi. Godeninci v župniji Središkej imajo „brodarja“. Gorišnici v župniji sv. Margete imajo „kopuna.“ Grabe v župniji Središkej imajo „priliko.“ Grlava v župniji sv. Križa ima „žabo“. Hardek v župniji Ormožkej ima „lisico.“ Hrastje v župniji sv. Križa ima „kavrana“, Gosp. J. Sk. pa trdi, da ima Hrastje „ribo.“ Hujbar v župniji sv. Tomaža ima „kuščarja.“ Hum (= Holm) v župniji Ormožkej ima „Ruso.“ Gosp. B. Fl. pa trdi, da ima Hum „gosli.“ Ilijaševci v župniji sv. Križa „čas predejo.“ To se godi, kakor mi je pravil g. Iv. Sk., tako. Kazalec desne roke se dene na palec leve, kazalec leve pa na palec desne; po tem se ločita kazalec desne in palec leve, pa se povzdigneta nad ona dva, itd. Sosedi jih, kakor mi je povedal M. Štr., dražijo, da „starašino na blazinah nosijo.“ Ivanjkovci v župniji Vseh svetih imajo „muho.“ Ivanjci v župniji Negovskej imajo „bika.“ Jamničarji v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „pijavico.“ Pijavica pa je mesena klobasa, iz ktere pretijo gumbašnice (= Wurstdorn) vsakemu, ki se bliža. Tako mi je pravil Klem. Jastrebčani (Jastrovec) v župniji sv. Bolfenga „v noči zarjo“ podpirajo. Spodnji Kamenščak v Lotmerzkej žup-

niji ima „Zlato goro“. Zgornji Kamenščak v župniji Lotmeržkej ima „žabo“ na lanci. Narodna zabavljica, ki se dobi v Vrazovej zapuščini (VIII. 47) poje tako:

„Mi Kameščanci
Sami pijanci,
Penez več nemamo
Hod'mo domo.

Mamo še mamo,
Žabo na lanci:
Žabo oddamo,
Peneze mamo.“

Ključarovci v župniji Križevskej imajo „prper“. Gosp. J. S. trdi, da imajo „subo južino“ (= Weberknecht). Kokoriči v župniji Križevskej imajo „brümbico (= Maultrommel). Kozirščak blizo sv. Tomaža ima „kozo“. Krabonošci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „blazino“. T. J. pravi, da imajo „rakovico“ (= Krebsweibchen). O njih je zapisal dr. Lovro Vogrin v svojej kroniki to-le: Neko posebno ljudstvo so Krabonošci; črni so ko cigani, nekaj trdega in sirovega imajo v svojem značaju. Samo med seboj se naj raje ženijo, ter so lepo in trdno zložni med seboj. Če kaka razprtija nastane, se ne tožijo nikam, temveč med seboj se pogodijo. Ali pa stopijo naj stareji možje vkup in razsodijo pravdo rekoč: Tako je! in vsega prepira je konec. Tam so še možje, pravi korenjaki. Ako kteri mlajši, posebno priženjeni stranjski, svoje napačne nravi in kriva načela med nje natrositi hoče, ga kteri korenjak hitro zavrne, rekoč: „Tiho vozgrivec; kaj pa ti veš?!“ in tiho je, ko duše v vicah. Pravijo pa tej vasi tudi: „žlahtni Krabonoš“. Pripoveduje se od Ferenčevega roda, kterega je tam največ, in je najbolj črn, da je njegov predded bil plemenitaš na Ogerskem, in da se je Ferenc Boržuš zval, ter je kot upornik pobegnoti moral. Ko se je tukaj neselil, je svoje ime zatajil, ter se samo po krstnem imenu pisal. „V Vogrinovej dobi je bilo samo iz te vasi devet duhovnikov, iz cele Jurjovske župnije pa jih je živelo dvajsti. — Kralovci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „rumpo“ (= Grosse Zwergelbirne). Na gostuvanju jim pa sosedi kažejo drobne ložke hruške (Holzbirnen, v Konjicah lesnače) in jim pravijo: „Glejte, to so vaše rumpice!“ Krapje v župniji Lotmeržkej ima „krap-a“ (ribo). Krčovina v župniji sv. Miklavža ima „čas.“ Kristanci v župniji Lotmeržkej imajo „sirotko“ (= Käsemilch). Križevci z župno cerkvijo sv. Križa imajo „vujkar“, to je, rudečo nit (Merkgarn). Kunova v župniji Negovskej ima „štričke“, to je, vrvi. Kupetinci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „Bedenikovo (Benedictus) tablico.“ Kutinci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „kutino“ (Cydonia vulgaris.) Lača vas v župniji sv. Volbenga ima „piškorja“ (Petromyzon fluviatilis.) Lahonci pri sv. Tomažu imajo „klobaso“. Sosedi jih hvalijo, da imajo iz klobas pletene plotove, z gibanicami pokrite. Lešnica ali (po

„Ortsrepertorium des Herzogthum Steiermark, bearbeitet von der statist. Centralcommission) Lešnički vrh v župniji Ormožkej ima „lešnjake“. Mala Libonija v župniiji Vseh svetih ima „volka“; sosedi jih imenujejo „vukojedce“. Velika Libonija v župniji Vseh svetih ima „globanijo“. Tuškov „Prirodopis rastlinstva“ ima na str. 186: Užitni goban ali Jurji (Bolétus edúlis). V Konjicah imenujemo to gobo — Kravšo. Litmerg (ali po Janischu Litmerci) v župniji Ormožkej ima „rozgo“. Ločič v župniji sv. Vrbana ima „butole“ (= jabelka). Logarovci v župniji Križevskej imajo „vraga“. Lokavci v župniji Križevskej imajo „botolensko jabelko“. V Konjicah imenujejo ta rudeča jabelka, kterih je vedno na enej strani več ko na drugej, „vivodinje“. Mislim, da je „batulovec“, kterega popisuje Kuraltov „Umni sadjerejec“ na str. 111. Loprčiči, ali kakor mi piše g. Iv. Kolarič „Loprčice“ v župniji Ormožkej, imajo „hupkača“ (= Upupa epops). (Pokorny-Erjavec, živalstvo, str. 75.) Lotmerg z župno cerkvijo ima „medveda“. O njem poroča g. Davorin Trstenjak v „Letopisu Matice Slovenske“ 1867. na str. 95. Medved je po zimi srečal lisico, ktera si je v Muri rib nalovila in jih v lapah v svojo luknjo nesla. Tudi medveda je mikalo po ribah; ali lisica mu svetuje, naj gre sam v Muro na led. Naj ga s taco prekluka, po tem pa svoj rep skoz otlino v vodo vtekne; dalje ko bo rep v vodi držal, več rib se mu bode na njega obesilo. Medved stori po besedah lisičinih, in rep tako dolgo v vodi drži, dokler ni primrznil. Ko je hotel naglo rep iz leda potegniti, si ga je odtrgal, in odtod ima medved kurtast rep. Medved torej ni najboljši izgled modrosti. — Uradni grb Lotmeržanov pa je konj. Níkotnjak v Lotmeržkej župniji ima „mesto“. Mihalovci z župno cerkvijo Vseh svetih imajo „prasico“. Mota v župniji križevskej ima „ribo“. Tukaj je mnogo ribičev. Mota v župniji Lotmeržkej ima „gosaka“. Možganci v župniji sv Margete pod Ptujem imajo „buho“ na lanci. G. M. Sl. trdi, da imajo „muho“. Murski vrh v župniji sv. Križa ima „pint vina“ zavoljo obilnih goric. Noršinci v Lotmeržkej župniji imajo „rotež“ (= Rathhaus). Nova vas v župniji sv. Križa ima „brijavo“, to je prper pa žganje namešano. Očéslavci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „rendo“. Obrež (Obržanci) v župniji Središče ima „muho“. Okoslavci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „hupkača“. Ormož z mestno župnijo ima „ričet“. Osek (nekaj ga pripada župniji sv. Lenarta, nekaj pa k sv. Benediktu) ima „krčenco (= Hacke) zavoljo tamošnjih obilnih rud, kakor mi poroča M. Lj. Oslušovci pri sv. Margeti pod Ptujem imajo „strti gater“ (= križi na oknu). Pavlovci v župniji Ormožkej imajo „volčja čreva“ Podgradje v župniji Lotmeržkej ima „rovaš“. Precétinci v župniji Malonedeljskej imajo „mulo“. Pristava v župniji Lotmeržkej ima

„mak“. Pršetinci v župniji sv. Tomaža „v kopanji tele kopljejo in z žlico krv zajemlejo“. Pucanjci blizo sv. Tomaža „želvina jajca valijo in se želvinega mesa bojijo“, kakor poroča g. J. S. Pušenci v župniji Ormožkej imajo „psico“, ali kakor po poročilu g. Iv. Kolariča tam pravijo „kujso“. Radislavci v župniji Malonedeljskej imajo „čajco“, povodno ptico. Miklošičev slovar ima na str. 1110: čajka = monedula; toraj Dohle. Pokorny-Erjavec, (Živalstvo, str. 90) ima: Kavka = Dohle = Corvus monedula. Radomerje v župniji Lotmeržkej ima „piškorja“ (= Die Flussspricke oder das Nennauge, ki je kačje ali ogorjeve postave. Po spričevanju g. Iv. Sk. pravijo Radomerci, da ima piškor brke, in če ga mrtvega osoliš, skače po hiši. — To bi spominjalo na električnega ogorja južne Amerike. A v našem Podravju še navadnega ogorja ni. G. Erjavec piše na str. 141 svojega „Živalstva“: „Ogor stanuje po vseh evropskih rekah razen onih, ki se izlivajo v Črno morje, zatorej ga tudi vse dónavsko porečje nema.“ Rožički vrh v župniji sv. Jurja na Ščavnici ima „grozd“ zavoljo obilnih goric. Rucmanci v župniji sv. Tomaža imajo „ježa“. Savci v Tomaževskej župniji „jezo brusijo“, kakor mi poroča Pin.; g. J. Sk. pa trdi, da Savci „čednost brusijo.“ Čednost = pamet. Če sem si prav zapomnil, se godi to tako. Kdor bodi si hlače na zadku dobro podloži, s slamo ali celo z desko, drugi ga bijejo. Selišči v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „jezo“, to je, ježevo kožo na palici. Z iglami ježevimi pikajo svoje sosede in jih tako že tudi ujezijo. Senarska v župniji sv. Trojice ima „koruznice“, to je, povitice iz koruzine moke. Slabotinci, ali kakor se prê sami imenujejo, Slavatinci imajo „žabo“. Dr. L. Vogrin je v svojej kroniki zapisal, da imajo „šajco“. Sovjak pri sv. Jurju na Ščavnici ima „sovo“. Celi trg Središče z župnijsko cerkvijo ima pišče“. Kakor mi poroča gosp. Ivan Kolarič, imajo nektere hišne skupine še posebej „zajca“, druge „žerjava“, druge „čapljo“ in še druge „ščuko“. Stanetinci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo „preco“, (v Konjicah pravimo: presto), menda zato, ker je tam navada, da na pust prece pražijo. Stanovna v župniji Velike nedelje ima „krapa“, ribo. Stara cesta v Lotmeržkej župniji ima „ježa“. Stara vas v Križevskej župniji ima „recaka“. Sosedi jih dražijo: „Rečak je pod mostom pogina, ker je ne vode mea“. Stonjci v župniji sv. Marka pri Ptuju imajo „jetrnco“, to je, klobaso iz jeter in kaše. Stročja vas v Lotmeržkej župniji ima „med“. Šalinci v Lotmeržkej župniji imajo „črešnje“. Spodnji Šalovci v župniji Središkej imajo „drozga“. Miklošič ima v svojem staroslovenskem slovarju „drozgŭ“; Erjavec piše v „Živalstvu“ str. 78 „Drozdi (Drosseln)“. Zgornji Šalovci v župniji Središkej imajo „monten“ = plašč. Miklošičev slovar ima na str. 394: mętlí m. pallium

metlemŭ. Švabje v župniji Velikonedeljskej ima „koruznjačo“, iz moke spečeno jed. Trbegonjci v župniji sv. Jurja na Ščavnici imajo, kakor mi poroča Gr., „borovnjaka“ = brinjevko; J. K. pa trdi, da imajo „govnjača“ (Geotrúpes stercorárius). (Med Panonci se izreka: „govjač“.) Trnovci v župniji sv. Bolfenga za Pesnico imajo „godlo“. Kakor mi poroča M. Lj., je nekdo v Bišu ravno kolinil in si je v naglici z godlo omazane roke v laseh obrisal in tako v krčmo odšel. Godla je ostala v spomin njemu in sovaščanom njegovim. Turjanci v župniji Kapelskej imajo „žganjke“. Tam je namreč ta jed jako priljubljena. Mlatiči od sv. Jurja, ki h odijo tja delat, tožijo: „Jütra no žgajke, opodne žgajke, večer žgajke, pa sem sit kak bek“ (bek = bik). Verjani, in sicer Spodnji, v župniji sv. Lenarta imajo „permana“ = prešiča. Videm z župnijsko cerkvijo sv. Jurja na Ščavnici ima „čuka“. Vidomovci v Lotmeržkej župniji imajo tudi „čuka“. Vinski vrh v župniji sv. Miklavža ima „brus“. Vitan (Vitenčari) v župniji sv. Volbenga ima „cvetje“. Vogričovci v Lotmeržkej župniji imajo „rokodelstva“, pri vsakem hramu drugo. Sv. Volbeng z župno cerkvijo ima „senico“ (= sinica.) Veržej z župno cerkvijo ima, kakor mi poroča J. Ž., „kukavico“; g. J. K. pa trdi, da imajo Vržejci „vrč“. G. D. Trstenjak piše v „Novicah“, (1858. str. 21), da imajo Vržejci „tikev“. V uradnemu grbu imajo „ribo“. Vučja vas v župniji Križevskej ima „mak“. Zablenščak v župniji sv. Tomaža ima „konjenika“. Zamušek v župniji sv. Margete pod Ptujem ima „kozačo na pogači“. Zásadi v župniji sv. Križa imajo „vučjo taco“. Žerovinci v župniji Vseh svetih „na vučjem govnu kolje špičijo“. Žihlava pri sv. Jurju na Ščavnici ima, kakor mi je poročil Gr., „čuka“; J. Žm. pa trdi, da imajo oblikovec“ = krepel, to je, obsekan kos veje. Župetinci v župniji sv. Andraša imajo „kravji rep“. Primernišega konca bi pa to dolgo grboslovje ne moglo imeti, nego je kravji rep, in torej tudi ž njim končam. Pristavil bom le še od g. Bož. Flegeriča sostavljeno šaljivo pesen, ki je spletena iz samih „grbov“. Pela se je v največe veselje vseh navzočnih pred kakimi 10 leti med novomašnim gostovanjem, in še sedaj si njo radi prepisujejo.

Pesem od vesnic.

V krogu lepe veselice,
Ki se dnašni dan godi,
Mnogotere so vesnice,
Tu se je zbralo več ljudi.

Da se malo pogostijo,
Po mogočnosti nocoj,
Se še tud' razveselijo
Za težaven posel svoj.

Ko se je ta šotor stavil,
Je bilo nadlog napak,
Preje kak' se je napravil —
Bil je v njem velik smetnjak.

Ali naglo neizmerno
Sem Vodranèan prileti,
S svojoj metloj zvesto, verno
Vun pomete vse smeti.

Stene so bile pa gole
Prazne še po vseh straneh;
Dosti se cedilo smole
Istina po vseh kotch

Zbranega od protuletja,
Da popravi se ta kvar,
V leztvicah pripelje cvetja
Skrben Vitenčar.

V krogu naše veselice
Majo Krčovinski čas;
Zato Kogoske sinice
Slišijo veseli glas.

Da bo stanoti se moči
Zjutra vjutro prav zaran,
Tu podpira zarjo v noči
Skrben Jastrebèan.

Da manjkalo ne bi jedi,
Ter bi lačen šel še kdor,
Se prinese v lepi skledi,
Sklizek Lačenski piškor.

Pred gonili Obržanci,
Tako kakor püc naš psa,*)
Svojo muho so na lanci
Da nas ne bi pikala.

Slavno purgarsko Središče
Polno radosti.
Pošlje svoje sloko pišče
Da se malo pogosti.

Doma lanca se znebila
Muha Grabljanska.
Da bi malo se napila
Lagje pikala.

Tud Frančanom še slava,
Prelepo žaba jim regla,
Kakor ktera stara baba.
Ki pač drug'ga nič ne zna.

Nemškutarski Ormožani
Pridejo na dom.
Ki so po vsem svetu znani
S svojim ričetom.

Poslal svojo tovaršico
Je Hardečan rad.
Zvito, zvejano lisico,
Naj lovi zverjad.

V Loprčicah slavni vasi,
To ni mala stvar,
Tam je le kokot na lesi
Hupkač gospodar.

Hupkač gre po svojem dvori
Skrbno gor in dol,
Svojo kukmo našošori,
Ino kliče k sebi zbor.

Kjer dolgo imajo koline,
Kjer se dolgo kdo gosti,
Kjer se dolgo jé in pije,
Tam množina je kostii.

Kosti niso nam na poti,
Dobro ž njimi se ravna,
Hitro vse pohrusta proti,
Lačna kujsa Pušinska.

Prebivalci vseh teh vesnic so bili pri gostovanji navzočni. Kako so Slovenci rodove, plemena in vasi imenovali, in na kaj so se pri tem ozirali, (glej: Krek, „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“, I. str. 94.) Imena slovenskih vasi po Šta-

*) Püc = konjederec.

jerskem je z ozirom na mythologijo razložil Dav. Trstenjak v „Novicah“ (1854, str. 342—346). V uvodu tega članka piše: „Med rekama Muro in Dravo, med Ščavnico in Pesnico spominja skoro vsak potok in breg, vsaka srenja in vas na bogočastje starih Slovencev.“ O imenih rek: Save, Drave, Mure . . je pisal Trstenjak v „Novicah“, (l. 1854 str. 366—399.)

Sv. **Gregor**, papež (12. marca.)

Na Gregorjevo pravijo: „Krnico (leseno posodo) na glavo, pa hajdi kopat!“ (Radislavci. Razlag. „Zora“ 1852. 103.)

Grlice.

(Grlice (Columba turtur) zibljejo Jezušeka. (Glej sostavek: „Božična noč“, 25. decembra.) Pri zibelki mu pojejo: „Hajdel, hajdel ti tuja, hajaj, hajaj ti tujaj.“ (Ravno tam.)

Haloze in prebivalci jihovi.

O tem predmetu prinesla je svoje dni „Steiermärkische Zeitschrift“ (II. Bd.) razžaljiv in plitev članek. Haložane imenuje surove hribovce in smeši jihov golč. Omenja tudi stari rek, da si Haložani v mesto (Ptuj) grede jabelka lupijo, domu grede pa olupe pobirajo in jih zvečijo, kar neki meri na lahkoživost njihovo. Podpisal se sicer mož ni pod onim člankom, — pa po petji se tudi ptica spozna. Leta 1838 je mariborski profesor, blagi Jurij Mally, svoj spis o Lotmeržanih in Haložanih objavil v istej „Steierm. Zeitschrift“.

Leta 1853 je Franc Hrašovec iz Ormoža v „Novice“ (str. 411) pisal o Haložanih in deželici jihovi. Haložani si po njegovem poročilu morajo kupovati potrebno žito iz drugih krajev, in njihovo največe premoženje tiči v vinskih goricah, kterih pridelek pa je podvržen mnogim nezgodam. Za tega voljo tarejo hude nadloge naše Haložane, ako vince spodleti, kterega se v dobrih letih dosti pridela in je tudi dobro, posebno Koroščem priljubljeno. . . Hudo pa jih derejo mestni barantači, ki so prave pijavke za ta kraj, ako slabe letine silijo ljudi, da morajo zastavljati vinski pridelek za eno ali celo dve leti. . . Milo se stori človeku, ko vidi toliko nadlog, kterim bi se s časom dalo v okom priti po poduku v šolah, po upnih napravah, v kterih bi ob času sile tudi posestniki majhnih zemljišč za poštene obresti potrebni denar na up dobivali. . . Haložani so dobrovoljno pa tudi precej lahkomiseljno ljudstvo; malo dobrega vajeni, so prosti v obleki in zadovoljni z malim. Kedar imajo vina v hramu ali denarcev pod palcem, se radi prevzemejo in tudi pobahajo, —

kedar pa jim poteče vince in ne rožlja pod palcem več petica, jim uide brž pogum. . . Vinograde obdelujejo dosti dobro, s sadjerejo pa se malo pečajo; živine imajo celo malo, za tega voljo pa tudí gnoja malo, in ne zamorejo dosti gnojiti. . . Sklenem popis, kterega je peresu le milo srce velelo.“ To se glasi drugače. Slovenec svojega siromašnega, nesrečnega brata omiluje, podučuje — le izrodica ga zaničuje in psuje.

G. Hrašovec je svoje poročilo nadaljeval v „Novicah“ (l. 1854, str. 7.) Haložani se v svojih šegah bližajo bolje bližnjim Hrvatom-Zagorcem, nego Dravskim poljancem. Preklinjajo posebno radi; v vsak govor, če je tudi prijazen, zapletajo onoj „Bog te ferdamaj“. Kar jezik zadene, je njihovo narečje čistejše od drugih Slovencev; pa še bolje se od njih ločijo po izrekovanju besedi. Govorijo naglo; samo zadnjo besedo stavkov prav na dolgo zavijajo, kar se zelo smešno zdi tistim, kteri niso vajeni takemu izgovarjanju. Vendar Haložan svoj jezik hvali ter pravi: „Naš jezik tako gladko teče, kakor bi s hobličem rezal.“ Žito si meljejo na žrmljah. Toča pride v Haloze redko kedaj, od tod pravljica: „Toča nima s čim brodovine črez Dravo platiti.“ Haložani se večidel le samo med seboj ženijo, ne pa drugam; od tod pride, da je veliko, veliko rodovin, ki imajo enaka priimena. Najobširniša je rodovina „Petrovičev“. Skoraj pri vsakej drugej hiši je Petrovič. Če tujec Haložana žali, mu velijo: „Prek ž njim“ (črez Dravo!)

Leta 1861 je neki G . . . r v 6. listu „Wochenblatt-a der steier. Landwirthschaft Gesellschaft“ v istem duhu o Haložanih spregovoril, ko svoje dni neimenovani v „Steier. Zeitschrift“, a posvetil mu je g. B. Raič v „Novicah“ (l. 1861 str. 64.) Iz tega odgovora povzamem to-le: Haložan, navadno oblečen, ima moder plašč, ali pa kožuh; pogostoma, osebujno v delavnikih, se vidi v surino zavit; dolge hlače, ali bolje, po sarah hlače, so pridobitev naših dni. Navadno se vidijo breguše, segajoče do polovice golnic, po zimi pa hlače v sare. Možki nosijo klobuke z nizko talovko. Dekline si ovijajo glavo večidel s pečo, zlasti ob svetkih; po zimi imajo toplejše robce. Haložani imajo kakor Ptujski poljanci o svetkih rudeče oprsnike, na njih bele gombe. Konečno rečem, da so Haložanom blizo v vsem Bizeljanci jako podobni.

O zemljepisnih razmerah Haloz (glej „Slov. Štajer“ I. spč.; o mejah Haloz se poroča na str. 31, „Haloze in Haložani“.) „Kraji in narodopisna črtica“. (Spisal Jakob Gomiljšak v „Zori“ 1875, str. 136—138.) Iz tega prav domoljubnega spisa povzemem le eden odstavek: „V nečem je naš Haložan tak čuden posebnež, da gotovo nima para na Slovenskem. To je njegov govor! Že od daleč ga spoznaš na Ptujskem trgu, kamor rad

donaša sadje na prodajo. Človek urnega jezika je Haložan; poskakuje namreč pri vsakej tretjej ali četrtej besedí z glasom na visoko in potem zopet nazaj; proti koncu stavka pa besede neprijetno zateza. To nenavadno, nenaravno naglašanje je krivo, da ga težko razumeš, in te lahko smeh posili, dasi drugače dobro slovenščino govori, in le nekoliko sosednje hrvaščine vplete.“ Gospod Božidar Raič sodi, da se Haloze pričnejo pri Črešnjevcu. („Zora“, 1876, str. 161.)

Hüdoviŕniki.

V Jarenini pomeni ta beseda duše rajnih, nekrščenih otrok. (Glej sostavek: „Movje“,)

Igra.

Kdor hoče pri igri dobiček imeti, mora pod stol, na kterem sedi, v sedež nož zapehniti. (Zdole.)

Ivanje, (24. junija.) Krek, „Einleitung“, str. 116.

„Večer pred Ivanjim je za svetim večerom za Slovence naj skrivnostniši. Na Kranjskem je še bila o Valvazorjevem času navada, da so dekleta ta večer v studence in potoke vence metale, in da so iz vodenega zrcala spoznavale svojega prihodnjega ženina. Od štajarskih Slovencev mi je znana govorica, s ktero se dekleta med seboj dražijo, če je kterej spodletelo: „Saj si ga hodila že v studenec gledat, pa ga le nisi zagledala.“ Ostala je še navada prižigati visoko plamteče krese, pri kterih se tudi peva. Nekaj vrst teh skrivnostnih pesmi sem si na Pohorju zapomnil:

„Kaj raste brez korenja?
Kamen raste brez korenja.
Kaj cvete brez cveta?
Praprot cvete brez cveta.
Letni sneg, zimski cvet.“

Tako je pisal Davorin Trstenjak v „Steier. Zeitschrift“ I. (1845, str. 105.)

Na spodnjem Ptujskem polju pred Ivanjim dečki z gorečo slamo sem ter tje med njivami letajo in pojejo. (M. Slekovec.) V Lotmergu hodijo ta večer dekleta (večidel so pri sv. Tomažu doma) od hiše do hiše pevat in zato pobirajo. O kresovanju je pisal prof. Krek v „Kresu“, (l. 1881, str. 49—62.) V enih krajih je navada, da na Ivanje od večera (= po poludne) mlade dekelce kde v malem lesu grmado zažgejo, in okolo tega ognja popevajoče plešejo; po tem imajo malo goščenje, pri kterem zopet

prepevajo. (Krempelj, „Dogodivšine“ 239.) Najsvetejša doba je Ivanje, in kres kuriti je največe veselje. Kres se kuri v čast Kresnikovo ali Krstnikovo. Ljudstvo pravi, da je Krstnik bil v prestarem svetu, ko je bilo še na svetu dosti goščav in tudi mlak, jako mogočen vitez. V goščavah je bilo dosti tolovajev, v mužah pa strupenih kač, ktere je vse Krstnik postreljal. Okolo kresa skače veselo, mlado in staro. Žene mečejo omej v ogenj. Omej se zove nemški „Einsenkraut“ (Aconitum Napellus, echter Eisenhut. Tušek, „Rastlinstvo“, str. 11. Pisatelj.) Govorijo pa, omej v ogenj metaje: „Naj zgori mi nesreča vsa, kakor omej travica.“ Mladenči radi dekleta pri kresu z vodo polivajo. Zato gledajo dekleta, ko h kresu pridejo, naj preje, kje bi voda bila; pa dečki njo kje prikrijejo in izbrano deklino v hipu z vodo polijejo. Od take polite dekline pravijo: „Dobila je mivaka za možaka.“ Mladenči tudi prek kresa skačejo; nekdaj so tudi goveda črezn gonili. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. str. 98.) V literarnej zapuščini Stanka Vraza je deset narodnih pesmi o kresu; izmed teh je 3 štajerskih. Mythologične vrednosti pač nimajo. Najboljša je še menda s številom V. zaznamovana, ki se glasi tako-le:

„Marija se šeče
Po enem zlatem mosti,
Po enem zlatem mosti,
Sinka na rokah nosi.
Sveti Ivan krstitelj,
Krsti mi to dete.
Kak ti ga čem krstiti.
Sunce, mesec je na nebi,
Sunce, mesec je na nebi,
To dete pa na zemlji.
O Bog ti moj predragi
O Jezoš Nezarenski,“

(IV. zvezek.) Primeri, kar piše prof. dr. Krek v svojej („Einleitung in die slav. Litg.“ na str. 314, v I. odstavku)· Na str. 323. pa piše: Po drugem, in sicer slovanskem, namreč ruskem izročilu se shajata solnce in mesec ob Ivanjem, 24. junija. (Afanasiewŭ Poet. vozzr. Slavjanŭ na prirodu I. pg. 76.) Od Jurjevega do kresa hodijo dekleta pevat h kteremu križu, ali si pa kde drugej napravijo šator iz hojkinih ali borovih vej, kojega okrasijo s hojami in traki. Pred Ivanjim, kedar slednjokrat izpojejo, zakurijo ogenj in zažgejo šator. Ktero dekle z vršičem v roki dobro prek ognja skoči, se bo še to leto omožilo — ktero pa ne more, bode brez zakona porodilo. (Radislavci.) „Kolikor dni po Ivanjem kukavica poje, toliko dni po Mihaelovem ni mraza.“ (Radislavci.) (Razlagova „Zora“, 1852. str. 103.)

Z ozirom na mythologijo je važna sledeča narodna pesem:

„Hod'te psi, hoj hod'te! huda
Naj pograbi vas steklost,
Klat po četrtkah prašiče
No po petkih jest meso.
Sedem let že temu prešlo,
Kaj tu hodim gor in dol,
Kaj obosil si že noge,
Kaj mi curi krv na nos,

Kaj le pijem krv rumeno,
Kaj sirovo jem meso,
Kar žalosten Juljaneso
Iščem dčer cesarovo,
Ki njo oplenoli Zamorci
Zrana na Ivanovo,
Ko v očetovem ogradci
Brala cvetja si in rože
Slušala ga Juljanesa,
V naročah njo mel Zamorc,
In solze Zamorcu v lice
Vsipale se ž'njenih' oč'."

(Vraz. XVII. 35.) V Središču naberejo na večer pred Ivanjim rumenih kresnih cvetlic. Pred užiganjem kresov denejo toliko cvetlic, ko je ljudi pri hiši na okno, in sicer si mora vsakdo eno iz med njih odbrati, ki je potem njegova. Kdor najde zjutra, da mu je cvetlica ovenela in glavo pobesila, ve, da bo moral v kratkem umreti. (Ivan Kolarič iz Središča.) „Pred Ivanjim na večer Poljanci ob Ptuji kresijo, imajoči na dolgih drogih slamo navezano in užgano, pri čemur pevajo dotične pesni ter drkajo po polju." (G. B. Raič v „Slovenskem Narodu" 1883, štev. 147.)

Zlata **jabelka.**

Rastejo pred gradom Krstnikovim na steklenej gori in podelé človeku neumerjočnost. (Glej sostavek: „Nar. pripovedke.")

Volčje **jame.**

Zlatomašnik č. g. Valentin Vraz mi je pravil, da so še v njegovi mladosti v Vurbergu volkove lovili v jame, kterih sled se še sedaj pozna. (Primeri Volkmerja, str. 33.)

Sv. **Janez** apostol. (27. decembra.)

Na sv. Janeza dan nesejo vino k blagoslovu, in ga mora potem vsak nekaj na tešče požreti, — drugo se pa shrani za bolezni. (Škale.) V Konjicah vlijejo tudi v vsak sod nekaj šentjanževca. Pri sv. Tomažu pijejo smrti se bližajoči ali že blizo umirajoči zakonski še malo šentjanževca. Šentjanževca omenja Grimm v („D. Mythologie", str. 55.)

Sv. **Janez** in Pavel. (26. junija.)

Častijo nja kot posebna varuha zoper streljo. (Glej sostavek: „Blisk in grom".) Povoda k takemu češčenju menda ni treba drugod iskati, nego se nam podá v cerkveni liturgiji. V drugih večernicah sv. Janeza in Pavla beremo: „Istic sunt duae olivae, et duo candelabra lucentia aute Dominum: habent potestatem claudere coelum mubibus, et aperire portas ejus." O češ-

čenji sv. Janeza in Pavla kot varuhov proti toči, primeri dopis iz Radovice v „Slovencu“ (l. 1884, št. 148.)

Sv. **Janez** iz Nepomuka, (16. maja.)

Johán, Johán, v martre boš dan.
Sree ti v ječi gori,
Od martre ti govori.
Johán vstán:
Kralj bi rad vedel,
Kaj se kraljica izpove,
No on bi rad vedel,
Kô ona živi.
„Jaz nič ne vem,
Pravit tudi ne smem,
Knez deset zapovedi;
Tote izpovedi
Pravit ne smem.“
Johán, Johán,
V martre boš dan.
Kralj kliče beriče
No hlapce vkup:
Prinesite vi biče
Grebene s sobó'!
Tako dolgo ga bičajte,
Z grebeni ga trgajte,
Dokler ne pove.
Jaz nič ne vem — — —
Zvežite mu roke
No noge vkup;
Vržite ga na vodo,
V pregloboko Moldavo.
Naj se utopi!
Oh Jezus moj!
Jaz služabnik tvoj,
Na tvojo čast božjo
Življenje izgubim.
Po smrti ti nam daj,
Dušicam sveti raj,
Na vekomaj.“

(Zapisal Caf. l. 1844. Vraz. zapušč. XII. 38.)

Močnate **jedi**.

Ivan Šamprlu je g i b a n' c a uzor pozemeljske sreče. V svojej pesni: „Kazavec ceste“, priobčenej v „Novicah“ (1849, str. 189) poje;

„Kod pa najravnejši pelja
„Pot k veselem' prazniki?
V tednu če se ostro dela,
Brez nesreč in žalosti,
Tak v soboto bo vsikdar,
Šla gibanca na lopar.“

Hotel je pač reči:

„Saure Wochen,
Frohe Feste,
Tages Arbeit,
Abend Gäste.“

(Primeri 11. kito Vrbnjakove: „Dolenske bratovščine“:

Saj Bog za Slovence naj bolj skrbi,
Glej! vino, gibance, s tem nas živi.
Zdaj, bratec pij,

Sestra užij — — —
Vino, gibance, s tem nas živi.“

Gibanice se tako delajo. Vzemi mlačne vode in jajc in vmesi to, kakor navadno testo s pšenično moko. Zmes se pokrije s toplo skledo in mora tako pol ure ostati, da se rajše vleče. Zdaj se na lopar moke potrosi in razteni testo do debelosti noževega roba; dalej se vleče testo z rokami narazen, kakor se je hoče tenko imeti. Po tem se razreže testo na toliko kosov, kot se hoče gib imet. Prvi kos se pomaže z vrhnjo; na njega se dene drugi kos, ki se potrosi s sirom, tretji z vrhnjo; četrti s sirom itd. do osem gib. Z loparjem se porine potem gibanico v peč, ali jo pa speče v skledi na kamenu. (Primeri, kar je pisal o gibanicah Koloman Mulec v „Novicah“ l. 1856, str. 15.)

Kvasenice. Vzeme se pšenična moka ali pa zmesna. Kvas se dene v piskriček mlačne vode, in to skipi v kakih 10 minutah. Zdaj se vlije to v moko in zraven še tudi mlačnega mleka, in se vmesi, da je testo gladko. Potem se izvalja za vsako kvasenico posebej. Lopar se potrosi z moko in se testo nanj dene. Testo se razteni do debelosti prsta. Zdaj se pokrije in mora kipeti, da še enkrat tako debelo postane. V sir se jajca sterejo, in se pridene nekaj vrhnje, soli, in se s tem testo namaže. Po vrhu se še enkrat z vrhnjo pomaže. Zdaj pride v peč ali pa na ognjišče.

Krapci hajdinski. Moka se z vrelo vodo najpred popari in se pomeša, pa le malo. Potem se naj pusti, da se ohladi; zdaj se naj osoli in omesi. Če je še pretrdo, se naj prilije malo mlačne vode, da se lahko steni. Testo se razvalja za vsak krapec posebej. Lopar se potrosi z moko, in dene vsak kolaček na en lopar. Pri kmetih imajo po deset takih loparjev. Sterejo se jajca in pomešajo s smetano in pri kraju se rob malo zaobrne, da vrhnja ne steče. Pomažejo se, kakor kvasenice. Naglo se mora speči v pometenej peči, v kterej je oglenije pri ustju.

Krapci pšenični ali zmesni. Moka se omesi z mrzlo vodo, drugo vse, kakor preje.

Koruznice. Koruzina moka se omesi z mlačno vodo ali zvaro (= novonadojenim mlekom). Zdaj se testo izvalja, kakor pri onih drugih. Lopar se potrosi, in na njem se testo razteni, da je za prst debelo. Pomaže se z vrhnjo in dene v peč, kakor prejšnje.

Petkovice. Petkovice so iz zmesne moke. Se vmesijo z mrzlo vodo, na loparju se raztenijo do debelosti prsta. Pomaže se malo z vrhnjo, in dene se v peč. To je siromaška postna jed.

Postružnice. Kedar kruh pečejo, postružejo v koritu, kar je testa v njem ostalo. Na potrošenem loparju se razteni,

ko prejšnje. K siru se dene malo vrhnje in moke, in s tem se pomaže. Ko se kruh v peči že zaneti (rujav postane) se denejo postružnice v peč.

Zlevanjke ali močniki. Vzeme se koruzina, pšenična ali hajdinska moka. Vzeme se dobrega mleka v pisker, in se stere več jajc. Vzeme se moka, se osoli in z mlekom dobro vmesi; pa ne sme biti pretrdo. Sklede se dobro namažejo z zabeljo, in zdaj se mešanica izlije v skledo, da je do polovice polna. Dene se v precej vročo peč.

Mlinci. Naredijo se iz pšenične moke. Vmesi se moka z mrzlo vodo in osoli. Razteni se na loparju in se trdno speče, pa ne da bi se zažgalo. Ko se iz peči vzeme, se vse na kosce razlomi, tako velike ko majhna dlan. Dene se v velik pisker, tako, da je do polovice poln. Nalije se zdaj vrele vode. To se pokrije, in stoji, dokler se ne zmoči do dobrega. Če ni vsa voda popita, se čisto odcedi. V ponev se dene zabeli; ko je razpuščena, se v njo vlije vrhnja. Mlinci se iz piskra usipljejo v skledo in se zabelijo ali zalijejo s tem, kar je v ponvi.

Kolač se imenuje na Murskem polji vrtenjak.

Bosman. O njem piše Davorin Trstenjak v „Novicah“ (1885, str. 141.) Bosman je pogača v podobi detetà, na kteri je videti celo gospodarstvo, malih babik, petelinčkov, kravičk itd. Oče starašina bosman prej, kakor mlada žena spat gre, med godbo in pesmami nevesti v krilo položi. Ženski spol peva:

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi bila srečna,
Dosti, dosti let!

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi ti dobila,
Ljubeznih detet!

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi v njem le pila,
Sami sladki med.

Mlada žena vzeme bosman in ga svojemu možu dá; možaki pojejo:

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi bil ti srečen,
Še ko stari ded.

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi bile polne,
Parma ino klet.

Darujemo ti bosman,
Zakona izgled, —
Da bi skoro prišla
Na tvojga brata red.

Da bi veselili,
Se drugokrat pa vsi,
Dobre volje bili
V toti hišici.

Bosman vzeme mladi mož in ga položi na mizo. Babičke hvalijo umetnost kuharce, otrokom pa se usta skominajo po njem, in željno čakajo časa, kedaj se bode razrezal in med goste razdelil. Josip Karba piše o pripravljanju bosmana: Dan pred zdavanjem pletejo kuharice kite iz testa in delajo ptice, da oboje prilepijo na bosmane. Ko so pečeni, si vsaka po jeden komad nese domu, da ga okinčajo dekleta, ki se v tem obziru lahko merijo s ktero si bodi mestno izdelovalko umetno napravljenih cvetlic.“ („Slovenske večernice“, l. 1882, str. 63.) Na str. 76 omenjenega spisa popisuje J. Karba tudi običaje, ki so navadni, preje ko se bosmanov lotijo.

„Robce med svati je delila, (Markova nevesta)
Robce ino prhpogače.“

(Vrazova zapuščina, I. 34.)

Pogača je splošno ime za vse, kar se iz moke napravi in speče.

„Oj jaz idem na vesnico, stojim sred vesnice,
Edna ljuba nese vrhnje, druga povitice.“

(Vraz. XVII. 7.)

O „brakvicah“ in „pirovicah“ (glej „Novice“ l. 1858, str. 141.) O „kolaču“ (glej sostavek: „Velikonočna nedelja“.) Ravno tam se govori o „pogači“. O „krhljaku“ glej („Božič“). Coprnik Vidovina speče iz pšenice Vidov bosman za nevesto. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) O krstnej pogači pri sv. Miklavžu nad Rimskimi toplicami (glej sostavek: „Rojstvo in krst.“) Kako pri ženitvi gibanico kradejo, ali pa ž njo dirkajo (glej sostavek: „Ženitev“.) Pri sv. Roprtu v Slov. goricah pečejo neko povitico, kterej pravijo tepec, ker njo stepajo ali premetavajo v ponvi, da dobi prav trdno skorjo. (Povedal g. Jakob Caf.) Kar imenujejo na Murskem polju petkovice, se zove v Zdolah presnjača, za Sotlo pa jérpica.

Jerebika (Sorbus aucupara, Eberesche.)

„Poznal sem ženo, ktere otroci so slabo v rasti napredovali. Šla je na Pohorje po jerebičnih vejic, ktere je v vodi skuhala in potem otroke v vodi skopala, naj bi bolje rastli. Pohorci pripovedujejo, da v jerebiko nikdar ne trešči.“ (Trstenjak v „Glasniku“ l. 1860. str. 109.)

Sv. **Jožef,** (19. marca.)

„Kakor je vreme na Jožefovo, bo do sv. Matevža, in kakor je na sv. Matevža, bo do sv. Jožefa.“ (Pavlovci.)

Jurjevo, (23. aprila.)

Na Jurjevo v Lotmergu in pri sv. Jurju krave opletajo z zelenjem. V Cezanjevcih, v lotmerškej župniji, pojejo sledečo pesen, kojo je zapisala Liza Dunaj.

Zmladletek.

Hudi, hudi, sveti Juri,
No po svetu tak' zakuri,
Kaj se vneme zemlje koža,
Zima nam se že prevnoža.

Hudi, hudi, sveti Juri,
No po sveti tak' zakuri,
Naj te trate zelenijo,
Kosci skoraj naj kosijo.

Hudi, hudi, sveti Juri.
No po sveti tak' zakuri,
Kaj mo skoraj krave pasli,
Nemamo kaj nesti v jasli.

Hudi, hudi, sveti Juri,
No po sveti tak' zakuri,
Kaj mo skoraj gor na štali,
Seno no otavo phali.

Sledijo še četiri kite, ki pa nimajo s „svetim" Jurjem prave zveze; govore namreč o zakonu: (Primeri Krek: „Einleitung" str. 331.) G. kanonik Orožen piše: „Slednjič še hočem omeniti nekega od starih časov na Laškem navadnega običaja, ki se nahaja tudi pri Hrvatih in Srbih, namreč kako slovesno svetega Jurja sprevajajo. Vsako spomlad obvijejo na Jurjevo kojega moža vsega od glave do pete v bukovo zelenje, in ga sprevajajo po trgu pevajoči sledečo, vsakako pokvarjeno pesen:

„Svetega Jurja vadimo,
Za jajca, špeha prosimo.
Sveti Juri orožnik,
Bodi ti naš pomočnik.
O svetem Jurji maša,
Je dobra kravja paša."

(Das Bisthum und die Diözese Lavant, IV. 2. Dekanat Tüffer, 230.) O pokrajini za Ščavnico beremo: „Stari Slovenci so spomlad ali zmladletek poosobljevali, in tako se je ohranila še sedaj pri Slovencih navada, da vpletajo mladenča z mladičjem in venci, kojega potem štirje tovariši skoz selo spremljajo pevajoč:

„Zelenega Jurja vadimo,
Jajca no masla prosimo itd."

Ta dan žene Slovenec rad svojo živino na pašo; pastirji in pastirice opletajo sebe in živino in veselo prepevajo." (Trstenjak v „Steierm. Zeitschrift", 1845, str. 104.) Primeri slično pesen o sv. Jurju, kakor se prepeva na Koroškem (v „Glasniku", l. 1858, I. str. 158.) „Sveti Šent-Juri, potrka na duri." — „Kdor na Jurjev dan pred solnčnim svitom v kozji rog trobi, prežene

coprnice.“ (Ščavnica.) „Na Jurjevo coprnice hodijo in kravam škodujejo; zato morajo pastirji na večer pred Jurjevim z biči pokati.“ (M. Št . . od sv. Križa na Murskem polju.) V Središče prihajajo „zeleni Jurji iz Hrvaškega. Tudi pri sv. Marku poleg Ptuja se kteri pokaže.“ (Mat. Slek.) „Pred Jurjevim ne smemo cvetlic duhati, sicer dobimo smrdljivo sapo.“ (Al. Vakaj iz Kremberga). Pred sv. Jurjem se mora prvi metulj rumenjak (Colias Rhamni) uloviti in kravam dati; potem dadé veliko in dobrega mleka.“ (Ravno tam.) Pred Jurjevim in Križevim se daje kravam tako zvano „lizanje“ še pred solncem, da bolje doje in jim ne more coper škodovati.“ „Pred Jurjevim nimajo kače nijedne moči.“ „Kdor pred Jurjevim gada ali modrasa dobi, mu mora jezik iztrgati in ga dati v kostno držalo, in vsakega bo lehko prekosil.“ „Kdor vidi pred Jurjevim kačo, bo skrbljiv, kdor pa slepca, bo len.“ (Ravno tam.) — „Kedar smo na Jurjevo prvokrat na pašo gnali, smo pastirji pod gaber pokleknili in molili:

„Sveti Velko! brani mojo belko:
Sveti Češko, daj jim vime težko;
Sveti Juri, ti pa nam zakuri,
Da de solnce peklo,
Ino maslo teklo.“

(Trstenjak v „Novicah“, l. 1858, str. 20.) — Moja rajna mati so mi večkrat peli o „Mijolkici, zlati ročkici“, ko sem jim še kot majhen deček pomagal pasti. Zapomnil sem si te-le vrste:

„Mijol- mijol- mijolkica,
Zlata, draga ročkica,
Solnce te napolnilo,
S svetlo sladko sragico.“

Tudi so mi pravili „o zlati solnčni skledici“, ktera na Jurjevo iz solnca pade in tistemu, kdor jo najde, obilno blagoslova k hiši prinese. Kdor iz solnčne ročkice pije, je zmirom zdrav, in kdor iz solčne skledice jé, ostane zmirom mlad.“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. IV. 82.) „Na Jurjevo pade iz jutrnega solnca čudotvorno zrkalo. Kdor je najde, vidi v njem vse, kar se daleč okrog zgodi.“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. IV. 171.) „Na Jurjevo si izberejo dečki najlepšega izmed sebe, ga lepo s cvetjem opletejo, tako, da se njegova obleka nič ne vidi. Ta mladeneč se veli „Vesnik“, ali „zeleni Juri“. Vodijo ga veselo pevajoči:

„Zelenega Jurja vodimo,
Maslo in jajca prosimo,
Ježibabo zganjamo,
Hladoletje trosimo.“

Poleg „Vesnika“ hodi „Rabolj“ v slamo zavit. Na zeleni trati se „zeleni Juri“ in „Rabolj“ primeta in mečeta. Zeleni Juri vsikdar premaga. Rabolj ima včasi tudi kožuh na sebi. Kakor se čas po Martinovem veli „babje leto“, imenujejo prvo spomlad „didino leto“. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 90.) — Na Jurjevo kurijo kres, kteremu veliko moč pripisujejo. Zgodaj na Jurjevo trobijo hišne gospodinje v rogove, da bi coprnice odgnale, hlapci pa z biči pokajo. Poleg Jurjevega kresa si napravijo križ in na njega obesijo goveje rogove in prasca gonijo. Napravijo si namreč gredice, in po njih nasajajo vsakojakega semena. Eden pa je prasec ali meresec in jim hoče gredice izruvati. Vendar mu ne dopustijo tega in ga spodijo v šumo.“ (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 98.) — (Primeri, kar piše R. Razlag, v „Zori“, 1852. o načinu, kako se na večer pred Jurjevim gospodinje obnašajo, naj bi njim coprnice haska od krav ne odnesle. Posnel sem spis v sostavku o „coprniji“. — Od Jurjevega pa do kresa hodijo dekleta pevat kam h kteremu križu, ali si kde drugde iz mladih hojk (borov) „majko“ (zeleni šator) napravijo, kojega z rožami in traki prelepo okrasijo. (Radomerci.) (Razlagova „Zora“, 1852. str. 103.) V Središču postavijo na predvečer na vrata, ki drže v dvor, trnjavke, najrajše tako zvani ščipkovec. Krog hrama kropijo z blagoslovljeno vodo. Kravam dajo blagoslovljene soli in kruha jesti. Krave kadijo z blagoslovljenim kadilom, ktero je bilo na god sv. treh kraljev ali pa na god sv. Benedikta blagoslovljeno. Živinske hleve na večer zaklepajo, akoravno bi to pred tem godom in po njem navadno ne bilo. Posebno zvesto pa zapirajo krave, sploh govedo. Ko na Jurjevo črednik na pašo žene, dobi pri vsakem gospodarju, kojega živino pase, tri ali štiri jajca in nekaj zabele; na paši si potem cvrtje praži. Kedar opoludne živino domu žene, jim splete, posebno onim, ki so lepše rasti, vence iz vrbovja, ter jih jim obesi na roge, ali pa jim na vrat priveže. (Ivan Kolarič iz Središča.) Na Jurjevo hodijo gospodinje po piskre za kravje mleko, coprnice pa po one, v ktere tulijo, kedar se sklicujejo. (Glej sostavek: „Coprnija“.)

Kače.

Kačja kraljica ima dragoceno krono na glavi. Kdor bi njo razžalil, na njega bi vse kače prišle. (Prežigal pri Konjicah.)

Kjer je veliko kač, tam imajo svoje stanovanje pod zemljo ali v pečinah. Ena med njimi je kraljica in nosi zlato „rinko“ okolo vrata. Kače imajo tudi zlato jabelko, in včasi je prinesó na svetlo in se ž njim igrajo. Nekdo je bil tako pameten, pa je vzel kolo, šel na hrib in nje spustil navzdol. Ko kolo mimo

frči, vse za njim zbežijo, jabelko pa pustijo. Človek vzeme zlato jabelko in je shrani. Drugi dan pa je šel kolesa pobirat. Našel je je, in na ramo del. V pestu pa je bila kača skrita; ko je bil že nekterikrat prestopil, ga v šinjek piči in človek se na mah mrtev zvrne. Zlatih jabelk pa nikdo več ni našel. Ako se kači rep odseka, jej štiri noge izrastejo in iz kače postane potem „skok“, ki je tako močen, da najtrdniša vrata podere, ako se v nje zaleti. (Janko Pukmeister Vijanski v „Glasniku“, 1859. II. 182.) Kdor kačji kraljici, ko se ona koplje, njeno krono vzeme, in njo v škrinjo dene, bode zmeraj dosti denarjev v njej našel. (Sv. Križ na Murskem polju.) Če kdo kači „želo“ vzeme, reši tri duše iz vic.“ (Ravno tam.) Kače ližejo po zimi velik dragocen kamen, ki ga imajo v sredi med seboj. Ena izmed njih ima krono na glavi. Kdor bi jo ubil, našel bi v njej dijamant, ki je neprecenljive vrednosti. (Mala nedelja. „Mitth. d. hist. Ver. f. Steierm.“ XX. str. 23.) Če je krava iz paše prišla, pa mleka nima, njo je kača posesala; zato kmet vsako kačo ubije. (Ravno tam.) Ako gad kravo piči, jo treba s kačjim jezikom pokaditi. (Kremberg.) O modrasu je zapisal R. Razlag sledeče: Svoje dni je bilo obče razširjeno mnenje, da ima močerad (Salamandra maculata) takov strup, zoper kterega ni celo nobene pomoči. V novejej dobi je naravoslovje te krive misli popravilo. Varno pa nekako meša te dve imeni modras in salamander. Vendar je verjetno, da se to, kar ljudje o modrasu pravijo, ne sme razumevati o močeradu, (pri Malej nedelji se imenuje tudi meglenščak,) nego, da je to druga, znabiti bajeslovna žival. Modras je, kakor si ljudje pripovedujejo, kratkega in debelega trupla, valjaku podobnega, slabe in rujavkaste dlake in strahovito strupen. Če se razjezi, tako glasno zažvižga, da mu brzo drugi modras na pomoč pride. V močvirju in mužah, polnih grmovja, najrajše stanuje. Razdražen se s tako silo zažene, da iz drevja skorjo olupi, če se vanje zaleti, človeka pa mahom usmrti, ako ga zadene. Pravijo, da se iz kače izvali in da tako živi, kakor kača. (Razlagova „Zora“, 1852. 99.) V Ptujskej okolici pripovedujejo o velikanski z zlato krono venčani kači, ktera je kraljica vseh drugih in zmiraj v vodi biva. O lepih pomladanskih dnevih pušča sicer svojo krono, ki je milijone vredna, na obrežju, pa gorje človeku, ki bi se predrznil njo vzeti. Ona samo zabrlizgne in v trenutku se zberejo druge kače okoli nje in bežijo za tatom ter ga raztrgajo na drobne kosce. (Majciger: „Niz biserjev iz narodne zakladnice“, štev. 28. „Kres“, III. št. 8—12.) Kjer je mnogo kač, imajo vselej glavarja med seboj, kteremu kačec pravijo. Kačec ima tako rožo, kakor petelin na glavi. Zbrane kače imajo v sredi med seboj jabelko, ki ima v sebi čudodelno moč. Kdor hoče jabelko dobiti, mora plužno kolo med nje po-

tačiti; vse zbežijo za kolesom, jabelko pa pustijo. Kdor dene jabelko med žito, ali je spravi v sod vina, temu žitnica ne bode nikdar prazna, in čepek bo vedno moker ostal. (Ivan Kolarič iz Središča.) Zakaj kače k hiši silijo; (glej sostavek: „Pustni torek“.) Blagoslovljeno luščinje jih od hiše odvrača. (Glej sostavek: „Vuzem“.) Kače pred Jurjevim niso strupene. (Glej: „Jurjevo“.) Kača pomeni skrbnost, slepič lenobo. (Glej: „Jurjevo“.) Na Margetino ne smemo kač ubijati. (Glej sostavek: „Sv. Margeta“.) Na veliko gospojnico so vse kače na drevju. (Glej sostavek: „Velika gospojnica“.) Več od kačje kraljice pove (sostavek: „Krstnik“.) Kače svetijo pred škratom, če se ponoči po vodi sprevaža. (Glej sostavek: „Škratec“.) Če svinja kačji lilek (= kožo) pojé, se rada ubreji. (Glej sostavek: „Domača živina“). Kjer kačji pastir leta, tam je kača, in se torej ni varno kopati. Kačji pastir = Wasserjungfer. (Prežigal.)

Sv. **Katarina**, (25. novembra.)

Legenda.

„Stoji gora duga.
Duga no visoka.
Na gori je zvirina
Sveta Katarina.
Pod goroj stoji gradič,
Prelepi beli gradič.
Po gradiči se seče
Lepi, mladi kralič
On si ima hlapce
Svoje verne sluge:
Čujte verni sluge!
Zgrabte mi zvirino,
Zgrabte mi zvirino,
Sveto Katarino.
Mor'te jo vloviti.
Al' je ne strliti.
Hala hala kralič,
Ti naš mladi kralič,
Ti naš mladi kralič!
Vlovili smo zvirino,
Sveto Katarino:
Mi smo ulovili,
Al' je ne strlili;
Nesmo je strlili
Hüdega nič včinili.
Kralič prvič pita:
Kata Katarina!
El češ moja biti
Al raj na kol iti?
Hala hala kralič,
Prelepi mladi kralič!
Raj čem na kol iti,
Kaj pa tvoja biti.
Kralič drgič pita:
Kata Katarina!
Češ raj moja biti,
Al pa v ogen iti?
Hala hala kralič,
Prelepi mladi kralič!
Raj čem v ogen iti,
Kak pa tvoja biti,
Kralič tretič pita:
Kata Katarina!
Češ raj moja biti,
Al v kolo strta biti?
Hala hala kralič,
Prelepi mladi kralič!
Raj čem v kolo iti.
Kak pa Tvoja biti.
Hala hala hlapci,

Moji verni slugi!
Prim'te mi zvirino,
Sveto Katarino;
V kolo mi jo vrž'te,
No na drumle ster'te
V kolo so jo vrgli
No na drumle strli.
Bogi se je v roke dala,
(Vraz. zap. VIII. 41.)

Kolo s sebe zmetala,
Kolo s sebe zmetala,
Drgoč zdrava postala;
No odišla v goro,
Dugo no visoko:
Tam je tak zapela,
Da gora zazvonila."

Kihanje.

Če si kdo kaj misli, pa na to kihne, se bo zgodilo, kar si je mislil. (Sv. Ana na Krembergu.) Svoje dni je kihavica strašno ljudi morila; trikrat je kihnil, pa ga ni bilo več. Tako se je tudi nekomu kihnilo, in mrzel pot mu je kar na čelo stopil. Kihnilo se mu je drugokrat, in že je mislil: Ne bode me več na svetu. Ko se mu pa tretjokrat kihne, ves v straheh zakliče: „Bog pomagaj!" Čul je pa odgovor: „Rešil si se s tem klicem svojim." — Od onega časa je obveljala navada, da se vsakemu, kteri kihne, reče: „Bog pomagaj!" (Ivan Kolarič iz Središča.) Če kdo kihne, pa nikdo ne reče: „Bog pomagaj! — se bo hitro oženil. (Zdole.)

Sv. Kilijan, (8. julija.)

Kdor hoče lepo repo imeti, njo naj na Kilijanovo seje! (Zdole pri Brežicah.)

Kokolica.

Je črna baba, ki se o Martinovem prikazuje in živini na paši škoduje. (Glej sostavek: „Sv. Martin.)

Kokoši ali kure.

Ako bela kokoš poje, pomeni njeno petje smrt pri hramu; petje žolte kokoši pa pomeni ogenj. Črna kokoš se rabi za zdravilo, zlasti za otroke, ki so „obrani". (Glej dotični sostavek.) Treba toraj črno kokoš zaklati, in mati mora samo srce povžiti, pa bo obranemu otroku odleglo. (Ivan Kolarič iz Središča.) Da morajo kokoši iz obrača zobanje dobiti, o tem (glej sostavek: „Pust".) Čudodelna je moč kurnikov. (O tem govori sostavek: „Pust".) Kokošim se žganjki v obroču dajejo. (Glej: „Pust".) Šivanje na pustni torek kokošim leženje oteži. (Glej ravno tam.) Kokoši tudi na Pohorju iz obroča zobljejo. (Glej sostavek: „Veliki petek".)

Včasi začne tudi kokoš po petelinje peti — in to je slabo znamenje. Petje črne kokoši pomeni nesrečo pri hiši, petje bele kokoši pomeni smrt; če pa poje rujava kokoš, pomeni to petje požar. Da bi pa vso to nesrečo odvrnili, kokoš hitro zakoljejo. (Pavlovci.)

Ko se piščanci izvale, ne smeš jih takoj na prosto izpustiti, ampak nekaj časa jih moraš pod rešeto djati, potem jih jastreb in vrana ne vidita. (Stanešnici pri Radgoni.) — Pri Ormožu dajejo kokošim na pustni dan v obroči v vino namočene pšenice. — O kokoših pojejo otroci:

„Gajc, gajc, gajc,
Poune dile jajc!
Dile 'do se podrle
Jajca pa potrle."

(Vraz. zapuščina, IV. 5.)

Iz jajca črne kokoši zamore človek pod pazduho Škrateca izvaliti. (Glej sostavek: „Škratec".) Petelinovo petje v večernem mraku pomeni za drugi dan slabo vreme. (Maribor in Ščavnica.)

„Kedar kokoš poje,
Gospodarja ispoje,"

to je, hišni gospodar mora umreti. (Zdole.)

Kol.

O nasajanju na kol govori narodna pesen. Sveto Katarino

„Kralič prvič pita:
Kata Katarina!
El' češ moja biti
Al' raj na kol iti?"

(Glej legendo o „sv. Katarini".) Povodnji mož pri Rotartovem šumu na Pohorju je svojega sina v jezi na kol nabodel. (Glej sostavek: „Povodnji mož" in Majcigerjev spis: „Voda in njene moči v domišljiji štaj. Slovencev." („Kres", III. štev. 8—12.)

Koledniki. (Krek, „Einleitung", 115.)

Koledniki hodijo okolo med božičem in sv. tremi kralji in celo do svečnice. Dečki hodijo v neravnem številu od hiše do hiše in popevajo, v dva zbora razdeljeni. Za to dobivajo neke darove. V teh pesnih se izrazuje želja, naj bi Bog prav obilo vso hišo blagoslovil. Nekdaj so morale te pesni veliko kratkočasniše biti, ker se čuje tudi iz ust priprostega kmeta sodba, da zdaj ni več pravih kolednikov; dopadajo se mu pa tudi se-

danje svete pesni, ki slavijo rojstvo božje, muke sv. Štefana in Marijo devico. (Trstenjak, v „Steierm. Zeitschrift“, l. 1845, str. 104.)

O mythologičnem pomenu kolede je pisal prof. Krek v („Tradit. Literatur“ str. 23, in 72, pa v „Einleitung in die slav. Literaturgeschichte“, I. 311.) On izvaja besedo koleda iz calendae.

Koledniška pesen, kakor se poje v Solčavi na Štajarskem in Gornji Kaplji na Koroškem:

„Stoji haitelč zahrajan,
Z rudečo žido zaplatan,
Povhen rožic nasajan,
Notre raste lilija,
(Še ljepši si ti Marija).
Notre raste rožmarin
(Še ljepši je Marijin sin).
Notre raste ljep marjon
(Še ljepši je Marijin tron).
Marija pa v troni sedi
(Jezusa v krili drži)
Vse duše na njo vpijejo,
Marijo na pomoč kličejo:
Oh Marija, pomagaj! pomagaj!
(Vjernim dušam v sveti raj.)
Kedar bo življenja kraj
(Pelji tudi nas v sveti raj“)

(„Bčela“, 1851. str. 58.)

Koledniki hodijo od božiča do svečnice, in pa tisto noč pred sv. Florijanom; takrat se še pozno na večer glasi „Florijanova“. Koledniki dobivajo pri vsakej hiši nekaj jajc. (Kremberg.) Na Štajarskem se vodja kolednikov veli „Volčko“. (Več v sostavku: „Šent“.) Božični prazniki se imenujejo na Štajarskem tudi koledniški prazniki. (Glej sostavek: „Božič“.)

Svinjske **koline.**

Ena izmed pesni Jurja Vudonika ima naslov „Svinjske koline“. V tej pesni živo in spretno popisuje veselje, ki je združeno s tem opravilom. Samo nekaj kitic postavim tu sem.

1.

Veseli čas prihaja,
Da mati zgodaj vstaja;
'Ma dost' skrbi, velik' trpi,
Da v peč potico vsaja.

2.

Prešiče so zredili,
Jih bodo skor lovili,
Pa tud' klobas, za pustni čas,
Tri sorte naredili,

3.

Prešiči so debeli,
'Mo skor za njim' leteli,
Okol' oglov, okol' plotov,
Dokler jih bomo vjeli.

4.

Prešiček š'roko zija,
Z debelim repom zvija.
On se boji teh, zadnjih dni,
Ko ga tlačil bo Matija.

29.

Godla se v pisker spravi,
Pred oferja postavi.
Tako je b'lo in tako bo,
Po pohorski postavi.

30.

Po pohorski postavi,
Tomažič tako pravi:
Kdor nima dat, preseta klat,
Se z godlo naj pozdravi.

31.

Še godla je kisela,
Jaz nimam ž njo veselja;
Kdor druge kose je požrl,
Še godlo naj požira.

32.

Če svinje kdaj zbolijo,
Jih vse poklat' pustijo.
Takrat tud' oferji pri nas,
Lepš' kos mesa dobijo.

33.

Tak' so pri nas koline,
Prešičeve sedmine;
Opravljamo jih vsi tako,
Dokler še pust ne mine.

34.

Tomažič je studiral,
To pesem komponiral:
Ker bo pri nas zdaj pustni čas,
Klobase bo pobiral.

Kombal.

Kedar se hudo bliska in strašno grmi, pravijo Slovenci, da se Kombali sekajo. Brez dvombe je Kombal osebljeni blisk in grom. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. IV. 172; „Novice“, 1857. str. 119.) Kombali in Kresniki se sekajo kakor vijedomaci. („Zvon“, 1883, str. 566 in 705.)

Konec **sveta**.

Ko so sv. apostoli Gospoda prašali, kako dolgo še bo svet stal, jim je odgovoril: „Tavžent, nič več tavžent, nu še, nu še, nu še.“ Torej se bode svet podrl, preje ko se bo pisalo 2000. Koliko še pa bode stotin, ktere pomenijo tisti „nu še“, to se ne more vedeti. Pred koncem sveta bo prišel Antikrist; ciganica ga bo rodila. (Prežigal.) Sodnji dan bode, kedar bo rebro ajdovske deklice v Gornjem gradu čisto na zemljo skapalo. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) Marija prosi svojega Sina, naj bi še kar sveta ne ukončal. (Glej narodno pesen v sostavku: „Sanje“.)

Konj.

Kedaj konjev ne smemo česati, pove sostavek: „Vuzem“. Vidovina zacopra konjem žrebeta. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) Za Ščavnico Ruso gonijo in konjem blagoslova prosijo. (Glej sostavek: „Rusa“.) Več v sostavku: („Dom. živina“.)

Kositev.

Kteri kosec je najzadnji in drugih ne more dohajati, se na koso izgovarja in poje:

„Kosa je erjava,
Ona je neprava;
Jaz pa le od zaja,
Kimam no kosim.“

Če kteri mimo njega piti nese, te on poje:

„Franček piti nese,
Mujmo mene nese,
Meni nič ne da;
Jaz pa le od zaja,
Kimam no kosim.“

„Če kteri grdo kosi, jemu pravijo, da bi vse rad pojel, travi pa samo glave zbija.“ (Dragotinci. „Vestnik“, I. 45.)

„Kosir“
Štirje kosci kosijo,
Al močno mi hitijo:
Jaz pa le od zajah
Kimam no kosim.
Dekla zajtrk nese
Mimo mene ga odnese
Jaz pa itd.
Hlapec piti nese,
Mimo mene odnese;
Jaz pa itd.
Gospodinja pogače nese
Mimo mene odnese,
Jaz pa itd.
Gospodar pa vino nese,
Mimo mene ga odnese;
Jaz pa itd.
Kak se meni streže,
Tak mi kosa reže;
Jaz pa itd.
Velka vam je trava,
Kosa pa erjava;
Jaz pa le od zajah
Kimam no kosim.“

(Zap. Vraz. I. 69.)

Narodna iz Celjskega okraja:

„Kukovica lepo kuka
U zelenem bukovji;
Prepelica prepeluje
U zelenem travniki;
Lubček moj kosico brusi
U zelenem travniki.
Mrzla rosa — dobra kosa,
Rada travco položi;
Suha burja, gorko sonce,
Rado se seno suši.“

(Vraz. XV. 12.)

V Središču pesen od kositve nekaj drugače pojejo, nego sem jo zgoraj iz Vrazove zapuščine prepisal.

„Kak se meni streže,
Tak moja kosa reže,
Jaz pa le od zaja
Kimam in kosim.
Dekla zajtrk nese,
Mimo mene nese,
Jaz pa le od zaja
Kimam in kosim.

Kosa je erjava,
Trava pa žilava,
Jaz pa le od zaja
Kimam in kosim.

Koso mam na rami,
Vodir opasan na strani,
Jaz pa le od zaja
Kimam in kosim.

Gazda piti nese,
Mimo mene nese:
Jaz pa le od zaja
Kimam in kosim.

(Zapisal Ivan Kolarič.) Z ubitim gadom si kosec lehko pomaga. (Glej: „Jurjevo“.)

Sveti trije **kralji**, (6. januvarja).

To jutro prinese gospodinja na sv. biljo pečen kruh — stalnik zopet na mizo, in še le sedaj ga razreže gospodar. Vsa družina se zbere. in gospodar molí vsakemu kos stalnika proti tramu in vsak mora po njega skočiti. Više ko skoči, više bode zrastel. Črez dan si podajejo sosedi in znanci močen kruh ali stalnik, posebno kedar v cirkev ali iz cirkve gredó. Od več hiš ko stalnik poskusiš, tem močnejši boš. (Janko Vijanski, roj. 1837 v Vinih, umrl 1862, v „Glasu“ 1859, str. 52.) — Pri sv. Jurju za ščavnico so pekli svoje dni ta dan pogačo iz bobove moke, kar so imenovali „bobovega deda.“ („Glasnik“, 1860. 78.) Imena treh kraljev, to je, njihove začetne črke, med nje pa križe, pišejo Slovenci še sedaj na notranjo stran hišnih vrat, in pristavljajo tudi letnico, postavim: 18. + C. + M. + B. +. 84. Napis ostane do drugega leta. (Povsodi po slov. Štajarskem.) (Primeri „Bčelo“, 1851, str. 60.) O polunoči pred sv. tremi kralji je nebo odprto. Takrat se človeku vsaka želja izpolni, če k Bogu moli. (Kremberg.)

Koledníca.

Pev. „Dober večer, dobri lidjì
Bog vam daj zdravje veseljé:
Lik (kor). Prišli so prišli kralji tri,
Sakšni je 'z svoje deželе.
Stajajte gori, verni lidjí,
Svetla nam zvezda gori gre.
Če više nam je shajala,
Svetliša je postajala.
V zvezdi stoji dete malo,
V rokah drži ti zlati križ.
Na križi je zapisano,
Seh tih dvanajst apoštolov.

Apoštoli se menijo:
Ge je to dete rojeno?
Dete pa nam je rojeno
V enoj preprostoj štalici, —
V enem ostrečem senčeci, (senu. Pis.)
V enem rdečem sukneci.
Marija ga je rodila,
V plenice ga je zavila,
V plenice ga je zavila
V jaselca ga položila.
Oslek no volek dišeta,
Kaj nam to dete grejeta.
To dete pa je pravi Bog,
Vel'ko zimo no mraz trpi —
Ves volen svet nam odreši.
Marija na pragi klečala.
Te žlahtne dari perjimala.
Pernesli so je kralje tri,
Ki 'sakši je 'z svoje dežele.
Baltažar kral je z dežele,
Ke lübo sunce gori gre.
Melhar kralj je 'z te dežele,
Ke ljubo sunce na poldné.
Gašpar kral je 'z te dežele,
Ke lübo sunce doli grè."

Po tem sledi darovanje na isti način kakor na Štefanje. (Narodna iz zapuščine Vrazove, V. zvezek, 32 list.) Ako o treh kraljih mesec raste, bo vsemu cena poskočila; ako takrat mesec pojemlje, bo dobra letina in cena bode padla. (Radislavci. Razlagova „Zora", 1852. 102.) „Ta dan grejo dekline bose na vse zaran po vodo v bližnji potok, bodi si potem kaka kol zima — — to pa le te, ktere se hočejo v prihodnjem pustu omožiti. V tej vodi se morajo umiti vsi, kar njih je pri hramu. Pravijo namreč o tej vodi, da ima neko posebno zdravilno moč v sebi, da se ne primejo teh, koji so se v njej umivali, gobe ali pa kaka nalezljiva bolezen". (Ivan Kolarič iz Središča.) Kdor hoče posebno močen biti, mora ta dan od sedmih hiš „močen kruh" jesti. „Močen kruh" je navadni pšenični kruh, samo, da je nenavadno velik. (Škarnjice pri Dobjem in Prežigal pri Konjicah.) O sv. treh kraljih blagoslavljajo kadilo za krave. (Glej sostavek: „Jurjevo".)

Krave.

Kako jih treba coprnic varovati, pove sostavek: „Jurjevo." Kravam treba metulja rumenjaka dati. (Glej: „Jurjevo".) Kedaj

se naj kravam „lizanje“ daje, pove sostavek: „Jurjevo“. Sv. „Velko in sv. Češko sta mythična varuha krav. (Glej: „Jurjevo“.) Kravam dajejo na Jurjevo blagoslovljene soli in kruha, pa kadijo nje. (Glej sostavek: „Jurjevo“.) Posebno skrbe za krave v božičnej noči. Kako se kravam mleko vzeme in zopet pridobi, pove sostavek: „Coprnija“. Včasi kača kravi mleko posesa. (Glej sostavek: „Kače.“ Glej tudi sostavek: „Pastirji.“) Vidovina kravam mleko vzeme. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) Če se je nevesta o ženitvanju dosti jokala, bodo krave pri hramu obilo mleka imele. (Glej sostavek: „Ženitev“.) Kaj mora gospodinja storiti, da krava mleko nazaj dobi, (glej sostavek: „Domača žinina“.) Če krave mleka nimajo, so jim je krastače popile. (Suhidol pri Ločah.) Kaj da je l. 1661 v Hrastovcu obsojena coprnica Margeta Kajdič rabila, naj bi krave veliko mleka imele, se bere v „Steierm. Geschichtsblätter“, (III. str. 140.)

Krčma.

„Per Svetem križi vkup zvoni,
Kaj bi mi ljudje k maši šli.
Vsi drugi so že k maši šli,
Mi pa smo že v krčmo šli.“

Tam ostane mladič s tovaršico med sv. opravilom in spije ž njo 4 pinte vina. Na zadnje pa reče:

„Da jaz tebe ne bi pozna'
Še leži račun bi Bogi polož'.

(Vraz. zap. I. 36.)

„Toči, kčrmar, pinte tri,
Kere bomo mi pili:
Zdaj de edna doga noč,
Pa mo pili celo noč.“

(Vraz XV. 20.)

Ni dobro — si krčmarja ženiti!
„— — — — — — —
Zdati čejo me s krčmarjem:
Krčmar dela škodo,
Vino meša z vodo,
Nočem ga vzet.“

(Vraz. XVII. 7.)

Krčs, kapalo, jarilo, sąbotŭka. (Krek, „Einleitung“, 116.)

(Glej: „Ivanje“, 24. junija.) Kresujejo tudi na Veliko noč. (Glej sostavek: „Vuzem“.) Kres o vuzmu imenujejo „vuzem-

nice". (Glej sostavek: „Vuzem".) Jurjevemu kresu pripisujejo veliko moč. (Glej sostavek: „Jurjevo".) Blizo jurjevega kresa „prasca gonijo". (Glej Jurjevo.) Kresni večer so imele coprnice svoja zborovanja. („Steier. Geschichtsblätter", III. str. 214.)

Kresne cvetlice,

s kterimi v Središču vedežujejo, so menda isto, ko kresnica ali prisadna zel (Senecio vulgaris, Kreuzkraut). (Glej sostavek: „Ivanje" 24. junija.)

Sv. Krištof.

Jegovo podobo najdemo pogosto na zunajni steni cerkve naslikano, kolikor mogoče veliko. Spominja pa na stare bratovščine sv. Krištofa, ktere udje so storili obljubo v zavživanju pijače biti prav zmerni. O omenjenej bratovščini sv. Krištofa piše Muchar v osmem zvezku svoje „Štajarske zgodovine", (str. 168 in 264,) da je bila leta 1490 osnovana v obrambo proti grdemu pijančevanju in preklinjanju, ki sta se širili tudi med plemstvom. Udje bratovščine so bili dolžni pri slikah sv. Krištofa raz konja ali voz stopiti, eden „oče naš" moliti, in nekaj denarja darovati v „puščico". Posebno marljiv razširjevalec te družbe je bil na Štajarskem Sigmund Dietrichstein, deželni glavar, okoli l. 1517. Ravno takrat je bila pozidana poddružnica sv. Andreja pred Šaleškim gradom, tik ob cesti. Na zunanjej steni te cerkve je videti velikanskega sv. Krištofa, pod podobo pa je puščica. (Primeri Orožnovo knjigo: „Das Bisthum und die Diözese Lavant", str. 145 in 146.) Starej bratovščini sv. Krištofa je podobna bratovščina sv. Janeza, ki je bila v lavantinski škofiji priporočana po (Verordnungsblatt" f. d. Diöz. Lavant", 29. novembra 1865. „Slovenec" 1884. št. 48.) Najpotrebniši so se nje naj zvesteje ogibali.

Križpotje ali razkrižje.

Od hudiča lehko denarjev dobimo, ako kokoš o polnoči skuhamo. Po tem jo moramo na krožniku na križpotje zanesti in tam zažvižgati. Na to pride hudič, vzeme kokoš in začne na krožnik denarje metati. Med tem se pa ne smeš ozirati, sicer denar spremine. (Sv. Križ na Murskem polju.) Hudič se shaja, kakor izvemo iz pravde, ki se je vršila pri sv. Trojici v Halozah, s coprnico na križpotju, in njej da znamenje pod desno pazduho. („Steier. Geschichtsblätter", III. 176.)

Krojač.

Če krojač pri šivanju jé, bo onega, ki obleko nosi, sploh nekaj vjedalo in srbelo. (Hujbar.)

Krsnik.

Primeri, kar piše Krek o svitlih bogovih in bësih v „Einleitung“, (I. str. 108.)

O Krsniku pravijo, da se je enkrat v Seka (slokega ogerskega bika) spremenil, in se s krivim Krsnikom kotal (boril), kteri se je v bušaka spremenil. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 173.)

Nad levim bregom Drave, tri ure od Maribora, je grad Wurmberg. V starej visokej nemšini pomenja Wurm to kar drak. Tudi vurmberški grofi so imeli draka za grb. Jim postavlja slovensko ljudstvo baje Krsnika, Krstnika ali Kresnika s pozojem ali sesom. (Trstenjak v „Novicah“, 1864, str. 112.)

O Vurberškem Krstniku se poroča sledeče: Slovenci so nekdaj imeli po raznih krajih svoje varhe, ki so gospodovali črez njihovo deželo in jih varovali nadlog. Imenovali so jih Krstnike. Če sta se dva Krstnika vojskovala, je dobil zmagavec vselej svoji deželi srečo in blagostanje. Polja so mu lepo obrodila, v goricah je bila obilna trgatev in ljudje so bili zdravi in v vsem srečni. V deželi zmaganega je pa bila nevolja pri nevolji, polja so bila nerodovitna, v goricah je bila slaba trgatev in ljudje so bolehali za kužnimi boleznimi. Ko je nekdaj slaba letina bila, se je govorilo: Naš Krstnik in tuji sta se poskusila za žito. Vzela sta snop žita in se začela zanj trgati. Našemu je ostalo samo vezilo v rokah, vse drugo pa je tuji odnesel. Ko je prišla žetev, so delali pri nas debela vezila, ker le v vezilih je bilo kaj žita, v snopu pa celo malo, ker je naš Krstnik snop zgubil in le vezilo dobil. — Ako se kedaj na jasnem nebu bliska, pravijo, da se Krstniki med seboj sekajo. Ko so Krstniki gospodovali, je vladala v kačji deželi kačja kraljica, kteri je bilo veliko število kač podložnih. Kraljica je imela jako čudovito krono. Kdor bi to krono dobil, bi imel zmeraj dosti denarja. Vurberškega Krstnika je mikalo krono dobiti. Vendar je bilo prav težko, ker kačja kraljica je čuvala svojo krono jako skrbljivo. Tat bi pa bil tudi okradeno krono težko unesel, ker bi ga truma kač, od kraljice poslanih, kmalo došla. Vurberški Krstnik si oskrbi torej od svojega do kačjega grada mladih, čvrstih konj, sam pa gre v kačji grad. Ko tja pride, najde kraljico velikokrat okolo mize zasukano. Krstnik se je zgrozil, ko je strašno kačo ugledal. S časom se je ohrabril, in začel s kačo kvartati: igrala sta pa za krono kačje kraljice. Krstnik je imel psa, ki mu je karte vzdi-

goval, če mu je ktera na tla padla; kača pa si je morala sama karte vzdigovati. Pri takej priložnosti vtekne Krstnik na mizi ležečo krono v žep; — česar kraljica niti zapazila ni. Krstnik je premišljal, kako bi ušel. Skonča igro, se kraljici priporoči in hiti, kar more, od ene konjske postaje do druge. Ko kraljica tatvino zapazi, zažene strašen krik po deželi in brzo privrši od vseh strani strašno kač. Vsa truma hiti za Krstnikom, pa jim je le ušel v grad. Vse kače so opešale, le ena sama je do Vurberga prilezla. Ko vrata zaprta najde, tresne z repom po njih, da se je celi grad stresel, ležala je vedno pred gradom, in so jej morali vsak dan dati vedrico mleka. Ko je pa grof, vurberški Krstnik, umrl, se je čul pri gradu strašen vrisk in kača je hitela proti Dravi. Kjer je lezla, je bilo videti, ko bi s plugom brazdo rezal.“ (Tako je poročal Koloman Mulec v „Novicah“, 1858. str. 253.) Mulec bil je subdiakon benediktincev v Admontu, in je umrl pri sv. Antonu v Slovenskih goricah 25. septembra, l. 1859. (Glej „Novice“, 1859. str. 316.)

O Vurberškem Krsniku pripoveduje se še nekaj druzega, Grad Vurberg imenujejo listine 11. stoletja Wurben, kar pomeni v starej nemščini pozoja. Še sedaj postavlja naš narod dosti povesti v ta grad; postavim, kako je Krsnik sasa ali sesa ubil. Zmija je lezla prek Drave, pravi ljudstvo, in je bila tako grozovito velika, da je tok Drave zadrževala. Drava je prestopila breg svoj in je poplavila vse Ptujsko polje. Vtekla se je skoz gorice, kjer se še sedaj vijugast jarek vidi proti silnemu gradu, oklenila je silen grad s svojim truplom, rep v gobec potegnivša. (Drugačica te povesti pravi, da je pozoj „Ses“ bil po Krsniku iz oblakov vržen, in da se je kotal doli po bregu in zbrazdil vijugast graben pod bregom). V gradu je živela zaprta lepa kraljičina z imenom Vesina. Šest mescev je zmaj na Vesino pred gradom prežal. Na Jurjevo je pa prišel lep grof Krsnik s svitlim mečem in se je postavil nad kačo. Kača pa je imela peroti in je v zrak zletela. Pa tudi Krsnik je vedel hajati — zrastla so mu krila, in v zraku se Ses in Krsnik hudo vojskujeta. Krsnik premaga kačo, jo vrže v globoki grajski studenec, in jo tam priklene s silnim lancem na pečino, kjer še dandanašnji leži. Ko je Krsnik Sesa premagal, padala je sama zlata pšeničika na zemljo. Krsnik si je Vesino vzel za ženo, in je ž njo srečno živel. — Kdo ne pozna iz te povesti, ktero so rajnki gospod Vurberški župnik A. Donau popisali in profesorju dr. Puffu izročili, borbe solnčnega božanstva z zimskim ali pa viharnim pozojem, kteri ima boginjo zemljo v svoji oblasti. (Trstenjak v „Letopisu Matice“, 1870. str. 21.)

Pohorci pravijo, da je Kresnik imel dosti krav, ktere je sam dojil. Mleko njegovih krav je tako dišalo, da se je bila kača večkrat v hlev skrila in njim izsisala mleko. Svoje krave

je najrajše sam pasel po planinah. Ko zaspi; pride tolovaj iz Velenja, pa mu vse krave ukrade. Kresnik jih je iskal, pa jih ni mogel najti. Imel je pa psa s četirimi očmi. Tega pošlje po planinah. Hitro je izvohal kravice. Bile so zaprte v votlini silne gore. Pes beži domu h Kresniku, kteri je sedel v velikem gradu, in oznani svojemu gospodu, da je krave našel. Kresnik zleti kakor ptič črez planine in potrka na vrata. Tolovaj, na pol človek, na pol pozoj, mu jih pa ni hotel izpustiti, dokler ga Kresnik ni s streljo ubil. (Pohorski v „Novicah“, leta 1858 str. 374.)

Kresnik je imel brata Trota. Ž njim se je enkrat vozil na zlatih kolih na gostijo k babilonski kačji kraljici. Med potom je začelo grmeti. Kačja kraljica namreč ni Kresnika trpela, čeravno se mu je zmirom prilizovala. Pošlje toraj kačo, ktera je kakor orel imela silne peroti. Naglo z megel zleti na njega in ga hoče zaklati. Trot ji je pa z zlato sekiro glavo odsekal. Kača je z repom v oblake mahnila, in ulila se je strašna ploha; Kresnik in Trot sta se skoraj utopila, le na nagle noge njihovih konjev so jih rešile.

Enkrat je babilonska kačja kraljica poslala krivega Kresnika. Bil je vražji coprnik. Kraljica mu reče: Dam ti pol kraljestva in še svojo zlato krono, če mi zakolješ Kresnika. Coprnik zleti po zraku do Vurberga — pa Kresnikov pes ga je izvohal. Kresnik pogleda skoz okno in iz Drave se kadi črna megla, iz megle pa gleda črni bik. Kresnik se tudi v bika spremeni in mu gre v zrak nasproti. Z močnim čelom ruči v črnega bika, kteri se premagan v Dravo prekopicne. Začelo je dežiti; kmetice so roke skoz okno držale, in kapala je sama zlata pšenica na polje.

Kresnik se je enkrat zaljubil v lepo hčer kačje kraljice. Ker ni drugače mogel priti v kraljičino palačo, se je spremenil v palčnika. Ko je na dvorišče prišel, so se mu vsi smijali in ga za norca imeli. Po noči pa se je spremenil v lepega junaka, in je kraljičino s seboj vzel.

Največji neprijatelj Kresnikov je bil kačji kralj Babilon. Enkrat je Kresniku vse krave pokral in jih v velikem bregu skril. Kresnik je vzel silno boklačo (batino) in je udaril po pečini. Mahoma je prišlo tisoč hudih duhov iz globoke votline. Ko so ti duhi na svetlo stopili, se je začelo bliskati in grmeti kakor na sodni dan. Kresnik je pa vedel, da so sami vražji coprniki, zato je vse potolkel, — bili so sami pesoglavci, in precej se je zvedrilo. Po tem je še zaklal kačjega kralja in dobil je krave nazaj.

Kačji kralj je ednok hotel Kresniku kozla ukrasti, kteri je imel zlato brado. Kresnika ravno ni doma bilo; hodil je s svojim

psom na planini po lovu. Ko domu pride, hitro zgreši kozla. Zapreže svoje bistre štiri zelenke in ga ravno dojde pri morju. Z ostro sekiro mu razkolje glavo, kozla pa je vpregel v kočijo. Koder se je vozil, je zemljo hladen dežek namakal, in tisto leto je rastla sama zlata pšenica.

Ednok je Kresnika morski kralj povabil na gostijo. Vzel si je najlepšo Vilo, ktera mu je za doto prinesla 999 gradov. Iz Vurberškega grada je stopil v zlato ladijo, in črez 30 dni je prišel k morskemu kralju. Tam so samo forežino pili. Kačja kraljica je izvedela, da ni Kresnika doma. Hitro zleti v vurberški grad in mu vzeme lepo ženo Alenčico. Ko Kresnik domu pride, ne najde ljube žene. Hitro si zmisli, da mu njo je vzela kačja kraljica. Sedem mescev je imel iti do kačje kraljice. Ko do nje pride, začne se huda vojska. Kresnik je dosti vojščakov s seboj vzel. Kačja kraljica se je skrila v globoko gorsko votlino, v kteri je bila Kresnikova Alenčica priklenjena, varovala je jetnico grda kačja pošast. Kresnik je zmagal in je kačjo pošast zaklal, in svojo ljubo Alenčico rešil. (Trstenjak v „Novicah“, l. 1858, str. 374.)

Ko sem bil 27. avgusta 1882. leta pri sv. Barbari poleg Vurberga, sem od cerkvenih ključarjev Domiter-ja in Bele izvedel sledeče: Rajna Raner-ka, ki je slovela kot „babica“ in je doživela 90 let, je veliko kaj vedela praviti od Kresnikov. Če se o času žetve na večer v oblakih bliska, pa nič ne grmi, ampak samo blisk iz oblaka v oblak šviga, tedaj se Kresniki med seboj za snopje poskušajo. Vsak Kresnik ima svoj kraj. Enkrat je naš Kresnik, ko so se za snopje poskusili, samo pas ali povezalo od snopa v rokah obdržal. Rekel je toraj našim ljudem, naj le debele pase delajo, ker v njih bo dosti žita, drugo latovje bode pa prazno. In resnično so iz pasov največ namlatili. Enkrat pa je rekel Vurberški Kresnik: „Danes bo nastala strašna nevihta in hlišč. Na polji se bodeta klala med seboj dva „neresta“ ali „pera“; eden bode slok, mršav, drugi pa bode debel. Debelemu ne smete pomagati, on je že itak močneji. V resnici se je zgodilo, kar je Kresnik rekel. Ljudje so videli, kako sta se neresta med seboj ruvala in sekala. Neki kmet iz polja je pa slokega neresta s šibo trikrat po hrbtu udaril in precej ga je debeli „ladal“ ali premagovati začel. Ko se je boj tako za slokega neresta neugodno končati imel, je priskočil drugi kmet, in je s kidalnimi vilami od zadi debelega neresta v istesa pahnil, in koj se je vsulo preobilo pšenice na polje, da so je naši ljudje predosti imeli. Sloki nerest je bil Vurbeški Krstnik, in ta je pozneje kmetu pokazal svoj hrbet, na kterem se je poznal trikratni udarec s šibo, in mu je nevoljno rekel: „Vidiš, kako si me!“ — Krsnik stanuje v jutrovej deželi, v zlatem

gradu, na steklenej gori. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 25.) G. Avgust P. mi je pravil, da so morali kači, ko je okolo Vurberga ovita na kraljičino prežala, dajati vsaki dan vedrico mleka, pa celo tele. Enkrat so pa tele odrli, in kožo nadelali z živim apnom, pa njo vrgli kači, ki njo je res požrla, pa vsled tega tudi poginola. (Glej sostavek: „Ivanje“.) R. Razlag je čul v svojej domovini (Radoslavci pri Mali nedelji) sledeče:

Kedar se v daljavi bliska, pa se nič groma ne čuje, pravijo ljudje, da se Krstniki med seboj za dežele bojujejo: vsaka dežela ima namreč svojega Krstnika, s čemur pa nikdo kaj ne izve, še žena njegova ne. Tudi Krstniki so dijaki črne šole, koji se v babilonskem stolpu izučevajo. Krstnik po vseh krajih svoje dežele tako hitro hodi, da se preje vrne, nego zamore njegova, ž njim v enej postelji spavajoča žena kaj zapaziti. Kdor je v boju druge premagal, ima v svojej deželi najboljšo letino, kar se s tem naznanja, da ima sadje: jabelka, hruške, slive, — pa tudi vsakovrstno zelišče nekako znamenje. Ako je ono znamenje meču podobno, je očitno, da je Krstnik z mečem premagal, in bode tudi prihodnja letina dobra; ako so pa pike, so se s streljami streljali, in bode prihodnja letina slaba. Pazite samo — pravijo ljudje — da ima v resnici vsak sad nekakovo znamenje. Iz onih bojev se Krstniki pogostokrat čisto razsekani domu vrnejo, pa se hitro zvračijo. Po tem večkrat svojo deželo pregledava, inga je toraj večkrat tudi videti, dasiravno tako brzo potuje, da se le samo eden trenotek vidi. Na potovanju glavo v rokah nosi, iz vrata pa mu gori, da se tako sveti, koder hodi. (R. Razlagova „Zora“, 1852. str. 100.) V čast Krstnikovo kurijo Ivanji kres; (glej: „Ivanje“. Glej sostavek: „Narod. pripovedke“ in „Vož“.) Vürberški grad se je zidov okoli 111. leta pred Kristusovim rojstvom. Najpopred so grad na Grmadi postavti hteli. Pa kolikor kamenja so po dnevi na Grmado spravli, toliko so ga drugo jutro na onem bregi najšli. Pravijo, da je hudi duh kamenje na oni breg nosiv. Po tem so mogli grad na onem bregu stavti. Kadar so prebivavci še hajdi bili, so enkrat dva restanta na smrt obsodili. Tema restantoma so obljubili, če bi onija v gradi vodo najšla in studenec skopala, življenje pistiti. Ta dva hajda sta začela kopati. Zlo dugo sta kopala in nazadno sta deno stüdenec fertik naredla. Eden pa je še neke notre pozábo, se je noter pelo, in se je v studenci vtopiu. Drügi je pa od pretežkega dela črez tri dni vmer. V Vürbeškem gradi se je tüdi Krstnik rodiv. Spoznali so ga po konjskih kopitah in mogli so ga devetkrat krstiti. Znau se je v vse stvari spremeniti. Kadar se je z drügimi Krstniki tepo, je meu kamnato obleko. Malogda je biu Krstnik domà. Hódo je v drüge dežele v žaud. Največkrat so ga kmeti vidli v po-

dobi svinje s konjskimi kopiti po polji leteti. Če je naš Krstnik zmago, je bilò v naši deželi vsega zadosti; če je pa naš Krstnik zmagan biu, je bila v naši deželi strašna lakota, med tem ko so v drügi deželi kruh svinjam metati. Krstnik je večkrat v kačjo deželo hodo in je tam s kačami karte špilo. Te kače so ble na pol ljudi in na pol kače. Kačjak je meu zlo lepo kačjo krono. To krono bi Krstnik rad meu. Napravo si je postaje do kačje dežele. Izvoliv si je mesta, do kterih bi hiter konj v odločenem cajti prileteti zamogo. Ko je enkrat v kačjo deželo šov, je na vsaki postaji konja püsto. Ko so spet karte špilali, je pri mešanji karte pod mizo pógno. Kačjak je krono na mizo djav in je šev karte pobirat. Med tem je Krstnik krono zgrabiv in potegniv. Kače so za njim letele in žvujzdale, da je bilo strah. Vendar so ga nej mogle dobiti. Le ena kača je šla za njim tak dugo, da je v Vürbeg prišla. Bila je tak velika, da se je trikrat okoli gradu ovila. Mogli so ji dati živeža, če nej je grad trosla. Nikam je nejhtla iti prej, kak je Krstnik vmer. Ko je on vmer, je kača grad zapistila, in je šla spet v svojo deželo. Še zdaj se pozna, kej je šla dol po farošaki in skoz log. Kda je črez Dravo šla, se je voda jezíla. — Enkrat je Krstnik ravno na strehi stav, ko je njegova žena vün prišla. Ko ga je na strehi zagledala, ga je po imeni sklicala; on je iz strehe padno in se vbiu. — Enkrat so Türki pri sv. Lovrenci na Ptüjskem polji bili. Türski paša je, vürbeškega Krstnika ali groía na óbed povábo. Krstnik je pa rekev, da neče iti, in da bo zeljovo glavo v kanon nabiu in opoldne ž njo njemu kapüna iz sklede vstreliu. Opoldne, ko je Türk kapüna na mizo dobiu, se je Krstnik nevideu naprauo in je rauno, ko je v Vürbegi kanon pokno, zeljevo glavo skoz okno vrgo. Kopün je iz sklede paduo in zeljova glava je notri ostala. Türk je pa koražo zgübo in se je čudo nad tak künštnimi ljudmi. (Zapisal Č. od sv. Barbare pri Vurbergu. Primeri „Popotnika“, 1884. št. 11—13.) Tudi drugod po Slovenskem poznajo Krsnikom podobna bitija. (Glej „Zvon“ 1883. str. 699,) kjer se pove, da so Kresniki v tem, da se za letino trgajo, podobni Jedogonji.

Krstovščak.

Kakih 400 korakov od sedanje cerkve Male nedelje se v mali šumici nahaja studenec, kojega imenujejo Krstovščak. Pravijo, da so tukaj svoje dni krščavali. Narod misli, da ima ta voda neko čarobno moč; mnogo bolnikov si je poželi še na smrtno uro, in pričakujejo od požirka te vode polajšanja bolezni in trpljenja svojega. (A. Božič v „Gospodarju“, 1870. 71.)

Krt.

Ako krt blizo hrama ali v hramu krtovinovec narovlje, pomeni to smrt v hiši. (Sv. Juri na Ščavnici.)

Veseli **kruh.**

Kedar k poroki gredo, nese vodilja s seboj veselega kruha, ki ga deli med vse one, ki goste na poti v cerkev in iz cerkve srečujejo. Isto tako deli botra veseli kruh, ko mater z otrokom v cerkev spremlja. (Zdole.)

Vsakdanji **kruh.**

Kruha ne smemo z načetim krajem proti vratam obrniti, sicer odide, v hišo pa pride lakota. (Sv. Križ na Murskem polju. Sv. Jurij na Ščavnici.)

Če pastir v kiselino (kislo mleko) kruh reže, ne pa drobi, bo imel plantave krave. (Ravno tam.) Kedar se kruh peče, tedaj ne sme nihče ljudski k hiši doiti, — kajti testo vurči, te pa se nikako vzdignoti neče, pa tudi na sredni kruh pečen ne bode. Dokler kruh ni pečen, se ne sme šteti, koliko kolačev ga je. Kedar se krapci pecejo, ne sme nihče pod loparjem skoz iti, kajti te notri ostane, pa ga nihče ne more celega vun dobiti. Kedar se kruh peče, se vsikdar napravi mali kolaček iz tistega testa, ktero se iz korita postrže; pečen kolaček se razlomi na štiri kose, pa dene na okno. Štirje kosi pa morajo biti, ker so štirje vetri, da tako na vsakega en kos pride, da preveč ne pušejo. Dokič je kruh v peči, se ne sme tisti hleb rezati, kteri je najpred pečen, tako zvana postružnjača, kaj se te drugim hlebom preveč korica opeče. Konjem se tudi napravi eden koščck kruha, pa vsakemu nekaj dá, da oni tudi nekaj od tistega kušajo, kar so tak težko pridelati pomagali. (Sv. Bolfenk. „Vestnik“ I. 46.) Kruhovih drobtin ne smemo na tla padati pustiti, sicer bomo morali toliko let v vicah trpeti, kolikor drobtin je na zemljo padlo. (Mursko polje.) — Ako v pošteno slovensko hišo stopiš, dobiš kmalo kruha, in se ga ne smeš braniti, zakaj, kruh je „božji dar“. Miza na ktero se „božji dar“ poklada, je snažna, belo umita. Predno so mi oče kruha urezali, so vedno naredili čezenj sv. križ; če mi je drobtina padla na tla, sem jo moral pobrati in poljubiti. Pravili so mi, da se duše v vicah jočejo, in da je silen greh, če kdo po drobtinah hodi. Pripoveduje se, da je nekdo stopil na drobtino kruha, in sicer iz ošabnosti; drobtina je pa tako zakriknila, da je oni človek oglušel in do smrti gluh ostal. Drobtine se morajo vedno spravljati in ali kuretini dati ali pa sožgati. Če pri hiši kruha ni, kedar kdo

pride, se gospodinja jame izgovarjati in gosta za zamero prositi, da nima kruha, kajti ga bode še le jutrē pekla. (Vijanski v „Novicah“, 1858. 67. Primeri tudi pripovedko iz Stare ceste v sostavku: „Rojenice“.) Iz rži napravljen kruh imenujejo pri Radgoni „arženjak“.

„K' arženjaki je on rekel: Ena
Dobra hrana seš, pa ne za-me,
Tebe naj potroši žena;
Kajti jaz nemaram več za te.“

(Šerfov „Cvetnjak“, str. 14.) V istej pesni se imenuje tudi grahornjak:

„K grahornjaki reče; Černozrnec!
Tebi jaz le oznanim zdaj:
Moja detca bo te jela, črnec!
Bolšega za njo jaz nemam kaj.“

Kedaj ne kaže kruh peči (glej sostavek: „Cvetna nedelja“.) Velikonočnega blagoslovljenega kruha dobe vse domače živali, samo mačka ne. (Glej sostavek: „Vuzem“.) „Lucijščaka“, v kterega je primešano seme in o Ivanjem nabrana zelišča, dobi vsakdo pri hiši, pa tudi živina. (Glej sostavek: „Sv. Lucija“.) V božičnej noči se postavi na mizo hleb ajdovega, rženega in pšeničnega kruha. (Glej: „Božič“.) Nekaj onega kruha, ki so ga po upeljavanju matere jedli, shranijo, naj bi bil otrok bolj skop. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst.“)

Krvotok.

Dere krv 'z nosa teče, te mora koren od voščike stoči pa v nos porinoti, te pa mali prst na roki zvezati, pa tak dugo pistiti (püstiti. Pisat.) doklič se krv zastavi. (Sv. Bolfank. Valj. v „Zori“, 1872. 93.)

Kuga.

Brušenje kose pred njo obvaruje. (Glej sostavek: „Veliki petek“.) Kamor seže dim velikonočnega kresa ali „vuzemnic“, taj ni kuge.) (Glej sostavek: „Vuzem“.)

Kurent.

V Sevnici ga poznajo in ga iz slame narejenega slovesno skoz trg nosijo ali vozijo, pozno na večer pa ga v Savo vržejo. — V basnoslovnem oziru je pretresal Koranta ali Kurenta Davorin Trstenjak v „Novicah“ (1855. str. 10—35). Posebno važno je, kar se nahaja na str. 30.

Tisti teden pred pustom se nekteri našemajo za „Kurente“ in orjejo po snegu od hiše do hiše za debelo repo. Dva sta za konje, eden pluži, eden je za gonjača, eden igra na harmoniko, zadnji pa je za „babo“ in nosi koš, v kterega spravljajo meso in klobase, če jih kaj dobijo.“ (Sv. Ana na Krembergu.) Narodna od svetega Kurenta: „Sveti Kurent cvirn prede, hoj, hoj, hujaja. . . („Gospodar“, 1875. 117.) Kurent lahko živini škoduje. (Glej sostavek: „Pust“.) Kurent je hudiču zagodel, da je po trnju plesal. (Glej: „Pust“, „Proso manejo“.)

Laber.

Kakor je Dimek črn in sajav, tako je Laber bel in svetel. Mislijo si ga Pohorci kot malega dedeka. Kdor Labra lepo časti, in mu pod jelo postavi sira in kruha, temu pokaže zlato rudo. Na Pohorju v šentmartinski župniji je kmet z imenom Laber, po domače Puklavec. Medžimurci imenujejo tega duha Belič; ime pomeni to kar Laber. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. III. str. 183.) Labrati pomeni v Konjicah = plappern; od tod nemška ponarejenka: Labratschen = klepetulja.)

Labus.

Labus je stari dedek in stanuje v gori; on ima tisoč rinkov, (nendljekov, palečnjakov) in rad male otroke v globoko vodo potegne. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 71.) Lastno ime Nendl se pogosto nahaja po Slovenskem Štajarskem. Ali je v rodu z vŭnukŭ = nepos, staro-visoko-nemški eninchil? (Miklošičev slovar, str. 98.) V Puščavi na Pohorju sem čul govoriti: Njegov inka = Sein Enkel.

Lasánje pri novej jedi.

Ko pride ktera jed prvokrat v letu na mizo, postavim prva šalata, fižol v stročji ali kaj takega, ima tisti. ki je že eno žlico jedi povžil, pravico drugega, ki jo ravno povživa, zlasati ali kakor se pri Panoncih pravi, skečkati. (Po celem slov. Štajerju). Lasanje pri zavživanju novih jedi pomeni Središčanom to, da bi naj oni, kterega lasamo, še toliko let te jedi vžival, kolikor ima lasalec lasov v roki. (Ivan Kolarič.)

Lastavice.

Kdor lastavico preje sliši, ko njo vidi, nad tem bodo babe klepetale. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Lastavičje gnjezdo varuje pred streljo. (Glej: „blisk in grom“.) Lastavice vedo za kore-

nino, ki to, kar je mrtvo, oživlja, in denarje pomnožuje. (Več pove sostavek: „Ptiči“.) Lastavica poje:

„Dečici šibico,
Materi šnitico,
Oči pa celo četrt.“ (Ščavnica.)

Telesna lepota.

„Moja luba je lepa
Bogata je ne;
Kaj hasni bogastvo,
Izde lubavi ne.
Rdečo ma lice.
No črne oči.
— — — — —
— — — — —
Ma tenke rokave
No bele roke
— — — — —
— — — — —
Ma guzano janjko
No drobne noge.

(Vraz. zap. I. 35.)

Dekle je: „Drobno kak strunjica,
Belo kak leljica,
Rdečo kak fajdelnov cvet.“

(Vraz. zap. I. 49.)

Lepa Jana se šetala
Kraj Donaja bistre vode — hm!
V Donaj vodo je gledala
Sama sebe zagledala — hm!
Oje oje, milost božja!
Kak sem dans močno lepa — hm!
Moje lepe črne oči,
Vse jonake prekanile — hm!
Vse jonake prekanile
Vse jonake do vmorile — hm!
No še Turka harambaša,
Ki med njimi konja jaše — hm!
Ki med vojskoj konja jaše,
No se s svetloj sabljoj paše. — hm!

(Vraz. zap. I. 78.)

„Moj lubi je lep
Kak fajdelnov cvet.
Še lepše gledi
Kak sveča gori;
Še lepše gouči
Kak strunja bruni;
Še lepše mi grè,
Kak šolar štet vè.“

(Vraz. zap. I. 81.)

Ljuba: „Je drobnega hoda
Kak siva (sivga?) goloba

Tak tenkega govča
Kak strunja brni."

(Vraz. zap. I. 97.)

„— — — — — —
Je lepa, je mlada,
Ma plave oči,
Je sredne postave,
Pa purgarska či.
— — — — — —
— — — — — —

(Iz Celjskega okraja. Vraz. XV. 15.)

V čreti mrzla voda zvira,
Ljuba pa pranje prestira,
Vmivle lice, bele roke,
V kito pantle vpleta š'roke.
S piskrom zgrabi, v zdenec gleda,
Al je 'rdeča, al je bleda.
Nesem bleda, sem ardeča,
Bo se mi navdala peča."

(Vraz. VXIII. 35.)

„Babje **leto**"

imenujemo pozno jesen po Martinovem (od 11. novembra naprej). (Glej sostavek: „Jurjevo".)

Novo **leto.** (1. januarija.)

Na novega leta dan vstajajo dekle za rana in hite po vodo. Ktera preje pride, vrže jabelko, v ktero je rožmarinov šopek vtaknen, v studenec, da bi laže in hitro moža dobila. (Pavlovci. Vraz. XIX. 3.)

Kdor na novega leta dan pade, bo v tem letu umrl. (Stanešnici. Središče.)

K o l e d n i c a.

„Dober večer, dobri ludje,
Daj Vam Bog zdravje, veselje!
Veseli se človek moj,
Leta novega necoj.
Svetla pa zvezda gori gre,
Od one gore visoke,
Veseli se itd.
— — — — — — —

Čim nam je više shajala,
Svetleša postajala. Veseli itd.
Na zvezdi stoji detece.
V rokah drži en zlati križ. Veseli itd.
Na križi je zapisano,
Teh 'seh dvanajst apoštolov. Veseli itd.
Apoštoli se menijo,
Ge je to dete rojeno? Veseli itd.
To dete pa je rojeno,
V Betlehemi v štalici. Veseli itd.
V Betlehemi v štalici,
Notri v oselskih jaslicah. Veseli itd.
Oslek no volek dišeta.
Kaj nam to dete grejeta. Veseli itd.
Očeti mi darujemo,
Prelnboga svetoga Jožefa.
Materi mi darujemo.
Prelubo sveto Marijo.
Pajbičom mi darujemo.
Prelepe rdeče pušlice.
Dekličom mi darujemo.
Prelepe zelene venčeke.
Dečiči mi darujemo.
Prelubo detece Jezoša."

(Vraz. zap. V. zvez. list. 31.)

Na novega leta dan hodijo dekleta vodi darovat. Vsako stopi k studencu in kakov penez v njega vrže, pa govori: „Ljuba voda! Jaz ti darujem „od dna do dna, sem za moža že zadosti godna." (V Radomercih. Razlagova „Zora", 1852. str. 104.) O novem letu darujejo dekline vodi, to je, pred solnčnim izhodom vržejo rudečo jabelko v studenec s temi-le besedami:

„Voda! Jaz ti darujem, od dna do dna.
Jaz sem za moža godna,
Daj mi moža Štefana ali pa Vrbana."

(Ivan Kolarič v Središču.)

Staro **leto** (31. decembra).

Na starega leta večer prinese gospodinja na sv. biljo pečen „stalnik" na mizo, hišo z blagoslovljeno vodo poškropi, po tem pa tudi hlev in vsa druga poslopja. Tudi na polje mora kdo iti škropit, da bi si bil še tako velik sneg." (Janko Vijanski v „Glasniku", 1859. str. 52.)

Lintvert, Pozoj, zmaj.

Petelina ni dobro črez tri leta rediti; če bi sedem let star postal, znesel bi jajce iz kterega bi se lintvert izvalil. Lintverta si pa lahko tudi sam izrediš. Neki župnik je to poskusil. Blagoslovil je raka in dejal ga je v jamo; vsak dan mu je prilil nekaj vode in gnojšnice. Rak je naglo rastel in v kratkih letih je postal tako močen, da je vselej bližnjo cerkev stresal, kedar je župnik v njej maščeval. Župnik si nikakor ni vedel pomagati zoper lintverta, v kojega se je bil rak spremenil. Obišče ga ravno takrat dijak iz črne šole in tega naprosi župnik, naj bi mu lintverta odpravil. Po dolgem obotavljanju je dijak privolil. Župniku je rekel, naj gre v hosto in naj se tam prime za leskov grm, da ga nevihta, ki bo nastala, ne razčeše. Župnik je storil, kakor mu je bil dijak naročil. Ko je potem dijak lintverta vzdignil, nastal je strašen vihar, ki je oni leskov grm izruval in župnika na drobne kose raztepel. — Tudi iz ušij nastane lintvert, če je v maslu rediš. (Pavlovci.)

Lintvert je v močvirju vrh Konjiške gore. Vsaki petek mora se v župnej cerkvi sv. maša brati v ta namen, da lintvert iz gore ne pride. Včasi pa le uide, in takrat nastane strašna „frtuna“, to je, nevihta. (Prežigal.) — „Pozoj se najde v velikih berekih; v takošnih mlakah, gde voda návek zvira, ali pa pod cirkvami ali pa pod gradi. V keroj mlaki je on, iz tiste se vsako ütro kadi prle, kak sunce gor pride. On je globoko notri v zemlji, pa dere črne šole dijak zanjga zazve, te hodi vsako leto nad njim molit, pa vsakokrat gda moli, te malo više pride. Gda pa se zgodnja, te pa pride, pa tak dugo moli, kaj glavo vün pokaže. Te moli tri molitve, pa pri vsakoj molitvi se malo vün potegne, a pri tretjoj celo vün pride; te pa črne škole dijak nanjga vüzdo dene, te pa ga jaše v ütrno deželo, kaj tam se od jego hladijo; tam ga zakolejo pa ga tržijo. On je več klaftrov dug, zgledi kakti velka kača, samo kaj peruti ma, ko škržabec (= topir.) Či on v zemli z repom gene, te se vse strosi, kak da bi potros bio. Pole kak ga ti dijak vün spela, te hodi po vaseh okoli prosit za kiselo mleko; či mu nič ne dajo, te on tam pozoja jaše, te pa vse toča potere, pa viher vse šume no hiže spodere. Lidje, či ga poznajo, te mu vse radi dajo, kaj želi; ali on se rad preobleče, kaj ga nišče ne pozna pa te prosi. Či pa je pozoj pod gradom ali cirkvoj, te ga lidje jako prosijo, da ga ne bi vün spelo, kajti to on cirkvo ali grad podere pa vejko škodo napravi. Či pa se preveč zgodnja, te živino celo guta, či se tam pase, gde je on. Za tega volo ga črne škole dijaki vün gonijo z naše dežele, da kvara ne dela. Črne škole dijak more biti trinajst škol vüčen. V črno školo jih samo dva-

najst ednok vzemejo, te pa na zadnje, gda škola mine, donese jihov profesar edenajst knig, te pa jih hiti med je; keri knige ne dobi, tisti te more pozoja goniti. Keri je ne dobio knige, tisti dobi knigo drügo, v keroj je napisano, kak se pozoj goniti more. Ednok je črne škole dijak dva pozoja na enem mesti vün spelo a poleg je en pastir paso; te pa mu reče črne škole dijak, naj gre jahat. On pa je šo. Da so že jahali, opadne mu klobuk od velkoga vihera dol. Pastir pove dijaki, da mu je klobük dol ópo; a on, mu reče, da sta že strašno daleč od tam, gde mu je klobuk dol ópo. Oneja sta dohajala v ütrno deželo; tam sta te spat šla, a gda se je pastir v ütro zbüdjo, bio je pri svojoj živini a klobük poleg jega. (Hum. Zapisal Valjavec v „Glasniku", 1866. 309.)

Rad. Razlag je čul v svojej domovini, v Radislavcih pri Mali nedelji, to-le: „Kedar je kokot 10 let star, iznese jajce, iz kojega se pozoj izvali, ako nje v mužo vržeš. V nekoliko letih tako strašno zraste, da je vse okolo njega v velikej nevarnosti, ljudje in živina. Tedaj pride črne šole dijak po pozoja. Oni dijaki se v babilonskem stolpu v vseh tajnih umetnostih izurijo; tam sede na ranti, kakor golobje; vsako leto vrag enega ugrabi in odnese. Ko je dijak na kraju muže svoje tajne coprniške molitve opravil. se pozoj na suho izvalja, in sicer prvič v podobi svinje, drugič v podobi krave in tretjič v podobi konja, kojega zajaše, ko mu je uzdo nateknil. Sedaj se vzdigne čudoviti konjenik naravnoč kvišku, ž njim pa tudi sivi oblaki in burja. Koder jaše, pada toča in razsaja strahoviti vihar, ki stare hraste v sredini prelamlja, ali jih pa tudi s koreninami popiplje, hrame pa podira. Dijak pozoja tam goni, kjer na svojem potu k pozoju ni dobil kruha in stana, da tam prenoči; dijake črne šole treba toraj lepo gostoljubno sprejemati. Ljudje pravijo, da pri vsaki nevihti dijak pozoja jaše, in nekteri si v istini domišljujejo, da so videli jegov rep ali pa nogo. Pozojevo meso imajo ljudje v iztočnih deželah pod jezikom, da jih hladi; inače bi vsled neverjetne solnčne vročine strpeti ne mogli." (Razlagova „Zora", 1852. str. 98.) Ko je leta 1882 strašna nevihta od Male nedelje do Ormoža vse pokončala, so ljudje kar za gotovo pravili, da je črne šole dijak „lintverja" jašil. To njihovo prepričanje je bilo tem živeje, ker so na cesti, ne daleč od župnikovega dvorca v mlaki, globoko pod blatom našli črne latinske bukve z rudečim obrezkom, ki so baje dijaku iz rok padle, ko je tam mimo jezdil. Župnik je pa koj hitro svojo knjigo spoznal, ktero je bil na oknu pozabil, in ktero mu je hlišč vzel in v blato odnesel. Pa ravno tega mu niso menda hoteli čisto verjeti, ker so župniki z dijaki črne šole v zvezi, in zato jih seveda nečejo izdati. (Ustno sporočilo iz Male nedelje.) Ako kokot na

gnoju jajce znese, in če ga potem mladenič devet let pod pazduho nosi, tedaj iz njega lintvert izraste. (Ivan Kolarič iz Središča.) (Glej tudi odstavek „Boč“.) V Boču namreč „Lintvar“ prebiva. — Lintver ima glavo pod zvonikom cerkve sv. Miklavža v Lotmeržkih goricah. Zvonik te cerkve je črez sredo z močnim železom zvezan in ljudstvo pravi, da mora to za tega voljo tako napravljeno biti, da se cerkev ne poruši, če pozoj z glavo zmaje. (Majciger „Niz biserjev iz narodne zakladnice“, štev. 29. „Kres“ III. 8—12.) Lintvert je požrl Vidovino. ki je popred v Krsnikov grad na steklenej gori hodil po zlata jabelka, ki neumerjočnost podelijo. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) Zmin (Zmaj?) je goreča metla, ki po noči po zraku leti. (Povedal Franc Cerjak iz Raven v Zdolah.)

Loterija.

Kdor hoče v loteriji zadeti, mora med 11. in 12. uro po noči položiti vseh 90 številk na grob kterega človeka, od kterega si misli, da je zveličan. Kedar ura bije dvanajst, naj tri od zemlje vzdigne, in te so prave. Ali gorje mu, če je zadel na pogubljenega — hlišč ga bo odnesel. — Pajek križavec tudi pomaga lotrijašem. Pajeka mora uloviti in ga spraviti v kupico, in tudi nekaj živih muh se mu mora dati. Na tleh, na ktera se kupica povezne, leži na papirčkih zapisanih vseh 90 številk. Ktere tri pajek prvič kvišku potegne, te so prave. (Sv. Ana na Krembergu.)

Divji lovec.

V nedeljo na lov hoditi je jako nevarno, kajti taki lovci se morajo po smrti brez glave, s puško na rami v temnih nočeh za divjačino plaziti. Zato se čuje večkrat v poznej noči žvižganje lovcev in lajanje psov; včasih celo kak strel dolino preleti. (Škarnjice pri Dobjem.) — Po noči ne smeš psa ščuvati, inače pride ponočni lovec, pa vrže mrtvaško glavo v sobo. rekoč: „Si pomagal loviti, še pa pomagaj jesti.“ (Lobnica na Pohorju. Primeri, kar poroča Valjavec o divjem možu iz Koprivnice. „Glasnik“, 1866. str. 231 in 266.) — Divji lovec postane tisti, ki med službo božjo na lov hodi. (Alojz Vakaj iz Kremberga.) — Če je kdo tako hudoben, da v podobo Križanega ustreli, vidi vsled tega po noči vsako zver. Enkrat je neki lovec tako storil. Bog ga je za njegovo predrznost s tem kaznoval, da sedaj po noči nikdar miru nima, nego mora vseskozi po zraku letati, pravijo mu „ponočni jager“. („Zdole). Ponočni jagri, kakor nje prazna vera imenuje, so ptiči, podobni škorcem, samo da so še enkrat veči. Njihov kljun je stožičast, kakor vranin, in od kraja,

v svoji korenini kosmat. Ponočni jagri se glasijo samo po zimi, in sicer po noči. Njihov glas je tu, tu, tu, tu, in sicer pada glas vedno od začetka proti koncu, in je podoben trobljenju kravjega pastirja. V Dramljah imenujejo tega ptiča legát. Kako se mu nemški reče, tega pa ne vem. Čul sem ponočne jagre večkrat, ko sem po noči na spoved hodil. Ker me je radovednost gnala, začel sem nje tudi s puško zalezovati, in sem res enkrat enega ustrelil. (Povedal g. Janez P. v Zdolah.)

Lovljenje vojaških novincev.

Nicoj so pajbe v žud lovili,
Po toti fari so se vsi poskrili.
Če se enkrat poskrijete,
Pa drugokrat prav pridete.

Al mene so nicoj vlovili,
Pri mojoj ljubi me dobili,
Premočno so me zvezali,
V en beli grad odegnali.

Tam toti so obleč mi slekli,
Soldačkega so mi oblekli,
Dali mi lepo puškico,
Svetlo sablo prepasano.

Tam moga sem na vahti stati,
Tam čas sem 'mel spominjati,
Na moje lepe vesele dni,
Ki sem jih vžival v mladosti.

De moga sem na vahti stati,
Čas sem 'mel razmišlavati,
Moje zdajne tožne dni,
Za kterih voljo me sardce boli.

Za menoj pa so prišli pajbi,
So v drugem me obleči najšli:
Belo sukno oblečeno,
Svetlo sablo pripasano.

Jaz pa bom domo pismo pisal
In svojemu ga oči poslal,
Ja svojem oči, materi,
In mojoj ljubi cartanoj.

Ali da so oča pismo brali,
Nemilo mati se jokali.
Ne jočte mati se za to,
Naj seka moje se telo.

Ah, kaj se nebi jaz jokala,
Kak neko nočko sem ne spala!
Žalostno mojo je srce,
Da neznam, kam mi dete gre.
(Vraz. XVII. 1.)

Sv. **Lucija** (13. decembra.)

Če si kdo začne na god sv. Lucije pred svitom stolec delati in to delo do božiča ob jutrih pred svitom nadaljuje, pa si stolec k polnočki zanese in med sveto mašo na njem kleči, vidi med povzdigovanjem vse coprnice; vse imajo namreč proti vratam obrnene obraze. Vendar mora paziti, da iz cerkve hitro pod kap uide, da ga coprnice ne dobe, ki bi ga sicer na drobni prah raznesle. (Pavlovci.) (Glej „Zvon“, 1882. str. 132.) Na dan sv. Lucije pečejo male hlebe kruha, kojemu pravijo „lucijščak“.“ Eden hleb dobi „polážar“, to je on mladenič, ki jako zaran, preje ko domači vstanejo, pride in živini položi. Takega kruha, v kterega je pomešano razno semenje in v Ivanjem nabrana zelišča, dobi tudi živina, da jej bolje tekne. Ako ni „polažarja“ blizo bilo, mine pri hiši vsa sreča.“ (Hubad pri Šumanu: „Die Slovenen“, str. 104.)

Dve ženski ali dva možka se preoblečeta, in jih imenujejo Lucijo in strežnico. Lucija je črna, strežnica pa bela. Lucija ima velik krožnik, na njem pa dolg nož in oči. Ona sili otroke moliti. Tistim, ki radi molijo, deli od velike koruznice, ki njo se seboj ima. Kteri ne molijo, tistim pa oči koplje. Belo oblečena strežnica ima veliko sekiro, na ktero so peroti obešene, ki stoje od sekire v stran, kakor ušesa; tega strašila se otroci bojijo, ker mislijo, da bi njih pograbilo, če ne bi pridno molili. (Zapisal M. Štr. od sv. Križa na Murskem polju.)

Mačeha.

Vse se gore ponižajo,
Samo ena se vzdiguje:
Na njoj teče zibelka,
V zibelki leži Štefan.

Zibli me, zibli mačoha,
Huda, prevzela mačoha:

Naj ti zrasem vrha velk,
Bom ti kupa senjem lep.

Štefan zrase vrha velk,
Mačohi kupi senjem lep:
Mačohi kupi suknjico,
Sebi pa kupi sablico.

Sed'ma da si v senčico,
No pogledma senjem lep,
Mačoha gledala suknjico,
Štefan pa je gleda' sablico.

On pa potegne sablico,
Mačohi odseka glavico;
Kam je glavica klonènola,
Ta je krvčica šprihnola.

To ti naj bo, to ti naj bo,
Moja prevzela mačoha,
Na tvojem lepem zibanji,
Na tvojem lepem zibanji.

Trnjičom si mi postiljala.
S koprivicami odevala.
To ti naj bo, ma' mačoha,
Na tvojem lepem zibanji.

(Vraz. XIX. 18.)

Mačka.

Vse domače živali dobijo velikonočnega blagoslovljenega kruha, samo mačka ne. (Glej sostavek: „Vuzem“.) Črne mačke treba pri napravljanju „risa“. (Glej sostavek: „Božič“.) Kost črne mačke stori človeka nevidljivega. (Glej sostavek: „Coprnija“.)

Maj ali mlaj.

Maje stavijo dečki v spomladi, veči del zvečer in v tihej noči pred praznikom Rešnjega telesa, pred cerkvijo, pred krčmami ali tudi pred hišami izbranih, jim v veselje. Tak maj je tenka, visoka smreka, vsa omajena, to je. čisto olupljena, z zelenjem, cvetlicami in venci ovita in okinčana. (Primeri „Slov. Bčelo“, 1851. str. 121.)

Marant.

Na Pohorju pravijo, da, če je kdo na smrt bolan, klivče kakor pes — Marant okolo hrama. Enkrat je čula zakonska žena, ktere mož je bolan ležal, Maranta lajati. Vsa razkačena, da bi morala dragega moža izgubiti, je vzela puško in na Maranta ustrelila. Pa vzdignil se je hud vihar in je odnesel njo in moža in celo hram črez planine, da sosedi drug dan celo torišča niso spoznati zamogli, kjer je hram stal. (Trstenjak v „Glasniku“, l. 1859, 46.)

Sv. Margeta (20. julija.)

„Na dan sv. Margete se ne smejo kače klati, in tudi seno se ne sme voziti, pa ne iz kozolcev zlagati, sicer bo v škedenj treščilo. (Kremberg.)

Sv. Martin (11. novembra.)

Po Martinovem smejo otroci brez ozira na to, čegav je travnik, kjer se živini in pastirjem poljubi, „križem pasti“. Med panonskimi Slovenci je to precej po otavinej košnji dovoljeno. O Martinovem se prikaže rada črna baba „Kokolica“, ktera živini škoduje; za to ni varno takrat na pašo goniti. (Trstenjak v „Novicah“, 1858. str. 20.) S pomočjo prsne kosti Martinove goske ugibljejo o tem, kakova bode prihodnja zima. (Glej sostavek: „Ptiči“.) Sv. Martin vino krščuje. (Primeri „Deutsche Mythologie“ od Grimma, II. natis, str. 53.)

Martinčjak.

Martinčjak ali martinkec se veli živalica, kojej pravijo Nemci „Eidechse“. O martinkecu pravijo, da je svoje dni bil človek; ker je pa solnce molil, ga je Bog spremenil v lazečo žival. (Trstenjak v „Glasniku“, 1860. str. 77.)

Kralj Matjaš.

Kralj Matjaš spi v neki jami globoko pod zemljo; okolu njega dremlje vojska njegova. Svoje dni je nekemu grajščaku lisica v tisto otlino ušla. Imel je pa jetnika, ki je bil na smrt obsojen. Rekli so mu, naj gre po lisico v jamo. Če njo vlovi, se mu bo življenje pustilo, dasiravno je že bil na smrt obsojen. Ko je jetnik v jamo prišel, je videl, da je lisica ravno pod Matjaževo mizo zbežala. Tam njo je prijel. Eden Matjaževih tovaršev mu je dal polne žepe denarja, pa mu je naročil, naj nič ne pove od vsega tega, kar je v jami videl. Ko se je jetnik z

lisico vrnil, so ga izpustili. Ker je pa silno veliko denarja imel, se je stvar grajščaku sumljiva zdela, in so ga dolžili, da je moral koga ubiti, ter da mu je denarje pobral. Zdaj je moral povedati, kje da je denarje dobil. Povedal je tudi, da je Matjaževa brada že dvakrat okolu mize zrastla, in da ima v nožnicah silen meč. Grajščak mu je naročil, naj gre v jamo, in da naj Matjažu meč vzeme, ker je čul, da se bo Matjaž prebudil, ko bode njegova brada tretjekrat mizo obrastla, in da bo tedaj meč iz nožnic zdrl, in s tem vse svoje speče tovarše zbudil, ter da bodo nazaj na zemljo prišli, in si vse kralje in gospodarje podvrgli. Jetnik je nazaj v jamo šel. Ker se mu je poznalo, da je kovač, je moral Matjaževega konja podkovati. Podkve so srebrne, in tehta vsaka sedem centov. Ko delo dovrši, prosi, ali bi smel kraljev meč grofu nesti. Matjažev tovarš, ki mu je vkazal konja podkovati, mu reče: „Če se kdo meča dotakne, in ga le malo iz nožnic potegne, se ves svet strese, in vojaki se prebudijo. Ko je kovač Matjažev meč le malo potresel, se je jelo vse tresti in vojaki so se začeli gibati, tako, da je kovač ves preplašen iz brloga zbežal. (Matija Kink iz Raven v Zdolah.) Kralj Matjaž spava s svojo vojsko v Sveti gori na Štajarskem. („Kres“, 1884. str. 141.) Kralj Matjaž je zaspal vsled strupa, kojega mu je v pijačo namešala ljubosumna Vila. („Kres“, 1884. str. 141—142.) Pijanec je dobival v otlini, v kterej kralj Matjaž spi, denarje. („Kres“, 1884. 142—143.) Sedem let potem, ko se bode kralj Matjaž zbudil v Budinskej gori, bode konec sveta. („Kres“, 1884. str. 143.) Kralj Matjaž se zbudi na starega leta dan. („Kres“, 1884. str. 143—144.

Mavrica ali božji stol.

(Glej Trstenjakovo razpravo v „Glasniku“, 1862. str. 94—97.) Kdor bi na mavrico s prstom pokazal, bi se mu vsled tega prst porušil. (Sv. Križ na Murskem polju.) „Po mavri hodijo duše rajnih, kakor po mostu v navje ali raj. Mavra pa pomeni tudi črno-marogasto kravo. V nemščini se imenuje rimska cesta tudi kravja cesta. Mislijo si, da bode, kedar bo konec sveta, črez ta nebeški most rudeča krava šla.“ (Krek, „Einleitung“, I. 122.)

Megle.

Temnim meglam ne smemo reči, da so črne, ker bi megla rekla, da je človek črn, ona pa je temna. (Sv. Križ na Murskem polju.) Meglam in nevihti prizvanjajo. (Slomšek, „Blaže in Nežica“, str. 183.) Pred nevihtoj z blagoslovljenim prahom streljajo, da megle razženejo. Tudi z blagoslovljeno vodo okoli

hrama škropijo in blagoslovljen les na ogenj devljejo, da nevihta (blisk) do njih nima moči. (Sv. Jurij na Ščavnici.) „Megle žito izpijejo.“ (Glej sostavek: „Spreobrnenje sv. Pavla.“ „Megla pomeni pomor.“ (Ravno tam.) Pustna megla pomeni točo. (Glej sostavek: „Pust“.)

Mejniki.

V nemškem životopisu („Des jungen Caspar Leben“, Bozen, 1872. str. 4.) konjiškega rojaka očeta Celestina F., se bere spomin iz mladih dni: „Nekega dne me pokličejo oče, naj ž njimi na polje grem. Prišla sva do mejnika. Oče mi rečejo, naj na kamenit mejnik stopim, in trdno na sosedovo hišo gledam. Radoveden, kaj da se bo neki dalo iz kamena zapaziti, česar pri tleh ni občutiti, stopim na kamen, — in že je lopilo na moje desno uho, in zvrnil sem se v travo, v ušesih mi je pa zvenelo in iskrilo se mi je pred očmi, kakor sem to včasi v kovačnici videl. Ko se zbrihtam in s solznimi očmi očeta plaho pogledam, me prašajo: „Veš, zakaj sem te? Zapomnil si boš vse žive dni, kje mejnik stoji.“ — Nekaj podobnega se iz Štajarskega poroča v „Novice“, (1860. str. 60.) Kosci šo šli jako zaran kosit. Ko so na senožet prišli, jim je nekdo, kterega pa niso videli, spregovoril: „Kje bi dol djal?“ Vse je strah spreletel, pa se nikdo ni upal zinoti. Po solnčnem izhodu se je duh zopet oglasil, in sicer ravno tako; tudi sedaj mu ni nikdo kaj rekel. Ko se ob ednajstih zopet oglasi, se je pa vendar eden izmed koscev toliko ohrabril, da mu je rekel: „Kjer si vzel, tam pa dol deni!“ Duh pa mu je rekel: „Hvala ti! Ko sem na svetu živel, sem mejaša prestavil, in moral sem ga po smrti vedno v rokah nositi, ti si me sedaj rešil.“ (Muretinci pri sv. Margeti na Polju.) Kedar mejnike stavijo, mora najmlajši iz cele družbe v izkopano jamo, kjer bode mejnik stal, stopiti; drugi kdo ga hitro in tako pošteno zlasa, da mu zobje klepečejo, in gotovo vse žive dni pomni, kedaj in kje so mejnik stavili. (Ivan Kolarič iz Središča.)

Mere ali posode v narodnih pesnih.

„Prvi pint vina smo spili,
Sveti evangelij smo zamudili,“
(Vraz. zap. I. 36.)

„Od zvunah lepo pisana,
Od znotrah z vinom štrihana
Mijolka! Mijolka!
Mijol — mijol — mijolčiča.“
(Vraz. zap. I. 41.)

„Sem sejala korc hajdine in dve merci prosa,
Jaz sem v črevljih pred hodila, al zdaj hodim bosa."
(Vraz. XVII. 7.)

Mesec.

Kmetje pri svojih opravkih na mesec veliko vančajo. Nekoliko je praznih ver, veliko pa tudi skušanih resnic. Vsaj nekoliko jih naj povem. Drevje cepi tri dni po mladem, ako je vreme toplo in mehko; v treh letih ti bode že rodilo. Prej ko o mladem cepiš, prej drevje rodi, prej se tudi posuši. Bolj ko ob starem cepiš, pozneje ti bo rodilo, pa tudi dalej sad nosilo. Les o ščipu sekan, bo hitro pirav; posekaj le v starem, in les ostane črstev, kakor jeklo. Detele nikar o mladem sejati, ne kositi; od take se živina kosa in slini; sej jo v trdem planetu. Vseješ koruzo prvi krajec, ti bo velika zrastla, pa male stroke bo imela. Ako ječmen v zadnjem krajcu vseješ, ti bo v klasu ostal. — Pšenico prve tri krajce sej, rž pa zadnje tri krajce v zemljo spravi. — Ob starem orati, tri dni po mladem sejati, tak vse dobro rodi. (Celjski okraj.) (Glej Slomšeka: „Blaže in Nežica", III. nat. str. 134.) V mesecu stoji sv. Florijan v sredini plamena z ročko v roki in gasi ogenj. Drugi vidijo v meseci Marijo na stolci sedeti z Jezušekom v naročju; pred njo pa kleči sv. Štefan, kralj ogrski. Pravijo tudi, da je svoje dni služil nemarn hlapec pri gospodarju, ki ga je sicer vedno na delo tiral, pa ni hotel posluhnoti. Po dne ni delal, le po noči, in je pri delu tako klel, da se je Marija v mesecu prestrašila, in sv. Štefan tudi, in da sta odšla v nebo; mesto njih je pa hlapec za kazen v mesec stopil. Samo glej in videl boš, ko da bi človek v mesecu stal in kramp v roki držal. (Stara cesta za Ščavnico.) (Primeri „Glasnik", 1867. str. 172.) Pravi se, da je v meseci Martin Kovač, kajti sta ednok hlapec pa dekla nekaj delala na njivi. Hlapec, kteremu je bilo ime Martin Kovač, se je grozil mesecu, da mu bo nekaj včinil; zato ga je mesec pogoltnil in je še dandanašnji notri. Mesec je bil prvlje tako svetel, ko solnce; zdaj pa ni, ker je Martin Kovač notri. (Loparšica. „Glasn." 1867. 173.) (Primeri na tistej strani štev. 10. 11.) Mesečljivega človeka se mora, če se ga vidi, da vstane in kam gre, postavim na streho ali drugam, tedaj ko zopet spat pride, z zemljo posipati. Zemlja pa mora biti takova, ki se sama z brega v grabo kota, posebno na bregih, kjer trave manjka; v zimi zemlja zmrzuje, po letu se pa lušči in v dol šumi. Ako toraj peščico take zemlje na mesečljivega človeka vsiplješ, bode takoj spregovoril in bolezen mu bode prešla. (Pavlovci.) O mlaju nečejo radi krompirja saditi, ker se potem vedno mladi in slabo obrodi.

(Središče.) V mlaju podoran gnoj nič ne koristi. (Središče.) Bil je deček, ki je služil, in je rad delal, in med delom si je prepeval. Zaslužil si je suknjico pa tri krajcarje. Beraču, ki ga je miloščinje prosil, je dal krajcar, pa si je peval: Sem služil, in zaslužil tri krajcarje in suknjico. Eden krajcar sem oddal, pa še imam dva krajcarja in suknjico. Drugemu beraču je dal drugi, tretjemu zadnji krajcar, štrtemu pa suknjico. Prvi trije berači so bili trije angeli, četrti pa je bil sam Bog. Bog ga praša, kaj si želi za svojo miloščinjo. Deček odgovori: „Da bom vedno mlad in vesel.“ Zato ga je postavil v mesec, ker se z vsakim mesecem pomladi. (Kremberg.) Mesec je pri Slovencih dvojnega spola. Kedar narašča, je mesec, kedar pa pojemlje je luna. Mladina ali mlaj je luna accrescens, šip je plenilunium. Posebno je mladina polna blagoslova. O mlaju je dobro potovati, se v druge hiše preseljevati, ženiti se, nohte si rezati in lase si striči, otroke odstavljati itd. Kedar mesec pojemlje, se mora drevje podirati ali sekati, kositi itd. O mlaju se ne sme prati. Sadje, ki vrh zemlje raste, se mora sejati, kedar mesec narašča; kteri sad pa pod zemljo raste, se naj seje, kedar luna pojemlje. Ljubček solnca je sokol in volič; mesec pa ima najrajše zajca in jelena. O mlaji se mora divji pelin trgati, tudi za praprot se prijemati, in človek izgubi vse bradovice. O šipu je dobro za lovca, ako po noči na gori ostane, ker takrat se jelen tako zamišljen pase, da ga lahko za rep zgrabiš. Pri mesečini zori somovica, to je, ona čudovitna trava, ktero jelen jé in nikdar ne zboli. Da bi ljudje vedeli za somovico, in jo jeli, bi nikdar ne zboleli in tako bistre noge imeli, kakor jih ima jelen. Z mesečno roso, ktera na praprot pade, si je dobro lice močiti, ker dela to kožo gladko. Kedar luna mrkne, se morajo studenci pokriti, ker takrat strup z neba kaplje. Tako si pripovedujejo Pohorci od meseca. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. str. 90.) Verjetno je, da so povod različnim povestim o ljudeh, v mesec vzdignenih, senčne pege na polnej luni. (Primeri: Krek, „Einleitung in die slavische Literatur“, str. 324.) Hlapec in dekla sta gnoj trosila na njivi, ter sta strašno preklinjala, zakaj da neki sedaj mesec sveti! Ko bi tega ne bilo, rekla sta med seboj, bi midva tudi tako rano gnoja ne trosila, ker bi bilo pretemno. Sedaj pa, ko je svetlo kakor po dnevu, je tudi gospodar naju zbudil iz sladkega spanja, ter poslal na delo. Ko sta tako preklinjala in se jezila nad mescem, nju je mesec k sebi potegnol, ter se še dandanes nahajata v njem. (Ivan Kolarič iz Središča.) (Glej sostavek: „Sveti trije kralji.“) Coprnik Vidovina iz mesečine mleko dela. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke“.) Kdor o ščipu gnoj vozi, bo imel na njivi sam plevel. (Zdole.)

Mesta in kraji, ki se v narodnih pesnih in nekterih pripovedkah imenujejo.

„Njega toči krčmarica
Mlada Katica,
Njega pije Lucipeter
Varadinski ban.“

(Vraz. zap. I. 29.)

Pole je široko,
Pole je dougo,
Nega lepšega
Kak je Lokaško.

(Vrazova zapuščina, I. 5.)

„— — — — — — —
Vse bom pobrala, kaj kod mam,
No bom šla, kam vem no znam,
Notri v belo Liblanico,
Al v lepo mesto Marproško.“

(Vraz. zap. VI. 21.)

„— — — — — — —
Ja nesem s tega kraja,
Ja nesem s te fare,
Al ja sem z Petova doma.“

(Vraz. zap. VII. 7.)

„— — — — — —
Al meni je cegele priša
Od grajšine Ormožke.“

(Vraz. zap. VII. 8.)

„— — — — — — — —
Premočno so me zvezali,
No daleč me odegnali,
V Pranek, v Pranek, v en beli grad.“

(Vraz. zap. VII. 9.)

„— — — — — —
Prišlo mi je pismo
Drobno pisano;
Pa što mi ga je posla?
Lokaški komisar.“

(Vraz. VII. 10.)

„V toj lepoj fari Margetinskoj,
V toj beloj vesi Goričinskoj.“

(Vraz. VIII. 19.)

The Institute of ... Library

„Dol pri brodu Serjanskem,
Pod grmom si počiva' je."

(Vraz. VIII. 24.)

„Marija gre na božjo pot,
Na božjo pot, na Jezere (Šmarije).

(Vraz. VIII. 27.)

„Sveta Ana gre na božjo pot,
Na božjo pot, na Svete goré."

(Sv. Peter pri Kunšpergu. Vraz. VIII. 33.)

„Radmerčanje rano stanjujejo,
Konjiče po brezji naganjajo."

(Vraz. zap. VIII. 46.)

„— — — — —
Čakovec, Čakovec
O ti drago mesto;
V tebi mi prebiva
Vso mojo veselje."

(Vraz. zap. IX. 30.)

„Vtica perletela
Z Gradca nemškega,
Ino je letela
V beli Varožlin."

(Vraz. zap. IX. 40.)

„Putnik Gornjoilirski:
Lepo je mesto Bečanjsko.
Visoke so hiše Gradčanjske.
Široka je cesta koz Vildón.
Kukmaste so babe v Marprugi.
Zamazano je mesto Vuptujsko.
Candrave so urata Ormožke.
Sami so plotovje v Srdišči.
Kurtaste dikline so v Lotmergi.
Sami so gosaki v Vrženji.
Špičasti so turnji v Radgoni.
Sami muštafaci so v Lendavi.
Sami so čohači v Razkržji.
Sami so čižmari v Strigovi.
C . . . . . so babe v Čakovci.
Sami so vkop v Toplicah.
Same so mlake v Žabnjaki.
Z blatom je tarucan Križavec.
Torbice nosijo v Vinici.
Lepi so pajbari v Zagrebi.
Lepe so d . . . . . v Samobori.
Same so k . . v Varožlini.
Sami so h . . . igrci."

(Vraz. IX. 7.)

„— — — — — —
Holaj le holaj Barbika,
Ti boš vzela kralja Donavskega.

(Vraz. zap. XII. 41. k.)

„— — — — — —
Jezdil nazaj (Marko) v deveto deželo;

O le prijezdil je že na svoj dom:
Rimske zvonove je začul."

(Vraz. XII. 42. c.)

„Cankova, Cankova, Vu tebi prebiva
Stalno mesto moje! Se veselje moje"

(Prekm. Vraz. XV. 23.)

K svetemu Lenarti so enkrat Türki prišli in so tam kvartir imeli. Bila je pa tam silno lepa gospa. Türski poveljnik je že dostikrat po njo poslov, da bi mogla k njemu iti. Gospa je pa nej htela in je skoz skrita bila. Nasledno so deno Lenarčani gospej svetovali, da naj k Türki gre, pa da ga naj umori. Ona je šla; napravila je Türki močen šlaftrunk, in ga je nah z njegovo sabljo umorila. Pri stranjskih dverah jo je že voz čakav, in ona se je hitro odpelala. Med tem je školnik s türna dva koša čel spustiv. Čele so začele türske konje pikati, in oni so jezni poveljnika klicat šli. Ko so ga mrtvega najšli, so se vstrašili in so hitro trg zapistili. (Zapisal Č. od sv. Barbare poleg Vurberga.) Prebivalcem med sv. Barbaro pri Vurbergu in Metavo pravijo, da „so na gabru pelcani;" oni od Metave do Melja so pa „na jelši pelcani." (Povedal g. Marko Črnko.) O svojih rojakih je rajni g. Peter Pečnik rekel, z ozirom na narodno, če tudi ne resnično zabavljico: „Bizelanc, je pijanc, če je dobro leto; če pa ni, pa živi, pobožno in sveto."

Nova maša.

Med narodnimi veselicami na Slovenskem zavzema menda, posebno v panonskej strani Štajerja obhajanje nove maše koj prvo mesto. O tej slavnosti piše krepko in vzvišeno Slomšek v „Životopisih" na str. 88: „Po Matevževem tisti dan, leta 1764 so bili rajni Leopold Volkmer v mašnika posvečeni, in so hitro potem v Ljutomeru v ravno tisti cerkvi svojo novo mašo peli, v kojej so bili 23 let poprej krščeni. Kdo pa pozna veselje cele župnije, videti svojega rojaka novo mašo služiti. Kdo občuti radost kumov, otroka pri altarju gledati, kojega so oni k sv. krstu prinesli. Kdo more izreči starišev prisrčno veselje iz novoposvečenih rok svojega lastnega sina prejeti Jezusa presveto telo, zastavo večnega življenja. Torej ni lepšega obhajila, ne bolj veselega shoda po Slovenskem od svete nove maše. Vsa domača duhovnija se raduje, od daleč se verni snidejo, rekoč: „Ako tudi podplate razdereš, nove maše ne zamudi!" Sosedje in žlahta narede novemu mašniku lepo gostijo, ter se veselijo v Gospodu velike sreče. da je izmed jihove srede sin toliko častito službo nastopil, Bogu posvečenega mašnika, ki hoče med Bogom in ljudstvom stati, in dušam v nebesa pomagati.

Za obednico postavijo na trati v kakem veselem sadunosniku zelene šotore ali ute; sosedje prineso kavračev, rac in druge pitane perutnine, žlahta pa barigle ali čutare vina. Mladenči pripražejo vrle konjičke, kedar treba goste v cerkev voziti, dekleta pletejo do polnoči vence, in že pred jutrovim svitom slovesno podboje okinčajo; vsa okna in vrata so v cvetju, koder novega mašnika, z belozelenim vencem na glavi, častita procesija sprevaja. Vsa okolica veselega strela, zvonenja in pobožnega petja doni, s kojim se sveti mašni stan časti. — Prav je, in spodobi se, da Slovenci novo mašo svojih rojakov tako slovesno obhajajo; tako častito godovanje daje mladenčem srce, se na maštvo vredno pripravljati in ne vstrašiti se težavne duhovske službe. Taka cerkvena slovesnost tudi stori, da se v veselih Slovenskih goricah duhovnije ali fare najdejo, ktere po dvajset in više rojakov mašnikov ob enem štejejo (n. pr. sv. Jurij ob Ščavnici), in tistim krajem duhovskih pastirjev ne pomanjkuje, kajti se stan požeti, kakor se počasti.“ (Tako Slomšek.)

Šest rimskih maš.

Zoper krivo vero o njih čudnej moči je pisal Slomšek v „Drobtincah“, (1846, str. 51—54.)

Metla.

Z metlo ne smemo nobenega človeka vdariti, sicer postane slok ali se pa ne more oženiti. (Sv. Križ na Murskem polju.) (Sv. Ana na Krembergu.) Kedaj treba metle vezati, posebič pa ono, s ktero se „Mora“ svinjam preganja, o tem (glej sostavek: „Pust“.) Metle je treba pri domačej igri „Krez berez“; (glej sostavek: „Pastirji“.) Metlo jašejo coprnice; (glej sostavek: „Coprnice“.) V podobi metle se prikazujeta škopnik in škratec. (Glej dotična sostavka.) Če svinjo z metlo udariš, bo piščeta lovila. (Glej sostavek: „Domača živina.“)

Sv. Mihael, (29. septembra.)

Legenda.

„Leži mi leži polje široko
Prek polja mi grede cestica.
Po polji mi gre en majhen fant,
Sveti Mihael.
Srečal ga je stari mož:
Hola, hola, majhen fant,
Kam pa pojdeš majhen fant?
Jaz si grem službe iskat.

Vzemi si službo pri meni!
Druzega dela ne boš imel,
Samo duše boš vagoval.
Kó bi jaz duše vagoval,
Da na vagi ne poznam?
Vsaj jih ne boš vagoval sam,
Vsaj ti bo vselej Marija zravn'.
Prvo dušico vagovat začel,
Lucifer ž njo na vagi visi.
Kaj ti je ta duša hudega storila?
Ona mi je zamudila maše tri,
Če je pa tebi zamudila maše tri,
Meni je storila poste tri;
Pervo soboto letniško,
Drugo soboto finkoštno,
Tretjo soboto kvaterno.
Ta duša še bo zveličana,
Gor v sveto nebo poklicana.
Gor v nebo v sveti raj,
Oče nebeški nam ga daj!"

Gertrud Pernat njo je pela; zapisal pa njo je J. Caf. (Vraz. zap. XII. 35.)

Sv. **Miklavž** (6. decembra.)

Na večer pred Miklavževim hodijo od hiše do hiše parkeljni, da strašijo nepokorne in neposajene otroke. Pomnim še, kako so me dečka mati ali oče s parkeljnom strašili na ta večer, ko sem se branil molitve, ter so rekli: „Če ne boš molil, bo ročno parkelj s ketnoj zaškrobotal in te s seboj vzel." Če so otroci pridni, radi molijo, pride tudi sv. Miklavž po noči, ter jim prinese v nastavljene kapice ali klobuke jabelk, suhih češpelj, orehov, strdi, potice itd. Hudobnim in nepokornim otrokom pa podari le brezovo šibo v repo vtakneno, ktero roditelji za tram vtaknejo. Bog prenesi, da bi se je dotaknil kteri otrok ali pa jo skril, kajti jo je sv. Miklavž blagoslovil. Otroci jo morajo vselej poljubiti, kedar so ž njo tepeni." (Janko Vijanski v „Glasniku", 1859. str. 37.) Na Miklavževo se ne sme presti. Neka gospodinja je pa le predla in je rekla k svojej sosedi, da hoče vsaj toliko napresti, da otroku iz napredenega rokav napravi. Tako je tudi storila. Ko je dete s tem rokavom enkrat k vodi prišlo, je vanjo padlo, in rokav je s tako težo v globočino vlekel, da ga niso mogli rešiti. (Lotmerg.) (Mitth. d. hist. Ver. Steierm." XX. 26.) (Primeri slično pripovedko iz Stare ceste v sostavku: „Rojenice"). Na Miklošovo ne sme ženska

nikam od hrama; pri tistem hramu, pri kterem „polazi“, to je, k kteremu pride, celo leto zaglozde ne držijo, ne v motikah, ne v sekirah in nikjer. (Zapisal J. Ž. od sv. Jurja na Ščavnici.)

Miza.

Če klobuk na mizo deneš, ti bode krt na travniku ruval. (Hujbar.) O tvorih vsled naslanjanja na mizo govori sostavek: „Vuzem“. Častitka o Barbarinem se izgovarja okoli mize gredoč. (Glej sostavek: „Sv. Barbara“.) Nad mizo visi v božičnem času podoba sv. Duha. (Glej sostavek: „Božič“.) Kdor na mizi sedi, tvore na zadek dobi. (Glej sostavek: „Poljsko delo“). Ko nevesta od poroke domu pride, razreže kolač kruha na štiri kose, in položi na vsak ogel mize eden kos. (Glej sostavek: „Ženitvanje med panonskimi Slovenci.“)

Mlatiči.

Kedar čujejo sosedi prve mlatiče, pravijo o njih: „Ti lakoto ubijajo. (Zdole.) V Zdolah imenujejo plačilo, ki se mlatiču ne poda v gotovih denarjih, nego v zrnju, mértuh. (Primeri „mjertuk“ v Vrazovih „Izbr. pesnih“, str. 324.) V Konjicah imenujejo takovo plačilo zámer.

Mogile.

„V dolnjem Štajerju, posebno v Cmureški, Radgonski, Ptujski in Slovenjegraški okolici; dalje v Hočah pri Mariboru, v Dolnji Polskavi, pri Laškem, blizo Gornjega grada, na Gomilskem je dosti grobnih gomil. V njih se nahaja seveda pogosto tudi rimski denar, s čimur pa še ni dokazano, da bi bile te gomile vse rimske. Tudi stari Slovani so imeli navado na grobe rajnih gomile nasipavati, kakor nam poroča Nestor.“ Tako piše Trstenjak (v „Glasniku“, 1864. str. 224) in pozivlje vseučiliščnike slovenske na priučevanje tega zanimljivega predmeta in dotičnega slovstva, koje tam nabraja, in pristavlja na str. 226: „Kdor izmed slovenskih pisateljev prvi do 1. avgusta 1864. najboljši članek o staroslovanskih gomilah v kterem koli slovenskem časniku razglasi, temu obljubim dar 20 goldinarjev in povabim ga, da bodeva na moje stroške šla razkopat ene takšnih gomil.“ — A povabljenci so izostali. Še le leta 1881 se je gosp. Trstenjaku oglasil jegov nekdanji učenec Alojz Brumčič in mu je poročil o svojem razkopavanju po šest gomilah. Več v „Kresu“, (1881. str. 675). Slovani so pokopali svojo mrtvece doma, pa tudi na holmih in hribih. (Krek, „Einleitung“, 123.)

„Nekaj o mogilah“. (Jak. Gomilšak v „Novicah“. 1864. str. 284—293.) Dostavek k temu spisu se nahaja v istem letniku na str. 316, in od gosp. doktorja M. še nov dodatek (na str. 332 „Novic“ istega leta.) — Obširniši spis o mogilah je priobčil prof. dr. Greg. Krek v „Kresu“ (III. str. 158—164.)

Mora, truta. (Krek, „Einleitung“, 111.)

Na dveri kravjega hleva se naj trutino znamenje, ✡, naredi, da ne pride krav zizat. (Lobnica na Pohorju.) V Prežigalu pri Konjicah si pravijo ravno to o svinjah; znamenje jim vrežejo v korito. Pri sv. Ani na Krembergu se čuje to-le: „Kogar hodi Mora sesat, naj se samo drugi večer z žaklom pokrije ali si namaže s smrklom cecke, pa ne bode nikdar več prišla. Ali pa tako: „Kdor ima to nevoljo, da ga Mora ceca, nariše naj na vratih in na oknih njeno „peldo“, to je, podobo. Kedar gre spat, vzeme naj metlo, pa jo prisloni kraj sebe. Kedar mora pride, pograbi metlo pa jo udari trikrati. Mora skoči v okno ravno v svojo „peldo“ in se tako udari, da mitna opade.“ (Valjavec v „Glasniku“, 1866. str. 312.)

„Severni Slovani so razločevali tri poglavitne bogove: Prove, Radegost in Šiva, od kterih je tudi sled pri južnih Slovencih. Slovenska trojica — je Triglav, (? Pisat.) kterega ime se je še v narvišem hribu sedanje slovenske zemlje ohranilo; indijska trivoglina vrh trivogline, toraj šesterooglina ✡ se morebiti nahaja skrajšana v peterooglini ☆, ako peteroglata zvezda ne kaže na petero prvih moči prirode.“ (Pet. Hicinger v „Novicah“. 1855. str. 107.) — Mora hodi živino sesat; preženo jo pa, če na vrata od hleva znamenje morske tace napravijo. (A. Vakaj iz Kremberga.) Kako „Moro“ od svinj odvračajo, (glej sostavek: „Pust“.) Ktera novorojena deteta se v More spremenijo, pove sostavek: „Rojstvo in krst“. Tudi prešiče včasi mora ziza. Tedaj treba na korito položiti ogledalo. Ko se Mora v njem zagleda, kar zbeži iz hleva, tako grda je. (Zdole.)

Movje, Morje, Mavje, Navje.

V mraku se čuje večkrat neko žvižganje, in to so duše nekrščenih otrok, ki po zraku miru iščejo. Začneš li to žvižganje zasmehovati in tudi žvižgati, bode se ti hudo godilo; lotilo se te bode in te začelo neusmiljeno klofutati in sem ter tja metati. Pastirjem na paši, (ko so po noči konje stražili) se je kaj takega že večkrat prigodilo. (Janjševci pri Radgoni.) — Movju ali „mavam“ se ubrani s tem, da se vrže človek na kolomajo, v ktero mora pihati. (Sv. Vrban pri Ptuju.) — Otroci, ki pred

krstom pomrjejo, letajo v mraku kot tako imenovane „Žive“ okolu in sila žalostno kričijo. (Lobnica na Pohorju.)

Pri sv. Bolfangu v Slovenskih goricah si pravijo o movju to-le: „Movje je mala deca, ktera brez krsta umrje in po noči okolo leče in si pomoči išče. Movje leče v podobi velikega črnega ptiča precej po „zdravi Mariji“ pa do pol noči ali pa do ene in žvujzda si po zraku, da je ravno tako čuti, kakor da bi ljudje žvujzdali. Ako jim kdo zabavlja, včasi priletijo in ga vsega opraskajo, če jim ne more uiti. Posebno pa ognja nemorejo trpeti; če jih kdo pri ognji oponaša, — kar na hip priletijo in mu ogenj razkopljejo, in si ne more tisti večer več zakuriti. Tako je enkrat pasel hlapec konje na travniku in si je kuril. Ko se zmrači, in on pri ognji stoji, začuje na enkrat žvujzdanje v zraku. On je gledal in gledal, pa ni nič videl, — vse je tiho postalo. Na to so mu konji v škodo šli in moral je iti vračat. Ko pa od ognja v kraj gre, začuje drugoč žvujzdanje in tudi on si začne žvujzdati; ni še celo do ognja nazaj prišel in že je videl, kako ptiči veliki kakor goske okolo ognja skačejo in ga razkapajo. On pa še je sploh žvujzdal; ko pa celo blizo pride, skočijo k njemu in ga po glavi spraskajo, pa klobuk so mu celo raztrgale. Ko on domu pride, pove vse, kar se mu je zgodilo. Bila je ravno tisti večer sosedova babica tam, ki ga je okregala in mu rekla: „Ali ne veš, da se po noči ne sme žvujzdati, da Movje tega ne trpi. To je deca, ki brez krsta umrje in si zdaj pomoči išče. Ko bi bil ti enega onih ptičev prijel, bi bil lahko eno dušo rešil. Nekaj dni pozneje je drugoč ravno tam pasel, pa je drugoč ravno tako čul. On ostane pri ognji in žvujzda. Movje prileti in mu razkoplje ogenj. On se pa tega ne ustraši in zgrabi eno ptico in jo nese domu k stari babici. Drugi dan jo neseta h krstu, in ko so mašnik vode po njej polili in svoje molitve zmolili, postala je beli golobček, ki je zletel proti nebu. Drugi dan so se na gorišči, kjer je Movje ogenj razkopalo, videli sami sledi male dece v pepelu. (Valjavec v „Glasniku“, 1866. str. 228.) Dve slični pripovedki iz „Slov. goric“, je v „Glasniku“, (1862. str. 118—121) zapisal J. K. Tu se „Movje“ popisuje tako-le: „To ti je črno-kocast ptič, ima močno pripognen kljun, precej dolge kosmate noge in rujave oči, kakor solnce. Na nogah ima preostre in dolge kremplje, s kterimi žvižgajočega človeka napada“; „Koreža“ ne morejo trpeti, zvezdna luč pa jim ni zoprna; zvezde jih opominjajo prihodnje sreče v nebesih, korež pa grozovitega ognja v peklu.“

Morje. Ko sem bil konec septembra nekaj časa v Jarenini, pozvedoval sem po marsičem, ali zvedel sem le malo: Duše tistih otrok, ki so brez krsta umrli, se imenujejo Morje in letajo v podobi ptičev pod nebom in nekako čudno žvižgajo, in če

pastirje pri ognji dobe, jim oči izkopljejo in ogenj razkramljajo. Tudi „Hüdovürniki“ jim pravijo, toda meni se zdi, da Hudourniki in Morje je dvoje, ker pravijo, da Morje so hujši ko hudourniki. (Valjavec v „Glasniku“, 1859. str. 38.)

Navje, Mavje. Slovenci med Dravo in Muro pravijo, da leče Navje o mraku pod nebom. Nekteri pravijo, da so to duše nekrščenih otrok v podobi črnih ptic. Čuje se večkrat v zraku cviljenje od Navja. Kdor se hitro spomni, in vodo iz bistrega potoka kviško vrže, rekoč: Krstim te Navje v imenu Boga očeta, sina in svetega duha, ta jim je veliko dobroto storil. Navje pred njega poklekne v podobi angeljevi in se mu zahvali. Kdor se pa Navju posmehuje, tega zakoljejo z ostrimi kremplji. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859, str. 45.) — Movje ugašajo pastirjem ogenj, in strašno po mraku šumijo. Ako je kteri pastirjev serčen in vrže suknjo na nje in njih močno pritiska, reši duše nekrščenih otrok — to so namreč Movje. A Bog pomagaj tistemu, kterega premagajo; na drobne kosce ga raznesejo. (Sv. Ana na Krembergu.) Mavje so duše nekrščenih otrok, ki morajo po svetu okoli letati. Tega ne trpijo, da bi se kdo njihovemu milemu glasu posmehoval, ali jih pa celo „špotal“. Takega koj na solnčni prah razdrobijo. Enaka kazen zadene tistega, kteri takrat žvižga, kedar Mavje žvižgati čuje. Tudi luči in svitlobe ne trpijo. Moj boter so mi pripovedovali, kaj so morali enkrat pozno v noči domu iti. Pot se je vlekla skoz dolg in temen les. Bila je trda tema; zato so imeli boter svetilnico v roki. Kar začujejo Mavje kričati in blizo šomotati in kakor velikega ptiča s perotmi ploskati. Zažene se tudi v botra, in silno po njih poka. Ko so pa boter luč ugasnoli, je tudi Mavje odletelo. — Kdor Movje z vodoj poškropi, reši duše, ker nje je krstil. (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Divji mož.

A. Sl. iz Kokoričev na Murskem polju mi je to zapisal: Pri nekej hiši sta bila dva sina in ena hči. Ko sta sina orala, jima sestrica njuna obed nese, pa jo je s potoma divji mož, ki je v mlinu za potom bival, ugrabil. Ko jo pride eden bratov, stareji, iskat, se je med vrati vrtil kamen, da ni mogel v mlin. Še le, ko je divji mož domu prišel, ga je v hišo spustil, pa sestre mu ni hotel dati, razun, če bi se upal ž njim metati. Divji mož mu je ponudil četrtinko žvepla in kos brona, naj se preje najé, — pa ni hotel vzeti. Divji mož ga prime in ga vrže, da se je razletel na droben prah. Ravno tako se je zgodilo drugemu bratu. Hitro potem je rodila mati tretjega sina, ki je bil silen junak. Še le tri dni star, je mater že vprašal,

ali ni več otrok rodila, ko njega; pa mu ni hotela nič povedati. Zato si zmisli sin zvijačo. Rekel je, da se mu je sanjalo, da je pod hišnim oglom silno veliko denarjev skritih. Privzdignil je ogel in rekel materi, naj po denarje seže. Ko je ona to storila, je sin naglo ogel spustil in je mater priškrnil za prste. Zdaj mu je vse povedala. Sin se je odpravil od doma in našel nekaj kmetov, ki so imeli naloženega železa 120 stotov, pa so ž njim obtičali na cesti. Mladič jim svojo pomoč ponudi, če mu toliko železa dado, kolikor ga on lehko nese. Obljubili so mu, on pa je vseh 120 stotov vzdignil in s seboj odnesel. Iz tega železa mu je kovač izkoval kladivo. S tem je pred mlinskimi vrati se vrteči kamen zdrobil. Povodni mož mu je ponudil celi bokal žvepla in celi hleb brona, kar je povžil. Divjega moža je lahko premagal in rešil je sestro in oba brata. Divji mož mu je še moral dati lepo deklico, s kojo se je oženil, — in še zdaj živi, če že ni umrl.

V visokej gori pri Novi Štifti blizo Gornjega Grada je globoka in prostorna jama. Včasi so „fanti“ že pol četrt ure daleč v jamo prišli z lučjo v roki, pa so se zopet vrnili, ker je v gori silno mrzlo, pa strah jih je bilo. V tej jami je bil svoje dni Divji mož. Sosedni kmeti so mu morali živež nositi k onej hiši, ki je bila jami najbliža. Če mu pa stroška niso zadovoljno donašali, je sam prej prišel, strašno razsajal in vse pri hiši potrl. Proti onemu kmetu, pri kterem si je prinesene jedi kuhal, je bil zmeraj prijazen, in mu je svetoval, kedaj naj ktero delo opravlja. Prišel pa je k Novi Štifti tuji mož z medvedom. Tega so prašali, če bi si on upal s svojim medvedom nad divjaka. Obljubil jim je rad. Počakal ga je z medvedom v kuhinji, v kterej si je Divji mož vsak dan kuhal. Ko pride, si začne vse za svoj posel pripravljati, in tudi salo je v ponvi razpuščal. Medved ga je vedno gledal. Ko je bil zabel na žganjke izlil, je rekel medvedu: „Ti bi menda tudi rad moj obed povohal, ker me tako pazljivo gledaš — in pobrusil ga je z vročo ponvo po nosu. Medved se jezen v njega zažene, in strašno sta se ruvala, tako, da se je hiša tresla, — pa na zadnje je vendar divjak pobegnil. Več dni ga ni bilo v vas, da bi za jedmi pogledal. Ko enkrat jegov kmet, pri kterem je kuhal, mimo jame pride, ga praša divjak, ali je tisti hud kosmatinec še pri njem. Kmet odgovori, da je še tam, in da ga ne morejo odpraviti. Od tega časa ni nikdo več divjega moža videl. (Zapisal M. Strnad iz Nove Štifte.) Pod Veliko pečino v Breslaniški grabi v Zdolah so vjeli ajda. Ker je bil silno močen in urnih nog, mu niso mogli drugač do živega, kakor z zvijačo. Nastavili so mu deset bokalov žganja in tri hlebe kruha. Ko je zaspal, so ga lehko zvezali. Izpraševali so ga dolgo in v vseh jezikih, pa nobenega

ni razumel. Ker mu niso mogli nobene hudobije očitati, so ga črez pol leta vendar-le izpustili. Tedaj se je pa na glas nasmejal, in jim je rekel: „Ko bi vi bili mene le prašali, zakaj je tisti križ v orehu!“ Zdaj se je vsa množica za njim pognala, da bi ga prisilili povedati, k čemu da je orehov križ v luščini, pa ga niso mogli niti psi dohajati. (Povedal Franc Cerjak iz Raven.)

Povodnji **mož**, vodeni mož.

Povodnji mož prebiva v tomunjih potokov in rek. Če se kdo v vodi kot v zrkalu ogleduje, seže Povodnji mož po njem, pa ga potegne v globočino. (Prežigal.) — Na izhodnji strani Pohorja v župniji sv. Martina je velik slap ali skok, ki mu Rotartov šum pravijo, menda zato, ker je na Rotartovem zemljišču. Skala, ob kteri voda naravnost navdol teče, je baje črez sedem sežnjev visoka; v ploščnato pečino, na ktero voda pada, drži globoka luknja, kteri ni mogoče do dna priti. V tej globini, pravijo, prebiva Povodni, ali kakor na Pohorju govore „Vodeni mož“. Bog obvaruj torej onega, ki se tej globini bliža. Zlasti mlada dekleta so v veliki nevarnosti. Povodni mož plane iz globine, in koj jih potegne noter. Prigodilo pa se je, da je svoje dni lepa, mlada deklica blizo šuma svinje pasla. Hoče šum natanko pogledati; stopi tore bliže — ali hipoma plane povodni mož iz globočine in pograbi dekle. Cela tri leta jo je imel pri sebi. Vsako leto mu je porodila sina. Ko četrto leto pride, ga začne prav lepo prositi, naj bi jo pustil, da svoje stariše obišče. Dolgo ni privolil; ker pa le prosi in tarnja, jo prepaše z vrvijo, rekši: „Dobro, pa idi“. Ko potegnem prvokrat z verigo, moraš doma slovo jemati; ko potegnem drugokrat, že moraš iti, in k tretjemu že tukaj biti.“ Popraša, kaj bi starišem nesla: On pa veli: „Pometi hišo, in nesi smeti.“ Tako je storila in šla. Gredoč si pa misli: „Morebi sem pa kos se verige znebiti in se rešiti življenja pri Povodnem možu.“ S ključem, ki ga pri sebi ima, začne verigo odklepati, in jo zadnjič res odklene. Ovivši verigo okoli velikega hrasta, gre svojo pot. Domu prišedši spusti pasnik, in glej! smeti na tla padše se vse v rumeno, čisto zlato spremene. Pripovedajoč, kako se jej je godilo, se vedno ozira skoz okno na hrast, okolo kterega je bila verigo ovila. Ura še ni minola, in hrast se že trese kot šiba, poslednjič jej pa čisto zgine izpred oči. Kmalu pa pride Povodni mož sam po njo. Zagledavši jo, se razsrdi in pravi: „Pojdi zmenoj! Če ne, ti starejšega sina na kol nabodem.“ Ona pa pravi: „Stori kar hočeš; saj je ravno takošen pes ko si ti.“ Ni dolgo trpelo, prinese jej sina na kol nabodenega in preti, ako ne pojde, tudi srednjega in mlajšega nabosti. Ko pa ona

vselej enako odgovori, Povodni mož vidi, da ničesa ne opravi in se vrne. Po gošči pa, skoz ktero je šel, je takova burja postala, da je drevju vrhe lomila. (Ivan Majciger v „Glasniku“, 1861. 117.) V Dravi se nahaja niže Ormoža silna globočina, in tukaj je dom Divjega ali Povodnjega moža. Nekteri pripovedujejo, da so ga že videli, kako je v lepi mesečini na strehe bližnjih mlinov ležat hodil. Oblečen je v zeleno suknjo in pisane hlače; na glavi ima rudečo kapo, na nogah pa včasi steklene, včasi srebrne črevlje. Pod vodo ima veličasten grad, v kterem se vse zlata, srebra in dragih kamenov bliščí. Ali gorje! človeku, ki bi mu hotel kaj vzeti; Povodnji mož bi ga na male kosce raztrgal. (J. Majciger v svojem spisu: „Niz biserjev iz narodne zakladnice“ št. 1.) Med Sevnico in Loko je velika pečina, ki do sredi Save sega. Za njo je strašna „vrtulka“. Pod to pečino je Povodnji mož na debeli verigi priklenjen, in ima noge na velikem kamenitem, z denarji napoljenem loncu. Mnoge nesreče, ki so se že na tem mestu prigodile, je povzročil Povodnji mož. (Majciger „Niz bis.“ št. 2.)

Hodil je mož po noči ob bregu Drave in si je s svetilnico svetil. Mahom se mu pridruži tujec s silnimi mustačami. Ko sta nekaj časa skupaj hodila, poprosi tujec našega moža, naj mu da luč, da si bode tabak zažgal. To mu je rad storil. Ko pa tujec za svetilnico prime, se zasuče, se zakrohota in v globočino v Dravo skoči. Bil je prê Povodnji mož. (Majciger, „Niz biserjev“, št. 5. „Kres“ III. 8—12.) V Škalskej dolini se pripoveduje, da je pred davnim časom tam, kjer se stekata dva potoka, Paka in Velenja, v globokem tomunju, polnem vrtincev, stanoval Povodnji mož. Večkrat se je ljudem prikazal, a ni jim nič žalega storil. Do pasa je bil zelen; lasje, brada, obleka, vse je bilo zeleno. Od pasu nižje je bil menda riba, ker se ni više pokazal iz vode kakor do pasu. Le hudobne, starišem nepokorne otroke je rad strašil. Jedenkrat je celo porednega pobalina za seboj v globočino potegnil, in nikdo ga ni več videl. Zatorej še dan danes v onej okolici matere svoje otroke strašijo, rekoč: „Te bom pa kar pod most vrgla, da te bo Povodnji mož nesel.“ Živel je ta povodnjak od rib in rakov, ki jih je kar surove hrustal. Ko so pa začeli po obeh potokih pogostem ribariti, tako, da so se v tomunjih, kjer so poprej debeli sulci švigali, le še male ribice dobivale, je to Povodnjemu možu strašno smrdelo, in jel je ribičem nagajati; potrgal jim je mreže ali pa pobral plen iz njih, na trneke pa jim je obešal lesene hlode, da so se jim vrvice potrgale. A vse zastonj! Moral je zapustiti svoje staro stanovališče in se preseliti drugam, sicer bi bil moral gladu poginiti. Neko viharno noč slišali so ga strašno tuliti in razsajati po globini, in od teh dob ni tukaj nikdo več

videl Povodnjega moža. Pravijo, da se je preselil v Savinjo, ker so ga tam videli plavičarji, ki so brodili proti Celju.“ (Majciger v „Niz bis.“, štev. 8. „Kres“, III.) V sredini Savinjske doline je hrib, (Dobrič? Pisat.) v obče ga „Gora“ imenujejo, o kterem trdijo, da je votel in z vodo napolnjen. Iz tega hriba izvira iz strašnih pečin velik studenec, kteremu navadno izvirek pravijo. Bilo je v bližnji vasi dekle, h kteremu je skoraj vsak teden po enkrat, včasi tudi po večkrat prihajal zal fantič vasovat. Dekle pa v resnici ni vedelo, od kod da je. Pravil je sicer, da je iz bližnjih Žolcpaških planin, premožnih starišev sin. Nekega dne pa je dekle izginilo. Mislili so, da je šla s fantičem k njegovim staršem, in da se bode kmalo vrnila. Ali čas je bežal, in deklice le ni bilo nazaj. Iskali so jo na vseh straneh, pa bilo je vse zastonj. Tisti fantič je bil namreč Povodnji mož, ki je stanoval v „Gori“. Neki večer jej je tako lepo prigovarjal, da ga je, nobene nevarnosti ne sluteča, daleč spremila. Pot je držala mimo „izvirka“. Ko prideta blizo njega, popade Povodnji mož deklico in — šla sta sred hriba stanovat. Stanovanje je bilo iz čistega stekla. Ravnal je z deklico lepo, ali hrepenela je po svojih stariših in po domu. Kedar se deklica prav razjoče, začne Povodnji mož nad njo godrnjati, in čuje se v „Gori“ neki votel glas, kakor da bi voda silno črez skalovje bobnela. (Majciger, „Niz bis.“, štev. 9. „Kres“, III.) Bil je nekdaj na Murskem polju priden človek, kteremu je pa vsako delo nesrečno izteklo. Že so mu hoteli prodati posestvo. Žalosten se odpravi od doma, in hoče oditi — Bog vedi kam. Ko pride do nekega mosta, najde pri njem prijaznega mladenča, ki ga vpraša, zakaj je tako žalosten in kam da gre. Kmetič mu pove, kako in kaj. Na to mu mladenič, ki je bil Povodnji mož, posodi devet sto rajnšev na sedem let; ko mu je denarje odštel, je kar v vodo skočil. Ko pa kmet, ki si je z denarjem čudno opomogel, črez sedem let ravno tisti dan k mostu nazaj pride in trikrat zažvižga, kakor mu je preje Povodnji mož naročil, prikaže se star dedec iz vode in mu reče, da je v njegovega dobrotnika pred tremi leti v Dravi vdarilo — in da mu je torej dolg odpuščen. (Majciger, „Niz. bis.“, štev. 10. „Kres“, III.) Tam kjer črna Mura zapušča Štajersko in se zavija na Ogrske ravnine, je živel pred mnogimi leti ribič, ki je imel prav zalo in brhko hčer. Ona pa začne nenadoma glavo povešati in bolehati. Nekega večera ima oče ribič dober lov, in se še le pozno domu vrne. Ravno pride do hrama, ko se še enkrat ogleda proti vodi, in zagleda svojo hčer z nekim možem na bregu Mure. Oče se obrne na mah, in hiti hčeri na pomoč, kajti tujec njo je bil ravnokar pograbil in njo je proti vodi vlekel. Hoče se mu iztrgati, — pa vse zastonj — tujec skoči

daleč v vodo in potegne deklico s seboj, ki z neznanskim kričem izgine v valovih. Nesrečni oče skoči za roparjem, — pa ni je rešil — voda je tudi njega požrla. Drugi dan so ga našli sosedje v trstju utopljenega — hčere pa nikdar nikdo več videl ni. (Majciger „Niz bis.“, štev. 11. „Kres“, III.) Posebna nepriateljica je reka Mura nečistnicam. Če tako žensko v pest dobi, ne spusti je več, če ne vrže od sebe, kar jej je najdražje. Zgodilo se je, da je zagnala neka taka deklina, ko so se peljali na Prekmursko k neki veselici, nove opanke s krasnimi peticami v Muro. Le tako je bil rešen lahek čoln z ljudmi vred gotovega potopa. (Majciger, „Niz bis.“, štev. 23. „Kres“, III.) (Glej sostavek o „Škratu“, s kterim se sovražita.) Enkrat je šla neka neka deklica na mlako prat umazanih cap. V mlaki je bia Povodnji mož, ki je bia zavoljo tega zelo jezen, ter njo je k sebi pod vodo potegnal. Ko je pod vodo bila, je on okleno okoli njenega pasa tak močen lanc, kak je najmočnejši mlinski, in njo je k debelemu kamnu pripea. Začela se je sirota jokati in prositi, naj njo pusti. Jokala in prosila je sedem let. Te je vendar srce Povodnjega moža toliko omečila, da jo je pustia, ali ne drugače kak s tistim lancom in le na leto dni. Gda je prišla domu, so se joj vsi čudili, gde je tak dugo bila. Ona jim je vse povedala. Lanca je pa joj nišče ne mogo dol vzeti, tak je bio močen. Komaj so se zmislili, da so jo h kovači gnali. On joj je te odkovo lanc z njenega pojasa. Te pa je že leto bilo ravno tisti dan dokončano. Pa so hitro tisti lanc na en jako debeli hrast prikovali. Te pa, gda je Vodeni mož šou iskat, najšo je lanc na en jako debeli hrast prikovan, pa je tak za tisti lanc vlačjo, ka je ves hrast spotro. On je mislo, ka je deklica v tistem hrasti. Te pa je vse, lanc pa hrast, pograbjo, pa je v mlako noter skočjo. Kak pa je vidjo, da so ga ludi vkanili, se je z tiste mlake daleč v nekši velki ribjak preseljo, ke še zdaj mlade ribiče pa mlade pralje lovi. (V Središču zapisal M. S.) Povodni mož je lepo deklico v Sotlo potegnil. Ker je pa le preveč žalovala, njo je črez nekaj časa zopet izpustil, in njej je dal smeti, naj jih s seboj vzeme; ko je na svoj dom prišla, so se smeti v suho zlato spremenile. (Priobčil Zlogonski v „Popotniku“, 1883, str. 106—107.) V mlaki pod Kozjekom, v Loki pri Zidanem mostu, je bival svoje dni Povodnji mož, ki je trobil in ljudem pravi čas setve naznanjal. Ločani so imeli takrat najlepše žito. Hrvati so pa odposlali svojega Povodnjega moža, ki je onega v Loki, ko je ravno „Sej! Sej!“ trobil, zavratno umoril. Zato teče v dežju iz onega kraja rudeča voda, in tudi zemlja je tam vsa rudečkasta. Vso ono pokrajino imenujejo „Mrzlo polje“. (Iz rokopisa: „Kronika Loške župnije“. Sostavil Dragotin Ripšl, župnik v Vidmu.) Povodnji mož se je od sv. Janža nad Mahren-

bergom preselil v Ribniško jezero na Pohorju. („Popotnik“, l. 1883. str. 282.)

Solnčni mrak.

Mythologične drobtine o mrknenju solnca in o potresu je podal g. prof. Janko Pajk v „Vestniku“ (1873. str. 176.) Kedar solnce mrkne, pravijo Slovenci, (glej „Glasnik“, 1862, str. 143) da se volka ali dva huda psa jesta, in mrklo solnce imenujejo „solnce jekleno“. („Zvon“, 1883. 504.)

Mravlje.

Ako mravlje zelo k hramu silijo, bo v kratkem kdo v njem umrl. (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Štirideset mučenikov. (10. marca.)

„Kakoršno je vreme ta dan, tako bo ostalo celih 40 dni.“ (Povsod po Štajarskem.)

Muk.

„Ne hodi k mlaki, da te „Muk“ noter ne potegne!“ Tako svarijo slovenske matere po Štajarskem svojo deco. Kakošen pa je Muk? Muk je „velik ded“, ki čaka v luknji pod bregom, da bi potegnil otroka k sebi s kosmato roko svojo. Neka starka je videla, kako se je Muk v vaški mlaki kopal. Sedela je na pragu domače koče, ki stoji na visokem griču in molila je večerno molitev. Bila je jasna mesečina, in videla je, kako se je pokazal korenjaški možak in se spustil v mlako; začel je vodo plati, in malo da ni skoraj vse vode izplal. Iz zemlje pa so se čuli zamolkli glasovi, klici ujetih otrok. Hitro potem je muk izginil. (Profesor Majciger v „Niz bis.“, št. 22. „Kres“ III. 8—12.) Neki večer so zlati žarki zahajajočega solnca kaj lepo obsevali valove razburjene Mure. Kraj brega je sedela pet let stara ribičeva hčerka. Igrala se je z okroglim prodcem, — bila je namreč vode vajena. Naenkrat se obrne proti vodi, ter v otročjem veselju ploskne z ročicama. Pred njo plane velika zlata riba, gladka ko svila in žamet, svitlejša ko večernica na jasnem nebu. Dete se bliža čudoviti ribi, gre za njo v mlačno vodo — pa kmalo njo vzdigne val in jo zanese po vodi naprej, naravnoč proti veliki skali sredi reke, kjer zgine v silnem curku deroče Mure. Preteklo je leto in dan. Murski ribič zopet nastavlja sake in rakičja po strugah. Sedel je na obrežju, ter menda ravno mislil na izgubljeno hčerko. Zdaj zagleda sredi reke bel majhen čolnič in v njem belo dete,

ravno tako, kakoršna je bila pred letom izgubljena hčerka. Čolnič udari ob skalo, voda se razdeli, in vse skupaj izgine v globočini. Drugi dan je bil ribič že na vse zgodaj pri reki, in je nastavljal sake in mreže. Velika mreža se začne mogočno gibati. V njej zapazi ribič zlato ribo, ki je skušala iz mreže uiti. Že jo drži ribič v rokah, ko se prikaže tik njega velikanski mož, proseč ga: „Daj mi, ribič, zlato ribo nazaj! Razsvetljuje mi temno stanovanje v mojem gradu pod vodo. Ti ne bode žal, če jo spustiš. Za njo ti dam hčerko nazaj.“ Ribič izpusti zlato ribo. Velikan mu na to reče: „Pridi zvečer o solnčnem zahodu tje k oni skali, ter udari trikrat z veslom po njej!“ Solnce še ni bilo za gorami, ko sta veslala mož in žena proti omenjeni skali. Žena, ki je že težko čakala, da bi zagledala svoje ljubo dete, iztrga možu veslo iz rok, ter bije po skali, da so udarci glasno odmevali od bližnjih hribov. Reka se razdeli in s čolnom vred padeta v neizmerno globočino, ker se nista natanko ravnala po Mukovem povelju. (Majciger „Niz bis.“, štev. 24. „Voda in njene moči“, v „Kresu“ 1883. št. 8—12.)

Muren. (Gryllus campestris.)

„Gospon gril!
Stante da,
Hod'te vun!
Vaši konji,
Vaši volji
So v popovoj pšenici.“

(Otročja igrača. Vraz. zap. IV. 7. Napev: Vraz. XIX. 19.)

Mythologični kraji na Slov. Štajarskem.

(O tem predmetu je pisal Dav. Trstenjak v „Novicah“, l. 1854 št. 342.)

Nastop službe.

Če hlapec ali dekla v torek ali petek v službo stopita, ne bodeta leta doslužila, tudi na novega leta dan ni dobro vstopiti. Kedar se posli selijo, prinesejo kos kruha iz prejšnje službe na novo mesto s seboj. Prvo delo jim je, da gredo k studencu po vode, kar ima pomen, da so celo leto krepki in zdravi. (Ivan Kolarič iz Središča.)

Prva adventska **nedelja.**

Na prvo adventsko nedeljo si mora deklina kupiti robec; nikdo nje ne sme videti, ko si ga kupuje, in ona mora takoj to-

liko izplačati, kolikor štacunar zahteva. Kupljeni robec si mora ves advetni čas na skrivnem robiti. Pri polnočnici mora med povzdigovanjem skrivoma zadnji zbodljej storiti. V cerkvi, in iz cerkve domov gredè ne sme nič spregovoriti. Kdaj pa domov pride, mora si robec pod zglavnik razgrniti in na njem zaspati. Po noči pride tisti, kterega si bode vzela, ter njej obriše lice s preje omenjenim robcem. (Zapisal J. Ž. od sv. Jurja na Ščavnici.)

Angelska **nedelja.**

„Ako mati, ki ima pokojno dete, pred angelsko nedeljo ne okusi grozda, prinese detetu angelj jagodo.“ (Hujbar.)

Cvetna **nedelja.**

„Kdor pred cvetno nedeljo bos hodi, tega bo kača pičila.“ (Stanešnici.) „Tisti teden pred cvetno nedeljo ne sme gospodinja kruha peči, sicer jej bo skoz celo leto plesnil.“ (Sv. Ana na Krembergu.) „To nedeljo nosijo lesene butare v cerkev k blagoslovu. Butaro imenujejo proti izhodu od Maribora bresmec ali presmec, drugod pa „žegen“. Ko sem prašal Fr. Zidanšekovo iz Špitaliča, kako se pa takrat imenuje butara, dokler ni „žegnana“, mi je rekla „medeni“ les. V butaro se dene dren, iva, hudobika, črenslja, ledeni res, pa leskev; v vršič vpletajo sabinsko brino (juniperus sabina), žegenpajn imenovano, ali pa borovico. V Špitaliču in Konjicah devajo v sredo butare hren. „Prěšinŭ = ἄζυμος = non fermentatus. (Miklošičev stslv. slovar, na str. 747.) Ledeni res je znabiti „Ledum palustre“. (Glej Tuškovo „Rastlinstvo“, str. 94.)

Ruška **nedelja.** (O Marijinem imenu.)

„Na ruško nedeljo v Rušah vse muhe v murkah snejo“, — zato jih pozneje ni več toliko videti. (V Dravskej dolini.)

Legenda o Marijnem imenu.

„Po placi špancira en vrli soldat,
En vrli soldat, en mladi vojak.
Srečalo ga je eno mlado dekle,
V srce se mu je dopadlo dekle.
Prijel jo je za belo roko;
Na krčmo jo je peljal,
No ji godce najme.
Dekle mlado se mi joče močno.
Bojak jo je uprašal:

Le kaj ti fali?
Ali ni piti za-te?
Ali godci za-te?
Meni že piti za-me, no so godci za-me;
Meni je li žal za moje devištvo.
Ko ga imela več ne bom.
Vojak jo je prašal: kakih ljudi si ti?
Jaz sem ubožnih staršev,
No pobožnih ljudi.
Vojak jo praša:
Kako ti je ime?
Mojega imena je Marija ime.
Vojak mi pokrukne, nekaj zaspi;
Črez majheni čas se že sprebudi.
V sree ga je peklo Marije ime.
Vojak jo je uprašal:
Kakih ljudi si ti?
Jaz sem ubožnih staršev,
No pobožnih ljudi.
K nunam bi me dali.
Ne imajo plačat za čem.
Vojak jo je prijel za belo roko.
V klošter jo je peljal.
Nunam jo je prekdal.
Le uč'te lepo, vsaj bo nuna takó.
Oj dekle mlado zmirom
V molitvah kleči,
Da sama Marija ž njo pregovori:
Zdaj je umrl tvoj prijatelj,
Ki se je šonal mojega imena.
No devištva tvojega."

(Narodna. Zapisal Jurij Caf. Vraz. zap. XII. 20.) Primeri kar poroča o spoštovanju Marijinega imena na Poljskem Pavel Segneri: („Homo christianus", Augustae Vindelicorum, 1702. III. del, str. 503.)

Trojička **nedelja.**

„Če na Trojičko nedeljo deži, bo tisto leto otavo zblatilo." (Hujbar.)

Nevesti venec na glavo pokladajo.

„Dobro jutro sneha,
Bog te zdravo drži!
Venec vzemi na glavo,
Teb' na srečo pravo.
Bog ba' venčan s trnjem
Na visokem križi,

Ti pa s svitlim srebrom,
Med nami si v hiži.
Ti maš dve dekliči,
Venčani mor'ta biti,
Za tvoje lepo poštenje,
Ki zgubljeno neje.
Kaj si si želela,
To si zdaj dobila,
Ledek stan zgübila,
V zakon-stan stopila.
Srečno vi dekliči,
Ino vsi pajbiči,
Jaz vas moram zapustiti,
V zakon stan stopiti."

Ko nevesti venec z glave jemljejo.

„O ti mlada sneha,
Z glave venec vzemi,
Bogi no Mariji
Ga za ofer deni.
Srečno oča, mati!
Bog Vam lepo plati,
Kaj ste me zredili,
V zakon sprevodili."

(Vraz. zap. XIX. 26.)

Nevidljivost.

V takoj jami, ki še ni bila nikdar od solnca obsijana in v katero še ni prišel zvonov glas, se mora v noči od 11. ure do pol noči čisto črn maček tako dolgo kuhati, kaj se vse razkuha in samo ena kost ostane. Ta kost stori človeka, kteri njo pri sebi ima, nevidljivega. (Sv. Jurij na Ščavnici.) V koreninah pri potokih gnezdi čisto mali ptiček. Gnezdo je jako malo, in kdor ga ne ve prav iskati, ga ne more najti. Spleteno je iz malih koreninic, in je prav čudno in umetno izdelano. V gnjezdu leži majhen okrogel kamček. Kdor takov kamen pridobi, in si ga v usta dene, ta je nevidljiv. Gnezdo se pa zamore le samo po dnevu najti, dokler solnce sije; treba je za to tudi ogledala. Zrkalo treba tako držati, da se solnčni žarki iz njega pod korenje vračajo. in s to svitlobo se gnezdo lehko najde. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Coprnice so se hotele nevidljive storiti s tem, da so Križanemu oči izkopale in njih pri sebi nosile. Na Murskem polju pa še sedaj mislijo, da postane nevidljiv, kdor mačkinjo kost pri sebi nosi. (Glej sostavek: „Coprnija".) Nevidljivega stori človeka „mrtvaška" sveča. (Glej sostavek: „Coprnija"). Coprnik Vidovina ima kapo, s ktero se lahko nevidljivega stori. (Glej sostavek: „Narodne pripovedke" in „Rastline".) Nevidljiv postane, kdor pije krv še ne rojenega deteta. (Glej sostavek: „Rokovnjači".) Nevidljiv postane, kdor nosi Škratčevo kapico. (Glej sostavek: „Škratec".)

Sv. Neža. (21. januarja.

Ako je na dan sv. Neže oblačno, bo obilno graha. Prav dobro je, če ga zamoreš ta dan nasaditi. (Sv. Ana na Krembergu.) O godu sv. Neže se prikaže Šiška baba ali Ježibaba: Otročja pesen se glasi:

„Neža!
Po bregih ježa,
Pletrko nosi,
Kruha prosi."

(„Novice", l. 1869 št. 366.)

„Ako na dan sv. Neže solnce sije, bode sadje črvivo; oblačno vreme pa pomeni zdravo sadje." (Radislavci. Razlagova „Zora", l. 1852, št. 102.)

Nohti.

Kdor si v petek nohte reže, tega nikdar zobje ne bolijo. Kdor si pa v nedeljo nohte reže, ta ima nesrečo celi teden. (Trstenjak v „Glasniku", 1860. str. 110.) Kdor ima mrzlico, naj si na rokah in nogah nohte poreže, pa naj napravi 20 zarez v skorjo jelše, in v te zareze naj nohte poskrije v petek, pa jo bo izgubil. (Prežigal.) Nohte si treba rezati o mladih petkih, da lepše rastejo. Če nohti komu cvetijo, to je, če bele pege dobijo, bo takov človek srečen, pa tudi zveličan. (Zdole.) Če komu nohti cvetijo, bo gotovo zbolel. (Žetale.)

Narodne noše.

O noši štaj. Slovencev je pisal g. prof Janko Pajk „v Zori" (1376, str. 73,91, 118.)

Ko je Ulrih Lichtenstein kot kraljica Venera leta 1727 potoval skoz Štajarsko, se je boril pri Kindbergu z Otonom z Buhove, oblečenim, kakor so se takrat štajarske Slovenke nosile. Opravo Slovenke opisuje Lichtenstein tako: „Dve dolgi kiti sta jej viseli doli črez sedlo in na sebi je imela godože, kar je obleka slovenskih žen, a vrh tega še tudi šapel jako drag in bogat." (Majciger v „Kresu", 1882. str. 331.) Trstenjak je v „Vestniku", (I., od str. 61 naprej) razložil imena slovanskih oblačil. Izmed slovenskih razlaga ta-le imena: gaban, gunja, bregeše, janjka, burnos, peča, srakica, rakno, jopa. — O nošnji Slovencev na Ogerskem, ki so v vsakem oziru našim panonskim rojakom naj bliži, glej „Glasnik", (1863. str. 114.) O nošnji Ščavničarjev, Lotmeržanov, Podravcev, Haložanov in Pesničarjev je kratko poročal Franc Hrašovec v „Novicah", (l. 1852, str. 259) v dopisu iz Ormoža. V cerkvi Marijinej v Jeruzalemu, sredi lotmeržkih goric, so obhajali 25. in 26. julija 1852, 200letnico dozidanja tega hrama božjega. Iz 10 bližnjih župnij je

prišlo taj v slovesnih sprevodih kakih 12.000 Slovencev; med njimi je imel g. Hrašovec priložnost si ogledati narodno opravo, pa tudi opazovati obnašanje zbranih rojakov svojih. Zbrani možje so bili koj vsi visoke postave; prebivalci Murskega polja so imeli svitle čižme, tenke, bele, široke breguše, kratko róbačo, lep pisan prslik, sukneno jopo črez ramo, za visokim klobukom pa so imeli šopek cvetlic; stareji možje iz teh krajev so prišli v kožuhih. Podravci, Haložani in Pesničarji, tudi visoke postave, pa suhega obraza, so imeli daljše breguše in tudi daljše prepasane robače, rudeče in modre prslike; nekteri nosijo tudi v poletnem času moder meten (plašč.) Bolje postarni so nosili dolge bele kožuhe, pa rudeče premaste kanjere ali torbe. Dekleta nosijo večidel čižme, nektere šolne, kratke, bele rokavce; okolo vrata in črez prsa imajo svilen robec, na glavi pa belo pečo; janjka je pisana, predprt iz tibeta. Nektera dekleta nosijo poletno obleko iz platna narejeno. V rokah nosijo robec, molitvene knjižice in pa pogačo. — „Otročjo obleko iz pisane tkanine imenujejo v Žetalah pri Rogatcu kantuš, kantušek, ktero ime se tudi pri Poljakih in Rusih nahaja.“ (Henrik Rešek v „Novicah“, l. 1857, str. 250.) Slovenski pisatelj, župnik Jurij Ajlec, ki je umrl leta 1857 pri Mariji Snežnici, je izdelal več slik, ki nam kažejo narodne nošnje. („Novice“, 1857. 415.) „V Vrazovej zapuščini je izvirno spisan, in sicer v nemškem jeziku, opis slovenske narodnje nošnje. V tem opisu se neimenovani pisatelj (Ajlec?) pozivlje na slike, kterih pa v rokopisu nisem našel.“ (Ferdo Kočevar v „Gospodarju“, 1868. str. 90.) (Tudi spisa ni več. Pisat.) V narodnej pesni „Oděvanje ljubice“, v Vrazovej zapuščini, (I. zv., štev. 7) se našteva obleka dekleta iz Murskega polja tako-le: štunfici, šolnjici, robčici, furtošec, rokavci, pečica, janjčica.

„Ona na pojči
Pelnice suši,“

(Vraz. zap. I. zv. 11. št.)

„Moja ljuba je z Gradca doma,
Podložene čižmece mà.“

(Vraz. zap. I. 25.)

„Moj prstan je zlati
Ma rdeče oko,
V njem pa je pisano
Moje lube telo.“

(Vraz. zap. I. zv. 35. št.)

„Ma tenke rokavce
No bele roke,

— — — — —
— — — — —
Ma guzano janjko.
No drobne noge."

(Vraz. zap. I. 35.)

„To je mijolka kriva
Kaj nemam novih čižmov,"

(Vraz. zap. I. 41.)

„To je mijolka kriva
Kaj nemam nove peče."

(Vraz. zap. I. 41.)

„To je mijolka kriva
Kaj suknjo sem zapila."

(Vraz. zap. I. 41.)

„Na potec se gladi,
Pred špeglom stoji.
Tri parte si veže *)
Ta kmetička či,
Si žnor navezuje **)
Da tak se njoj zdi.
Si robec peršpiči ***)
Se okoli vrti!
Ma janjko na ručo
— — — — —."

(Vraz. zapuščina I. 43.)

V devetej deželi so našli „mojga brata lubo".

„Kaj na glavi, kaj na glavi?
Pantelni plehtajo — hm, hm, ja, ja,
Pantelni plehtajo.
Kaj na nedrah — kaj na nedrah?
Iglice žvinglajo — hm . . .
Kaj na rokah — kaj na rokah
Prstani svetlijo hm . . .
Kaj na nogah — kaj na nogah?
Šolnjiči leščijo, hm . . .
Kaj na hrbti — kaj na hrbti?
Suknjica šomoče, hm . , .

*) Parta = trak iz žameta, s kterim se privežejo lasje nad čelom Pisatelj.
**) V lase. Pisatelj.
***) To je proti temenu zagenjene ogle. Pisatelj.

Kaj na šinjaku, — kaj na šinjaku?
Grole joj klepečejo, hm . . .

(Vraz. zvez. I. štev. 61.)

„Na črevli podkovo
Na enem pa ne!“

(Vraz. zap. I. 67.)

„Lajbelč 'mam lep rudeč,
V mlako morem ž njim leč,“

(Vrazova zapuščina, I. 71.)

„Matjašek je prosia' za robače,
Za tenke no bele robače.“

(Vraz. zap. I. 84.)

„— — — — — —
Kak hitro Jožek to začuje,
On od straha zabledi,
Lepo belo se opravi,
No odide k Miciki.
— — — — — —“

(Vraz. zap. I. 90.)

„— — — — — — —
Vsem trem sem kupia' robčece,
Ki vsaki druge farbe je.
Prvoj sem kupia' belega
Z mojega srca lublenega;
Drugoj sem kupia' rdečega
Z mojega srca gorečega.
Tretjoj sem kupia' plavega
Z mojega srca pravega.“

(Vraz. zap. I. 91.)

„— — — — —
Štunfe 'ma štrikane,
Šolnje rdeče,
Janjčico pisano,
Svilnati furtoh.“

(Vraz. zap. I. 104.)

„— — — — — —
Jaz še eno suknjo (žensko. Pis.) imam,
Gospod za njo ne ve.“

(Vraz. zap. I. 108.

„— — — — —
Zeba pa je sneha:
Lep rdeč nadrinjak ma,

Ki se jej lepo naudà
Hopsasa! . . iz „Tičje svatbe.“

(Vraz. zap. IV. 16.)

„— — — — — —
Ne hodi, ne hodi, ljubček moj,
Robačo ti sešiti dam.“

(Vraz. zap. VI. 31.)

V narodnej pesni, ki se hrani v VI. zvezku Vraz. zap., se imenujejo: kožih, čižme, lajbelč in klobučic.

„— — — — —
Nega lepših pajbarov
Kak Pavloski Bec;
Nosi kukmasto kapo,
No breguše brez buč.“

(Nar. Vraz. VIII. 50.)

„Nega lepše gospodske
Kak Leselnov grof,
V žepi ma zlato uro,
Na hlačah pa knof.
Še sivi ma montel,
Zaroblen klobuk,
Premani pruslik,
No zlatov žep poun.“

(Vraz. VIII. 51.)

„— — — — —
Za cesto stoji hiša,
Oj lepa hiša:
Notri sedi deklica,
Pa si prav lepo poje,
Vsaj si prav lepo poje,
Ko si srajco dela,
Ko bo v njej nevesta.“

(Vraz. XII. 35.)

V Pohorskej narodnej se imenujejo: škornici, štunfeci, srajca in kapica. (Vraz. XII. 40. a.) Narodna iz Pohorja:

„Župnova hči tako govori:
Jaz imam pa janko židano,
No lepo krilo šlarasto.“

(Vraz. zap. XII. 40. j.)

Nošo Turkov opisuje narodna pesen tako:

„Po polji gredo Turkeci,
Imajo rdeče kapice,
Ino zelene suknice.“

(Vraz. XII. 41. a.)

V narodni iz Pohorja se imenuje nevestina obleka: sukna, krilo, rokavci, črevlji, traki na glavi. (Vraz. XII. 41. c.)

V narodnej, ktero je pela Marinka Rubnica iz Morja, se imenuje možka obleka: Praman klobuk, židan plašček, tenka srajca, žametne hlače, lepe čižme, na zadnje še zlati prstan. To vse obljubi grajska hči kuharju, ako služi v gradu eno leto. (Vraz. XII. 41. g.)

Dekle v Gornjej Poljskavi ima

„Zavihan klobukec
No trake rdeče.“

(Vraz. XII. 42. j.)

V pasu, in sicer usnjatem, so svoje dni srebrne denarje nosili. Pa tudi orožje so za pasom shranjevali, kar je razvidno iz narodne iz Celjskega okraja:

„— — — — — —
Pištolico djav za pas,
Šo sem k moji l . . . . . v vas,
Prišo sem sred vasi,
Pištolico sem vun izpustio,
L . . . . sem izbudio.“

(Vraz. zap. XV. 10.)

„Sem sijala kore hajdine in dve merci prosa,
Jaz sem v črevljih pred hodila, al zdaj hodim bosa;
Hodila sem pred u črevljih z žoltima petama,
A zdaj hodim si po mrazi — z belima nogama.“

(Vraz. XVII. 7.)

Dekleta iz Cezanjevec dohajajo ob nedeljah v Lotmerg taka-le:

„Od spod na janjkah majo tri robe,
Zgor više pa tri parte žamatne,
Zgor više pa tri parte žamatne,
Kol šinjakov še troje krezelce.“

(Vraz. XIX. 14.)

Okoli Središča in proti Lotmergu, pa na Prekmurskem sta viseli dekletom po hrbtu dve kiti; omožene so si zvijale kite v kukmo in njo pokrivale z belo kapico. Na Prekmurskem se ta razlika še sedaj lahko vidi. Da se je devica od omožene svoje dni tudi po Štajarskem po kitah spoznavala, je razvidno iz Modrinjakove pesni, št. 26:

„Moža nemrem dobiti —
Oh! kaj bode z mene?
Kite moram nositi,
Oh, nesrečno breme!“

O nošah štajerskih Slovencov in o njihovih narodnih običajih je pisal jako površno in zmedeno dr. Rudolf Gustav Puff v svojem: („Marburger Taschenbuch“, erster Jahrgang, 1853.) Kako so se Murski poljanci leta 1883 v Radgoni v narodnih nošah in z majoliko klanjali svitlemu cesarju, pove „Sl. Narod“, (1883, št. 154, str. 3.) Še več se najde v poklonitvi narodnih jezdecev in deklet v Radgoni in Ptuju v „Sl. Narodu“ (1883, št. 155.)

Novačenje.

Kdor hoče pri novačenju srečno oditi, in za nesposobnega spoznan biti, naj zmeri mrliča po dolgosti in širokosti, in z ravno tisto mero naj zmeri tudi samega sebe, in njo naj k novačenju s seboj uzeme. (Povedal Vr. iz Šmarja pri Jelšah.)

Nož.

Noža ne smeš tako polagati, da bi ostrina k višku stala, sicer si na njej hudič kremplje brusi ter še huje ubogim dušam prizadevlje. (Pavlovci, Konjice, Središče.) Kdor z noževo ostrino ali pa z vilicami smet iz vinske kupice lovi, tega gorčica dere. (Prežigal.)

Obedovanje.

Mizni red pri ženitvanju: Ženin in nevesta se vsedeta prva za mizo, in sicer na najodličnišem prostoru, tako, da je on ob desnej, ona pa ob levej strani. Ob ženinovo desnico namesti se združba in „ženinova“ svatevca, dalje starejšina in starejšinka; ob levici tik snehe se vsede drugi združba in svatevca, potem starejšina in „posnehálja ali starejšinka. Za temi uvrstijo se ostali svati, to pa tako, da na desnej strani sedijo bolje ženinovi, a na levej bolje nevestini znanci. Če je navzočen kak duhovnik, ali drug imeniten gost, se morajo svatevce in združbe niže pomeknoti. Ljudstva je marsikaterikrat do 200 oseb.“ (Jos. Karba o „ženitvanju na Murskem polju.“ Slov. Večernice, XXXVI. zvezek, str. 66.)

Obešenci.

Če se je kdo obesil, nastane strašen hlišč in burja. Obesi se pa človek lehko z najslabšo nitko, celo s slamo se lehko obesi, Enkrat se je neki človek za šalo obesil z rženo slamo; hudič

mu je pa med obešanjem slamo zamenjal z vrvico, — pa je obvisel. (Prežigal.) Kdor hoče imeti lepe konje, nje mora večkrat s kosom takega „štrika“ (vojke) gladiti, s kterim se je kdo obesil. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Če kdo meso obešencev (gavženjakov) konjem polaga, bodo hitro odebeleli; če pa kdo konje z obleko obešenčevo stepe, jih ne bode nikoli treba zavoljo prahu krtačiti, pa bodo vedno lepo dlako imeli. (Iv. Kolarič iz Središča.)

Obilnjaki.

Obilnjakov omenja „Kres“ (1883, str. 536.) Primeri, kar se o Kombolih in Krsnikih pripoveduje.

Obiskovanje.

Ako pride človek k hramu, naj se vsede, da otrokom spanja ne odnese. (Povsodi po Štajarskem.)

Obiskovanje Device Marije. (2. julija.)

„Če ta dan dežuje, bo grozdja vedno manje. Grozdje gre namreč ta dan romat; če pa dež pride, se ne more v vinograd vrniti.“ (Kremberg, Maribor.) „Na dan obiskovanja Marije Device gre grozdje k maši.“ (Pregovor v Zdolah, kjer se ta dan peta sveta maša služi.) Povod vsemu temu je pač to dalo, da ravno v tej dobi vinska trta najlepše cvete. V breviariju se najdejo tisti dan besede „vinea nostra floruit.“ Lectio tertia, e cant. canticorum.

Obrano je dete.

Neka stara bolehna žena, ki je živela le od vbogajme, pride v občino O . . . . (Ormož?) blizo nekega posestnika, ki plane kot divja zver črez njo, jej palico, na ktero se je reva opirala, iz rok iztrga, in njo tako pretepe, da reva vsa omamljena in krvava le s težavo do mestnega župana pritava, od kterega je vedela, da pravico skaže vsakemu, ki nje pri njem išče. Župan zasliši pretepeno revo, zapiše pritožbo in jo poda sodniji. Zatoženec pred sodbo poklican, obstoji svoje grdo ravnanje, ktero pa s tem zagovarja, da je ta baba njegovo dete, ktero že dalej časa vkljub vsemu ozdravljanju boleha, obrala. Na vprašanje: kdo mu je to neumno vražo vtepel? odgovori resno: „To ni vraža! Modra doktarca S. v Terg . . . mi je skrivnost razodela, da tista baba, ki pride prva v mojo hišo ali pred njo, je mojega otroka obrala, in le, če njo do krvavega pretepem, bo moj otrok ozdravel; ona je, kakor mi je rekla, že več meščanom pomagala. Zato sem jo natolkel, pa dete je le umrlo. Kaj bo tista modra

zdraviteljica, ki tudi pod sodbo pride, o svojem možaštvu razodela, bomo zvedeli pri prihodnji kazenski obravnavi.“ Tako je poročal g. Franc Hrašovec. „Novice“, (1853, str. 116) iz Ormoža. Nadaljeval je pa svoje poročilo na str. 155. Marjeta S . . . ., 64 let stara premožna posestnica iz T., je obstala, da se je le po večkratni nadležni prošnji posestnika B. iz občine B., kterega otrok se nikakor ni ozdraviti dal, podala k njemu in pri otroku poskušala, kar njo je mnogokrat potrjena skušnja učila. Svetovala je korenine in cvetlice, kterih zdravilno moč jej je rajnki oče na smrtni postelji skrivaj razodel in kterih nobeni živi duši povedati ne more, tudi sodniji ne. Ko mi povedo — pravi nadalje — da neka sumljiva stara baba v hišo bolnega otroka zahaja, sem gospodarju res rekla, naj nje ne trpi pri hiši, ker znabiti je res otroka obrala in da se zavoljo nje otrok ozdraviti ne more; — da bi mu pa bila velela babo pretepsti, to taji. — Gospodar prašan, je li res, kar je „dohtarca“ ravno povedala, se dolgo obotavlja in si ne upa z resnico na dan, ker se boji, da bi tudi njemu ne naredila; po dolgem prigovarjanju sodnika vendar resnico pove. Tudi njen župan, vprašan zastran mazaštva „čudodelne dohtarce“, neče, menda tudi iz ravno tega straha, nič od nje vedeti, akoravno je po več župnijah znana. Ona sama pa obstane, da je že veliko otrok, pri kterih so zdravniki brez vspeha svojo umetnost poskušali, ona ozdravila, posebna takih, ki so hirali za šusico. Plačila ni tirjala. Sodnik njo je obsodil na šest tednov.“ „V pretečenih šolskih praznikih sem se večkrat v sadovnjaku sprehajal, in pri tej priložnosti dvakrat našel pri mladem drevescu tri vejice ranjene, in sicer je bil vršiček celo odrezan, dve vejici pa samo natrti. Ko sem prašal, kdo nam neki sadje gubi, dobil sem za odgovor: „To dela ženska, ki otroke obira.“ Njen hasek je ta-le, da rudečo barvo tistega otroka dobi, ktarega obere, in nasproti. Obrani otrok pa se potem le zopet ozdravi, ako se za tako ženo zve, le cotico njenega oblačila dobi, jo sežge in jo okadi. Napenjal sem potem vse svoje moči, da bi jim to krivo vero odvzel — toda zastonj. Rekli so mi: „Ti meni, jaz tebi, je najkrajši pot in malo zmot, kajti vi študirani ljudje tako najč Boga ne verujete.“ (J. M. od sv. Bolfenka v „Novicah“, 1862. 402.) O vraštvu, ki pomaga obranim otrokom. (Glej sostavek o „kokoših“.) Tudi živina zamore obrana btti. „Gvišno on (pes namreč) obrani je.“ (Volkmer, str. 3.)

Ogenj.

„Otroci zvečer ne smejo žarečega oglja pihati, kajti inače imajo tisti večer v postelji povodenj“. (J. M. v „Novicah“, 1862. str. 402 v dopisu od sv. Bolfenga. Isto se čuje tudi v Konjicah.)

Kako treba hišo ognja varovati, pove sostavek: „Velika sobota“. Kako pastirji okoli ognja plešejo, in kako med plesom pojejo, pove sostavek: „Pastirji“.

Oko.

Če kaj v oko pade, moramo trikrat pljuniti in reči: „Pfuj te bodi!“ (Mursko polje. Sv. Jurij na Ščavnici.) „Kada si dčca što u oko natarpa, kaže dižuč si trepavicu, te iz pljujući:

„Pfuj, pfuj!
V r . . ne v oko!
V r . . hasni,
V oko škodi.“

(Vraz. zap. IV. 5.)

Ako kaj v oko pade, se naj človek v posteljo vleže in na miru bo; drugi mu pa lehko z jezikom smet iz očesa izliže. Tudi rakovo oko si devamo za vehico, da nam oko čisti. (Ivan Kolarič iz Središča.) Kdor se babi zameri, temu se ječmen na oko naredi. (Ščavnica.)

Omej ali lisjak (Aconitum Napellus. echter Eisenhut)

mečejo žene v kres, kojega žgejo na večer pred Ivanjim. Kaj pri tem govore, pove sostavek: „Ivanje“. Coprnice so ga rabile za svoje namene. (Glej sostavek: „Coprnija“.)

Hišna **opravila.** (Glej: „Poljsko delo.)

„Če sem ravno mlada, smem se ponositi,
Kakor velke dekle, vse znam opraviti;
Sosedovi Dori, vrstovnici moji,
Še nè znano, kak se krava doji.
Znam že platno tkat in moko osejati.
Žeti in plesati in si lepo popevati,“

(Vraz. XVII. 7.)

Orožje, ki se v narodnih pesnih omenja.

„Marko je v svetli kamerci,
No brusi si svetlo sablico.
Z žutim je medom medana,
No s kačjim giftom giftana,
Na Turke je spominjena.“

(Vraz. zap. I. zvez. 12. štev.)

„Mihalek potegne svetli meč,
Anjčiki odseka roko preč.“

(Vraz. zap. I. 22.)

„— — — — —
Hala hala hlapčiči,
Prelepi mladi hlapčiči:
Nabijajte si pištolice,
No strelajte za Oršoloj.“

(Vraz. zap. VIII. 38.)

„— — — — —
Ne se je z menoj svada',
Not betežen leži:
Al on si je nabija'
Svoje svetle puške tri.“

(Vraz. XI. 22.)

„— — — — — — —
Plavaj, plavaj, mladi junak! (črez Dunaj)
Plavaj no na kraj perplavaj!
Oj divojka, draga lüba,
Kak bi plava', da ne morem:
Moja lepa ojstra sablja,
Ona mene v Dunaj vleče:
Moja lepa svetla puška,
Ona mene na dno spravlja.“

(Vraz. XVIII. 10.)

Žlezni **ótok.**

Če komu kuščarji (vratne žleze) otečejo, naj si oslini druge sklepe prstov desne roke, dokler je še tešč in v postelji leži. pa naj si ž njimi drgne vrat od zdolaj in spredaj proti ušesom, in to naj stori trikrat; ravno tako naj stori tudi z levo roko na levej strani. (Prežigal. Več se pove v sostavku: „Domača zdravila.“)

Pastirji.

Najrajše „svinjko uganjajo“. (Glej: „Babji klanjac.“ St. Vraza.)

„Bit će liepo čuvat stada,
Ognuj ložeć gdje pod hrasti,
Kolo igrat po livadah,
Hraste stavljat, svinjku pasti.“

(„Izbrane pjesme“, str. 255.)

Obširno je popisano pastirsko življenje in igre njihove v „Vestniku“, znanstvenej prilogi „Zore“, (1873, str. 125.)

V tem spisu se na prvem mestu imenuje grmičkanje. Vsak pastir ima palico na enem kraju ošpičeno, da more zemljo kopati. Oni si zberejo grm in se postavijo vsi enako daleč od grma. Kteri pri tistem kraji stoji, kjer solnce izhaja, začne palico metati v grm, od svoje luknje proč. Če grma ne zadene, vsi drugi s svojimi palicami k njegovej luknji skočijo, pa tako dolgo kopljejo, dokler si palice nazaj ne prinese. Kolikor si kdo izkoplje, to si k svoji luknji nese; to je jegova mast. Počasi ima kteri že toliko luknjo. da si je ne more s svojo mastjo zadelati. Tedaj si njo mora od drugega, ki je ima dosti, na hrbtu k svojej luknji voziti; drugi se mu pa norca delajo, in ga gonijo kakor konja. Kadar do svoje luknje pride, se ustavi, in eden jemu kako grudo v zadek poči; te se mora konj stepsti ino s tisto mastjo svojo luknjo zadelati. (To igro poznajo tudi na Krembergu. Pisatelj.)

Druga igra je prešičkanje, svinjkanje, ali na Ptujskem polju finčkanje. Vsak ima neošpičeno palico. Izkopljejo veliko luknjo in pravijo, da je tu štala prešičkova. Okolo te luknje imajo male luknje, pri kterej vsaki stoji, in mora palico v luknji imeti, ne pa noge, kakor pri grmičkanju. Na vsakem kraju okrožen les zove se prešiček. Luknjic je za eno manje, ko pastirjev, ker tistemu je ni treba, kteri prešička goni. Na to dade vsi svoje palice onemu v njegovi dve roki; ko on roke gor drži, mu denejo prešička na palice. On vse vkup, palice no prešička prek glave požene. Poleg kterega palice prešiček najbliže leži, tisti mora prešička goniti. Ali pa tudi tako napravijo. Eden začne šteti od sebe: „eketi, peketi cuketi me, abe fabe domine, elc pelc dras tis tus.“ Na kterega pride „tus“ tisti mora prešička goniti. Ali pa tudi do enega broja šteje eden; na kterega tisti broj pride, on mora prešička goniti. Ali pa tudi tako začne eden od sebe šteti; „enega benega čičeka lenka, šmükla, dükla, divola düks.“ Na kterega düks pride, on mora prešička goniti. Tisti, kteri prešička goni, ga žene proti luknji, jegovej štali, drugi pa mu ga nazaj odbijajo. Kteri goni, pazi, ne bi li zamogel svoje palice poriniti v luknjo kterega pastirja, ki mu svinjo od hleva odvrača; če se mu to posreči, mora pa uni uganjanje prešička prevzeti. Če ga srečno v štalo prižene, vsi svoje palice v luknjo prešičkovo denejo, no prešiček mora tudi v luknji biti. Vsi okolo luknje gredo in kričijo: „Po verige, po verige!“ Ko pa eden zakriči: „V luknje!“ uni bežijo s palicami v luknje; kteri je ne dobi, tisti mora prešička goniti. Če se dva prepirata, da vsaki pravi, da je on preje v luknji bil, ko drugi, vrže eden obedve palici s prešičkom vred prek glave; poleg kterega

palice je prešiček najbliže, tisti ga mora goniti. Če je pa on nezadovoljen s tem, da mora zdaj prešička goniti, in pravi, da je on bil prvi s palico v luknji, ga v prešo denejo, in sicer tako-le: Dva mu deneta svoji palici pod pazduhe, pod vsako roko eno palico, no pri nogah tudi tako. Zelo ga zdaj stisnejo ino pitajo: Si pokoren? Če reče, da ni, ga še dalje stiskajo, če je pa pokoren, ga izpustijo. Če je kteri prisiljen, da mora svojo luknjo pustiti, da mora stran iti, ali si more krave zavrnoti da mu ne gredo v škodo, mora reči: Moja luknja je zakovana ino z zlatom zalijana. Zdaj mu tisti, ki prešička goni, ne sme v luknjo iti. Če pa on nič ne reče, kedar odide iz luknje, mu sme v luknjo uiti, pa mora zato mesto njega delati, kar on zdaj dela. Tudi palico mora prek luknje dejati, kedar odide. — To palico imenujejo v Središču parez (= parčzu. Miklošič), kakor mi poroča Iv. Kolarič, luknjo pa imenujejo „jačka“ (= jačajca?) (Miklošič 1148.)

Iskanje rimskega ključa. Vsi pastirji se v kolo postavijo in se za roke držijo. Eden pa gre na sredo, in pita od enega do druzega: Kde ji rimski ključ? Vsak mu pove: Pri sosedu ga išči — dokler na zadnje eden ne reče: „Tu ga je presica zakopala.“ On si zdaj vzame en les, pa pri vsakem, kjer se držijo, malo z lesom povrta, pa poskuša na vseh krajih, kje bi mogel vun. Ko uide, vsi za njim bežijo. Kteri ga zgrabi, tisti potem rimski ključ dalej išče.

Konjičkanje. Napravijo se po dva in dva; če jih je dosti, sta si deček in deklina par. Eden pred vsemi spredaj stoji ino kriči: „Zadnji konjič naj beži.“ Zadnja dva morata bežati, eden na desno, drugi na levo. Oni, ki je zval, lahko le za enim beži, in ko se ga dotakne, je ta zdaj jegov par; vstopi se novi par čisto spredaj; oni pa, ki je par zgubil, mora zdaj zvati, kakor prvlje; to ide tako dalje, dokler se hočejo konjičkati.

Te igre so navadne v Dragotincih, v župniji sv. Jurija na Ščavnici. Če kteri že pozno na pašo prižene, te vsi pastirji palice kvišku držijo pa mu pojejo: „Svetiti, svetiti, ob šestih na pašo!“ (Sv. Jurij na Ščavnici. „Vestnik“, I. 139.)

Pastirska igra „Hodmo domu“. Pastirji se zberejo, a dva se začneta razgovarjati:

A. Hodmo domú.
B. Kaj 'mo doma?
A. Žüpico 'mo kühali.
B. Ščim 'mo mešali?
A. S kühačikom.
B. Ge je tista kühačika?
A. Na polici je.
B. Ge je tista polica?
A. Zgorela je.
B. Ge je tisti ogen?
A. Pepel je ž jega grata'.
B. Ge je tisti pepel?

A. Golobi so ga popihali.
B. Ge so tisti golobi?
A. V trnje so zleteli.
B. Ge je tisto trnje?
A. Sekira je posekala.
B. Ge je tista sekira.
A. Kovač je razkova'.
B. Ge je tisti kovač?
A. Prek Müre, prek Drave.

Keri prvi blekne Debeli dr . . požrekne. — Zdaj morajo vsi usta zapreti; kteri se prvi nasmeje, tisti debeli dr . . požrekne. (Mursko polje. Valjavec v „Vestniku", I. 140.)

Pastirska igra „bobičkanje". Izbere se eden bog, pa eden vrag; drugi se vsedejo. Vrag se mora skriti, bog pa si vzeme kamenček, pa ga vsakemu v roko dene. Ko ga je enemu v rokah pustil, pita vraga: „Kde je bog?" Če vrag pogodi, kde je bog, to je, kamenček, te je prvokrat vražji, če pa ne pogodi, te je božji. Te pa vzeme kamenček, pa pita: „Kde je bog?" Vsakši mora biti ali trikrati vražji, ali trikrati božji, dokič se vsi razdelijo. Kteri so vražji, gredo z vragom, kteri so pa božji, gredo z bogom. Po tem si naredijo mejo; na enem kraju je pekel, na drugem so pa nebesa. Kteri so uražji, primejo se vsi za uraga; kteri so pa božji, primejo se za boga, te pa se vrag in bog z vsemi, kolikor jih je, vlačijo. Kteri preoblada, tistega je vse. Tako se zgodi, da pridejo vsi v nebesa ali pa vsi v pekel. (Sv. Jurij na Ščavnici. Valjavec v „Vestniku", I. 140.) Kedar solnce sije pa dež gre, si prepevajo pastirji:

„Solnce sije,
Dežek gre,
Mlinar melje
Brez vode.
Dekla zmeta
Brez metle,
Hlapec pleše
Brez noge."

(V Konjicah, pa tudi v Skednju, v Špitalskej župniji, kjer še pristavljajo:)

„Gril gode,
Miš pleše,
Podgana caplja,
Didl daja,
Hopsasa.
Špic parkelj
Mlinar pa moko pekla."

(Primeri „Glasnik", 1867. str. 94.)

Pastir mora ogenj na kurišču pogasiti, da si hudič po noči kuriti ne more. — Alojzij Vakaj mi poroča, da imajo v njogovej domačiji (Kremberg) razun že imenovanih iger še sledeče: piskre terejo, srake streljajo, ovce lovijo itd. — Kedar pastir prvokrat na pašo žene, mora vsaki kravi nekaj repa prirezati, da rade skupaj ostanejo. (Mursko polje.) — Pastirji skačejo okolo ognja in kriče: „Živi ogenj, jari žerec, kožoderec, vse polizavec, vse požigavec, hom, hom, hom." „Pastirji vtikajo slamo v murnovo luknjico, in cepetaje kriče: „Čuri muri, gospon

gril, hodte vun; vaši konji so v popovi pšenici.“ Kedar megle solnce zakrivajo, pevajo pastirji:

„Sveti, sveti, vančno solnce,
Ne potuj vu dalnje svete;
Tam buš moglo robovati,
Hleba belega stradati,
Sveti, sveti, vančno solnce!“

Deža prosijo pastirji tako: Izberejo si deklico, in jej na nožni palec privežejo vidino pero (Artemisia, Beifuss). Po tem jo ženejo k potoku in začnejo jo neusmiljeno škropiti, kričeči: „Daj nam deža, daj nam deža, oj dodo, dodo le!“ (Ščavniška dolina. Trstenjak v „Novicah“, 1857. 71.)

„Krez berez“, pustna navadna igra: Možje vaščani za mizo pri vincu sedijo, možka mladina je po hiši in za pečjo. Eden, najbolj muhav, mora po volitvi starešinstva staro, brezovo metlo zasesti. Obrnen proti starešinstvu reče: „Imenujte!“ Očetje imenujejo enega, ki se jahača okolo vrata oklene. Potem zopet jahač reče: „Imenujte!“ in starešinstvo imenuje zopet enega, ki se mahoma vklene drugega; in tako gre naprej, da zadnji celo vrsto sklene. Vsi se čvrsto drže. Zdaj jahač vzame metlo in začne udrihati po nogah, tako, da se vse vije. Ko so že vsi upehani, jame zopet jahač: „Imenujte!“ in starešinstvo, ki pri mizi sedi, imenuje zdaj enega, zdaj druzega, kteremu se naloži kaj storiti. Predno vrsto zapusti, ima jahač pravico, mu kožuh še enkrat izprašiti. — (To v Slovenskih goricah navadno igro je popisal J. U. v „Besedniku“, 1869. 43.)

Dve pastirski „narodni pesmi“ je zapisal Ivan Šamprl.

„Trdi lampič, trdi rep,
Zdaj le domó hü ho hep!
Hep ho hü
Hais no stü
Dje no djo,
Hej domò.

Predi riba
Zadi šiba;
Bog med njimi
Jaz za njimi
Hej domò,
Hej domò!

II.

„Heja hoja heja.
Moja ica breja!
Pasi se mi pasi
Po zelenoj travi.
Što bo te tej pasa

Derèm se ja ženila?
Heja hoja heja,
Moja ica breja!
Pasi se mi pasi
Po zelenoj travi!“

(Vraz. zap. I. 65.)

V Središču poznajo pastirsko igro: „Hej, hej, donda!“ Godi se tako-le: „Dva pastirja podasta drug drugemu roko, ter tako sklenjene kvišku držita. Drugi pa se primejo eden dru-

gega pod pazduho z obema rokama in grejo nasproti tema dvema, ktera držita roke na kvišku, ter začnejo: „Hej, hej, donda! Ali imate močen most?“ Ona dva odgovorita: „Mamo, mamo, kak je ribja kost.“ „Jel bi naša vojska mogla skoz?“ „Bi bi, samo vaš ta zadnji ne.“ „Kaj pa je naš ti zadnji kriv?“ „Črno oko deklinsko peljete. Peljajte, ti zadnji pa bode ulovljen.“ Ko hoče zadnji pod njunima rokama, spustita ona dva roke dol in ga zadržita. Ta potem, kterega sta zadržala, stopi za enega teh dveh, ter ga oklene s svojimi rokami pod pazduhami; in to traja tako dolgo, da še samo eden hodi, kteri pa je tudi zadržan. Zdaj se zopet drže vsi, kakor prej, in se potem razločijo na dve stranki. Na čelu vsake stranke je eden teh, ki sta pred roke na kvišku držala. Sedaj si zopet podasta roke, in se začnejo trgati; ktera stranka je močnejša, hitreje pretrga vrsto. In s tem je igra končana.“ (Zapisal Ivan Kolarič.)

„Jagrčkanje“. Pastirji si napravijo mejo, do ktere, da smejo iti. Eni so zajci, eden pa jager. Sedaj pa grejo ti, kteri so zajci, na ono stran meje, ktera je jagru določena, ter začnejo travo puliti in kričati: „Kaj jager dela? Zajec zelje je!“ Potem zleti jager, da bi kterega ulovil. Ako se mu posreči, da ga ujame, mu s šakoj po obrazu potegne, in ta je njegov pomočnik, da mu pomaga zajce loviti. Če so pa zajci zopet na svojem, njih nema pravice loviti. (Zapisal Ivan Kolarič iz Središča.) Na binkoštno nedeljo posebno zaran na pašo gonijo, in prvo pastirico čisto posebno odlikujejo. (Glej sostavek: „Binkošti“.) Kako pastirji „Vehtro babo“ zovejo, pove članek pod imenovanim nadpisom.

Pekel. (Krek, „Einl.“ I. 121.)

„Pod postelo*) sta se mu spravila
Voliča dva — hujdiča dva:
S krvavimi se okeci gledata
Z žarečimi se rogleci dregata —
Z žarečimi se rogleci dregata,
No na dušico čakata.
Duša se je v teli ločila,
Pograbila sta jo voliča dva —
Voliča dva — hujdiča dva —
No sta jo strgala s telá,
Nesla sred pekla žarečega,
No postavila na stolec žareč:
Piti sta joj natočila

*) Neusmiljenega grajščaka. Pis.

Kupico žvepla no smolé —
Kupico žvepla no smolé:
Pij! duša, to ti je zdaj prevzetje.“

(Vraz. zap. I. štev. 10.)

„— — — — — —
Duša se okoli obernula
No milo jokala,
Solze je točila,
Ko so vinske jagode.
Duša se podala
Proti brezdnu peklenskemu
Na vrata poklukala
Z naj ti menjšim prstecom,
Da bi je satan ne zaslišal,
Da bi jej odpirat kar ne šel.
Satan hitro je zaslišal,
Hitro ji odpirat gre.
Le pojdi pojdi ti duša,
Vsaj tebe čaka vse.
Ozko ji je odpiral,
Noter jo je potegnul,
Hitro jej zapiral,
Vun je ni več pustil.
Hiti stolec ji postavljat,
Oj stolec ves žareč.
O le sedi sedi duša,
Vse to je tebi všeč.
Tam si ti sedela
Na mehkih sedežah;
Tu boš pa sedela,
Na žarečih sedežah.
Hitijo jo polagat
Na ogenj ves žareč.
O le leži leži duša,
Vse to je tebi všeč.
Tam si ti ležala
Na takih posteljah.
Tu boš pa ležala
Na žarečih ogelcah.
Hitro jo gor vzdignejo,
Oblačit jo hitijo.
Vsaj so jo zavili
V muke peklenske.
Tam si ti nosila

Židane trakiče,
Tu boš pa nosila
Žareče kuščare,
Duša močno zavpije,
Za en požirek mrzle vode.
Hitijo ji napravljat
Vkup žveplo no smolo
Le le pij le pij ti duša,
Vsaj si močno žejna bila.
Tam si razlivala
Vino po črni zemlji
Tu boš pa vkup pila
Žveplo no smolo
Duša je zavpila,
Da bi žlahta slišala,
Da bi se poboljšala!"

(Vraz. zap. XII. 33. Primeri Valjavčeve „Pesmi", str. 109.)

„— — — — — —
Iz pekla je prišel,
Prestrašni Lucifer,
Ki bi še bil rad videl,
Ljubo Devico Marijo.
On je poklical vun
Vse svoje hlapce.
Hole moji hlapci,
Vzemite dve žareči ostrvi,
Podprite moje žareče obrvi,
Da bom še enkrat
Le videl Devico Marijo,
Gor so mu postavili
Dve žareči ostrvi,
No so mu podprli
Jegove žareče obrvi,
Da še je vendar videl
Ljubo Devico Marijo
No še slišal njeno
Božjo besedo."

(Vraz. XII. 40. b.) Iz pekla rešitev ni nemogoča. (Primeri legendo o sv. Tomažu.)

Pepelnica.

„V moji rojstni okolici je bila sledeča navada. Če se v kaki vasi nobena deklina ni o pustu omožila, se je na pepelnico kteri mladenič kot deklina oblekel in je po vasi ploh vlačil. Če

se pa nobeden mladenič ni oženil, se je pa ktera poredna deklina možki oblekla in je po vasi vozila v krpljah (košari) slamo, v roki pa peh. To je napravilo po vasi smeha, da je bilo kaj.“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1861. 143.) Pesem o prepiru med „Pustom“ in „Pepelnico“, (glej v sostavku: „Pust“.)

Pes.

Ne pusti psu, da bi otroka gledal pri njegovem obedu, sicer bo dete jedlo, pes pa bo požiral. To se je pa zvedelo tako. Svoje dni je potoval gospod s svojim psom. Ko je postal gospod lačen, stopil je v krčmo in je tam použil tri žemlje in kozarec vina. Ko je gospod jako slastno žemljo jedel, je pes pridno požiral. Kar naenkrat se začne gospod tresti, omahne in se mrtev na tla zgrudi. Da bi se prepričali, kaj je jegove smrti krivo, prerezali so ga in mu tudi želodec razparali, — a našli so ga celo praznega. Zdaj zgrabijo psa in tudi njemu želodec razparajo, in glej! — vse tri žemlje so našli v njem. (Pavlovci). Takov pes, ki ima nad očmi bele ali rujave lise (štiri oči) vidi smrt; kedar jo zagleda, začne zavijati ali tuliti. Gotovo bo torej v kratkem nekdo v vasi umrl, in sicer v onej hiši, proti kterej pes tuli. (Pavlovci.) Pes, ki ima štiri oči, vidi smrt in proti njej strašno tuli. (Poročal Alojzij Vakaj iz Kremberga). Ako pes v noči zelo tuli in se joče, pravijo da smrt vidi, kako gre v vas nekega s koso morit. (Sv. Jurij na Ščavnici). Pasjega lajanja ne trpi Vehtra baba. (Glej sostavek pod tem naslovom). Pes je Boga kruha prosil, ko ljudje tega storili niso. (Glej sostavek: „Nar. pripovedke.)“ Če nosiš v škornju pod palcem „pasji jezik = cynoglossum,“ te psi ne bodo napadali. (Glej sostavek: „Rastline“.) Hudoba se prikaže v podobi črnega psa, in odnese mlado dete sv. Lovrenca v morje, ker deteta nikdo prekrižal ni. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst.“) Smrt se boji hudih psov. (Glej sostavek: „Smrt in pokop.“) Škrat se prikaže v podobi kocastega psa. (Glej sostavek: „Škratec“.) Pes je postal iz kosa ožganega lesa takrat, ko je Noe ladijo stavil. (Glej: „Godčevski katekizem“ v sostavku: „Ženitvanje korotanskih Slovencev na Štajarskem“.) Če se pri ženitvi psi pod mizo zgrizejo, se tudi ženin in nevesta ne bodeta dobro pogajala. (Glej: „Ženitev korotanskih Slovencev po Štajarskem“.)

Narodne pesni. (Krek: „Einleitung“ I. str. 336.)

Leta 1839 je St. Vraz izdal v Zagrebu I. razdelek „Narodnih pesni ilirskih.“ Med davorijami so štajerske od str. 2—12; med baladami in romancami od str. 47—138. Dodane so še tri šta-

jarske romance na str. 195—198. V Starem trgu blizo Slovenskega gradca poznajo narodno: „Tam stoji gartelc ograjen“, ki je natisnjena v „Novicah“, (1844. str. 152.) — Narodne pesni iz Stanko Vrazove zapuščine je priobčeval F. Kočevar v „Novicah“, (1868. od str. 315 naprej.) Na tej strani je natisnena legenda, z opombo, da njo je zapisal Oroslav Caf, brže ko ne v Fravhajmski okolici. — „Dve narodni pesni slovenski.“ Pri Ormožu zapisal Ferdo Plohl. („Glasnik“, 1868. str. 194.) — Več drobnejših narodnih pesni je v „Slov. Gospodarji“, (1881. str. 157.) — Davorin Trstenjak je tri pesni iz Vrazove zbirke izvrstno v nemščino prestavil. (Glej „Steiermärkische Zeitschrift“, 1845. str. 101—103.) Nekaj slovenskih narodnih pesni je v nemščino prestavil Schulhain v „Steierm. Zeitschrift“, (1837. in 1838.) Narodno pesen od „Lomberžanov“ je zapisal Rogaški v „Vrtecu“, kojega sta vredovala on in Slavomil Janžek (1862 do 1863). in sicer na str. 78:

„Dunaj no Gradec,
Ljubljanca se skrij.“

Stara mamka Ragoršica v Čadramu, ki mi je zapela lepo pesen o kralju Matjašu, mi je povedala na prašanje, odkod je ta Alenčica bila, to-le: Alenčico je rodila jutrna zora, rojenice so jo zibale v zlati zibelki; bila je nebeška devica. Ker kralj Matjaš ni umrl, temuč v Koroški gori spi, dokler mu brada devetkrat okoli mize ne zraste; tudi Alenčica ni umrla, temuč vzdignila se je nazaj v svitle oblake. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 24.) Oroslav Caf je poslal „Matici Slovenskej“ dva sešitka narodnih pesni (pač gotovo štajarskih). („Novice“, 1868. 365.) Kje sta sedaj? Ali v Vrazovej zapuščini XII? „Svitaj se, beli dan!“ Narodna pesen iz Slovenske bistrice. Zapisal D. J. Vošnjak v „Besedniku“. (1869. 60.) „Sv. Kristina“. (Zapisal D. J. Vošnjak v „Besedniku“, 1860. 115.) Od mačohe; narodna pesen. (Zapisal v konjiškem okraju Ivan Naglič; „Besednik“, 1875. 44.) „Tri rožice“. (V Konjiškem okraju zapisal Ivan Naglič v „Besedniku“, 1875. 83.) Zdravica: „Stoja, stoja, lepo polje.“ (Ivan Naglič v „Besedniku“, 1875. 98.) Narodna od vinograda: V slovenski gorici vinogorček 'mam“. (Zapisal J. Kovač v Žrečah; „Besednik“, 1875. 99.) Dekletova tolažba: „Dov bo dekle tebe trošto“. (V Žrečah zapisal J. Kovač; „Besednik“, 1875. 130.) „Izbiranje ženina“. (V Konjiškem okraju zapisal Ivan Naglič, „Besednik“, 1875. 145.) Danjko je izdal: „Sto petdeset posvetnih pesmi in 200 uganjk med slovenskim narodom na Štajarskem. V Radgoni pri Alojzji Wajcingeri, knjigarji, (1827, 8°, 227 strani.) V drugem predgovoru te knjige, (str. V—VIII) piše: „Na povelenje sekretara igranjske drüžbe nizoesterajskega kralü-

vanjskega svetnika, gospoda Jožefa od Sonlaitnara („Oesterr. Beobachter“, 1825, Nr. 247) sem tüde jaz ne nikakega trüda maral, naše slovenske narodne pesmi, tak dobro pobožne, kak tudi posvetne, zred pevoglasi, kere je Andraš Šef spisal, spraviti, koliko potrebno, poboljšati (tega bi seveda naj ne bil storil! Pisat.) ino na zgorah povedano igranjsko drüžbo poslati. (V Radgoni 1825.) Primeri, kar o tej stvari Trstenjak v „Zori“, (1872. str. 28) poroča: V Vrazovi literarni zapuščini so pesmam tudi napevi pridodani, kar se ne more dosta hvaliti. Le škoda da so ti napevi le pri liričnih pesmih zapisani.“ (Ferdo Kočevar v „Gospodarju“, 1868. štev. 22.) Narodno pesen od ženitve med čukom in sovo: „Čuk sedi na veji“ je zapisal Lovro Štepišnik pri Slov. Bistrici. („Gospodar“, 1875. 140.) Šaljivo narodno pesen: „Stara baba gobe žanje“ je v Črešnjicah zapisal A. Bezenšek: objavil njo je v „Besedniku“. Več narodnih rekov, kojih je večkrat cela kopa zvezanih, in deloma v pesniškej obliki, se najde v Vrazovej zapuščini, v IV. zvezku; govore jih večidel otroci, in ni vselej lehko razumeti, kaj pomenijo. Vraz jih imenuje „bajule“. Tu naj sledi ena izmed mnogih:

„Hodi da mi ica sem,
Te jaz tebi soli dam;
Ti pa meni mleka daš,
Jaz pa mleko mujci dam.
Mujca meni miši da,
Jaz pa miši sovi dam;
Sova meni pero da,
Jaz pa pero svaki dam,
Svak pa meni konja da.
Jaz pa konja popi dam,
Pop pa meni knjige da;
Jaz pa knjige Bogi dam,
Bog pa mi nebesa da.“

Prezanimljiva in vrlo lepa je „Legenda“ o detetu, ki po smrti svojej trpi za svoja dva brata. Jezus nje namreč pošlje pod kosteno goro po čvrstne vode, pa mu ukaže sedeti med „žegenpajnom“ 7½ let. Ima svoj mythologičen pomen. Cafova beležka kaže na enako legendo pri Mickieviču.

„O ti duša majcena,
Zvečer si rojena,
O polnoči si krščena
S svitom vred
Si ze sveta šla.
Pa še ne pojdeš
V nebo.
Vsaj je šla pred nebeška vrata

Na vrata je poklukala.
Da bi jo le kdo začul!
Začul jo je sam Jezus.
Hole, hole duša majcena!
Zvečer si rojena,
O polnoči si krščena,
S svitom vred si
Ze sveta šla;
Pa še ne pojdeš
Zdaj v nebo.
Pojdi mi po mrzle vode,
Ko bo izvirala
Izpod hriba nadgor. (Dvakrat!)
Pod kostene gore,
No mi prinesi črstve vode.
Duša se je okol obrnola,
No je hitro dirjala,
No se je milo jokala,
Srečal jo je sivi svit;
Hole, hole, sivi svit!
Ali si ti videl studenca kdej,
Jaz ga nesem nič videl
Studenca tam.
Zade še gre beli dan;
Če ga on videl kde tan.
Duša se je okol obrnola,
Ino je hitro dirjala
Srečal jo je beli dan.
Hole, hole, beli dan,
Ali si kaj videl studenca tan?
Jaz ga nesem videl nič tan.
Zade še gre solnce rumeno,
Če ga je kaj ono videlo.
Duša se je okol obrnola,
Ino je hitro dirjala,
No se je milo jokala.
Srečalo jo je solnce rumeno.
Hole, hole, solnce rumeno!
Če si kaj videlo studenca,
Ko bi izviralo spod hriba nadgor. (Dvakrat!)
Pod kostene gore,
Da bi jaz nesla Jezusu,
Mrzle vode.
Hole, hole, duša majcena,
Jaz ga nesem nič videlo.

Zade še Marija gre;
Če ga je kaj ona videla.
Duša se je okol obrnola.
No je hitro dirjala,
No se je milo jokala.
Srečala jo je Marija.
Hole, hole, duša majcena!
V zvečer si rojena,
O polnoči si krščena.
S svitom vred si ze sveta šla;
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo.
Hole, hole, Marija,
Si kaj videla studenca,
Ko bi izviralo,
Izpod hriba nadgor. (Dvakrat!)
Pod kostene gore,
Da bi jąz nesla Jezusu črstve vode.
Hole, duša mejcena,
Dirjaj v materno zglavjiče.
Onde boš našla rutice,
Ko se mati brisala,
Ko je k porodu javkala.
Tiste hiti ožemati,
Ino nesi Jezusu.
Mrzle vode.
Duša se je okol obrnola,
Ino je hitro dirjala,
Noter v materno vzglavjiče
Tam je hitela ožemati,
Ino je nesla Jezusu,
Mrzle vode.
Na vrate je poklukala,
Da bi jo le kdo začul!
Začul jo je sam Jezus.
Hola, hola, duša mejcena!
Vsaj si mi prinesla
Mrzle vode,
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo.
Pojdi na polje rumeno.
Tam boš našla drevjiče,
Drevjiče, drevjiče, žegenbajn.
Tan boš v tisten tako dolgo
Sedela, da se to drevje posušilo bo,
Te boš šla v sveto nebo.
Duša se je okol obrnola,

Ino je hitro dirjala,
No se je milo jokala,
Ko je šla na polje rumeno,
K temu drevju žegenpajn
Tan je ona sedela,
Da je minulo sedem let,
Sedem let, osmega pol.
Prišla sta dva razbojnika,
No sta pod to drevje zakurila,
Da se je to drevje posušilo.
Prišla je Marija.
Hole, hole, duša mejcena,
Koga si kaj videla.
Jaz druga nesem nič videla,
No samo dva razbojnika,
Ko sta pod to drevje zakurila,
Da se je to drevje posušilo.
Ole, ole, duša majcena:
To nesta nijedna razbojnika,
To sta vlastna tvoja brateca.
Vsaj nesi trpela sama za-se,
Tudi ne za mater, ne za oča,
Ti si trpela za tva brateca.
Prejela jo je z belo roko,
Peljala jo je gor v nebo,
Gor v nebo v sveti raj,
Oče nebeški nam ga daj."

(Zapisal Caf.) Kje? tega ne pove; verjetno pa je, da je Pohorska. (Vrazova zapuščina, XII. zvezek, 23 štev.)

Tri pesni štajerskih Slovencev, koje pojejo, kedar nevesta slovo jemlje. (Glej „Novice", 1859.) Podpisan je „S.", kar pomeni rajnega Slemenika. „Zlati oče naš" in „Kristusove muke". („Kres", 1884. str. 25—29.)

Živalske **pesni.**

V Vrazovej zapuščini je 6 listov „živalskih" pesni. V 1. pomagajo živali Mici, ki kašo kuha. 2. (Iz Saladske okolice) opisuje kukovičino življenje. 3. „Tičja svatba" ali ženitev. 4. „Zverska". „Ženitev med čukom in sovo". 5. „Živalska", (od mrčesov.)

Pesničarji in Ščavničarji.

Ena nar lepših dolin mile Štajarske je gotovo Pesniška dolina. Razteguje se blizo od Lučan na nemškej meji, kjer reka

Pesnica izvira, do Dornave, kjer se zgubi v spodnje Ptujsko ali Dravsko polje. Stanovnike imenujejo Pesničarje ali „Pesinčare“. Na gornji Pesnici prebivajočim pravijo tudi Goričani. Goričani se ločijo od dolnjih Pesničarjev na nar bolje po obleki. Oni nosijo hlače; ti so pa „brgušari“, ker imajo kratke ozke brguše, črez ktere do kolen dolga srakica visi; Ščavničarji nose dolge široke brguše, in kratko srakico, ki sega le malo črez ledje; pravijo jej robača, ktero ime je tudi na polotoku Kamčatki znano. Dveh reči treba o Pesničarjih še posebej omeniti, in sicer ne s pohvalo. Pesniška dolina daleč slovi zavoljo svojih dobrih in rodovitnih senožeti. Pesničarji bi lehko redili še enkrat toliko živine, ko zdaj redijo, ko bi varčneje s krmo ravnali. Tu več sena raztrosijo, kakor indi kje slame, in pokladáje živini se ne držijo ne pravega časa, ne prave mere. Tako se včasi pripeti, da spomladi nimajo poleg vse obilnosti sena ničesar živini polagati. Celo drugače je v Švanberških planinah. Tu režejo živini seno in slamo in ji pokladajo zjutraj in na večer vselej ob določeni uri. Potem se korito pomete, živina napoji in ne dobi ničesar več. Imajo pa dosti živine in lepe, veči kmeti po 25 do 35 glav. Pa vendar ne pridela kmet tu več klaje, ko v Pesniški dolini, kjer gospodar ne glešta več ko 8—15 glav.

Druga opomnja zadevlje ženitvanje. Kedar se pri Pesničarjih kdo na gostijo povabi, ne gresta samo gospodar in gospodinja, ampak vse, kar je pri hiši živega, otroci in posli, in si jemljejo varhe, ki med tem v pustem hramu stražijo. Poslednjič pa še pridejo — varhi. Včasi šamri na taki ženitnini od otrok, dostikrat v raztrganem oblačilu okolo skakaje kričijo, ali se po klopeh smučejo, se slinijo in mastijo, in vse znateknejo, da se le malo občutljivemu gostu gabi kaj povžiti. (Tako poroča „Pesinčar brgušar“ v „Novicah“, 1854. str. 63.)

O zemljepisnih razmerah Pesniške doline glej „Slov. Štajerja“, (I. snopič, str. 49.) — „O slovenskej obleki pravih Pesničarjev“ je pisal J. Caf tako-le: „Pesničarji prebivajo ob južnej Pesnici. Taka-le je oprava Pesničarja, ki je pred 20 leti še splošna bila, zdaj se pa le še pri starih ljudeh opazuje. Na visoki bistri glavi nosi zeleno žametno kapo, zadi z velikim grebenom; po zimi ima na glavi zelen ali moder čamer iz suknja s kosmatimi okrajki, ki se črez ušesa razvihniti dade. Na mestu hlač ali bregeš ima bize (behête ali dolanjščice), ktere niso preveč košate, vendar segajo veliko niže kolen, iz domanjega belega platna. Od teh biz pride lastno ime Bizjakov ali Bezjakov. Vrh teh biz pa nosi robáčo ali srakico iz jednakega platna, dolgo skorej do kolen; v tem se loči Pesničar od Ščavničarja, ki ima zelo kratko robáčo, bi rekel — do pasa. Potlej ima okolo života širok rudeč pojas, da mu predolga robača ne plahta in ga

pri delu ne moti. Nad robačo pa nosi po zimi ali tudi ob nedeljah rudeč telovnik ali kamižolo, zelo kratko, da se pojas lepše vidi. Kar pa še Pesničarja posebno razloči, je modri plašč iz suknja, kteri mu je po letu in po zimi, razun pri vročem delu, na truplu, ker drugega jopiča nima. Kar je Ščavničarju črni kožuh, to je Pesničarju modri plašč. Ženske so narodno nošnjo že preje opustile, ker se jaz le nekaj spomnim, da so imele starke tudi modre janke iz suknja, z rudečimi debelimi robi in visoke škornjice, z visokimi, lesenimi podpetki; v šivéh so tudi rudeči, debeli sukneni robi všiti bili. Na glavi so imele poprek bele peče." („Novice", 1848. 173.) O ethymologiji „breguš" je pisal Trstenjak v „Let. Mat." (1876. 45.) Pesničarji in Ščavničarji se imenujejo Dolanci po dolih, v kterih prebivajo. Naseljeni so Dolanci po Spodnjem Murskem polju („Slov. Štajer", I. 46) po Pesniški dolini („Slov. Štajer", I. 49) in po Ščavniškej dolini („Slov. Štajer", I. 50). O meji proti Nemcem poroča Šuman v („Slov. Štajerju", I. str. 9—12.) Po beležkah č. g. Ant. Drugoviča podam sledeči črtež njihovih stanovališč.

A. Ščavničarji. K njim štejemo v širjem pomenu tudi vse Slovence, ki sicer ne prebivajo ob Ščavnici, pa so pravim Ščavničarjem po svojem narečju in nošnji čisto podobni. Meja njihova prične pri Dravi, kjer se dotika Margetinska župnija Velikonedeljske; potem gre za Dravo do Središča, potem k Muri, kjer iz Štajerja izteka, od tod pa v Melovje (Kellerdorf). Tam gre prek Mure do Slovenske gorice, potem mimo Radgone nazaj k Muri; od tam kraj Mure proti zapadu do vasi Lutverce (Leitersdorf). Od tam gre meja proti jugu ob zahodni strani mimo Plitvičkega vrha, Radvencev (Radersdorf in gradu Steinhof,) potem prek Ščavniškega dola mimo slovenskih Radvencev v župniji sv. Petra. Dalej gre meja ob zapadnem robu župnije Negovske in Cogetinškega vrha v župniji sv. Antona; dalej gre na izhodnej strani steze po Grabonoškem in Kočkem vrhu mimo Borošaka dol po Gatušaku in Kukulanjšaku v župniji sv. Jurja na Ščavnici, po Senčjaku v župniji sv. Tomaža, potem pa na zahodnjej strani Zásada, Bratislávec, Ilovšaka, Polenšaka ino Polenc v župniji Polenški. Dalej gre meja na levo od ceste po Prerodu ob zahodnjem robu zraven Šterjanc, Breztenice in Cvetkovec v župniji sv. Lenarta, po Prerodskem in Samoškem vrhu spod Gorišnic črez Pesnico v župniji sv. Margete in na zahodnjej strani mimo Oslášavec v župniji Velikonedeljski nazaj k Dravi. Izmed Ščavničarjev se od tujih in domačih ljudi prebivalci po ravnini ino polju med Ščavnico in Muro zovejo Murski poljanci in se radi s tem imenom ponašajo. K njim pripadajo skoraj da vsi prebivalci Križevske in Veržejske župnije, iz Lotmeržke in Jurjevške pa samo tisti, ki imajo na polju svoj dom. Onim pa prek bregov od

južnega roba Malonedeljske župnije po trsovitih gričih in dolinah, proti Dravi nagnenih, navadno le sosedi pravijo „Sekolovci“, kojega imena ne čujejo neradi. Tu sem se štejejo stanovniki v večem delu župnije Ormožke in Velikonedeljske; sredina njihova je pa gotovo župnija sv. Tomaža. Ravno omenjeni stanovalci in njihovi sosedi v jugoiztočnem kotu po nižavah in ravnicah do Drave pri Središču in ondode zraven nje gor do konca Velikonedeljske župnije nečejo nikakor biti Ščavničarji. Imenujemo jih toraj Podravljane. Meja med temi spodnjimi Podravljani ali Dravčarji in Ščavničarji je od začetka Senčaka na severozapadnem koncu župnije sv. Tomaža proti izhodu po vrhu bregov med Malonedeljsko in Tomaževsko župnijo, dalej po hrbtu Lotmeržkih goric ob južni strani tje do Ogerske.

B. Pesničarji. Tako imenujemo prebivalce ob Pesnici in bližnje sosede njihove, ki so jim po narečju in obleki podobni. Njihova meja gre od Drave ob večernem robu Bačkovskega vrha pod gradom Vurbergom proti severu ob levi strani Grajenske grabe ino Gomilskega vrha v župniji Vurberžkej, na zahodnem kraju Rogoznice, Straž, Sejančkega vrha, Závrha, Nadviševca ino vasi Gačove v župniji Roprčkej, zgoraj te vasi prek Pesnice ino po stezi iz Radgone v Ptuj držeče nad Zgornjo Lenarsko do Trojičkega trga. Pod njim pa gre dalej proti izhodu na zahodnej strani mimo Gornjih Verjáu v župniji Trojičkej, tam pa prek Drvanje nad Ziboto, Gornjo Brengovo, Vanetino in Cánjkovo. Od ondod gre proti jugoizhodu na zahodnej strani Grabonoškega in Kočkega vrha, na izhodnej strani Brezovnjaka ino Smolinskega vrha, župnije sv. Antona, proti izhodu zraven Gibinšaka. Dalej gre ob večernej strani steze po Galušaku in Kukulanjšaku v župniji Andraševskej. Potem gre meja mimo Zagorskih zasadov in ob zahodni strani ceste črez Senčak; potem gre ob jutrovem robu mimo Boršta, Bolkovec, Revanjaka, Rotmana in Hlaponjev v župniji sv. Lovrenca. Potem gre meja zraven Pobušaka na iztočnem kraju črez Slom, Zamence, Strelce, Strmec, Pritinsko, Brezovec ino na desno od ceste po Prerodu v župniji Polenšak. Potem gre meja zraven vasi Samošenj ino Samoškega gradiča, malo proč od Goršinc prek Pesnice na levo mimo Formina in Placerjev v župniji Margetinskej k Dravi. Od tam gre mimo južnega kraja Markovske župnije skozi Ptuj mimo občine Grajena in Bačkovcev v župniji Vurberžki nazaj k Dravi.

Narodni pesniki.

Bilo jih je menda vselej priprostih kmečkih ljudi, ki so pesni zlagali, koje so se jim včasi bolje, včasi tudi slabeje obnesle. Imenujem tu le Petra Cekra, ki je svoje pesni trosil

pesnika. Jegovih pesni imam blizo 20 nabranih, in jih bom s časom objavil. Farkaš je isto tako dosti svojih pesni razsejal za pred 50 leti okolo Lotmerga, in Jurja Vodovnika, pohorskega Pesnico. Anton Grabič, kmet in mlinar v Teharjih, je zložil več prav prisrčnih in tudi dostojnih pesni. „Pesen od pridnega in zanikernega kmeta“, je natisnena v „Novicah“, (1864. str. 22.) Zapel jo je, ko so njegovemu sosedu, vrlemu sadjerejcu Franc Bizjaku, v Celju izročali sreberni križec za zasluge. Kos druge pesni je v „Novicah“, (1864. str. 321.) „Pesen od zlate poroke“ je sam poslal „Novicam“, ki so jo prinesle leta 1864. na str. 418. V Središču je priprost človek več zvezkov pesni zložil, kakor mi je pravil č. g. M. Slekovec. Enak pevec živi v Žetálah; bil je preje „žandar“, sedaj pa hodi za plugom. V Búkovcih pri sv. Margeti pod Ptujem pesnikuje še sedaj J. Forštnerič.

Sv. **Peter** in Pavel. (29. junija.)

„Ako dežuje na Petrovo, bodo orehi „piškavi“. (Kremberg.) „Kedor na Petrovo na drevo pleže, gotovo ž njega pade.“ (Mursko polje.)

Legenda.

„Sv. Peter je malo dete,
Ni več star, ko leta tri.
Pobral se je od svojih ljudi.
[Srečala ga je njegova mati.] (Dvakrat!)
Ti nisi vredno mojih oči,
No da bi bilo moje krvi,
Sv. Peter se žalostno obrnil,
Debele solze na zemljo otrnil,
No je šel le daleč naprej,
Proti morju sivemu.
Oj le enjajte v zraku ptičke,
Oj le enjajte mi v morju ribice,
Da bom jaz le pridigoval,
Oj od rojstva božjega.
Oj od usmiljenega Jezusa.
Oj le enjale so v zraku ptičke
Oj enjale so v morju ribice,
Da je on le pridgoval,
Od rojstva božjega,
Od Jezusa usmiljenega.“

(Vraz. zap. XII. 41. a.)

Kdor na Petrovo na črešnjo gre, gotovo ž nje pade in se

ubije. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Kedar na Petrovo grmi, tisto leto lešnikov in orehov ni. (Zdole.)

Dvanajst **petkov** posta in molitve.

Kriva vera, tudi med Slovenci znana, trdi, da kdor se posti dvanajst določenih petkov med godom svetega Matije do božičnih praznikov, postane deležen čisto posebnih milosti božjih. Slomšek je pisal zoper to zmoto v „Drobtincah“, (1846. str. 54—59.) Na str. 56 stoje te besede Slomškove: „Bere se od sv. Bonifacija, nemškega apostoljna, višega škofa v Moguncij in mučenika (Magna Bibliotheca veterum Patrum Coloniae Agrippinae 1618. Tomus VIII. pag. 124—127.), da je ta zmota pred 1200 leti že svetemu oznanjevalcu božje resnice nadlego delala.“

Posmojeni **petek**.

„Posmojeni petek, to je prvi petek po Telovem, nečejo koruze okopati, ker bi se potem vsmodila.“ (Središče.)

Veliki **petek**.

„Ako na veliki petek deži, bode sušno leto.“ (Pavlovci in Kremberg.) Kakor drugod na pustni torek, dajejo na Pohorju kokošim na vel. noč iz obroča zobati, in sicer iz ravno tistega namena. (Lobnica.) „Na veliki petek mora kmet koso pred solnčnim izhodom nabrusiti, da ne gre živinska kuga k hramu, in da nimajo coprnice moči.“ (Pavlovci.) „Kdor na veliki petek zaran pred solncem bos na trato gre, tega potem ne pika v noge. Če na vel. petek deži, celo leto deževalo ne bode.“ (Hujbar pri sv. Tomažu.) „Na veliki petek, soboto in nedeljo se mora zarano iti na trato molit; kdor tako stori, mrzlice ne dobi.“ (Kremberg.) „V veliki petek ne smemo orati; — takrat je zemlja mrtva.“ (Središče.)

Legenda.

„Leži mi leži poljiče,
Prek polja leži cestica;
Po cesti mi gresta ožarja dva.
Srečala ju je Marija.
Kam pa mi pojdeta ožarja dva?
Mija grema v mesto Jeruzalem.
Kaj mi bota tam delala?
Vrvi boma pletla za Kristusa.
Ne pletita, ne pletita preostrih,
Da jih moj Jezus lože trpel bo.
Jezus neima brata ne sestre,

Tudi nima nijedne žlahte ne.
Po cesti mi gresta tesarja dva;
Srečala ju je Marija.
Kam pa pojdeta vija tesarja dva?
Mija grema v mesto Jeruzalem.
Kaj bota vidva tam delala?
Križ boma delala za Kristusa.
Ne delajta, ne delajta pretežkega,
Da ga lože moj Jezus nosil bo.
Jezus neima brata ne sestre.
Tud si nima žlahte ne.
Po cesti mi gresta žreblarja dva:
Srečala ju je Marija.
Kam pa mi gresta žreblarja dva?
Midva grema v mesto Jeruzalem.
Kaj bota vija tam delala?
Žreble ma delala za Kristusa.
Ne delajta, ne delajta pretumpastih,
Da moj Jezus lože pretrpel bo.
Jezus neima brata ne sestre,
Tudi nima žlahte ne.
Po cesti mi gresta metlarja dva.
Srečala ju je Marija.
Kam pa mi gresta metlarja dva?
Mija grema v mesto Jeruzalem.
Kaj bota vidva tam delala?
Metle boma delala za Kristusa.
Ne delajta, ne delajta prevelikih,
Da jih moj Jezus lože pretrpel bo.
Jezus neima brata ne sestre,
Tudi nima žlahte ne.
Po cesti mi gresta remenarja dva,
Srečala ju je Marija.
Kam pa mi gresta remenarja dva?
Midva greva v mesto Jeruzalem.
Kaj bota vidva tam delala?
Biče boma delala za Kristusa.
Ne delajta, ne delajta ozlov gor,
Da jih lože moj Jezus trpel bo.
Jezus nima brata ne sestre,
Tudi nima nijedne žlahte ne.“
(Vraz. zap. XII. 30.)

Cerkveno **petje.**

O tem predmetu je pisal Slomšek v „Drobtincah“ (1857.

293—300) pod naslovom „Cerkveno petje nekdanje in sedanje po Štajarskem“. Iz tega spisa posnamem nekaj odstavkov. „Rad pomnim nekdanjih rajnih časov svoje pretekle mladosti, premišljevaje dobro in slabo, česar sem si skusil, ter primerjam, kako je bilo svoje dni in kako je zdaj, kaj se je po mojih mislih zboljšalo in kaj shujšalo: Med vsem so mi najživejše pred očmi bele cerkve, ktere sem mladenič obiskaval, lepe pridge, ktere sem čul in pa svete pesni, koje sem slišal na paši, kakor doma, posebno pa v cerkvi pri službi božji; one so mi kakor rajni glasi iz zgubljenega raja. Toliko živahna je bila stara adventna pesen: „Poslan je angelj Gabriel (Pesmarica Matijaža Majerja, v Celovcu pri Jan. Leonu) s svojim donečim napevom, ktera nam je oznanjevala prihod Gospodov, kakor glas upijočega v puščavi. Še bolje je slula sveta božična pesen: „Je eno dete rojeno, oj rojeno“ s svojim premilim napevom, v kojem se toliko živo čuje prememba žalosti starega veka v nove zaveze čudno veselje nad rojstvom obljubljenega Odrešenika. Ravno tako mogočna pesen je bila stara velikonočna: „Jezus je od mrtvih vstal, od svoje britke matre. Nam se je veseliti in Boga hvaliti: aleluja“, ki je v svojem milo-veselem napevu prav živo občutiti dala, kako se je pobožnim ženam in učencem o vstajenju Jezusovem žalost v neizrekljivo veselje premenila. In kedar so pridigar iz lece eno teh svetih pesni zapeli, in je vsa cerkev enoglasno za njimi potegnila, je plavala vsa verna občina v duhovskem veselju, ter pela in pila iz živega vira svete vere nebeške čute pobožnega, večnega življenja. Te in takšne svete cerkvene pesni, izročila starodavnih časov, bile so naj pripravnejše vabljenje svetega Duha, oživiti pridigarja in poslušalce, in če so bile besede priproste, brez tenke pesniške mere, so pa toliko bolje božje resnice zadevale in budile strune srčne pobožnosti. V sedanjih časih so te in takšne stare pesni večidel po Slovenskem utihnile; nove so jih spodlezle, toda boljšega duha med ljudi niso donesle, naj si so ravno boljše vbrane. Med pesnimi nekdanjega časa so posebno slovele priložnice za posebne godove in cerkvene shode, ki so se med daritvijo svete maše glasile, ali pa tudi na koncu povzele na eno grlo in na ves glas, tako, da je vsaka vrsta in beseda po vsej cerkvi zalegla in od vseh lehko razumela se. Tako izvrstno zložena pesen je vernim, prostim poslušalcem globoko v srce segla in povzdignila dušo visoko nad to revno zemljo v sveto nebo. Pevec je sveto nedeljo ali pa svetnikov god v misel vzel, prigodbo shoda omenil, počastil božje prijatelje, ali pri opravilih za mrtvimi, čednosti rajnih v misel vzel, in vsa cerkev je bila eno uho, eno srce. Primeri Karbin spis v „Slov. večernicah“ družbe sv. Mohora, 1882., kjer se na str. 69 tudi najde taka prigodnica učitelja ljutomerškega, g. Postružnika. V

župnijskem arhivu v Lembahu pa sem našel dva debela zvezka cerkvenih pesni, napisana od Jožefe Štuheca, ki je bil okolo leta 1880 učitelj pri sv. Lovrencu v Slov. goricah, leta 1820 pa orglar pri sv. Duhu v župniji Jurjevškej za Ščavnico. Od nekterih pesni poroča, da jih je prepisal iz jako stare pesmarice. V obeh zvezkih je 504 strani popisanih; nekaj je med temi cerkvenimi pesnimi tudi dobrih prigodnic, ali, da se držim Slomšekovega izraza, priložnic Volkmerjevih. (Pis.) Novih pesni imamo na cente; mnogo je dobrega zrna v njih, pa tudi dosti plev; toda način, po kojem se cerkvene pesmi pojejo, se je močno premenil, in ga sploh ne moremo pohvaliti, Korošci radi čveteroglasno pojo; njihovo soglasje lepo teče, počasno in gladko; ali besede boš težko umel, če pesni na pamet ne znaš. Koroški napevi so večidel vsi po enem kopitu osnovani, in lehko se jih naveliča, ker nimajo potrebne spremembe. Štajerci ljubijo nagle in večidel okrogle napeve, le enoglasno popevajo, in petje njihovo mično teče, ako je lično in predolgo ne trpi. Kranjci radi na dve grli pojo; njihove pesni so lepoglasne, da bi jih kar poslušal; naj bi pa tudi razumel besede pesni. „Drobtince“ za leto 1861 so prinesle „Venec blagoslovnih pesem za Lavantinsko škofijo“ s pridjanimi napevi na 25 straneh.

Solnčne **pike**.

Kako se jih lahko ovarujemo, oziroma očistimo, pove sostavek: „Binkošti“. Za Ščavnico nje imenujejo „purje pike“.

Pisanje pisem.

„Dajte mi dajte črno tinto
Drobno pero, bel papir,
Naj pismo si napišem,
Svoje lepe cajtinge.“

(Vraz. zap. I. zv. 15 štev.

Plavičarji ali flosarji in brodarjenje.

Silno veliko lesa plava iz slov. Štajerja po Dravi, Savinji in Savi v manj gozdnate kraje, kjer se dobro proda, in našim ljudem lep denar vrže. O plavljenju po Savini je obširneje pisal Ferdo Kočevar v „Novicah“, (1856, str. 204—205.) Savinja je za plavljenje sposobna od Ljubnega. Tukaj ali cela debla zvezujejo (zvezani flos), ali jih pa preje v deske in letve zrežejo (rezani flos). Za vezilo jim rabi brezovo trtinje; kar pa trdneje spojiti hočejo, z lesenimi klini zbijejo — železa ni trohice pri flosu. Deske ali letve, po 20—30 z brezovino zvezanih, imenujejo

„fašk“. Vsaki flos ima po dvoje vésel, jedno spredaj, drugo od zadi, kteri ste na stolu ali sedlu tako privezani, da se dasta na vse strani lehko gibati. Mož pri sprednjem veslu je „prednjek“, drugi pa „zadnjek“. Včasih tudi tako kratke flose naredijo, da jih samo eden „voziti“ more, da namreč z eno roko sprednje, z drugo zadnje veslo vodi. Takemu flosu pravijo „kuzla“, in ga večidel iz ostankov zbijejo. Na plavih vozijo tudi apno v „lajtah“, po Dravi tudi svinec, volno, smolo, lončarske izdelke, v jeseni pa sadje. Drava je zelo deroča, in zato je na vsakem plavu po čvetero, na ploščatih ladijah ali „šajkah“ pa po 6 veslarjev. Jož. Lipold Rečički, rojen l. 1786 v Mozirju, umrl kot župnik v Rečici l. 1855, je zložil med mnogimi drugimi tudi jako priljubljeno „flosarsko pesem“, ki je natisnena v „Drobtincah“, (1843. str. 194—196.)

„Teče teče bistra voda
Bistra voda Donaja,
Po njoj plava po njoj plava
Tenka ladja pisana.“

(Vraz. I. zv. 14. štev.)

„Mura, Drava vodi vkup stekate:
Mura nosi drevje no kamenje;
Drava nosi okovane šajke,
V šajki sedi bratec no sestrica:
Bratec reže, sestrica pa šivlje.
Sestra bratca z iglicoj bodicne;
Gleda bratec kak gradje gorijo.
Naj gorijo, naj le vsi zgorijo!“

(Vraz. zap. I. 87.)

V Vrazovej zapuščini se nahaja v IV. zvezku „Zanatna“, pesen od brodarjev. Zanat (= rokodelstvo). V „Schlösserbuch“ Matevža Vischerja, naslikanem 1684, se vidi na Dravi pod Borlom štirivoglata plitva šajka, blizo 5 sežnjev dolga, 3 sežnje široka; vesla stoje na vsakej strani po dve, ne pa, kakor sedaj, spredaj in zadi. Vidi se tam tudi čoln z jako dolgim, kvišku štrlečim gobcem, ki je pa bil menda samo za prevažanje od enega obrežja do drugega. Plavičarji imajo jako široke klobuke, prslike na životu, hlače pa samo do kolen. Na drugej Vischerjevej sliki, ki nam kaže graščino Faal, se vidi na Dravi dolga ladija, v kterej stoji po dolgem lesena hišica, z dvema oknoma ob straneh. Veslar je spredaj eden, zadi pa sta dva. — Leta 1847 je pisal dr. Puff o brodarjenju pri Dravi tako-le: Po Dravi priplava v Maribor vsako leto ves izdelek kakovih 1000 pil ali „žag“. „Šajk“ pride vsako leto 700—800, plavov pa 1100 do 1200. Šajke so 6 sežnjev dolge, 3^0 široke, $3'$ visoke, in gle-

dajo iz vode za 8 palcev. Na vsakej šajki je po 6 mož. Plavi so 7° dolgi, 4° široki in je na njih čvetero ali 6 veslarjev. Na šajko naložijo 320 stotov, na plav pa 600 stotov. Brodnine je plačal plav 36 kr., šajka pa 2 gold. Ko se plavičarji vračajo, si nakupljujejo v Mariboru vsega, česar potrebujejo. („Marburg.“ I. 23.) Sedaj, ko veže Koroško in Štajersko železnica, plavljenje ponehuje, a nehalo ne bode nikdar. Pač pa imajo Mariborčani sedaj od Drave manj haska, ko preje. Mariborčanom nesejo namreč največ tržni dnevi ob sobotah. O teh dnevih mrgoli vse Pohorcev, Poljancev, Goričanov, Dolancev, pa tudi Koroščev in gornjih Štajercev ali Nemcev, kakor nje v obče imenujejo. Žita dovažajo največ Poljanci, najboljšega pa Dolanci, in je včasi po 60—70 vozov pšenice na prodaj. Poljanci pod Ptujem postavijo v poletnem času tudi po 100 vozov „luka“ ali čebule na trg. Svinjskega mesa je bilo 21. januarja 1883. leta 95 vozov. Zelja je včasi videti po 200 vozov. Veliko pokupijo posebno Korošči in naši „plavičarji“, ki baje tudi svojim duhovskim pastirjem ne dajejo radi druge brnje ali zbirce, nego blanje ali deske. Svoje središče imajo plavičarji v Rušah, kjer hranijo tudi na križnem oltarju svojo skupno svetinjo — velik, umetno izdelan križ, kterega so leta 1522 o povodnji v Dravi našli, in kojega je takratni župnik Janez Marija pl. Lichtenhaim slovesno na altar postavil. (Dr. Puff, „Marburg“. I. 175.) Poročila Puffova pa v obče niso jako zanesljiva. Kapelico sv. Križa so namreč še le leta 1676 pozidali. Sofija Elizabeta Lichtenhaim je leta 1697 cerkvi svoj vinograd sporočila. Ruše so postale samostalna župnija še le leta 1625. (Glej Orožnovo knjigo: „Bisthum und Diözese Lavant“, I. Theil, stran 371.) „Flosarji sveti zakon v Marburgu na most obesijo.“ (Pregovor v Puščavi.) „Kedar se Slovenci na čolnu črez vodo vozijo, pljunejo trikrat na levo stran v vodo, ker jim potem Povodni mož škodovati ne zamore. Če pridejo mimo kakšnega vrtinca, vržejo ženske belo ruto vanj, da jih Gestrin ne ulovi. Vozil sem se črez Dravo z nekim godcem. Ko smo prišli do nevarnega mesta, je začel trobiti, da bi „vodno ženo“ odgnal.“ („Trstenjak v „Glasniku“, l. 1860, str. 107.)

Pljuvanje.

Kdor na drugega pljune, bo moral na sodni dan krv ž njega lizati. (Središče. Mursko polje.) Na mlado živinče moramo pljuniti, da ne pogine, in da ga ne „zvurčimo“. (Mursko polje.) Če se prasci izkotijo, mora vsak, kateri nje pogleda, najprej na nje pljuniti, da njih ne izvurči in da lepše odraščajo. (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Podlasica.

Podlasic ne smemo preganjati, sicer bi k hiši prišle in vso živino pomorile. (Sv. Križ na Murskem polju.) Če podlasica po človekn pihne, naglo umrje. (Prežigal.) Podlasica je strupena. Ako bi se primerilo, da bi nji kdo po nevednosti tako blizo prišel, in bi ona proti njemu dehnila, bi kar hipoma umrl. (Ivan Kolarič iz Središča.)

Podložnost.

Ilovske děvojke momkn grofu.*)

Necar pa mi je
Veseli večer —
Sabota večer.
Veseli večer.
Sam grof se grozi.
Da iskat pusti:
Če pajba dobi.
Morti ga vtopi.
Pa kaj si za grof,
Kaj nemaš gradov,
Kaj hodiš po noči
Okoli ludskih voglov.
Na črevli podkovo,
Na enem pa ne,
Maš kožuh naopak,
Pa zima še nè.
Ti praviš premirom,
Kaj pisati veš.
Vse babji je govč,
Kaj kodi poveš.
Slame si raj kupi
No hišo pokrij,
Okoli se ne klati,
Doma se naspij."

(Vraz. zap. I. 67.)

„— — — — — —
Al obogi je poverski stan
Celi tjeden je v raboto dan.
Raboto odslužuje,
Si žito kupuje,
V soboto je v kajbo zegnan."

(Vraz. zap. VII. 7.)

„Takiga gospoda mamo raj na polji,
Ki nam manje plača, pa nam pot dovolji."

(Vraz. XVII. 7.)

„Ja vama ga (beča. Pis.) nem'rem šenkati,
Neti ga v doug zapisati.
Tri leta bom vaj v vozo dja',
No štrto k vama poglednâ . .
Tri leta sta onedva v vozi bila',
No štrto je k njima pogledna',

*) Ilovec je občina v župniji sv. Miklavža pri Lotmergu. Pis.

Al drugega nič je najša' ni
Kak le same bele kosti."

(Vraz. zv. I. št. 10. Primeri tudi I. zv. 2. štev.)

Grajščinska gospoda je mite sprejemala in krivično sodila. (Glej Volkmerjevo fabulo: „Pravda ali turška pravica.")

Podnarečja.

V Mariborskem okraju okrajšujejo pomožni glagol bodem, bodeš itd., kedar hočejo prihodnjik obraziti. Mesto bodem stoji sam — m, mesto bodeš — š, in tako dalej, de, va, (ve,) ta (te,) mo, te, do, in se rabi kot enklitikon. Jam knigo kupio = Jaz bodem knjigo kupil. V Celjskem okraju se govori mesto bom, boš, — om, oš. Vraz. „Narodne pesni ilirske", (str. XXI. in 135.) kjer je podal pesen iz okraja Celjskega:

Kita 5: „Da oš ti dav svojim kruha' —
Dav svojim kruha bejlega,
Daj ti mojim zmesnega."

O meji med panonskim in korotanskim narečjem piše S. Rutar v „Zvonu", (1882, str. 95) po Puffovem spisu (Die Slaven in Steiermark, „Carinthia", 1843. Nr. 2, 3.) V Lotmergu obešajo števnik dva, dve, — na konec samostalnika: brata dva, sestri dve. (Jos. Karba v „Slov. Večernicah", 36 zv., 63 str.) Glagol je se v zvezi z „b'la" izpušča „Takrat bla črna tu maša zapeta." (Ravno tam, str. 70.) O okrajšanih oblikah pomožnega glagola piše Karba na str. 71: Tu podamo le prihodnji čas.

Ednina.

jan = jaz bom.
tiš = ti boš.
de = bode.

Dvojina.

mija ma = mi dva bova.
vija ta = vidva bota.
ona ta = ona dva bota.

Množina.

Mimo = mi bomo.
vite = vi bote.
oni do = oni bodo.

Mesto ne bom govore nem. (Primeri Vrazove „Ilirske pesni, str. XXI.) Rajnki „Peter Danjko govori v svojej „Praefatio ad Glagolitam Clozianum", koji rokopis mi je podal č. g.

Mat. Slekovec, o tej stvari tako: „Štajarske Slovence imenujejo Nemci: Windische, Winden, Wenden: sami se pa med seboj imenujejo Slovence. Ločijo se pa zopet med seboj po imenu, noši in podnarečju. Zgornji se imenujejo Gor'čani, spodnji Dolanci. Gorčani se oblačijo skoraj po nemškej šegi, in primešavajo v svoj govor dosti nemških besedi, in se polagoma približujejo narečju koroškemu in kranjskemu; zato jih Dolanci imenujejo včasi tudi Korošce ali Kranjce. Dolanci pa ljubijo bolje slovansko obleko, ki se približuje Hrvatom, in je tudi jezik, kterega govorijo hrvaškemu podoben. Zato jih Goričani in tudi Nemci imenujejo Horvate. Za izgled je zapisal kos Cločevega spomenika v dolanskem, goričanskem in hrvatskem prevodu. V „Glasniku“, (1863. str. 347) se poroča, da se eden izvod tega rokopisa hrani v „Ljubljanski lyc. knjižnici.“ O posebnostih podnarečja pri sv. Trojici pri Slatini je nekaj drobtinic v „Narodu“ (1882. štev. 199.) Od sv. Križa nad Kamco do Lačan izgovarjajo l na koncu drugega ali opisovalnega deležnika pretekle tvornine čisto, ne pa kot o ali v. (Glej sostavek: „Pohorci“.) Šrf piše: „Gospod Bog zove Adama no reče: „Kde seš?“ (V „Pad no zdig človeka,“ str. 12.) Oblike „seš“ si kar ni sam izmislil, nego resnično med narodom živi. V Halozah odpravljajo zev (hiatus) drugače ko med ostalimi Slovenci; mesto i d e m, i d e j o govorè: i j e m, i j e d o. („Zora“, 1876. str. 15.) Pri sv. Lenartu na Goričkem pravijo: g ü n e c in g y ü n e c mesto j u n e c. („Zora“, 1876. str. 16.) Obširnih izgledov ne morem tukaj podati, nego treba posamezne pisatelje pogledati.

Pohištvo.

„Dvanajstim je vrga' glave proč;
Trinajsti se je pod miza skria.“
(Vraz. zap. I. 12.)

„O nesrečno bodi ščenje,
Ki si pod žolah ležalo,
Kaj si Ti naj ne branilo.“

(Žole so na vrvi od stropa viseča postelja.) (Vraz. zap. I. 4.) V nar. iz Vraz. zap. I. 43. se imenujeta „špegel“ in „štampet“ = postelja.

„— — — — — —
Pit dala mu mrzle vodice,
Z lepe kovane vedrice.
Vzela lubega za belo roko,
Pelala v kamro malano,

Na stolček ga je posadila —
Na stolček lepi no svilnati.“
(Vraz. zap. I. 85.)

„— — — — — —
Da bi jaz rajši doma spo',
No prstan v kasel djo'.“
(Vraz. zap. VI. 9.)

„— — — — —
Dva vanjkiša denem
Na zglavnik visok . .“
(Vraz. zap. VI. 27.

„— — — — —
Ja pa bi bole včinio,
Da prstan bi v škrinjo shranio.“
(Vraz. VI. 34.)

„— — — — — — — —
Šel je sv. Jožef v planino, naredil je zibiko,
Zibiko lepo malo, zibiko vso malano.“
(Vraz. VI. 31.)

„— — — — — —
V nebesah, v nebesah
Mi miza stoji.
Z vsem srebrom z vsem zlatom
Prevdarjena je
Za verne dušice
Pripravljena je.
Okol mize, okol mize
Mi stoli stoje
Z vsem srebrom z vsem zlatom
Prevdarjeni so.
(Vraz. XII. 31.)

„— — — — — — — —
Dajte mi svojo Brajdico! (Bredo. Pis.)
Vsaj sta mi njo že obetala,
Da sta jo v pisani zibiki zibala.“
(Vraz. zap. XII. 42. a.)

„Če me bote dali Zidanku,
Pa mi škrinjo naložite:
Dve vrsti belih plaht,
Tri vrste pak žalosti“ . . .
(Vraz. zap. XII. 42. a.)

„Gerlica poje, drobno dromlje,
Lipova senca — hladna je b'la.
Pod lipoj mi stojaj — pisani špampet.
Pisani špampet, — belo posklan."
(Vraz. XV. 9.)

Pohorci.

O zemljepisnih razmerah Pohorja (glej „Slov. Štajerja" I. snopič, str. 22 —26 in stran 15—17: „Dravsko pogorje".) O Pohörcih sodi Fr. R., doma v Lobnici na Pohorju, tako-le: „Pohorci so vseskozi slovenske krvi, če tega tudi marsikteri prebivalec severne strani priznati neče. Med Pohorci in Poljanci je velik razloček. Poljanci so tenki, šipki, visoki, Pohorci pa bolje trsati in le redkokedaj visoke postave. Z ozirom na jezik jih hrbet Pohorja loči na dvoje. Na severnej strani izrekajo prosti **o** (Šuman, str. 5, 3, a,) kot a; nasproti pa sprevračajo **a** v **o**; za izgled naj služijo te-le besede: „Ače za vado kaze posejo" = Oče za vodo koze pasejo. Na južnej strani se bližajo konjiškemu narečju. Čudno je, da Pohorec neče Pohorec biti. Poprašuj od izhoda do zahoda, od juga do severja med njimi po Pohorcih, in nikdo izmed prostih ljudi ti ne bode rekel: „Tu smo Pohorci." To ime se jim toraj zdi zaničljivo. Prebivalci severne strani se imenujejo Zàplance; Pohorci so baje na južnej strani. (Ribničani že celo nečejo Pohorci biti, kar sem sam izvedel, ko sem jim to ime ponujal. Pisatelj.) Na severnej strani lahko spravljajo deske do Drave in železnice, in so tudi bolje imoviti. Kdor je količkaj kmet, ima 100—500 plugov zemlje. Loden ali raščevina se jim zdita že preveč priprosta. Pohorci so tihi in resnobni." Tako torej sodi Fr. R. Pohorci so svoje dni nosili suknje, ki so bile podobne francoskim frakom, samo rep bi francoskemu fraku nekaj prisekati moral. Jurij Vodovnik, pohorski pevec, nam poroča o svojih razmerah tako-le:

„Moj ljubi rajni oče
So bili cimperman,
So stav'li hiše, koče,
Skomrskim farmanam.
Tud marofe in žage res,
Popravljali so mline vmes
So bili sodar in pa kolar,
Po vrhi še coklar.
So kratke hlače 'meli,
Kmetišk' pa jopič dolg,
Ponižno so živeli,
Od svojih mladih nog,
Sedem no osemdeset let,
Živeli so na svet',
Potem so v dolgo večnost šli.
Kak' bomo enkrat mi."

(Glej „Novice", 1854. str. 304.)

Gospod Pavel Turner je objavil v „Novicah", 1867. dolg članek: „Angleško ovčarstvo v primeri s pohorskim." Posebno

na str. 109 govori o tem, kako pasejo in gojijo naši Pohorci svoje ovce — slabo namreč.

Še nekaj o obuvalih Pohorcev, o coklah, o kterih nam ravno tisti pohorski pesnik Jurij Vodovnik tako poje:

„Blagor teb' Skomárska fara,
Tam je še navada stara:
Tistá vas je Cokelburg,
Taj nikdar ne pride Turk.

Majo pa za podkovale,
Stare klinje kresale:
Ogenj jim spod nog leti,
Jim ga kresat treba ni.

Tud Francozov se ni bati,
Jel' bi cokle v nja metati.
In če prišel tje bi Rus,
Gvišno ni coklarjem kos.

Tud v faroš v coklah grejo,
Se že zunaj napovejo;
S coklami sklopočejo,
Gor po pragu tolčejo.

Tam je dosti pintermanov,
Tišlarjev in cimermanov;
Vsaki farman je kolar,
Vsaki purgar pa coklar.

Fajmošter pa dobro vejo,
Da zamerit' jim ne smejo,
Da je Cokelpurgar „fajn",
Jim ni treba rečt „herajn".

Javor tam za cokle rasti,
Pa ga znajo tudi krasti:
Vitre 'ma meceslove,
Vorpanke pa čresnove.

Če se mu en fantek vleže,
Mu že cokle gor priveže,
Ga zažene ovce past,
Kak bo moglo srota zrast?

Od 9—14 kite preskočimo pesem.

Zdaj pa eden druzga vpraša:
Kak je pa tam šega vaša?
Pó čem pa so cokle še?
Bratje, le poslušajte!

Pesem je Tomažič zložil,
Zraven je še to priložil:
Kteri bo to pesen bral,
Na ves glas se bo smejal.

Veči tal so po desetki,
Bol te male pa po petki.
Kter' pa če prav velke met,
Mora po štir' groše štet.

Zložena je b'la od Jurja,
Dan petnajsti mesca Julja,
Osemsto se piše let,
Osem ino trideset".

Ali so na Pohorju, ali pa na Koroškem boljši izdelovalci cokelj, tega ne vem; gotovo pa je, da so pohorske boljši kup in dalje trpijo, kajti narodna pesem iz Zilske doline nam pove to le:

„Petnajst parov coklov strgu,
Ki sen pojbič u vas hodu;
Za pet rajniš žreblov zgubu,
Ki sen jih pojbič v coklah meu."

(Vraz. XV. 34.)

Na severnem znožju Pohorja ležijo Ruše, ki so v marsikterem oziru imenitne. Ruše so vživale svoje dni pravice tržanov, da si ne skoz celo leto. Pravice njihove jim je podelil cesar Miroslav IV., ko je l. 1442 Ruško božjo pot obiskal. Od leta 1644 pa do l. 1758 je bil v Rušah sloveč gymnazij, ki je prenehal, ko so jezuiti v Maribor s svojimi šolami ukaželjno mladino v mesto zvabili. Od l. 1680 naprej so se šolska darila o koncu šolskega leta slovesno delila. S klepom šolskih naukov so obhajali na Ruško nedeljo (prvo nedeljo po rojstvu Marijinem) še drugo velikansko svečanost, namreč versko igro ali komedijo, in sicer na pokopališču. Leta 1684 so predstavljali pobitje Turkov pred Dunajem, l. 1699 sv. Disma, leta 1706 spreobrnenje Jovianovo, spisano od očeta Siegfrieda, benediktinca iz sv. Pavla na Koroškem. Leta 1707 so predstavljali Wilhelma, vojvodo Aquitanskega. Leta 1722 so se vršile igre zadnjokrat. Dohodki od teh predstavljanj so bili precejšnji, 250 do 300 gold. Zadnji gymnazist v Rušah je bil l. 1760 Jožef Wurz, iz Kamce pri Mariboru doma. (Dr. Puff, „Marburg“, I. 178—189.) Vrhova na levem bregu Drave, Zalec v župniji sv. Križa in Valec v župniji sv. Duha, in ves svet proti Lačam, ta pokrajina torej je znamenita zavoljo čistega izgovarjanja soglasnika l v opisovalnem ali drugem deležniku preteklega časa. Ne govori se: Sem prišeu, ampak: sem prišel. Sicer so pa v Posruku in na Remšniku, pa proti Golovcu prebivalci Pohorcem jako podobni. Sosedi jih imenujejo „Kobánce“. Kaj si Pohorci od lune pripovedujejo, pove sostavek: „Mesec“. Kaj si pripovedujejo o cerkvah sv. Ariha in sv. Bolfenga na Pohorju, pove sostavek: „Narodne pripovedke“. Tam se poroča tudi o čudovitem pohorskem velikanu Vouvelu. Pohorci poznajo „Bele žene“, ki so „Rojenicam“ podobne. (Glej sostavek: „Rojenice“.) Lepoto Pohorja je krasno opeval Ign. Kollman. (Glej Schlossar: „Steier. i. d. Liede.“ II. 211—214.) Pohorje je bilo zbirališče coprnic. („Steier. Geschichstblätter“, III. 207.) O mrtvaških grmadah, ki nje na Pohorju napravljajo v spomin nesrečnih potnikov, ktere je tam smrt zadela, glej „Steier. Zeitschrift“. (IV. Jahrgang, 2. Heft, str. 29—30.)

Mursko **polje.**

„Die Ebenen des Murthales in Untersteiermark“, spisal Juri Mally v „Steier. Zeitschrift“ (VI. leto, 1 zvezek, str. 4—29.) Sostavek se ozira največ na prirodopisne razmere.)

Ptujski **poljanci.**

Ptujski poljanci so krepek rod, vitke rasti, in pri vojaških naborih so ž njimi med vsemi štajarskimi Slovenci najbolje za-

dovoljni. Poljanci so vroče krvi. Čul sem pripovedovati, da sta se dva tatova med seboj pogovarjala. Ko prvi reče, da gre prihodnji teden na Ptujsko polje svojo srečo poskušat, se drugi odreže: „Taj pa jaz ne grem; tam preveč tepejo. Mariborčani imenujejo gorenje Ptujsko polje menda zavoljo pogostih tepežev — „Türkenboden", ali se je pa v tem ohranil spomin na nekdanje srbske naselbine, ki so iz Turčije semkaj došle. (Glej: „Die Serbenansiedlungen in Steiermark", spisal prof. dr. H. J. Biedermann v „Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark", 1883. XXXI. zvezek str. 3—63.) Kakor je razvidno iz 31. strani ovega spisa, so se še sedaj tam Srbska imena ohranila. V ravno tistem spisu se pove na str. 33, da so v Hajdini in Cirkovcah hiše v podobi podkve zidane, in da so se tam nektera turška imena ohranila.

Polkonji, Pesjani in Pesoglavci.

Slovenci med Muro in Dravo vedo dokaj pripovedovati o Polkonjih. Polkonji so bili ljudje zgoraj s človeško, od pasu pa s konjsko podobo. Bili so gologlavi, z butastimi nosi in dolgo brado. Polkonji niso trpeli Pesjanov ali Pesoglavcev. Pesoglavci so bili človeške podobe, samo, da so imeli pasje glave. Pesjani so bili krviželjni in so posebno kristijane lovili. Ulovljenega kristijana so v lapah zanesli v podzemeljske duple in so si ga tam živega spekli; krščanske žene so oskrunjevali, pa jih tudi pred plug vpregali in so ž njimi orali. V Halozah si pripovedujejo, da so tam nekdaj Pesjani hudo razsajali. Haložani so se hudo branili na svojih gričih, posebno v Trdobojcih je bil hud boj. To in še več je pisal D. Trstenjak v „Novicah", (1860. od str. 42 naprej.) — Na jugovzhodni strani od nas, onkraj Müre, so negda Pesjani živeli. Bli so male postave, pa silno močni. Vüste so meli podolgonate, kakor psi. Najrajši so naše kristjanske ljudi jeli. Kupovali so jih za drag denar, in ob priložnosti so jih tudi siloma jemali. Imeli so svojo vero in svoje cerkve. V njih so kristijane martrali. Mogli so skakati iz kanclov na tla, na kere so Pesjani britve in nože položili. Enkrat so Pesjani nekega moža dobili in so ga krmili. Biu je pou leta pri njih, in se je že nekaj pesjanski govoriti naučiu. Smeu je okoli hiše hoditi. Hišo so ahtali veliki psi. Biu je ta mož že silno debeu. Nekega dne so imeli pesjani praznik in so šli v svoje cerkve. Doma je le stara gospodinja ostala. Ko je peč zakurjena bila, pokliče moža v kuhinjo. Na kómni je imela male kolce. Rekla je moži, da se naj on gor na kolce vsede, ona ga bo po komni sem in taj vozila. Mož je pa biv zvit in je reko, da naj se le ona najprej gor usede, in da njo bo on voziv. Gospodinja pa

tega ni hotla in ga je dobrikaje gor silila. On pa pravi: „Mamika, mamika! Le sete se vi najprej gor. Rad bi vido, kak kaj gre. Potle bom že jaz gor šev. Res gre stara Pesjanka na kolce. Mož jo rahlo vozi, naenkrat jo pa v peč zažene. Ko je peč zaper, je šav na dilje. Tam so Pesjani dosti cügarov imeli; te si je on okoli pasa navesiv. Potem je leto k bližnji reki in se je v njo spustiv. Cügari so ga nesli in on je srečno prek prišo. Pesjani so ravno iz cerkve prišli in so šli v peč gledat. Tam so najšli staro mater že vso pečeno. Hitro jim jasno grata, kaj se je zgodilo. Konje zasedejo in s psi k reki letijo. Ravno je mož na oni kraj prišev. Bežo je na koruzno njivo. Leto je po enem oguni gor, po drugem dol, in je z enega oguna na drugega skakov. Skoro so ga psi dobili, ali naposled so deno sled zgubili. Tako se je mož smrti rešil. (Zapisal C. od sv. Barbare pri Vurbergu.) Enkrat so Pesjani ujeli nekega pobožnega moža. Biu je k postelji s ketnami privezan in nad njim je visela brana. Jedeu je mleko in orehovo jederčje. Vedno je molo na čast brezniški divici Mariji (poddružnica hočke nadžupnije), da bi ga ona od Pesjanov rešila. Pesjanski dekli, ki mu je stregla, se je mož zelo smilo. Ta dekla mu je nekega dne rekla, da bo on o polnoči od Pesjanov umorjen, in da bodo brano na njega spistili. Mož je po dnevi molo, proti večeru je pa mirno zaspo. Po noči je prišla k njemi bela gospa in mu ji vstanti velela. On je vstano in je slišo, kako je brana pala. Tista bela gospa je zginila, on se je pa za velikim oltarom v cerkvi Matere božje v Brezji znajšo. Železje se še neki zdaj za altárom v spomin na to prigodbo znajde. — Zapisal Č . . . od sv. Barbare blizo Vurberga.

Polž.

Če otroci najdejo vrtnega polža, in se jim čisto v svojo hišico skrije, ga z bilko žegečejo po podplatu in pri tem govore: „Polž, polž, roge pokaži, če ne ti bodem hišo potrl.“ (Prežigal.) Vržejce dražijo, da so iz polža pili, ko so si župana volili. („Glasnik“, 1862. str. 23.)

„Puž, muž,
Kaži roge,
Drugač ti hišo poderem.“

(Vraz. IX. 5.)

Popotniki.

Legenda.

Marija je po svetu hodila,
Do sivega morja je prehodila.

Brodnarja je zaklicala:
Holaj, holaj, brodnarič mlad,
Prepeljaj ti mene prek,
Ino tudi to dete majceno.
Jaz ti bom dala lepi lon,
Jaz ti bom dala en beli groš.
„Jaz teb' ne morem prepeljat,
Jaz moram pri svoji mladi ženi spat.“
Marija je drugoč zaklicala:
Holaj, holaj, ti mladi brodnar:
Prepeljaj ti mene prek.
Jaz ti 'm dala lepi lon,
Jaz ti 'm dala sto belih kron.
„Jaz teb' ne morem itd.
Marija je tretjič zakričala:
Holaj itd.
Jaz ti 'm dala lepi lon,
Jaz bom dala duši večni raj.
„Jaz teb' itd.
Marija svet' križ storila
Črezi morje sivo.
Precej se voda razgrebala,
Za njo se je zagrebala.
Ko se je sred morja pripeljala,
Brodnarjeva hiša je gorela.
Brodnarič je pervo, drugo
Tretjokrat za njo vpil:
Če se ne usmiliš črez me,
Smili se črez mo' dete majceno,
Ker na sred ognja gori.
Marija se obrne
Ino sveti križ stori —
Brodnarjeva hiša je vgašnjena bila.
Tu imaš, tu imaš, mlad brodnar,
Da ne boš zadrževal popotnih ljudi.

(Vraz. zap. XII. 38.)

Posavljani.

Možka obleka. Poljanci v Brežiškej, Dobovskej in Kapelskej župniji nosijo ob delavnikih široke, bele, platnene „gate“ in črez nje njim visi do križa platnena srajca. So torej pravi „lileki“, dasiravno tukaj to ime ni znano. Črez srajco oblačijo, kedar je hladno, ali če dalej kam hodijo, „lajbič“. Glavo jim pokriva klobuk iz priproste klobučevine; ob praznikih pa nosijo

gladke „zajčjeke“. Škornje nosijo pod gatami, in segajo le do srede litkov. V Videmskej, Artiškej, Rajhenburžkej in Sevniškej župniji, kakor tudi okoli „Loke“ je izginola narodna noša za vsem, in je nastopila kosmopolitična, ki se z vsakim vetrom spreminja. V Sevniškej župniji nosijo vendar stareji možje trde, gladke, olikane „sare“ ali škornjice, ki segajo do kolena. V tem so celo podobni prebivalcem v Ščavniškem dolu. Visokih sar, ki se črez hlače nosijo, vendar o delavnikih ni videti. Za klobukom nosijo Posavljani radi svetlo ptičje perje, postavim pavovo. O praznikih nosijo v hladnejem jesenskem in zimskem času rudečkaste „šale“, zavoljo lepšega. Starih modrih plaščev, ki so segali blizo do gležnjev, in so imeli vsaj enega, pa tudi po dva, tri in tudi štiri „krageljne“, kterih spodnji, najdaljši je segal do komolcev, ne najdeš pri mladih nikjer več; pač pa jih še nosijo stari možje. „Burnos“ je redka prikazen; mesarji in tržani ga še najrajše imajo. Hribovci v Sevniškem in Kozjanskem okraju se oblačijo v rašovnik, kterega sami doma izdelujejo.

Ženska obleka. Domačega platna o praznikih ni več videti, pač pa je nosijo o delavnikih. Janjka sivo ali črno barvana, in beli rokavci, ki do laktov segajo, se narejajo doma, iz domačega platna. Škornje nosijo le starke; žene in dekleta imajo „punčuhe“ (Bundschuhe). Na glavi in črez pleča nosijo v zimskem času topel volnat robec; život jim pokriva suknena „kočomajka“, ali pa s suknom preoblečen kožuh. (Tako blizo mi je poročal Zdoljan, Martin Pletrski.)

Največe kulturno-zgodovinske imenitnosti je pa Sevniški grad. Kakor poroča prof. „Joh. Ant. Suppantschitsch“, (v svojej knjigi „Ausflug von Cilli nach Lichtenwald“, natisnenej v Celju 1818, str. 112,) se imenuje Sevniški grad že leta 1859. Bil je dolga leta lastnina Solnograških nadškofov. V gradu se nahaja takozvana lutrovska klet. Klet je bila svoje dni za druge namene pozidana, bila je katoliška cerkev. Ker so pa v Lutrovej dobi baje v njej opravljali lutrovci svojo božjo službo, so njo pozneje zvrgli in za vselej opustili. Na zbočenem stropu se dviguje lepa kupola; v kleti so ob obeh straneh razvrščeni velikanski vinski sodi; pod nogami pa ima obiskovalec „žerf“, domovanje rajnkih. V tej kleti se berejo sledeče besede na steni: „Na pana boga mi je houffanje.“ Na nasprotnej steni zapazimo ravno te besede, pisane z glagolico. (Glej Suppantschitsch, str. 136 in Kopitar's „Kleinere Schriften“, I. str. 16.) Ko sem leta 1862 ovi grad obiskal, in sem se izpred gradu po Savskej dolini oziral, se mi je res zdelo, da je menda ni blizo lepše okolice nego je Sevniška. Po Savi so takrat še brodarili, in pol ure preje sem čul brodnike in gonjače za Savoj vpiti, nego sem jih zagledal. V dolgej ozkej ladiji so spravljali žito iz Slavonije v

Zidani most. Ladija se je pomikala po sredi struge; vleklo njo je pa kakih deset parov volov, ki so počasno na obrežju napredovali. Okoli Sevnice rastejo posebno dobra voščena jabelka, ki skoraj enako slavijo kakor Krški raki.

V Zdolah kropijo na večer pred božičem z blagoslovljeno vodo okoli hramov in položijo „božičnik“ na mizo. Ta večer ne povžijejo nič kuhanega. Ko pridejo od polnočnic, dobijo zajutrk. Božični dan hiše ne izmetajo. Na sv, Janeza dan dobi vsakdo pri hiši janževca piti. Na nedolžnih otrok dan dobi vsakdo pri hiši „štruco“. Božičnik povžijejo še le na sv. treh kraljev dan. Četrtek pred pustom se imenuje „debel četrtek“; takrat pride na mizo svinjetina in ajdova potica. Pregovor pravi: „Ta dan se mora v devet piskrih meso kuhati.“ O svečnici prihajajo od drugod, posebno od Rogatca v Brežki okraj pobožnih pesni popevat. Tudi „kres“ kurijo, kakor drugod. (Poročil Martin Pletrski.) Med korotanskimi Slovenci je sploh več cerkev videti, ko med panonskimi, proti izhodu od Ptuja. Največ cerkev je pa vendar v lepem Posavju. V Rajhenberžkej župniji je namreč 12 poddružnic, v Sevniškej pa jih je celo 16. V Lotmeržkej župniji, ki šteje 6171 duš, pa sta samo dve poddružnici.

Opomba zavoljo takozvane lutrovske kleti v Sevniškem gradu: — Iz sostavka: „Der sogenannte lutherische Keller in Ober-Lichtenwald“ („Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erf. und Erh. der Kunst- und historischen Denkmale“, 8 knjiga, 3. zvezek) je razvidno, da se imenovano poslopje nikdar ni za božjo službo rabilo, in da je le z latinskimi črkami pisan stavek pristen, ne pa on, o kojem se je mislilo, da je pisan z glagolico.

Kvaterni **post.**

Kdor se o kvaternih postih ne posti, temu v grobu na lobanji lasje ne sprhnijo, nego na glavi mu ostanejo. Ko so župnik mrtveca pokopali, je zraven ležala taka prekopana glava. Župnik so njo z nogo brcnili in rekli: „Ta človek se o kvatrnih postih ni postil; zato se ga lasje držijo. (Primeri legendo o sv. Mihaelu; Kapela pri Radgoni.) „Ako kdo kvaternih postov ne drži, takemu celó v grobu lasje raz glavo ne padejo.“ (Ivan Kolarič iz Središča.)

Postelja.

„Kdor v postelji jé, ne more več vstati.“ (Mursko polje.) Poležavanje v postelji na velikonočno nedeljo stori, da lan poleže. (Glej sostavek: „Velika noč“.)

Božje poti.

Po Kopitarjevih mislih so božje poti za Slovence to, kar so bila za Grke zborovanja v njihovih mestih Olympia in Eleusis. (Glej Vrazovo zapuščino, I. 118, ali pa „Kopitars Kleinere Schriften“, I. str. 128.)

Božja pot k smreki pri Vitanji: Ljudje so si izmišljevali tam veliko čudežev. Knezoškof A. M. Slomšek so nje pa zavrgli, in deželska oblast je romanje po sili ustavila. („Novice“, 1851. str. 139.) Imenitna božja pot je Kálobje; prestara pesen o Kalobški Materi Božji je natisnena v Macunovem „Cvetju“, (str. 19.) — Imenitna božja pot štaj. Slovencev je bila nekdaj v Kolonijo na Renu. Več o tem pove prisrčen spis Trstenjakov: „Kelmorajn“. Obraz iz mojega dijaškega življenja. „Glasnik“ 1864. str. 34—45.) Nova Štifta pri Gornjem Gradu. Pravljica o početku te božje poti v letu 1558 v „Janisch, Topog. stat. Lex. v. Steier. (25. zv. str. 369.) Najimenitniša božja pot štajerskih Slovencev so pa svete Višarje na Koroškem. Sloveča cerkev Matere Božje stoji na 5446 črevljej visokej Višarskej gori, blizo meje med Koroško, Kranjsko pa Laško deželo. Božja pot na to goro se je pričela leta 1360. Sklicujem se na poročilo dekana Žabniškega, g. L. Frčnika, v kterega župniji sv. Višarje stojijo. Frčnikov natančen spis se bere v „Imeniku biskupije Krške“ (l. 1875.) Na Višarje se zaobljubljajo matere v težkem porodu. (Glej narodno pesen v sostavku: „Rojstvo in krst“.) Umirajočemu dado svečo, iz sv. Višarij prineseno v roke. (Glej narodno pesen v sostavku: „Smrt in pokop“.)

Mnogo Slovencev roma tudi v Marijino Celje na gornjem Štajarskem. Sedanjo Materi Božji posvečeno cerkev so postavili leta 1644 na mestu prejšnjega, od Ljudevita I., ogerskega kralja, sezidanega svetišča. V sredi velikanske cerkve še stoji kapelica, ki se je že bila veliko preje Mariji v čast pozidala. V tej kapelici se shranjuje lesena podoba Marijina, izrezana iz lipovine. Zgodovino te božje poti in 700letnico, ktera se je leta 1857 tam obhajala, je živo in ginljivo popisal g. kan. Franc Kosar v „Drobtincah“ (1858. str. 151—168.)

Dosti štajerskih Slovencev roma tudi v Ludbreg k počeščenju sv. krvi Izveličarjeve, ali v Marijo Bistro na Hrvatskem. Vseh romarskih cerkev, ki so v slovenskem Štajerju samem, pa kar nečem naštevati; imenujem le nektere, in sicer po vrsti, kakor se v imenu duhovnikov Labodske skofije berejo. K sv. Martinu pod Vurbergom dohajajo romarji iz Murskega polja. Nedeljo po vernih dušah je velik shod v Selnici ob Dravi. V Kamci je shod na angeljsko nedeljo. Jako imenitna božja pot je v Petrovčah v Žabskej župniji. Petrovško cerkev je sezidal Franc baron Miglio,

grajščak v Brumbergu, v sredi 17. veka. Na bronasti plošči, ki je na levej strani vel. altarja vzidana, se bere legenda o čudežu, ki se je tu zgodil. V pesniškej obliki je legendo podal Kollman v „Der Aufmerksame“. V „Drobt.“, (1859. 60. str. 5—15) je objavil Jož. Ulaga popis Petrovške božje poti (Orožen, Diöz. Lavt. III. 762. Grimm, „Mythologia“, II. nat. str. 103.)

Na sv. Goro, v župniji sv. Petra pri Kunšbergu, pride ob malej gospojnici v treh dneh gotovo 20.000 ljudi. Leta 1868 so krčmarji na Gori iztočili samo vina blizo 20 štartinjakov; shod je bil nekdaj še imenitnejši. Za nekaj časa je romanje na Goro skoraj prenehalo, ko sta se bila tam dva grajščaka stepla zavoljo tega, kteri da bo od božje poti več dobička vlekel; grajščaka sta bila gospod iz Bizelja pa oni iz Podsrede.

Pesen od Matere božje na Svetih gorah.

„Sveta Ana gre na božjo pot.
Na božjo pot na svete gorè.
Marija se tud odpravla ž njoj.
Ne hodi ti Marija z menoj,
Neznaš, kaj maš nad soboj.
Če greš ti Marija z menoj,
Vzemi pleničke no povoj soboj.
Do prvega studenca ko pridejo,
Mariji se zlušta friške vode.
V prvi uri te noči,
Marija milo zakriči,
V drugi uri te noči,
Marija Jezosa na svet rodi.
Treka ura te noči,
Že anjgelci piskajo dol z neba *)
Mariji nesejo žecel zlat,
Na velki oltar ga postavijo,
Marijo mi noter postavijo.
Ti boš tu prebivala,
No božje gnade talala.
Tim daljnim romarjem no romarcam,
Pa tudi domačim farmanom.“

(Pela Jerčka Plevnik iz Trebiža na Sotli v Celjskem kotaru. Vrazova zapuščina, VIII. 33.) Drugo pesen od Matere božje na Svetih gorah je pela Gerica Pečarjeva rajnemu Jurju Cafu, ki njo je zapisal. Prepišem samo nekaj vrstic:

*) Okoli Marijine podobe v velikem oltarju je množica angeljev, ki godejo in trobijo. Pis.

„Ti si nam k pomoči prišla,
Kda je nam naj hujše bilo.
Prvikrat si nam h troštu prišla,
Smo močno žalostni bili:
Vsa živinca je ležala —
Pri nas je malo zdravja bilo.“

V cerkvi na Sveti gori visi slika, ktero je darovala Župečka vas (župn. sv. Lovrenca na Ptujskem polju) blizo leta 1780 v zahvalo, da je živinska kuga jenjala. Od onega leta hodijo vedno s procesijo na Sveto goro. Cafov rokopis se hrani v Vrazovej zapuščini (XII. 33.)

Mati božja v Zagorju je slaven božji pot v dekaniji Kozjanskej.

Božja pot Marijina v Zagorju.

Legenda.

„Na ptičica priletela,
Sem ze Gradca nemškega,
Taj na cerkveni prag.
Prelepo si je zapela,
Od Marije Zágorske.
No ta ptičica spreletela,
Taj na sprednji oltar,
Še lepše je zapela
Od Marije Zagorske.
Oh, češčena si Marija.
O Marija Zagorska!
Tebi enake ni nijedne,
No je nima celi svet,
Marija stopila z oltarja,
No to ptičico uprašala:
Kdo je teb' naučil peti,
Le-to pesem lepo?
Ali so te naučili mati tvoja,
Ali sestrice tvoje,
Ali si si jo sama izmislila?
Mene niso naučili mati moja,
Tudi ne sestrice moje.
No si je nisem sama izmislila.
Jaz sem jo čula od morske deklice peti,
Da jo je ona pela,
Da je erdeče žide vijala,
Hole, hole, ti drobna ptičica!
Pojdi mi kazat morske deklice!

Ti mi boš po luftu letela,
Jaz pa bom koj peš taj šla.
Vsaj sta prišle k sivemu morju,
Tudi k deklici morski.
Hole, hole, ti morska deklica!
Kdo je naučil teb' to pesem,
Le-to lepo pesem?
Ali so te naučili mati tvoja,
Ali sestrice tvoje?
Ali si jo s peretom spisala?
Mene niso naučili mati moja,
Tudi ne sestrice moje;
Tudi je nisem s peretom spisala.
Jaz sem jo čula od angelov peti,
Da so jo angeli peli,
Da so Jezusa zibali.
Ta ptičica se je nizko naklonila,
No še enkrat lepše je zapela:
Oh češčena si Marija,
O Marija Zagorska!
Tebi ni enaka nijedna,
No je nima celi svet."

(Zapisal Juri Caf. Vraz. zap. XII. 30.) Tej podobna narodna se poje tudi po Koroškem. (Glej Majerjevo zbirko v Vrazovej zapuščini.)

Kake tri ure od Ptuja je ličen trg Ptujska gora, ki se posebno s staro cerkvijo odlikuje. Ta je proti izhodu, jugu in severju začrnela, le proti zahodu so njo z nova pobelili. O cerkvi se pripoveduje to-le: Sedanja črna cerkev je bila svoje dni jako lepa, in se je tako svetila, da so njo v Turčijo videli. Prišli so torej Turki tudi tu sem, da bi dragocenosti pobrali in cerkev pokončali. Božja previdnost pa je drugače sklenila. Ko pride Turk pod breg, vlegla se je tako gosta, temna megla nad cerkev in okolico, da ni mogel Turk poti na breg najti, ter je s praznimi rokami oditi moral. Cerkev pa je od onega časa zvunaj črna ostala. — Še nekaj drugega se o tej cerkvi čuje: Ko še ni bilo cerkve na Ptujski gori, pa tudi na Vurbergu ne, prevzel je neki mojster delo, ki je obljubil obe cerkvi postaviti. Ker je pa imel zelo učenega pomočnika, je cerkev Device Marije pri Vurbergu njemu prepustil. Ker sta bila oba pri delu precej pridna, sta bili obe cerkvi skoraj ob enem in istem času gotovi. Ljudje, kteri so obe cerkvi videli, so vsi rekli, da je cerkev pri Vurbergu, ktero je postavil pomočnik, lepša od Gorske, ktero je sam mojster zgotovil. Mojstra je to žalilo. Šel je torej v zvonik Gorske cerkve, in je tam tako molil: „O Marija! Če ti nisem

take cerkve pozidal, kakor bi njo naj bil, me naj zdaj kazen zadene!“ Reče in skoči iz zvonika na pečino pred cerkvijo — pa glej! skala se je, ko je nanjo priletel, tako všibila in udrla, ko da bi bil na mehek vosek priletel. Tako je Marija sama pokazala, da je s cerkvijo zadovoljna.

Zopet druga pravljica trdi, da je turški paša prišel pod Črno goro, in da je od tod odšel v Vurberg, kjer je napravil sijajen obed. Župan Ptujske gore pa je ustrelil iz topa proti Vurbergu, in je paši pečeno gos iz krožnika zbil. Tega se je paša tako ustrašil, da jo je koj nazaj na Turško popihal. (Zapisal Janez Strelec, objavil „Popotnik“, IV. str. 43.) O gotiškej cerkvi samej glej razpravo v „Mittheilungen der k. k. Centralcommission für Erh. und Erf. d. Denkm.“ (1870, zvezek za sept. in okt.) in Pajkove „Zbrane spise“, (str. 171.)

V Konjiškej dekaniji sta najbolj obiskani božji poti na Prihovi, pa na Brinjevej gori. Slavna je podoba Matere božje, kojo je 1747. l. podarila Jovana grofinja Khünburg minoritom v Mariboru, in je sedaj v frančiškanski cerkvi v Mariboru. (Glej cerkveno prilogo št. 67, „Slov. Gosp.“ 1882.) Preje se je podoba hranila v nadžupnej cerkvi Konjiškej. Božja pot pri sv. Trojici v Slovenskih goricah je zopet bolje zaslovela, odkar so tam očetje frančiškani. (Glej Šrolov spis: „Sv. Trojica v Slov. goricah“ v „Drobtincah“, XX. 229.)

Kdo ne pozna slavne božje poti v Rušah? Sem romajo verni Slovenci gotovo že 800 let. Po vsem slovenskem Štajerju poznajo ruško nedeljo. Pesen od Device Marije v Rušah glej v sostavku: „Ruška nedelja“. Blizo Ruš, tudi ob Dravi, je slavna božja pot pri Materi božji v Puščavi. Začela se je okolu leta 1630. (Orožen: „Bisthum und Diözese Lavant, I. 417.) Jako slavna je tudi božja pot v Šmarijah.

Legenda od Matere božje na Jezerih (v Šmarjem).

„Marija gre na božjo pot,
Na božji pot na Jezere;
S soboj si vzeme sineka
Presmilenega Jezoša.
Pred njoj pa gresta študentiča dva,
Študentiča dva, bratiča dva.
Počakajta, da me počakajta,
Študentiča dva, bratiča dva!
Kaj ta mi nesla sineka
Presmilenega Jezoša.
Onedva sta jo počakala,
Kaj sta joj nesla sineka,

Kaj sta joj nesla sineka,
Presmilenega Jezoša.
Onedva sta odhajala,
Marija odzajah ostajala.
Sinek pa se začne jokati,
Da več ne vidi matere.
Počakajta, da me počakajta,
Študentiča dva, bratiča dva,
Kaj ta mi dala sineka,
Presmilenega Jezoša,
Onedva sta njo počakala,
No njoj dala sineka,
No njoj dala sineka,
Presmilenega Jezoša.
Kaj pa si Ti starši brat zgovoriš,
Kaj si mi nesa' sineka,
Kaj si mi nesa' sineka.
Prevsmilenega Jezoša?
Jaz si druga nič ne zvolim,
Kak svojoj dušici zveličanje.
To pa tebi more dano bit,
Tvoja duša zveličana bit.
Kaj pa si Ti, mlajši brat, zvoliš,
Kaj si mi nesa' sineka,
Kaj si mi nesa' sineka,
Presmilenega Jezoša.
Jaz si druga nič ne zvolim,
Kak trem dušicam zveličanje.
To pa ti more dano bit
Tri duše zveličane bit."

(Vraz. zap VIII. 27.)

O božjej poti v Šmariji k sv. Roku glej „Sl. Gospodarja", (1883. str. 206) in pa „Steier. Zeitschrift", (V. Jahrgang, 1 Heft stran 89—94.) Posebno se je razcvetla ova božja pot po kugi, ki je v naših krajih l. 1645 razsajala.

Božja pot na Sladki gori, se je pričela leta 1754. (Glej „Drobtince" 1859'60. 237.) Božja pot pri sv. Frančišku blizo Gornjega grada je bila menda v prejšnjem veku najslavniša v slovenskem Štajerju. Sem je podarila cesarica Marija Terezija o rojstvu svojega sina, poznejšega cesarja Jožefa II., zlato dete Jezušeka, ki je ravno toliko tehtalo, ko cesarjevič pri svojem rojstvu; podoba je bila votla. O božjej poti k svetemu Frančišku pri Gornjem gradu je pisal Plaskan v „Drobtincah", (1857. str. IX—XII.) Pričela se je pod komisarjem Ahacem Stržinarjem l. 1715.

Nazaret, Celje in Maribor imajo svoje shode o porcijunkulah. Lepo je slovel sv. Križ pri Belih vodah okolo l. 1860.

Božja pot na Olskej gori, na Dobriču v župniji Polzelskej. Listina od l. 1754 poroča, da je že davno preje veliko romarjev prihajalo na vrh Dobriča, h križu in podobama sv. Neže in sv. Jošta. Zato so tam leta 1757 krasno, veliko cerkev z dvema zvonikoma postavili. Na velikem oltarju se vzdiguje sv. križ, stranska dva sta pa posvečena Devici Mariji rožnega venca, in sv. Janezu Nepomučanu. Leta 1767, 3. maja so ostanke sv. Theodora v slovesnem sprevodu iz župne cerkve na Dobrič prenesli. (Orožen, „Diözese Lavant", III. str. 486.) Spomin teh zgodeb se je ohranil v legendi, ki sem njo čul v Konjicah peti, in se nahaja tudi v zapuščini Vrazovi, zapisana od Orosl. Cafa.

„Sveti Izidorij je ovce pasel,
Da je majhen fantič bil.
On si je žvižgal ino pel,
Vojaškega stana se veselil.
Kedar je že odrastel,
Podal se je v vojaški stan.
V vojaškem stanu je on preživel,
Da je minulo 15 let,
In je tudi zbolel,
Ino v ti bolezni je tudi umrl.
Njegovo truplo so pokopali,
Na ledini zeleni,
Na ledini na pokraj,
Na zeleno tratico.
Ž njegovega groba mi
Je rastla trava velika.
Zvečer so jo pokosili,
Zjutra je še enkrat veča bila.
Mimo so šli oj menihi, oj menihi,
Puščavniki. *)
Eden druga so sprašovali,
Kaj mora tu notre bit.
Tu more bit no sveto truplo,
Da raste taka trava tu.
Šli so, ga izkopali,
Našli so bele kosti,
No so našli pismo,
Eno pismo pisano;
Poleg so našli tri kapljice,
No so našli tri kapljice,

*) Polzelska župnija je pripadala Maltezerjem.

Tri kapljice črstve krvi.
Saj še zdaj na Oljski gori,
Notri v glaži pred njim stoji,
Pri sv. Neži, pri sv. Jožefi.
No pri samem vsmilenem Jezusi."

Ko sem se leta 1857 s svojim rajnim očetom mimo Žalca vozil, vem dobro, da so mi na Oljsko goro pokazali in rekli: „Tam je svet „Zidorius" pokopan. Krojač Plankel, ki je k nam šivat hodil, je to pesen genljivo lepo peval. Caf je prepisal to pesen drugokrat (Vraz. XII. 37) tako:

„Ne žalujte vi očeti,
Vi očeti no matere.
Da vaši sini v vojsko grejo.
Oglejte se na ono truplo
Svetega Izidorija.
Svet Izidor je ovce pasel,
Da je majhen fantič bil;
On si je prelepo piskal,
Lepo piskal ino pel.
Vojaškega stana se je veselil.
Ko je pa on odrasel,
V vojski stan se je podal,
V vojskem stanu je on živel
Celih 16 let.
V tem istem leti je pa zbolel,
V tisti bolezni smrt storil.
Njega so pa vunkej nesli
Na grobišče posvečeno.
Tam pa so ga pokopali
Pri svetem Petru zagrnuli.
Iž njegovega groba pa je zrasla,
Lepa drobna detela.
V večer je bila spokošena,
V jutro še lepše vzhajala.
Taj so mi hodili sv. moži,
No so nje spoznavali,
Kakovo je to sveto truplo,
Svetega Izidorija.
Jegov grob so mi odkopali,
Notre so našli celega
Oj celega, nič gnilega.
Na njegovih persah so tudi našli
En lepi cedelc napisani.
Tam je bilo zapisano:
„Šestnajst let je na vojski bil."

Na njegovem srcu so tudi našli
Tri kapljice črstve krvi,
Ktera še zdaj na Oljski gori
V glažeku pred njim stoji.
On še tudi na Oljski gori
V sprednjem oltarji v glaži stoji.
Pred svetim Joštom, pred sveto Nežo,
No pred smiljenim Jezusom.
Mimo groba je tudi jezdil
Neki bojski oficir,
No še ga vprašal:
Ali si mrtev, ali si živ?
Na totem sveti sem že mrtev,
Na onem sveti pa živim."

(J. Caf zapisal v aprilu 1844.)

Pesen, ki pravi, kako je Marija Jezušeka nosila na sveto goro Volovsko, je zapisal Caf l. 1845. Pela jo je Marinka Rubnica, 70letna starka iz Morja (Mauerbach) pri Framu.

Kar sem tu naštel, ni sicer vse, pa je itak precej dosti. „Gremo na božjo pot" ali „Romat pojdemo" ta beseda tolaži ubogega trpina celo leto pri njegovem težavnem delu. Pol leta že hrani groše, da bo imel kaj za popotnico. In ko pride določen dan, pojde jih pet, deset in še več iz ene vasi, in za njimi si jih dvajset, trideset solzne oči briše, ker morajo doma ostati.

Kdor hoče še več izvedeti o božjih potih in procesijah med Slovenci Labodske škofije, ta naj pogleda zaključni zapisnik pastirskih zborov (štev. XXXIII), kjer najde popisane vse procesije, ki so pri nas v navadi. O teh beležkah pravi zapisnik sam: „Te statističke podatke bodo gotovo vsi z veseljem sprejeli. Kam da so Slovenci, med njimi tudi štajerski, v XVI. veku po Truberjevem poročilu na božjo pot hodili, pove „Jezičnik" XXI. v predgovoru.

Pozdravljanje.

Človeku, ki srečajočega ne pozdravi s „Hvaljen bodi Jezus Kristus!" ali tistemu, ki na ta pozdrav ne odgovori, pravijo: „Ta je Boga v župi snedel." (Vijanski v „Glasniku", 1858. II. 121.) Okolo Maribora pa po „Slov. goricah" sem od kmečkih ljudi večkrat čul pozdrav: „Zdraviče!" to je, Zdravjiče! „Zdaj zdravjiče bom vam prvo zapea'." (Vraz. zap. IV. 14.) Z ozirom na čas dneva se reče: „Dobro jutro!" „Dobro poldne!" „Dobro od večera!" (od ene do večera, do 5.) „Dober večer!" — Pri delu se reče: „Dobro srečo!" (Tako na Murskem polju.)

„Sestrica (Markova) pa njim proti šla,
Belo roko podavala."

(Vraz. I. zv. 12. št.)

„— — — — — —
Ko je pšenica zorila,
Ženjice je dobila,
Dvanajst ženjic,
Dvanajst sestric.
Mimo pa Marija gre,
No jim je Boga davala,
Nijedna ji odlonala ni,
Ko naj si mlajša sestrica,
Naj si mlajša sestrica,
Z imenom Getica. (Margeta.)
Marija tako govori:
Le pojdi z meno,
Getica ti:
Ti si mi Boga odlonala.
Boš na večno polonana."

(Vraz. zap. XII. 35.)

„— — — — — —
Ženin šentjanžovec nalil,
Staršinetu ga je napil:
„O staršina, m o z i ti Bog,
Zravno pa troštar sv. Duh."

(Zap. J. Caf 1844. Vraz. XII. 38.)

„Dobro rano!" = Dobro jutro. (Središče.) „Na svidenje!" = Auf Wiedersehen! (Središče.)

Preglavica.

Preglavica se prikazuje ljudem na cestah in po polju. Preglavica je črna žena, pa brez glave. Če se ji ogneš, ničesa, ti ne bo storila; če jej pa drzno nasproti greš, oslepila te bo ali ti roke potrla. (Trstenjak v „Glasniku", 1860. str. 107.) Preglavica človeku 7 let preje smrt napove. („Steierm. Zeitschrift", 1845. 11.) Preglavica je neka bela žena, ktera se opoludne ljudem brez glave pokaže in je po krivih potih vodi. (Trstenjak v „Novicah", 1857. 115.) Kdor je postavim bil danes jako vesel, in ga jutri ktera nesreča zadene, od njega pravijo: „On si je pač včeraj Preglavico čüa. (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Narodni **pregovori** in reki.

Prislovic štaj. Slovencev je A. Krempl lepo število objavil v „Novicah", (1844, na straneh 40, 44, 52, 56, 88, 96, 116.) — Če se otroci svadijo, pa eden te mater na pomoč zove, mu drugi zabavljajo:

Mati!

Kobila je v blati,
Dajte mi mleka,
Ka mo vün vleka:
Dajte mi sira,
Ka mo vün stira.

(Sv. Jurij za Ščavnico. Objavil Valjavec v „Slov. Glasniku“, 1868. str. 112.) Kedar delavcem ktero delo zelo hitro od rok gre, se pri nas večkrat slišijo besede: „Zdaj nam gre delo, kakor Čagoncem roženkranc.“ Ako ženjici srp ali brivcu britev slabo reže, se reče: „Reže, kakor da bi se vrag pasel.“ (J. M. od sv. Bolfenka, v „Novicah“ 1862. 402.) Nekaj vremenskih prerokovanj v obliki pregovorov je objavil Drag. Ripšl v „Gospodarju“ (1872, str. 11, 21, 40, 61, 85, 112, 134, 153, 180, 203. 226, 254.)

„Sobota
Pogače v kup kota.
Nedela
Pečenke dela.“

(Vraz. zap. XIX. 44.)

Nekaj vremenskih pregovorov je zapisanih v sostavku: „Božična noč“.

Pregovori in besedila na Štajarskem. (Objavil Jakob Gomilšak v „Glasniku“ 1862. str. 176.) Nekoliko pregovorov in rekov je zapisal Vijanski v „Slov. Glasniku“ (1858. II. 121.) „Dobrodušeči Klinci. Prestav 'z latinskega“ v Srfovem „Cvetnjaku“, (str. 55 in 56.) „Modrice ostrognate“ v Šrfovem „Cvetnjaku“, (str. 57 in 58.) „Cvetje modrosti“ v Šrfovem „Cvetnjaku“, (str. 61—64.) Precejšnje število pregovorov štaj. Slovencev se nahaja na koncu Muršečeve „Slovnice“.

Prihod župnikov v novo duhovnijo.

Župnik se ne sme v „kočiji pripeljati“, sicer ne bo imel sreče in toča bo pri njem pobijala; če preje, ko črez hišni prag stopi, celo škornje izuje in v samih nogovicah v hišo stopi, bo lehko in dobro izhajal. (Središče.)

Narodne **pripovedke.**

„Andrašovski zvon v Slovenskih goricah“. (Spisal Martin Zor v „Bčeli“, 1852. str. 217.) Eden izmed novih zvonov ni bil krščen; coprnice so ga zanesle zato v močvirje „Polenice“ pri Pesnici; ko so ga po zaukazu angelovem izkopali, je eden

izmed njih spregovoril, zvon pa se je še bolj globoko pogreznil. — Kovač premaga smrt in sedem vragov. (Zapisal Ant. Kos v „Novicah“, 1858.) — Narodne pripovedke iz Štajarske. (Nabral Valjavec, priobčil v „Novicah“ 1860. od str. 149.) — Pohorske pripovedke. V slov. bistriški okolici nabral Lovro Stepišnik, mlinar. („Novice“, 1864. od str. 227.) — Pravljico od dveh sovražnih bratov v Vitanjih pa v Reichenburgu je zapisal Janko Perkmeister v „Glasniku“, (1860. str. 88. Glej „Kres“, III. str. 164. Schlossar II. 282—284.) „Važnost narodnih pripovedek in pesem za slovensko bajeslovje.“ (Spisal Trstenjak. „Novice“, 1868. str. 63.) — Neumni Janž. (Zapisal prof. Ivan Skuhala v „Gospodarju“, 1881. str. 22—37.) Pripovedki o „kralji Matjaži“ in o „Hrgaduši“, kakor se pripovedujeta okolo Ormoža, (glej v „Gospodarju“, 1882. str. 6.) — Prof. Matija Valjavec si je dozdaj največ prizadeval zbrati narodne pripovedke Slovencev, bivajočih po Hrvatskej in izhodnjej Štajarskej. Skoraj vse pripovedke, ki so znane okolo Varaždina, se pripovedujejo tudi med štaj. panonskimi Slovenci. Objavil pa je nekaj svojih pripovedek v Miklošičevej „Slavische Bibliothek“, v drugem zvezku v „Novicah“, 1857. v „Glasniku“ v „Bčeli“ in v posebni knjigi pod naslovom: „Narodne pripovjedbe skupio u i oko Varaždina“, Matija Kračmanov Valjavec. (V Varaždinu 1858.) Valjavec in Trstenjak začela sta uporabljati te pripovedbe v pojasnjevanje slovenske mythologije, kterega prizadevanja s pohvalo omenja Miklošič v II. zvezku svoje „Slav. Biblioth.“, Krek v „Tradit. Lit.“ str. 48. — Pravljice od grada Landek na Frankolovem je objavil Iskrač v „Novicah“, 1861. str. 378.) „Právljica o jezeru med S lčavsko in Kapelsko stranjo.“ — (Raič, „Pomladansko cvetje“, str. 203.) „Narodne pripovedke o Neteku“.) (Drobnič v „Novicah“, 1847. str. 24.) — Babji klanc. (Vraz. „Izbrane pjesme“, str. 239.) — Narod. pripovedke: „Škatla, daj jesti no piti, a ti klobük, vudri zdaj!“ (Valjavec v „Novicah“, 1858. str. 277.) — Od mladenča, ki je šel po svetu sreče iskat. (Janko Vijanski v „Novicah“, 1858. str. 413.) Pripovedke o (bajeslovnem pohorskem) velikanu Vouvelu. (Trstenjak, v „Novicah“, 1859. str. 86.) — Zakaj ima sv. Lukež vola?“ in „Bela pošast Landeškega grada na Frankolovem“. (Jož. Iskrač v „Novicah“, 1859. str. 291—292.) „Če si ti hudič, jaz sem tudi“ in „Trije brati“. (Iskrač v „Novicah“, 1859. str. 346—347.) Pripovedka o Gorograjskem „gradišči“. (F. Ogradi v Celjskej „Sloveniji“. Glej „Novice“, 1859. str. 404.) Pohorska pripoveka: „Bom padlo“. (Ivan Macun v „Letopisu Matice“, 1869. str. 88—90.) — V „Glasniku“, (1868. str. 183) je posnel D. Trstenjak narodno pripovedko o steklenej gori, kakor jo je zapisal M. Valjavec v „Narodnih pripovedkah“ na str. 104: „Žena odišla na steklenu goru.“ Mythologični pomen pripovedk

o steklenej gori je razložil Trstenjak v „Glasniku“, (1868. na str. 184—185.) Moja rajna mati so mi večkrat pravili od steklene gore. Ta gora je daleč v jutrovi deželi. Na njej stoji zlat grad, v zlatem gradu pa je Krsnik. Pred gradom raste visoka jablan z zlatimi jabelki. Kdor je tako srečen, da pripleže na stekleno goro in si utrga zlato jabelko, ta nikdar ne umerje. Priplezal je svoje dni nek Vidovina do zlatega grada, ali ker se ni prekrižal v jutro, ko je ustal, se je spet speljal v ravnico, kjer ga je Lintvrt požrl. Medjimurci imenujejo coprnika Vidovino. On zamore kravam mleko zacoprati, kobilam žrebeta, svinjam prasce. Vidovina ima kapo, da se more nevidljivega napraviti. On ve iz mesečine mleko delati, iz pšenice pa speče Vidov bosman. Bosman je pogača, ktero pečejo za gostovanje. Na njej stojijo iz testa napravljene kokoške, telčeki, kravičke itd. Vidov bosman, če ga nevesta jé, stori, da rodi same junake, cesarje in kralje. (Trstenjak v „Glasniku“ 1859. 25.) Dosti smešnih narodnih pripovedek o Vrbovai (= Vržej) je spisal Trstenjak v „Novicah“, (1858. od str. 21 naprej.) — Svoje dni je bilo žito veliko rodovitniše, ko sedaj; klas je segal od korenine do vrha. Ljudje so pa postali tako prevzetni, da so matere otroke kar s pšenicoj brisale. Boga je to razžalilo. Bilo je ravno spomladi, ko se je začelo žito klasovati. Prijel je za klas, da bi ga osmuknil, pa je še malo postal in se je ozrl, ne bi li ljudje za kruh prosili. Nikdo ni prosil. Tedaj je Bog nekaj potegnil, pa je zopet počakal, in tako petkrat. Slednjič ko je klas le še palec dolg bil, se je pesek pred Boga usedel, pa je s sprednjimi nogami kruha prosil. Bog zato klasa ni čisto osmuknil. Kolikorkrat ti je odjenjal, pa na molitev čakal, toliko kolen je sedaj na žitnej slami videti. (Povedal gosp. Ivan Koprivnik.) — V „Novicah“ (1852. str. 263) piše Franc Hrašovec, da je o ljutomžkih vitezih, ki so svoje dni stolovali v Doljnjem gradu, med narodom znanih dosti narodnih pripovedek, ktere sedaj marljiv rodoljub pridno nabira, in jih bo pò „Novicah“ menda kmalo razglasil. (Menda je mislil Vehovarja.) — Na spodnjem kraju proti jugu, pol ure od sv. Margete za Pesnico, je v velikem, sedaj na suho dejanem ribniku, kteremu pristava pravijo, hiša vsa iz kamenja sozidana. Kamenje so blizo hiše v starem zidovju pod zemljo našli; pravljica poroča, da tam je bilo nekdaj rimsko mesto, ki se je zavoljo svojih grehov v zemljo pogreznilo. (Juri Pavalec v „Novicah“, 1856. 336.) Na Kozjaku pri Vitanju je bilo nekdaj močvirje. Ko sta taj prišla dva dijaka, ki sta se na maštvo pripravljala, so jima obljubili tamošnji prebivalci lepih darov, če vodo z molitvami odpravita. To sta tudi res hitro napravila. Ker si pa ljudje niti studenca izgovorili niso, morajo sedaj v dolino po vodo hoditi. (Vijanski v „Nov.“,

1857. 56.) V Landeškem gradu črn maček zaklad varuje, in bi bil smel kmet tri dni si vselej polne žepe iz njega po naročilu nebeškega mladenča napolniti, pa je hotel vse z vozom domu spraviti; zato mu je vse izginilo. (Vijanski v „Novicah“, 1857. 155.) Štiri pravljice od razvalin gradu „Gorica“ (Eckenstein) pri Velenju je zapisal Vijanski v „Novicah“, (1857. str. 187.) Povesti o jezerih med Slovenci. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 195.) Povest od jezera v Skalski dolini. (Vijanski v „Novicah“, 1857. 236.) V cerkvi v Gornjem gradu visi strašno (veliko) rebro, kakoršnega nobena sedaj znana žival na suhem nima. Ne ve se, kje je bilo izkopano. Narodna pravljica je pripisuje ajdovski deklici in pravi, da kedar bo rebro, od kterega vsako leto enkrat kane, čisto na zemljo skapalo, tedaj bode sodni dan. (Vijanski po „Kopitars kleinere Schriften“, I. v „Novicah“, 1857. str. 239.) Kakor mi je povedal preč. g. F. Og., gorenjegrajski rojak, je rebro res svoje dni viselo v dolbljini v zidu, je pa nekam zginilo, ko so cerkev belili. Več o teme rebru poročam dalej spodaj. Pravljico o zvonovih cerkve sv. Donata, ki je nekdaj stala vrh Rogaške gore, pa jo je strelja vničila, tako, da so le zvonovi ostali, ki so se kotali na ono mesto, kjer zdaj sv. Donata cerkev stoji, je zapisal A. Kos v „Novicah“, (1857. str. 275—279.) Oče proda nevedé zelenemu možu z rudečo kapico svoje dete, ki se pa reši hudiča s tem, da ga praša: 1. Kaj je najslaje? 2. Kaj je najmehkeje? 3. Kaj je najtrše. Hudič je rekel: 1. Med. 2. Pavola. 3. Kamen. Sin pa je rekel: 1. Materino mleko. 2. Materino krilo. 3. Očetovo srce. To pohorsko pripovedko je zapisal Lovro Štepišnik v „Besedniku“, (1869. št. 115.) Pravljice „Od črnega jezera na Pohorju“, „Od zvončeka v gozdu Hum pri sv. Barbari“, „Od sovražnih bratov v Rajhenburgu“, „Od zaročnega prstana na roki Marijini v Petrovčah pri Celju“, „O zidanju cerkve sv. Bolfenka na Pohorju“ so zapisane v „Besedniku“, (1870, 189.) Pravljica „Mrtvi pride nazaj“, ki je zapisana v „Besedniku“, (1871. št. 62,) je znana tudi po Murskem polju. — Kar se pravi v „Besedniku“ (1871. 103 o Vedomcih in Rojenicah, je znano tudi med štaj. Slovenci. Vedomca poznajo na Murskem polju. Pravljica od novorojenega dekleta, kteremu je za ženina odločen deček iglo v teme potisnil, je znana v Škalski dolini in pri Rogatcu. (Primeri „Novice“, 1857. str. 399 in 238—239.) Ajdovska deklica iz Žavneka je pobrala kosce na travniku; v gradu so jim pa dali velikanski hleb kruha, in deklici naročili, jih nazaj postaviti. V grajščini so dolgo hranili rebro „ajdovskega moža“. Lovre Baš v „Zori“, (1872. 314.) „Natančni hlapec“. Narodna štajarska pripovedka; zapisal Svetinski. Izmed treh bratov prelesti najmlajši grajščaka, ki je hlapce v službo jemal in njim obetal veliko plačilo, ako se ne razjezijo.

Če se je pa hlapec razjezil, mu je moral obljubljeno plačilo dvakrat povrniti, in še pustiti, da mu je gospod tri jermene iz hrbta urezal. („Zora“, 1875. 152.) Tej jako podobna pripovedka je v „Zori“, (1875. v štev. 9 in 10.) Pripovedka od dvojčkov, sinov viteza v Staremtrgu, ki sta bila po pestunji rešena, in sta pozneje mašnika postala. („Gospodar“, 1875. str. 155.) Stareji veliki zvon v Pilštanju visi v zvoniku župne cerkve že 700 let. Oral je neki kmet na Pohorju blizo Pilštanja, in je zadel na lonec, v kterem je bil zaklad. Lonec pa je bil tako težek, da ga kmet ni mogel iz zemlje spraviti. Nek tujec se mu na pomoč ponudi proti temu, da naj mu prepusti, kar je doma pri njem pod omaro. Kmet privoli. Tujec, ki je bil sam vrag, mu je denar kar hitro iz zemlje spravil, pa tudi najmlajše dete, ki je bilo ravno pod omaro zlezlo, vzel. Kmet se je zaobljubil sv. Mihelu, varhu župne cerkve, da mu hoče, ako mu dete povrne, kupiti petelina, ki mu bo preglasno pel. Kupil je pozneje z najdenim denarjem res zvon na Dunaju, in ga je obesil v zvonik. (Zapisal Martin Lah.) Pravljica od hudiča, ki je v cerkvi na kožo zapisoval grehe, ki so se v cerkvi godili („Gospodar“, 1882. str. 366.) Mati deteta neče prekrižati, „ki ga na odajo ma.“ Vrag se zglasi pod oknom in njej da za dete „300 ranjških no tri zlate lukifa.“ Oče vraga sreča in mu dete vzeme; zato pa vrag mater odnese.

„Kupec zdaj po materè grè.
Z lanci prežerečimi.
To zasluži vsaka mati.
Kera sinka si oda.“

(Narodna. Vraz. I. zv. 53 št.)

V Ravnah pri Zdolah sta se vdrla v zemljo brat in sestra z voli vred, s kterimi sta v nedeljo na njivi vlačila; samo težnike je voda v izvirku, blizo 10. minut oddaljenem, izplavila. To se je zgodilo pred 100 leti. („Gospodar“, 1882. 397.)

Narodna pesen od sv. Ariha na Pohorju:

„Areh, Areh. Areh.
Ljubi sveti Areh!
Gori v zeleni planini
V sivem kameni.
On pa močno vpije.
Da ga čudno grize.
On tako upije:
Koti ptičice v luftu.
Le sem, le sem,

Moja ljuba sestrica,
Ljuba sveta Žofilja.
Moje črevca prebrala.
No je lepo oprala,
No nazaj zložila,
No je drugoč zašila.
Kako plačo hočeš,
Ljuba moja sestrica.
Ljuba sveta Žofilja?
Jaz ne hočem druge plače,
Ko da bi se na tem svetu videla,
No v nebesa slišala.
Tu se vsaki dan vidita,
V nebesa se slišita.
Ljubi sveti Areh,
Gor v zeleni planini,
V sivem kameni.
Ljuba sveta Žofilja,
Pod visokim Bočom,
Pod eno belo brezo.
Zdaj se tu vsaki dan vidita,
No v nebesah slišita.

(Zapisal Caf 1845. Vraz. zap. XII. 40.) G. Janisch. („Lexicon von Steiermark") piše v sestavku o sv. Henriku: „Viele Sagen vom hl. Heinrich und der hl. Sofie in Studenitz leben noch im Volksmunde."

O rebru, ki je viselo od stropa cerkve v Gornjem gradu, poroča profesor J. .T Zupančič: „Ko so za novo cerkev v Gornjem gradu temeljne rove kopali (kar se je godilo v spomladi leta 1752. Pisatelj po Orožnovem: Dekanat Oberburg, str. 27) so našli v zemlji one dve velikanski kosti (rebro in ključnico) koji sem spravil v Joanneum v Gradec. Pač ne vem, od ktere živali bi neki one dve kosti bili." (Ausflug von Cilli nach Sulzbach. Von Prof. J. T. Suppantschitsch. Marburg, 1826. str. 31.) O poddružnici sv. Magdalene v župniji sv. Jedrti nad Laškim pravijo to-le: „Ko so Turki enkrat od Dola proti Golcam prišli, in so cerkev zaklenjeno našli, je nek Bošnjak s handžarjem po vratih usekal. Odskočila je pa treska od vrat in se mu je zasadila v oko. Prestrašen je zaklical Turk svojim tovaršem: „Odlazimo, bratjo, svetac je kod kuče!" (Orožen, Dekanat Tüffer, str. 365.) O cerkvi Matere božje v Svetini, v župniji sv. Ruprta, se pravi sledeče: „V potoku Kozici, ki pod Svetino izvira in se v Mrzlem dolu v Reko izliva, so se svoje dni prikazovale črno pikaste ribice in so plavale v tamošnji tomunj, kjer so se nekaj

časa mudile, potem so se pa zopet v goro skrile. Teh ribic so si zidarji, ki so cerkev Svetinsko zidali, vsaki dan toliko nalovili, kolikor so jih želeli. Ko so pa enkrat zidarji tudi na Marijin praznik delali, in so tako svetek onečastili, so ribice za vselej izginile.“ (Orožen, Dekanat Tüffer, str. 251.) Pri sv. Ožbaldu za Dravo, v dekaniji Mahrenberžkej, si pripovedujejo o strašilu na Dravi sledečo zgodbo. (Schlossar, II. 221.) Ložno pesniško obliko njej je oskrbel ali Mihael Poserl, župnik pri sv. Ožbaldu, ali pa Ant. Krempelj. V prepisu, kterega imam v rokah, stoji namreč med drugimi Krempljevimi.

Tam pri svetem Osvaldi,
Kde se ljuto peni Drava,
No v šumeči strahoti,
Hoste, njive razrinjava,
Tam se k strašnemi spomini
Čuje grozni glas v pečini.

Tam se glih ob polnoči
Ta spodoba ene ženske,
Gor no dol okol vrti,
Od žalosti grozovanske,
Javče tužno zlo vrešeča,
V bistro Dravo dol gledoča.

Ona zdiže gor roke,
Strašno ž njima vkupej prha,
Skube z glave si lase,
Ves obleč dol z sebe trga,
Vrže dol se poleg Drave,
„Oh!“ kričeča od težave.

To do enih tak trpi,
Te pa glas no ona mine,
Gre enkrat ob polnoči,
En pobožen z Palestine;
Kak nje javkanje začuje,
Si on sem no ta zmišljuje.

Te njoj zraven proti gre,
No njo žegnajoč pozdravi.
Reče: Čakaj ti na-me!
Reci, jel sem jaz ti pravi,
Ker mo bi bilo mogoče,
Rešiti tebe te težkoče.

„Ah moj starec“ rekla je,
Odrešenja zame nega.
Strašno sem zagrešila se:
Nikdo me ne reši tega:
Jaz sem mlada zagrešila,
Pak, ah kaj potem učinila!

Lepo mlado detece,
Kak sem njega porodila,
Sem od velike sramote,
V toti vodi ga utopila.
Zato ona zove klica:
Fantaj božja se pravica!

To je strašen sod moj zdaj,
Mojga grešnega činjenja,
Da dok Drava se nazaj
Ne obrne, nè rešenja,
Kaj prinesla bi mi dete,
Vmorjeno že dolge leta.

Ah, kak Dravo prosim jaz,
Moje roke, gor držeča,
Da bi prišel tisti čas,
Kaj bi Drava gor tečeča,
Mojo dete mi prignala —
Kaj bi zato jaz, oh! dala.

Ali Drava teče le,
No ne čuje tožbe moje,
Tožbe te vmoriteljce —
Ne obrne vode svoje.
Zato, le, moj starec hodi,
Tega pravit' grešnem rodi.

Reci mladim ženskam vsem,
Kako martro, kako žalost,
Jaz za tega volj' trpim.
Naj si čuvajo svò mladost,
Da ne bodo tak opale,
No kak jaz svò deco klale.

To je rekla, pak je šla,
Tak kak navadno vrišeča.
Dedeka pobožnega,
Žalostno nagovoreča:
„Strah no groza vsaki ženski,
Kero lada duh peklenski!“

O epikurejskem življenju Celjskih grofov se čuje še sedaj to in uno med prostim ljudstvom. Nekaj teh pripovedk je upletel Ferdo Kočevar v svojega „Mlinarjevega Janeza“. (Teharčani so grofa Urha pri vasovanju zasegli, in ga le proti temu izpustili, da jim je podelil plemstvo. Teharski grb kaže dve zvezdi, Celjski pa tri). Tragična je pa prigodba, o kterej je zapel J. G. Seidl, ko je bil profesor v Celju. Slovenski je o istej stvari rajnki župnik Janez Arlič objavil v „Drobtincah“ (1847. str. 259—261.) sledeče:

Očetova kletev. (Pergodba leta 1454.)

Per Celi na skalovji — v Savino dol gledaje,
V starimu zidovju slovečim na vse kraje,
Je svoje dni ošaben knez Urih gospodval,
Se ni človeške moči, ne božje šibe bal.
Pred njega kmetič stopi ponižen in pohleven:
Usmilenje imejte! me vid'te, de sim reven:
Edino moje dete, moj otrok mi je vzet,
Kdo solz za nja prelitih bi znal le vsih prešteti?!
Veselje je edino za-me in mater bila,
Hči dobra — pridna — zala, ko rožica premila.
Odgovor prosim kneza: ste vzeli hčer mi vi?
De žalostnim očetu se srce ohladi.
Hudičevo posmeha se knez ošaben kmetu.
De solznim se v britkosti topi srce očetu.
Ter udari mu na uho zaprte hčerke jok.
Ter udari mu na srce zaprte hčerke stok.
In oče mu srdito besedo strašno reče,
De trdosrčnika u srce živo speče:
„Vi knez visoke glave — imate z menoj smeh.
Pravica vam je šala in rop per vas ni greh.
Kmetiške srote prošnje vam nikaj ne veljajo.
Ko led vam mrzle prsi milosti ne poznajo:
Veselje Vaše grešno se vam naj ogreni;
Visoko zidan tabor se v kosce naj zdrobi!
Knežija vaša vrla v razsipu bo ležala.
De moja kletev prazna ni, ona bo pričevala:
Ta tabor, kterega slemen do megle gor kipi,
Se naj u kratkih letah v razsip vam spremeni!

Ta grad, v kterim cesar sam snubiti 'ma želje;
Naj zibne vam u prah — naj mine gorno Cele!
Pa sluha ino duha poprej ko nja ne bo,
Ponižanga v sramoti bo videlo oko,
Poslopje, v kterim kmet usmilenja zdaj prosi,
Obresti moje dobe revežu naj nosi,
Naj moje dobe enga za lastnika ima,
Za gospodarja svojga naj kmeta on spozna.

Gorno Cele v letu 1846.

Na strme gore obrez voda bije,
Med kamnjam se nekdanjih zidov vije.
In zgoraj, tik oblakov, je razsip,
V polnočni grozi ga obsije šip.
Je to, „popotnik vpraša," slavno Cele?
Je tamo strah domače bil dežele?
Je to zidovje kneza Urha dom,
Ki sta raznesla ga vihar in grom?"
Globoko vidiš tu ozidje ječe.
Tam za oklepe kraj, za sulce, meče;
Planjava tu za igro in za boj,
Razpad še zdaj namen pokaže svoj.
In bršlen, ko zi sto rokam objemle
Zidovje do vršin 'z osrčja zemlje.
Železnih vrat ker zápeh je rožlal,
Stoletnih časov varh rijav,
Tam lesa škriple zdaj namesti vrat,
Trohliča varhinja za stari grad.
To Celskih knezov slavno je gradiše,
Junakov Celskih b'o nekdaj shodiše.
Pa blizo grada najdeš hišco malo,
Iz rezanga kamenja — gledat njo je zalo,
Tam grada stariga je gospodar.
Popotnik! nja prijazno nagovarj';
On je lastnik, on tamo sme ravnati,
Slobodno kosama sme grad prodati,
Prerokovanje kmeta on potrdi zdaj,
Kako pred 400 letami je bil preklel ta kraj.
In kedar temna noč prihaja,
In vetre rahlo drevje maja,
Se m' zdi, ko b' kneza Urha duh zdihval:
„Ne kolni oče me, vsaj bom ti hčerko dal."

(Primeri „Schlossar", II. 256—259.) Pri Dobrnskih toplicah je bilo nekdaj jezero, kakor priča narodna pesen natisnena

v dr. Puffovem „Römerbad-Töplitz“, str. 106. Druga kita se glasi:

„Marija že s hribca
Gleda na romarja,
Ko se po jezeri
Pelajo proke nji.“

Pod Mariborskim gornjim gradom, na strmini gledečej proti jutru, je svoje dni ležala mogočna kača, (menda enaka ko pred Vurbergom. Pis.) pa so njo pozneje kmeti ubili. (Dr. Puff, „Marburg“, I. 137.) Pripovedka od maltežkega viteza Waltherja, kterega so v ječi pod cerkvijo sv. Katarine v Malju zazidali, ker se je bil zagrešil, je zapisal dr. Puff v svojem („Marburg“. I. str. 140.) Ob cesti med Botnavo in državno cesto, blizo tam, kjer je preč. gosp. kanonik Orožen zasledil nekdanji lutrovski tempelj, („Bisthum und Diözese Lavant“, I. 437) se je našlo več rimskih spomenikov. Narod pripoveduje, da je stalo za Botnavo, na vznožju Pohorja, staro mesto. (Dr. Puff, „Marburg“, I. 159. „Baumfilius“. „Kres“, II. str. 372.) V Hrastovskem gradu (Gutenhaag) je prebival svoje dni jako hud gospod, ki je s svojimi tlačani neusmiljeno ravnal. Včasi jim je napravil čudno gostijo. V dvorišču je obesil na steber pečenega vola, okolu kterega so morali kmeti jahati in si z zobmi meso z vola trgati. Kdor se je pri tem trganju nespretnega pokazal, je bil tepen. Večkrat je kterega kmeta ribam v svojih ribnikih vrgel. Ko je umiral, postal je ves črn, in zrastla sta mu dva velika zoba, kakor divjemu prešiču. Tulil je tako strašno, da so ga do Drave čuli in da so vsi iz gradu pobegnili. Ko so se zopet vrnili, našli so grofa v sredi hiše mrtvega in celo črnega. Med pogrebom je nastal strašen vihar. V trugi so čuli neko ropotanje; ko so v njo pogledali, so našli v njej same škornje, — truplo so pa hudi duhovi odnesli. V sobi, v kterej je grof umiral, še danes straši. (Zapisal F. Str. od sv. Lenarta.) — Negdaj je bila v naših krajih velika pomora; še zdaj se kažejo prostori, kjer so mrtvece pokapali. Ostala sta le en mož na Stražah in ena žena v Pohorji. Po noči je mož na Pohorji luč zagledav in je tako k ženi prišev. Pravijo, da je naš rod iz Hrovaškega prišo, ker je tu pomora bila. (Zapisal J. Č. od sv. Barbare poleg Vurberga.)

Za Rečico, na meji župnije sv. Lenarta in sv. Benedikta, je travnik, na kterem nekaj sežnjev na široko rudeča trava raste: zato se imenuje „Krvavi travnik“. Tam sta se baje pred 100 leti dva brata z nožem zaklala, ko sta se prepirala, kdo bode pri hiši po smrti starišev gospodar. (Glej „Drobtince“, 1862. str. 244—246.) Pravljico o pričetku cerkve Marije Device v Puščavi je zapisal Fr. Praprotnik v „Popotniku“, (1883. str. 73.) Pripovedko o cerkvi sv. Radegunde pri sv. Lovrencu v Puščavi,

kako njo je jezero, ko je na Pohorju izkipelo, čisto razdrlo, je zapisal F. Praprotnik v „Popotniku“, (1883. str. 91.) Več narodnih pripovedek iz slovenskega Štajerja je priobčil gosp. prof. Mat. Valjavec v letnem poročilu varaždinskega gimn. l. 1875. Pripovedka od turškega zida pri Rušah. („Popotnik“, 1883. str. 124.) Kako je sv. Jurij se svojo sulico zabodel kmeta, ki je po noči se svojima dvema hlapcema prišel v njegovo cerkev na Pohorju (menda je sv. Jurij v župniji sv. Martina pri Slovenskem gradcu) krast. V pesniški obliki priobčil Ignac Kollmann. (Glej Schlossarjevo knjigo („Steiermark im deutschen Liede“ II, str. 190—191.) Viteza Waltherja iz reda sv. Janeza je vkazal komthur v Melju zazidati, ker je prelomil redovno obljubo čistosti. (Glej Schlossar: „Steir. i. d. Liede“, II. 192—199.) Poraz Magyarov pri Veliki nedelji je opeval J. T. Zupančič. (Glej Schlossar: Steier. i. d. Liede“. II. 199—204.) Kako je Turk prestrelil križ pred marenberžkim ženskim samostanom, pove balada Ign. Kollmanna. (Glej Schlossar: „Steier. i. d. Liede“ II. 209—211.) Pripovedko o skopem kmetu na Pohorju, ki je beraču mesto kruha kamen podal, ki je bil s tem kaznovan, da se mu je ves živež v kamen spreminjal, in ki je s tem bil rešen, da je obljubil sv. Arihu (Henriku) veliko cerkev iz samega kamenja pozidati, je podal J. G. Seidl v pesniškej obliki. („Steier. Zeitschrift“ 1840. Schlossar: „Steier. i. d. Liede“, II, 215—217.) Pripovedko od vstanovljenja cerkve Dev. Marije v Puščavi je podal Ferd. baron Rast. (Schlossar: Steier. i. d. Liede“ II. 224—226.) Pripovedko od zvonjenja, ki se je čulo iz gošče od nekega križa v župniji sv. Barbare v Halozah, je podal J. G. Seidl. Ko so prišli sosedi gledat, so našli kup snega, iz kterega je zvonjenje prihajalo. Ko so sneg razkopali, so našli umorjenega romarja, ki je prosil, naj ga prenesejo v blagoslovljeno zemljo. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede“, II. 234—237.) V Braneku so vitezi popivali skoz tri dni, do velikega četrtka. Hlapca, ki nje je opominjal, naj bi nehali, so z vinom zalili. O polnoči je pa začelo vino iz sodov vreti in klet se je podrla. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede“, II. 237—239. Primeri „Novice“, 1852. str. 263.) Ko je cesarja Miroslava IV. Vitovec v Celju oblegal, ga je svetnik (sv. Maksimilijan) iz nevarnosti rešil. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede“, II. 249—253.) Slomšek piše v „Drobtincah“, (1850. leta, na str. XIII.) v opomnji, da je cesar v podobi svojega rešitelja spoznal sv. Miklavža. Ko je Vitovec cesarja v Gornjem Celju oblegal, so mu prišli tudi Kranjci na pomoč; zato njim je l. 1460 v Ljubljani škofijo ustanovil. Cerkev sv. treh kraljev v Tinjah na Pohorju je postavil celjski grof Miroslav, ko je bil iz ječe v Gornjem Celju rešen. Ravno tisti grof je postavil tudi cerkev v Svetini, ko se je vrnil iz ječe na Laškem. Mojster pa

je nikakor ni hotel pobeliti. Zato ga je Miroslav zaprl. Ko ga je črez nekaj časa iz ječe poklical, in mu je z mečem pretil, mu je mojster naznanil, da se mu je Marija v sanjah prikazala, in da mu je pripovedala cirkev ometati in pobeliti, naj bi nje Turki ne ugledali. (Tako dr. G. R. Puff po narodni pripovedki. Schlossar: „Steier. i. d. Liede", II. 268—272.) Vitanjski vitez je sprejel Hartroda, poslanca Babenberžkega vojvode, na svojem gradu prav sijajno. Po noči je treščila strela v grad, ki se je deloma v brezno pogreznil, in je Hartroda pokopala. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede", II. 278—282. „Gospodar", 1883. str. 159.) O ustanovitvi Zajčkega samostana po mejnem grofu Otokarju, kteremu je spečemu zajec pod pazduho zlezel. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede", II. 284—286.) Ponočna procesija zajčkih menihov. (Seidl v „Steierm. Zeitschrift", 1835. I. in Schlossar: „Steir. i. d. Liede", II. 289—291.) V Čreti, v Vranskej župniji, se je svoje dni zvon tako mogočno glasil, da ga je čul sultan v Carigrad. Šel je za glasom in prišel je pod goro. Tedaj je pa zvon utihnil in izginil za vselej. Če se pa kdo v hosti zmoti, in Boga na pomoč kliče, ga še sedaj čuje. (Schlossar: „Steierm. i. d. Liede", II. 291—293.) Pripovedko o Reichenburžkih bratih, izmed kterih je zgornji spodnjega iz okna ustrelil, a bil zato od hlapcev spodnjega zaklan, podal je Anast. Grün. (Schlossar: „Steier. i. d. Liede", II. 303—304. Primeri „Glasnik", 1860. str. 88.) O glavah, ki se hranita v kapeli Gornjega grada, se pripoveduje, da se čuje ječanje, če nji hoče kdo narazen obrniti; zjutra se pa zopet v oči gledata. Od kod da ste prišli tiste dve glavi, pove „Popotnik", (1884. str. 51) v opomnji. Nosila sta nji svoje dni dva kmeta, ki sta se pa svoji gosposki uprla. Pripovedko o zvonu pri sv. Lenartu v „Slov. goricah" je podal dr. Puff v „Marburger Freundes Gruss", (1849. str. 109—112.) Ko je bil namreč Ali pred Dunajem tepen, je prišel mimo sv. Lenarta. Starce in otroke, ki so se okolu cerkve za zidovjem pokopališča poskrili, je poklal. Potem je šel v zvonik. Ker pa ni bilo v zvonu kembeljna, je dečka vanj privezal in zvonil. Prišli so pa kmeti iz vse okolice, in so Turke pobili. — Hudi duh vrže pasterki, ker je bila mački dobra, posteljo in vrečo denarjev. (Zapisal J. St. iz Ptujskiga okraja v „Popotniku", 1883. str. 140.) Kjer je sedaj Črno jezero na Planinki, je bilo svoje dni gospodarstvo skope Jere Hudovoljne, ki ni hotela Povodnjemu možu kruha dati, ko njo je prosil. Zato je vse njeno posestvo z vodo zalil. Sosedovemu sinu pa je dal dva roga zlatov, ker mu je pomagal kotel z vodo na Pohorje spraviti. („Popotnik", IV. 153—155.) Hudi duh se je s svetim Bolfenkom pogodil, da mu pozida cerkev na Pohorju, če mu prepusti prvega romarja. Sv. Bolfenk je privolil. Ko so hudi duhovi v naglici

cerkev postavili, je prvi vanjo prišel volk z jagnjetom. Sv. Bolfenk je hudemu duhu rekel: Volk je tvoj, ovca, ktero je prinesel, je pa moja. Hudih duhov je bilo toliko, da vsak še niti dlake volkove dobil ni. Jezni so torej bruhnili iz cerkve, in so kos zida odtrgali, kterega še sedaj manjka. („Popotnik", 1883. str. 171.) O pričetku cerkve sv. Duha na Stari gori. (Cerkvena priloga „Slov. Gospodarja", 1883. štev. 90.) „Žaba poči, gospa vün poskoči." (Štaj. nar. prip. Priobčil Kračmanov v „Nov.", 1858. str. 284.) Slovenska kalvarija pri Mariboru stoji na oni osamljeni, iz doline moleči pečini, ktero je peklenščak na Pohorju odkrhnil, da bi ž njo mesto pokončal, — pa si je premislil. (Primeri, kar poroča „Popotnik", 1883. str. 202.) V Gradišču pri Gornjem gradu živi začarana gospodična. („Popotnik", IV. 218.) Strašilo v Podgradju pri Lotmergu. (Vrazove „Izbrane pesni", str. 201.) V Žlemberskem gradu (Schmierenberg) je živel nesramni grof Krutogvava, ki je zalezoval nedolžno mladino, in se je pri takej priložnosti ubil. Ko so za-nj sv. mašo brali, ga je hudi duh v cerkev pritiral, vsega od kač povitega. („Popotnik", 1883, str. 299.) Na pečino, ki se nahaja blizo cerkve sv. Duha nad Lučami, se je svoje dni sv. Duh v podobi goloba usedel. Cerkev, ktero so vsled tega začeli zidati, bi naj bila po prvem načrtu tako obsežna, ko je sedanji zid ali ograja okolu obeh cerkev, ki na vrhu stojita. Hudobneži so pa mojstra ubili, in so mu pripravljene denarje vzeli; sledovi krvi se še sedaj poznajo. — „Vinska trta in bor", — ponesrečena coprnija pri sv. Duhu nad Lučami. („Popotnik", 1884. str. 39.) Dva brata sta tretjemu, mlajšemu, hleb pojedla in sta mu oči izkopala. („Popotnik", 1884. str. 60—62.) Voznik prevaža denarje rajnih Celjskih grofov. („Popotnik", 1884. str. 75—76.) Čarovnik; pripovedka iz Ptujskega okraja. („Popotnik", 1884. str. 30.)

Priseljencem se domovinska pravica slovesno podeli.

Če prevzeme sin po očetu gospodarstvo, se mora pri občini s tremi goldinarji prikupiti. Če se pa kdo iz tujega kraja priženi, se mora s šest goldinarji prikupiti. Kedar se je prikupnine nabralo kakih 30 do 50 goldinarjev, kupijo polovnjak vina. Vsi gospodarji in gospodinje se zberejo pri županu, kamor prinesejo s seboj različnih jedi. Ko so že prav dobre volje, venča župan nove občane s cvetličnim vencem. (Povedal Franc Križanič v Borécih pri sv. Križu na Murskem polju.)

Proso manejo.

Ko se noč naredi, pridejo v Savinjski dolini od sosedov mladi možki in ženske k enemu gospodarju, ter začnejo proso

mencati. Ko je delo že skoraj dokončano in že prosnico iztresajo, počnejo iz pozne šemasto oblečeni možki s popačenim glasom po gospodarju popraševati. Ko se jim oglasi, ga prijazno pozdravijo in prašajo, ali bi hotel kaj živine, ki je proso mela, prodati, in sicer bi najrajše kupili jalovke. Na to se začne dolga barantija, smešna pa tudi zasegljiva. Ko si jalovko (eno izmed dekel) zbero, in se za-njo pogodijo, zvežejo nekaj snopov prosenice močno v škop; nanj se vsede mož, ki je oblečen kot Kurent; na glavi ima roge, v rokah palico, kožuh pa ima narobe oblečen. Dva enako oblečena možka vzemeta jalovko med sebe, in trije vštric vlačijo Kurenta na škopu sedečega od kota do kota po skednju in pravijo, da za proso orjejo. Za njimi se proso v kote pometa in slama preč spravlja. Kedar je že dosti prostora, Kurent s kupljeno jalovko prvi zapleše, druge šeme pa za njim, in spet pravijo, da za proso orjejo ali brazde delajo. Včasi gospodar še pijače prinese, in imajo pri tem ljudje prazno vero, da se mora na pustni dan orati za debelo repo, pri mencanju pa plesati zá obilen pridelek prosa v prihodnjem letu. (Hašnik v „Novicah“. 1853. str. 291.) „Pri nas najpopred proso nekoliko zmanejo, potem ga pa še mlatijo.“ (Ivan Kolarič iz Središča.)

Prošnja.

Otroci se med seboj prosijo za košček kruha ali za sadje tako-le:

„Petel, petel.
Moj regetel.
Ker kaj da.
Bo per Bogi spà,
Ker pa nič ne dà.
Bo pa per puci*)
Krvave čonte jà.“ **)

(Vraz. zap. IV. 5.)

Če otrok nič ne dobi, reče:

„Skopec.
Žabji gobec,
Idi na brv.
Pa tam jej
Kak dougi črv.“

(Sv. Jurij za Ščavnico.)

*) Puc = konjederec. Pis.
**) Čonta = kost.

Narodne psovke.

Avša — pravijo trapastej, prismojenej ženski. („Glasnik“, 1859. str. 173. „Besednik“, 1875. 152.) — Hempa — toliko ko neumnež, okoli Središča znana psovka. („Slov. Glasnik“, 1859. 171.) Ti Čatež! v Straniškej župniji. („Slov. Glasnik“, 1859. str. 172.) Tep = Tölpel. (Maribor). — Da te „Sumper“ vzeme! sem čul večkrat jezne matere kleti. (Trstenjak: „Glasnik“, 1860. str. 110.) „Telebni“ = Unbeholfener! („Glasnik“, 1860. 21.) — Ti šetana para! (pri sv. Jurju na Ščavnici.) V Konjicah pa pravimo: Šent! Šentana para! (Primeri „Glasnik“, 1859. III. 189.) Kraj Ščavnice je „rakša“ psovalno ime kakor para. („Glasn.“ 1858. IV. 114.) „Ti pikul!“ V Celjski okolici (in na Koroškem. Pis.) še imamo rodovine Pikul. Kraj Ščavnice pomenja pičmut „ein boshafter, zornmüthiger Mensch“. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. IV. 114.) Med Pohorci sem našel psovko: Deselj! Tudi štaj. Nemci so jo od Slovencev prejeli in psujejo. „Du verflikster Daschel!“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. IV. 114—115.) „Da te tri buteri!“ Ti butan ti! na Štajarskem navadna psovka. („Glasnik“ 1859. IV. 115.) Ko smo pastirji bili, smo včasi splezali na visoka drevesa in eden drugemu nasproti kričali: Tebe žerjava Kuka je, mene pa ne“. („Glasnik“, 1859. IV. 171.) Slokera! Srbica! = Suha ženska. (Mursko polje.) Donda! = Debela ženska. (Celje.) V starih listinah Radgonskih se bere prepoved: „Du sollst den Falben nicht schimpfen.“ V slovenskih vasicah radgonske župnije, ki stoje na levem bregu Mure, pa si še sosedje večkrat v jezi oponašajo: Ti si Plavec, zato si tak divjak. Plavci = Falben so ostanki čudsko-turških Kumanov, ki so se naselili v Radgonski okolici v 13. veku. (Trstenjak v „Gospodarju“, 1867. štev. 18. „Kres“, III. 116.) Hudir! (po vsem slov. Štaj.) Küna! to je poparjena ženska, ki ni nikdar vesela, ki zmeraj „skünka“ pa „javče“. (Slov. gorice in Mursko polje.) „Ta si je pri fašenku zelja zagrabil = v šumo je obrnen = prismojen je. (Lotmerg.) Brdiga! (Pri sv. Petru blizo Maribora.) „Ste pač sami čopi!“ = Tschaperl? (v Mariboru.) Ti hajduk ti! (Konjice.) Ti si prava porenta! (Konjice.) Ti si iz Négove doma! Ti si pravi Cvenar! Vržejec! (Po vrsti zmeraj veče budalo.) (Mursko polje.) Ti kajon! — povsod na Štajarskem. Judlek! = bedak! (Vržej.) „Božji volek!“ pravijo možu, če žena hlače nosi. (Središče.) V Središču so tudi te le psovke znane: trmež! mahalo! predeno! vitlo! lopov! štulfus! (= Stuhlfuss) magarec! beštja! gavženjak! (Galgenstrick!) budalo! zivak! hurda! Tupa! = neumna deklina. (Mursko polje.) „Vi ste pa „habseki“, ste starino preje spili, ko novo vino.“ (Vurberg.) „Ste beli, kakor vrana pod kolenom.“ (Ščavnica.)

„Falajdriga!“ (Volkm., štev. 32, kita 3.) Plent! kletev. (Marija devica v Puščavi.) Leščečko! = Schlaumeier! (Mursko polje.) Horba! = Tölpel! (Mursko polje.)

Ptiči.

Gospodar ali hlapec, ki je pri živini, mora se v spomladi vsako jutro oteščiti, preje nego gre na polje; le tedaj sme tešč ostati, če je že doma vse ptiče peti čul. Ako bi ga dreskač ali carar vkanol, imel bi sloko (= medlo) živino; če bi ga pa kukavica norila, in ne bi imel krajcarja v žepu, postal bi siromak. Če bi pa deklino golobica norila, bi morala še tisto leto zibati. (Pavlovci pri Ormožu. Primeri H. Vraz. „Izbrane pjesme“, str. 238.) — Čukovo čivkanje naznanja smrt. (Povsodi po Štaj.) — Velika črna žolna. (Picus martius) pozna korenino, ki ima neko posebno moč: vsake zaprte dveri se namreč odprejo, če se jih s tisto korenino dotaknemo, in sploh vse, kar se skupaj drži, pred to korenino razpade. Če hočemo korenino dobiti, moramo žolni gnezdo zadelati; hitro bode zdaj žolna korenino prinesla in ž njo duplo odprla. (Lobnica na Pohorju. Primeri: Krek. „Tradit. Literatur“, str. 50, pa Valjavčeve „Narodne pripovedke“, str. 252.) — „Ko sem bil še malo otroče in sem vprašal, od kod so mamca sestrico dobili, rekli so babica: Ptič Bogdal jo je iz studenca prinesel, ali pa mačka jo je iz repiča prinesla, tudi: kobila jo je iz vrbače bincnola. Ko sem vprašal, kakšen da je ptič Bogdal, so mi rekli, da ima dolg vrat in visoke noge. . . Bogdal varuje otroke kač, kedar v lesu zaspijo. . . O štrku smo kot mali otroci peli:

„Gera s trte hlače prela,
Štrk se skašlâ — baba dete našla.“

Iz teh povestic vidimo, da so Slovenci o štrku imeli enake misli, kakor Nemci. (Trstenjak v „Slovenskem Glasniku“, 1859. str. 79.)

Lastavičje jajce mora se skuhati in je zopet v gnjezdo dejati. Lastavica skuhano jajce spozna, in prinese hitro nek koren, da bi je ozdravila. Kdor ta koren dobi in ga k denarjem v mošnjo dene, ta ima vselej dosti penezov. (Sv. Križ na Murskem polju.) Če kdo lastovko umori, ali jej gnjezdo razdraplje, bo v hišo treščilo. (Sv. Ana na Krembergu.)

Kaj slovenski otroci o ptičih pojo. Kedar zapoje Vuga (Goldamsel), posmehujejo se jej otroci in žlabrajo:

„Stric motovilo,
Si vidil mojo kobilo?
Tam na gomili,
So jo gonili.“

Kedar sraka regeče, zapojo otroci:

„Sraka regetala,
Z repom mahala,
Sraka repatica,
Jurkova tetica.“

Pri slednji vrsti se imenuje fant, kterega hočejo dražiti.

Kedar sinica poje, otroci zapojejo:

„Fuj, fuj, cicifuj,
Kluu si muj (= umij)
Ter dobiš.
Več ko miš.

Ko prepelica zapoje, kterej pravimo Štajerci tudi podprda, pumprnca, žlabrajo otroci:

Podprda!
Kam boš šla?
Prek morja.
Kaj boš tam?
Žela bom,
Žela bom.

Kaj boš jela?
Kruh no sir,
Kruh no sir,
Kaj pa jaz?
Govneca,
Govneca.

Kedar se škrjanček visoko v zrak povzdiguje in prepeva, kriče otročnjaki:

Sej, sej, sejaj, sejaj!
Sej, sej, sejaj, sejaj!
Kdo pa bode žel?
Kdor je lepo plel.
Kdo pa bode mlel?
Kdor je srage 'mel.

O škrjančku tudi pravijo, da poje kedar visoko pod nebo frči:

„Boga bom ubil
Boga bom ubil.“

Ko pa v nižavo leti, poje:

„Kij sem pozabil,
Kij sem pozabil.“

Kedar smo slišali vrano ali kavko, peli smo:

„Krah, krah, krah,
Mene nič ni strah.
Nisem nikdar plah,
Nisem v sreu rah,
Krah, krah, krah.“

Kedar čuk poje, se mu odgovarja:

„Čuk, čuk, čuk,
Dam ti star klobuk,
Da še ne pride zdaj,
Po me Smrčnjakov paj,
Da me ne pelja v kraj.“

(Trstenjak v „Slov. Glasniku“, 1860. str. 20.)

O udebu pojejo slovenski otroci, kedar ga v mladem letu zagledajo:

„Up, up, udep,
Maš zgušen rep,
Vendar vse veš,
Pa nič ne poveš.“

V udebovem gnezdu se prî kamen najde; če kdo ta kamen spečemu pod glavo dene, mu speči človek vse svoje skrivnosti razodene. O kosu smo peli:

„Pleši, pleši, črni kos,
Kak bom plesal, da sem bos?
Kam pa si črevlje dal?
Stari babi sem je dal.
Kaj ti je za-nje dala?
Debelo mastnega prešička.“

O goski pojejo slovenski otroci:

„Gagaj, gagaj gos!
Dedek hodi bos.
Babica ga 'zula.
Sama se obula.“

Če je prsna kost od gosi svetla in čista o Martinovem, je to znamenje ostre zime; če je pa bolj temna, bode dosti snega. — Moža, kterega žena „v slami leži“, to je, ki je ravno porodila, imenujejo gosaka. (Trstenjak v „Glasniku“, 1860. str. 77—78.) O ptiči jeluhu in grakah na Pohorji je pisal Trstenjak v „Novicah“, (1858.)

Slovencem najbolj znani ptiči z zgovornim petjem so: 1. Škerjanec prepeva kmetom, kedar na polji delajo, in jih k delu priganja: Delaj, delaj, orji, orji, orji, sej, sej, sej, vrzi, vrzi. 2. Prepelica rada delavcem na polju za kratek čas prepeva: „Pet pedi, vele, vele, pet pedi, pet pedi“ in lene delavce priganja, naj bi še le pet pedi naprej delali. 3. Šprahovec (?) spomladi zjutra prepeva: „Vstani, vstani, paver! hitro, hitro, hitro, delat, delat, delat, pojdi orat, pojdi orat, pojdi orat, deni, deni, deni, pojdi v planino, pojdi v planino, sekaj, sekaj, črstvo, črstvo, skrij sekiro, skrij sekiro, vrž'jo, vrž'jo, vrž'jo, beži, beži, beži. 4. Vuga se najbolje s pastirji šali, če otroci na pašnikih

živino zgubijo in jo jokaje iščejo. Vuga je šaljivo nagovarja in praša: A aj — Juri? Kaj si zgubil — kobil? Nisi videl, kje je bil? a aj, na uni njivi je bil; in ga nisi videl; a aj cik, crknil ti je kobil, ga ne boš več dobil. 5. Vdeb zgodaj spomladi v naših krajih popeva: Ven, ven! Otroci, ki ga čujejo, pravijo: „Pojdimo le ven, od zapeči iz hiše; vdeb nas že kliče.“ 6. Ko ječmen zori, si strnad prepeva: „Čuj, čuj, ti kaj ječmen diši?“ 7. Sinica peva v spomladi: Ceplji mal, ceplji mal, da te zlodej ne bo jemal. 8. Vrabec čarči, kedar ima zrnja dosti: Žito imam, pa žakla nimam, ko mu pa zrnja zmanjka, žvrli: Žakel imam, pa zrnja nimam, siten, siten, žleht, žleht, črn, črn. 9. Ko slišijo otroci maverco v bližnjem gozdu s kljunom po suhih vejah tolči, reko: „Spomlad je tu; pojdimo le na vaško ledino; maverica nas že kliče. (Lovro Štepišnik v „Glasniku“, 1866. 378.) Kedar se prva lastovica prikaže, jo pozdravljajo otroci s krikom: „Lastovica, topla ptica! Al' romena bo pšenica?“ Posebno se pozdravlja kukovica ko ptica, ki toploto prinaša. Otroci pojejo: „Oj kuku, kukovice, proč zdaj rokovice!“ (Ščavniški dol. Trstenjak v „Novicah“, 1857. str. 90.)

Škerjanec poje:

„Seja, seja, seja, seja!
Pluži, pluži, pluži!
Seja, seja, seja, seja, seja!
Pluži, pluži, pluži!

A na konac svake onake pěsni pridene, kažu, reči: Vrzi v r . .! Vrzi v r . .! Vrzi v r . . .! (Vraz. zap. IV. 2.)

„— — — — v spomladi
Prepelica na polji prepeva,
Škerjanec se v zraku glasi,
Veselje nam oznanuje,
Ko kosek v gorice brči.“

Vraz zapušč. XII. 31.)

Vdeb je svoje dni gnezdo svoje iz meda delal. Ko je pa mačka to spaziła mu je celo gnezdo požerla. Sedaj si dela gnezdo iz govna in kliče mačko: Pojd! pojd! pojd! (Prežigal).

Nad zaročenima poje v narodnej pesni iz celjskega okraja grlica:

„Gerlica poje — drobno dromljuje,
Lipova senca — hladna je b'la.“

(Vraz. XV. 9.)

Kukovica lepo kuka
U zelenem bukovji:
Prepelica prepeluje,

U zelenem travniki,
Lubček moj kosico brusi
U zelenem travniki.

(Iz Celjskega okraja. Vraz. XV. 12.)

Pogovor med podprdo (prepelico) in popotnikom:

Popot. Podprda, podprda!
Kam boš šla — kam boš šla
Prepel. Prek morja, prek morja.
Popot. Kaj boš tam, kaj boš tam?
Prepel. Žela bom, žela bom.
Popot. Kaj boš jela, kaj boš jela?
Prepel. Pet pogač, pet pogač.
Popot. Kaj še druga, kaj še druga?
Prepel. Z piskra grah, z piskra grah.

(Vraz. XVIII. 4.)

Vrana in gavran.

Vrana: Kavran, kavran, kavran!
Gavran: Kaj, kaj, kaj?
Vrana: Konj je vmra', konj je vmra', konj je vmra'.
Gavran: Gda, gda, gda?
Vrana: V tork, v tork, v tork.

(Vraz. XVIII. 4.)

Škerjanec v oblakih se vrteč peva:

„Jam ša v nebesa Boga klat, Boga klat, Boga klat.
Jam ša v nebesa Boga klat, Boga klat, Boga klat."

Te besede tako dolgo ponavlja, dokler se na zemljo ne spusti; tedaj pa peva:

Sem hamrič spoder pazaba',
Sem hamrič spoder pozaba',
Sem hamrič spoder pozaba'."

Nekteri pa pravijo, da se v oblake dvigajoč peva:

„Bom ša' v nebesa luknje vrtat, luknje vrtat, luknje vrtat.
Bom ša' v nebesa luknje vrtat, luknje vrtat, luknje vrtat."

Na zemljo se spuščajoč pevlje:

„Sem svedrič spoder pozaba', sem svedrič spoder pozaba', sem svedrič spoder pozaba'.

(Vraz. zapušč. XVIII. 4.)

Primeri prejšnje podobno mesto! Golob se zglaša tako:

„Jaz tu sam sedim, jaz tu sam sedim, jaz tu sam sedim."

O grlici pripovedujejo, da je nekdaj Materi božjej sineka zibala. Igrala se je pa s tovaršico in je zaspala; med tem so pa prišli Pesjani in so dete ukradli. Ko je Marija domu prišla, njo je za vrat udarila in v puščavo iztirala. Od onega časa se poznajo grlici prsti Marijini, in še sedaj poje kakor zibljoča mati ali dojilja:

„Tjuja, tjuja, haja!"

(Vraz. XVIII. 4.)

Ptičja gostija.

Pojmo le k gostiji,
Ko jo majo vtiči —
Skočjo sem no ta,
Hejsasa, hopsasa!
Kosek mi je ženin,
Lepi žolten kljunek ma,
Lehko skoči sem no ta,
Hejsasa, hopsasa!
Senica je ženica,
Lepi dolgi repček ma,
Hitro skoči sem no ta,
Hejsasa, hopsasa!
Lesica je vodila,
Si za-se mlince skrila,
Gleda ke b' kaj vkradnila,
Hejsasa, hopsasa!
Žaba je svatevca,
Lepe svetle nedra ma,
Škore no ona plešeta,
Hejsasa, hopsasa!
Jastreb pa je starašin,
Dolge ostre krample ma,
Črno meso trančira,
Hejsasa, hopsasa!
Sraka pa je kuharca,
Lepi beli furtoh ma,
De ne bi se zamazala,
Hejsasa, hopsasa!
Vrabci pa so godci,
Lastovci pomagajo,
De kebri hitro skačejo,
Hejsasa, hopsasa!
Žolna vino toči,
S čukom kruh namoči,
Potler skočta sem no ta,
Hopsasa, hejsasa!

(Vraz. XIX. 38.)

Kedar sraka regeče, dobro vbeče. (Nar. preg. za Ščavnico.) Domači petelin poje: Varožlin gori! (Ščavnica.) Pura za puranom stopajoč uprašuje: Kam? Kam? Kam? Puran pa jezno odgovori: Purgerju v r . . ! (Prežigal.) Kogar vdeb znori, pri tem bode smrdelo, kogar pa podprda, temu se bode v cerkvi na glas zrigalo? (Sv. Jurij na Ščavnici.) Vrabec tako poje: Čiv, čiv; če sem majhen, pa sem živ!" (Iv. Kolarič iz Središča.) „Ptičja svat'ba". (Glej sostavek: „Sv. Vincencij in sv. Valentin".) Če vjamejo čuka, ga na svisli pribijejo. (Prežigal.) Če čuje dekle grlico na tešče, bo še tisto leto zibalo. (Primeri Vrazove „Izbrane pesni", str. 321.)

Puga.

O Pugi pripovedujejo Slovenci, da stika po velikem in širokem polju, najrajše v večernem mraku, in ljudi straši. (Trstenjak v „Glasniku", 1859. IV. 171.)

Pust.

„Na pustni torek moraš smeti že pred solnčnim vzhodom daleč od doma na polje zanesti, da ne hodi lisica blizo hrama. Isti dan moraš pred solncem metlo zvezati, ki je za mnogotero vraštvo. Ako svinjo mora ceca, moraš jo trikrat s to metlo po hrbtu udariti, pa jej odjenja.“ (Pavlovci.)

Na Prežigalu pri Konjicah vežejo metle iz brezja za celo leto na pustni torek zjutraj.

Kokošim se naj na pustni torek v obroču zobanje dá, da jim lisica blizu ne pride. (Stavešnici pri Radgoni.)

„Kdor na pustni dan svinjsko hrbtišče jé, tega celo leto hrbet bolel ne bode. (Stavešnici pri Radgoni.) — Na pustni torek ne smeš Kurenta ali kterega drugega norca brez daru od hiše odpraviti, ker lehko pri živini nesrečo napravi, če se po zemlji pokota.“ (Nova vas pri sv. Marku.) — Ako na pustni torek pred solčnim vzhodom tri leskove šibe, ki so v enem letu zrastle, za streho utakneš, preženeš lisico od hrama. Ako daš kakošim ta dan iz obroča zobati, bodo vse lepo skupaj ostale in v eno gnezdo nesle.“ (Morje pri Framu.) — V Celjskej okolici na pustni torek „Košuto“ okoli gonijo; dekline silijo ploh vlačiti, ako se niso mogle omožiti. Če se pustni dan melje, rado nad tisto hišo grmi; če se pa prede, kače krog hiše lazijo. Naj kdo pusten dan pest kurnikov na njivo zanese, bo celo polje rodovitno. Če na pustni dan megla stoji, tisto leto toča pobije. Če na pepelnico blagoslovljenega pepela po repi potrosiš, nje ne bodo gosence jedle. Kdor se na pust do sitega ne naje, bo celo leto gladoval. (Celjski okraj. Glej „Blaž. in Než.“ od Slomš. str. 47. 48.) Na „Fašenk“ mora se pred solnčnim izhodom kosa sklepati; kakor daleč glas sklepanja leti, copernica oblasti nima. Ta dan mora se pred solncem semenska koruza zluščiti, potem posejane krave ne jedo. Tudi je treba to jutro pred solncem konjščake iz ceste na njivo spravljati, da potem nič ne škoduje, ako je v pretečenem letu kdo kaj ukradel, da spet vse dobro rodi. Na „Fašenk“ je treba kokošim iz mlina nekaj zobanja prinesti, potem rajše nesejo.“ (Pavlovci.)

V pondeljek in torek ob „fašenku“ se mora hiša pomesti in smeti med repno seme zmešati, tedaj repa debela zraste. Na „fašenk“ zaran morajo koso klepati; tega se lisica zboji in kur ne krade. Na pust se morajo kuram žganci v obroč djati, da debela jajca nesejo. Na pust ali „fašenk“ ne sme nihče šivati, sicer bi kokoši nesti ne mogle. Koder se na pust megla kadi, tam bo to leto toča pobila. (J. Sk. iz Hujbara pri sv. Tomažu.) Če kdo na pustni dan prede, s tem kače k hiši privabi. (Slov. gorice.)

„Fašenk na trati, vuzem v zapečki“ (pravijo v Središču.) Pustni torek mora mladina zelo plesati — za repo. (Mursko polje.) Na pust ali „fašenk“ hodijo maškori, vsakovrstno opravljeni. Eni z biči pokajo, drugi orjejo, nekteri zjahavajo, kokota sprevajajo ali ploh vlečejo. Pri sv. Marku pod Ptujem razsajajo „Koranti“, orožniki jih pa lovijo. (Poročilo g. Mat. Slekovca.) Na pustni večer se mora hiša pomesti in smeti ob ednajstih na drugo posestvo zanesti; takrat ne bo lisica nobene kokoši odnesla, sosedu pa vse. Na pustni dan se mora kokošim v obroču jesti dati, da vrane piščet ne odnašajo. (Kremberg.) Večji dečki si že precej popoludne oblečejo vojaško obleko, ktero imajo skoraj pri vsaki hiši kar nalašč za to. Vsede se vsak na svojega konja, in zjezdijo tako po vasi, kakor bi jih veter odnesel, proti pašniku na sever kakove pol ure daleč; potem se obrnejo na levo proti Veržeju, ki slovi zavoljo svojih smešnih pravljic. Ko so si malo počili, vderejo na levo proti sv. Križu, kateri je kake tričetrti ure od Veržeja oddaljen; tu krenejo proti Braneku. Po poti pojejo najraje sledečo pesmico.

„Prelepo široko polje,
Po polju pa en fantič gre,
Si lepo poje in žveglja.
Še lepšo žvegljico ima.

Marija ga je srečala,
Prelepo ga je pitala:
Pa kaj si fantič tak vesel,
Kaj si tak lepo pesem pel?“

Pa kaj bi ne bi bil vesel,
Ker sem per sveti maši bil,
Pa tam sem videl Jezusa,
Marijo, svetga Jožefa.“

Dospevši k Braneku se ustavijo, in po navadi dobijo tam nekoliko vina, da se ž njim okrepijo. Črez kakove pol ure odjezdijo skoz Cezanjevce na Kamenščak, pa po veliki stezi proti severu v Lotmerg, pa zopet proti domu. To navado imajo posebno v Bábincih in Nóršencih na Murskem polju. Drugi si narede iz kropnjače boben; črez njo privežejo namreč kožo od sala (špeha); morala se je preje dva, tri dni v kisu napajati. Ko je vse pripravljeno, gredo po vasi od hiše do hiše, plešejo in bobnajo pri vsaki hiši za „debelo repo“. To trpi pozno v noč. (Ravno tam.) To jutro koruzo luščijo iz strokov, in so pri tem delu celo tihi. Take koruze vrane in drugi ptiči ne zobljejo niti pri setvi, niti pozneje, ko je v stročji. (Dravsko polje.)

O „Pustu“ si pravijo to-le: Stariši so mu umrli, ko je bil dve leti star. Vzel ga je po očetovi smrti stric pod streho, pa ga je zapodil, ker mu je kljuboval. Služil je pozneje pri kmetu, pri kterem si je tri denarje zaslužil, ktere je pa razdelil med tri berače, ki so ga po vrsti milošnje prosili. Na to stopi k njemu starček, in mu reče, naj si izvoli tri reči. Pust, ves posveten, si je izvolil: tako mošnjo, v kterej bo zmeraj dosti denarjev; gosli, s kterimi bi lehko vsakega k plesu prisilil, in puško, s ktero bi lehko vsako žival zadel. Zdaj se je začelo zanj veselo življenje. Nazadnje je pa le moral umreti. Sv. Peter ga ni pustil v nebesa, pa toliko mu je vendar prijenjal, da mu je nekoliko vrata odprl, naj bi v nebeško svitlobo polukal. Pust je pa skoz odprtino klobuk v nebesa vrgel, potem je pa rekel, da po svoje reči lahko gre, kamor hoče. Ko je pa v nebesa prišel, se je na klobuk vsedel in rekel je: Na svojem sme pa še vsakdo obsedeti — in tako je le zveličan. (Dravsko polje.) Iz Slovenskih goric pa mi poroča P. M., da je Pust svoje gosli porabil proti hudirju. Vedel je namreč, da hudir v gozdu polhe pase, in nje po noči sem no taj goni. Šel je torej po noči v hudirjev gozd in si je tam zakuril. Ko hudir polhe mimo prižene, mu Pust nekaj Polhov vzeme in nje v žerjavico vrže. Ko se je hotel hudir v njega zaleteti, je pust gosli zgrabil, in je hudirju tako zagodel, da je plesal, dokler si ni pet zbrusil.

Na „fašenk“ v jutro imajo ptiči do 5. ure gostijo. Starši pošiljajo otroke, naj iščejo po grmovju ptičje potice, in se jim smejejo, ko nič ne najdejo. (Slov. gorice.) Kmeti usadé dopoludne nekaj koruznih zrn v vrtu, nekaj pa popoludne. Če se dopoldanska koruza preje izcimi, kaže njo zaran sejati; če pa popoludanska, se pozno sejana bolje obnese. (Slov. gorice.) Mladina si napravi Pusta iz slame in ga kot moža obleče. Denejo ga na kak voz, in hajdi ž njim na kak travnik, kjer ga v pozni noči zažgejo — to se pravi — pusta pokopati. (Slov. gorice.) Kosci (zvezdje, ki se tako zove) morajo na pustni dan ravno o pol noči zahajati, inače bo slaba letina in velika dragota. (Radislavci pri Mali nedelji.) Ako na pustni dan sneži ali deži, bodo polne gorice in hajda. (Radislavci. Razlagova „Zora“. 1852. 103.) V Lotmergu pojejo, kakor poroča T. J. o prepiru med umirajočim „Pustom“ in dohajajočo „Pepelnico“ tako-le:

„Fašenk — jaz sem kaj na sveti.
Mam koline, vino v kleti,
Špeh pod slemenom visi —
Pepelnica! 'maš to ti?

Pepelnica nèsem menje,
Jaz podugšam vsem življenje,

Ti kopaš grob u zemljo,
Jaz pa kažem pot v nebo.

Ti s pepelom lustvo mažeš,
S postom jim pokoro kažeš:
Boljše je pri meni bit',
Saj meso je dobra jed.

Dosti ljudi si pokvara'
Niže gnes za te ne mara —
Dober bil bi vsak mu grah,
Zato tebe nije strah?

Fašenk, skoz te bom črtila,
Če glih s teboj sem se rodila.
Tvojo b'lo do polnoči —
Zdaj se skrij za leto dni.

„Gospod kaplan se v šolo prismejijo, rekoč, da so te dni smešno pripoved od nekega Kurenta slišali, kterega bedasti ljudje za svetnika imajo in pustne dni častijo, pa le z norci. Pravijo, da si je na gosli godel, pa tako zakrožiti znal, da je plesati moral, kdor ga je slišal. Tudi zlodej, ki ga je motit prišel, je začel tako po trnju skakati, da se je ves razplazil. To so gole kvante, resnica pa je ta, da je Kurent malik nekdanjih hajdov, ki ga še zdaj v pratiko z rogovi stavijo.“ (Slomšek, „Blaže in Nežica“, III. natis, str. 47.) Na pustni dan treba zelje (to je, njegovo seme) sejati, če pride pust še tudi v trdo zimo. (Zdole.)

Raki.

V Konjiški dolini verujejo, da po noči hudič rake pase. Na prste jim zažvižga, in koj vsi izkobacajo iz vode, pa se pasejo po travi. Nekaj jih sicer v poletnem času vsak večer na pašo gre, vsi pa le, če jim hudič zažvižga. Zato pa ljudje, ki hočejo po noči prav veliko rakov nabrati, tudi skoz prste žvižgajo, da bi rake izvabili. Pa gorje, če bi bil hudič kje tako blizo, da bi to goljufijo zapazil, — kar raznesel bi človeka. — Kako zamore rak bučelam nevaren postati, pove sostavek: „Bučele“. Raki so vpreženi v škratov voz. (Glej sostavek: „Škratec“.)

Rakša.

V Ščavniškej dolini navadna psovka. Primeri lastna imena Rakuž, Rakuša in kranjsko Rakoše. (Glej sostavek: „Narodne psovke.“)

Rastline.

O dresenu (Flöhkraut) pripovedajo Slovenci, da, kdor na binkoštno nedeljo tri lističe te zeli na tešče pojé, temu ne škoduje škorpijonov griz. („Glasnik“, 1862. str. 176.) Če pri „rihlanju“ (Riffeln) ženski lanena glavica v oko pade, se bo kmalu omožila. (Hujbar pri sv. Tomažu.) S tistimi povresli, s kterimi je bil lan zvezan, ko so ga razgrinjat nesli, se naj preveže drevesa, da bodo rodna. (Ravno tam.) Kedar repo sejejo, se morajo prepirati in tepsti, da bo debela zrastla. (Hujbar.) Če ima koruza mnogo kožušinja, pa dolge lase, bo huda zima. Kdor pri kožuhanju rudeč strok najde, sme spat iti. (Hujbar.) Praprotovo seme stori človeka nevidljivega, ako je nevede v črevljih nosi; tudi razume vse, kar se živina med seboj pogovarja. Hlapec je praprot kosil, in mu je padlo nevede praprotovo seme v črevlje. Zvečer se je ves truden kar v škornjih ulegel in je čul, kako sta se vola med seboj pogovarjala: „Jutri grem orat, izorali bomo kačo; ona bo gospodarja tako hudo pičila, da bo moral umreti. Naju enega bodo zaklali za sedmino, drugega pa o gostovanju, kedar se bode udova možila.“ Hlapec je pa drugi dan kačo ubil, ko so jo izorali. (Sv. Ana na Krembergu.) — Čveterolistna detelja ima bajevno moč. Kdor čvetoroperesno deteljo pri sebi nosi, kojo so mu mašnik blagoslovili, je vselej srečen v ljubezni, v igri itd. Posebno se čisla detelja, ktera se utrga v kresnej noči. — Majoran je znamenje ljubezni. Kedar gre slovenski mladenič v snoboke, vtakne betvico majorana za klobuk, betvico pa skrivoma da dekli, da jo dene izvoljeni pod zglavnik, ker „majoran srca veže.“ — Lapuh devajo v grob, da njim verkodlak (Vampir) ne škoduje. (Trstenjak v „Glasniku“, 1860. str. 78.) Neke žene otroci so premalo in prepočasno rastli. Šla je na Pohorje po jerebičnih vejic, ktere je v vodi skuhala. in potem je otroke v vodi kopala. („Glasnik“, 1860, 109.) — Zobnjak (Hyoscyamus niger, schwarzes Bilsenkraut) Slovenci kaj čislajo. Rabijo ga zoper zobobol. Ker se sv. Apolonija časti kot pomočnica v zoboboli, veli se zobnjak tudi sv. Apolonije trava. Ta zel je bila posvečena slovanskemu „Belemu Bogu; zato se veli tudi belen.“ Tušek imenuje to rastlino „zobnik“ ali „blen“. („Rastlinstvo“, str. 78.) Trstenjak v „Glasniku“, 1861, str. 143.) Pripovedujejo, da stori praprotovo seme človeka, ki si je v škornje dene, nevidljivega. Iz praproti delajo janževo roko. Utrga se praprot in pusti se na steblu pet vejic kot pet prstov. S tako roko prideš lehko do podzemeljskih zakladov. (Trstenjak v „Glasniku“ 1862 175.) Slišal sem praviti, da se more z marjetico (primula veris) zlata gora odpreti. Veli se tudi lučnik. (Trstenjak ravno tam.) Bral sem kedaj,

menda v „Novicah“, o rastlini sami ali somovici, o kterej so neki znane med Pohorci mnoge in različne pravljice. Pripovedajo, da raste le tedaj, kedar luna narašča, da ostane človek, če jo je po sreči okusil, vedno zdrav in vesel. O polni luni jo objedajo po gorah jeleni, so pa za to tudi vedno zdravi in lehkih brzih nog. (Vijanski v „Glasniku“, 1859. 19.) Na to se je oglasil Trstenjak v „Glasniku“, (1859. na str. 144.) „Gospod Vijanski me je v prvem zvezku letošnjega „Glasnika“ opomnil na Somovico. Že g. F. Pohorski je v „Novicah“, (1857. 90) priobčil, da somovico jelen je, in zategadelj nikdar ne zboli. Takšno zel večne mladosti poznajo tudi okolo Varaždina, kakor je g. M. Valjavec v „Novicah“ povedal in vso povedko vzel tudi med svoje tiskane pripovjedke: Od jelenskega zelja, str. 251, 252“. (Glej sostavek: „Mesec“.) — Bršljanov venec, na velikonočno nedeljo v vodi namočen in na glavo položen, stori, da je človek celo leto zdrav in vesel. Ako dene mlada žena bršljanovo listje prvo noč svojega zakona pod zglavnik, da ga mož ne zapazi, ostane dolgo mlada in mož zmiraj zdrav. Zato opletajo z bršljanom tudi hišo, v kterej se obhaja svatovšina, kakor je pisal J. Žurman, župan pri sv. Trojici pri Rogatcu, v „Novicah“, (1859. str. 30.) Kdor pije na velikonoč pred solnčnim vzhodom bistro vrelčno vodo iz bršljanovega bokala, ostane zdrav in močen celo leto. (Trstenjak v „Glasniku“ 1859, IV. str. 81.) „Ceptec orchis“ (Tušek, „Rastlinstvo“, drugo izdanje, str. 149: Dišeča mošnjica ali kukovic = Orchio Morio = gemeines Knabenkraut) ima privabljivo moč, in za onim, ki ga pri sebi nosi, cepečejo prihodnje neveste: če je pa ceptec konjski, pa živali. Ta vraža je tudi med štaj. Slovenci znana. O trpotcu pravijo, da se ž njim lehko prepelice lovijo. Kurje oko (anagallis) ima v sebi čudno moč. Če to travo v roko vzameš, in jo držiš, da se ogreje, nehal ti bode krvotok, če si se kje ranil. Seme, koje pri sebi nosiš, odganja hude duhove. Ta vraža je znana tudi pri Nemcih; zato tej travi pravijo „Gauhcheil“. Tanacetum vulgare veli se na Štaj. vratika in je pomoček zoper gliste; za to mu Nemec pravi Wurmkraut (Tušek: „Štirje letni časi, str. 253: vratèč. Pis.) Zlatič trava, chelidonium, (Tušek. „Rastlinstvo“, II. 19: Krvavi mlečnik. Pis.) ima moč, da, ako si jo zakonski pod vzglavnik denejo, lepo v miru brez prepira živijo. Sporiš (Tušek, „Štirje letni časi“, 254. Verbena L. železnjak. Pis.) Če to travo položiš na njivo ali vinograd, ti bode vse lepo rastlo. Če pasji jezik (Hundszunge = Cynoglossum) pri sebi nosiš, te ne bode pograbil noben pes; nositi jo pa moraš pod nožnim palcem. Različen od te rastline je Cynorrhodon = šipek; z njegovim korenom so ozdravljali pasjo steklino. V Ponikvi na Štajarskem se veli „nux aquatica“, Wassernuss = šiška; njen sad je okovarjen z ostro

ježico; zato pravijo: Kdor šiško pri sebi nosi, ne bo pri nobenem delu uspeha imel. Trstenjak v „Novicah“, (1869. str. 354—366.)

„Stoji mi stoji pole
Pole široko.
Na poli stoji drevce
Lipa zelena.
Lepa je zelena
Še lepši cvetí —
Lepo nam precveta,
Še lepše nam diši.
Pod lipicoj zelenoj
Princ Johan sedi;
Lepo si no milo
Svoje fante gledi.“

(Vraz. zap. I. 66.)

V „Glasniku“, (1864. str. 23) je od Dav. Trstenjaka zapisana narodna pesen štajerskih Slovencev, ki pripoveduje, kako se je drevje ženilo med seboj. — Z enoletnimi leskovimi šibami treba je delati ris, v kterega vrag na božični večer denarje prinaša. (Glej sostavek o „Vuzmu“.) Ako ima repa v jeseni visoko ščavje, bo v zimi na debelo snega. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Vidinega peresa (Artemisia = Beifuss) se poslužujejo pastirji, kedar za dež prosijo. (Glej sostavek: „Pastirji“.) O „peruniki“; (glej sostavek: „Božič“.) Nevesta trosi lanene glavice po svojih svatih. (Glej v sostavku: „Ženitvanje korotanskih Slovencev na Štajarskem.“) Štajerci obešajo malo steklenico, napolnjeno s komaračevim semenom (setaria, Borstenhirse) v svinjske hleve; ker neče hudi duh semena šteti, rajše odide. (Dr. Fran Unger v „Sitzungsberichte der k. Akad. d. Wiss. math. natw. Classe, XXXIII. Bd. stran 320.) Kdor nosi smolik (Juniperus communis) za klobukom, ne dobi pri hoji volka. (Prežigal.) Janževo rožo (tako sloveni Tušek v „Glasniku“, 1863. str. 83.) Hypericum perforatum, Hartheu, Johanniskraut) pobirajo, ko o Janževem cvete, in njo vpletajo med križe na oknih. Janževa roža je najboljši pomoček proti streli, in njo po dolnjej strani Štajerja priprosti narod jako čisla. (Dr. Fr. Ungar. Sitzb. d. k. Akad. d. k. Akad. d. W. math. natw. Cl. XXXIII. Bd. str. 323.) Jako cenjeno čudodelno zelišče je bilo v srednjem veku iz Azije k nam prinešena mandragora. Nemci so njo imenovali Alraun ali Heckenmännchen, in so plačevali za njo 50 do 60 tolarjev, kakor poroča Unger v „Sitzungsber. d. k. Akd. d. Wiss. math. natw. Cl. (XXXIII. Bd. str. 313—314.) Korenini so dajali človeško podobo. Primeri sliko pri Ungerju (ravno tam, na strani 326.) Taki so bili menda tudi hudi duhovi, s kterimi so se co-

prnice pri sv. Petru blizo Maribora ukvarjale, in nje v kupicah priprte imele. O korenini, s ktero žolna zaprto gnezdo odpre (Springwurzel), je pisal Unger v Sitzb. d. k. Ak. d. Wiss. math. d. Wiss. matw. Cl. (XXXIII. Bd. str. 329.) Kristavec (datura stramonium), kterega so se coprnice pri napravljanju svojega mazila posluževale, so prinesli še le cigani v 15. veku iz Azije v naše kraje. Coprnica Margeta Kajdič, ktero so l. 1661 v Hrastovcu sodili, je rabila za zdravilne kopeli „Fuepper khraut" in „Guldes khraut"; lase je zavijala v „weissen Alber Paumb". („Steierm. Geschichstblätter. III. str. 139—140.) Neko zelišče „Debich", ki je rastlo pri sv. Bolfenku na Pohorju, so rabili svoje dni pri zdravljenju otrok, ktere je vsled straha trlo. („Steierm. Geschichtsblätter". III. str. 160.) V pravdi, ki se je vršila pri sv. Trojici v Halozah, se pove, da so coprnice rabile v svoj namen „Jungfrauenkranz und Segenbaum". („Steierm. Geschichtsbl.", III. 176.) Kdor o času kolere česen s seboj nosi, njega se bolezen ne prime. (Prežigal. Primeri „Glasnik" 1863. str. 54.) Vsako drevo se posuši, če se samo enkrat z ušesom sekire po njem udari. (Prežigal.) Če žena v slami leži (v otročji postelji), se imenuje njen mož gosák, in mora lanove glavine jesti. Dekle mu nje, če le zamorejo, med jedi pomešajo (Lotmerg.) Gobe so nastale iz kruha, kterega je sv. Peter, ko je z Izveličarjem potoval, skrivaj iz ust izbrusil. („Popotnik", leto 1883. stran 314.)

Repatica

Repata zvezda pomeni kugo, lakoto in vojsko. (Sv. Jurij na Ščavnici in povsod drugod.)

Ris, bajeslovna žival.

„Stanku Vrazu so v njegovej mladosti pripovedovali o „risu", od kojega se mu je ježila koža". („Zora", leto 1876. str. 151.)

Ritanski hoditi.

Kdor ritanski hodi, svoje stariše v vice vodi. (Mursko polje.) Če kdo ritanski hodi, pravijo, da se je njegova mati, ko ga je še pod svojim srcem nosila, zoper koga pregrešila, to je, da se je „norčuvala" in zasmehovala takega človeka, kteri je ritanski hodil. (Ivan Kolarič iz Središča.) Gospodinja mora ritanski hoditi, ko zavoljo vedeževanja hišo pometa. (Glej „Božič".) Ženin hodi pred nevesto ritanski, kedar njo v cerkev vodeč hišni

prag prestopa; to pomaga, da nevesta srečno rodi. (Glej sostavek: „Ženitvanje med Panonci.“

Rojenice, Sojenice. (Krek, „Einleitg.“ I str. 111.)

O rojenicah in sojenicah mi je pravila 80letna mamka Pavša, da ljudje mislijo, da so nekdaj bile. Ženka je bila iz Huma pri Ormožu. Sojenice sadijo človeške krivice. Dobile so kedaj tatu, kteri je ukradel pšenico in grozdje. To je pa največi greh, ker se pšenica in grozdje rabi pri sv. maši. Sojenice so ga obsodile, da je moral vsak dan trikrat plavati črez Muro. Vsred Mure je bil strašen Pondirek (mislim, da beseda pomenja ponirek od nirati = submergere.) Tam ga je hotela prijeti grda kosmata pošast in potegniti v globočino. Imel je pa pri sebi podobico majke božje iz Bistre, in tako je srečno prestal naloženo kazen. (Trstenjak v „Glasniku“ 1859. 5.) O imenu slovenske Sojenice. (Trstenjak v „Vestniku“, 1873. I.) „Tak se je enok dete naredilo, in kak so prišle sodit, prva je rekla: Toto dete ne sme nikdar krüha jesti, zakaj so nam ne pripravili krüha pšeničeka na mizo. Drüga je rekla: Toto dete ne sme nikdar vina piti; zakaj so nam ne na mizo vina pripravili. Treta je rekla: Toto dete se mora vtopiti, zakaj toti lidje na Mikloševo predejo. Tak se je tüdi zgodilo. Gda je bilo toto dete sedem let staro, a bia je pajbič, gna je kobile na kópanje oblečen v robačah, ktere so ble na toti dan napredene. Gdaj pride v vodo, začelo mu je hujdo gračivati, te se prekopicne v vodo; i nikdar ž nje vün ne nazaj. Še bi brž čas vujša ali so robače in brguše tak žmetne gratale, da se ne moga z mesta genoti. Od totega cajta ne predejo Starocestanske babe in prele več ne bodo“. (Stara cesta. Valjavec v „Glasniku“, 1866. 151.) — V enoj vasi so se eno noč narodli trije fantiči. Rojenice so prišle jih sodit, kaj bi se keremi v življenji dogodilo, pa kakšoj smrti do umrli. One so sodle dvema, de ta se vtopla, a eden, da more biti obešen. Toti trije bili so na vek vküper no nobeden nê ša brez drügoga nikam, kam so goder šli. Oni se grejo eno nedelo kopat. Vsi trije so skočili eden za ovim. Tista dva, kera sta bila odsojena se vtopiti, nesta več vün prišla, sta se zaresen vtopla. Zdaj dva grejo lüdje iskat pa dva na dni najdejo, no včasi na trato vun ž njima. Toti pa, keri je na obešenje bia obsojen, je nekda nekaj čüa od tih Sojenic, te si on tüdi med tota vtoplenika leže. Počasi pridejo Sojenice, pa reče ena k enoj: kak je to, kaj se je toti vtopa, ki smo ga drügače obsodile. On pa je to vse sliša. Gda pa so one odšle, stane on gor pa odide po sveti. On pa je bia jako zvist no svet; nikdar neje nikogá z ničin ražala. Kak je že dugo hodo, pride k enemi

gospoudi slüžbe prosit. On ga zaresen prime, pa odmo za konje, kajti on je mea jako lepe konje, pa mu reče, naj pazko ma na konje, kaj mu jih nebi gdo po noči rana (ranil. Pis.) ali vkra. On je jako pazko mea, kajti se je gospouda boja. Eno noč pride sam gospod u tak tiho v štalo, kaj ga on ne čüa, prebodne najlepšega konja v štali špicoj, tak kaj on ne nič čüa. Vütro se stane, vidi konja jako ranjenega pa na pol mrtvega. Beži lišo (v hišo. Pis.) k gospoudi, pa mu pove, kak se mu je toto noč zgodlo. On reče, da mora biti kaštigan, da glavo zgubi ali kak drugači more biti jako kaštigan. On ga gre tužit, nu stuža ga je na tak daleč, da bi mora biti obešen. Že so ga na gauge pelali, kaj bi ga gor vlekli, pr (i) leti en gospoud pa kriči: pardon, nedužen je. Zaj bo rešen gaug. Gospoud pa ga splati, nu mora je oditi od njega. Zaj pa mašera daleč, pride do ene šume. Zaj nê veda, kam bi ša, da se je več puti križalo. Pa le vujdre v te les, ide, ide; sreća enega, ki je konja jaha pa jako tira. Toti, keri je jaha, da totemi konja, pa mu reče, da bi mu ga malo drža. Resen on prime konja, oni drügi odide v les daleč; za njim pa so bežali tisti, kerih je konj bia, kajti ga je on vkra. Primejo ga pa potegnejo več vršičev drev vküp, njega pa za vsakši eno malo pr(i) vežejo, razpistijo vršiče, pa ga nedužnega raztrgajo, kak so Sojenice odlučle, a krivec je pa pete vmakna. (Velika Nedla. Valjavec v „Glasniku“, 1866. 151.) — Enemu bogatci se je sin naroda, a glih tisto noč pa je na stan uzea enega bogca. Kak že se je naroda, pridejo Sojenice pa ga obsudijo, da more grom v njega tresnoti (tak je nje čüa bogec suditi) gda bi bia seden let star, na gredah. Bogec to pove oči tega sina; oča pa so se bojali za sina, dajo na drügen mesti z jakim kamnom eno jamico zezidati, da bi ti sin noter bia, da ne bi ga strela trofla. Sinek je hoda navek na stüdenec spat; oča mu to prepove. Sedmo leto pride. Sin hodi navek v grede molit se bogi, a oča pa ga je htea v lüknjo spraviti. Sin ga prosi, da ne bi, da se naj vse po božjoj volji zgodi. Resen glih tisti dan sedməga leta ide on pa na vrt molit, a zbrale so se male meglice pa tresne strela v tisto lüknjo, ktero je oča sini sezidati da, a sin je bia rešen strele. (Velika Nedla. Valjavec v „Glasniku“, 1866. 152.) V človeškem življenju je že vse naprej odločeno, kako se nam bo godilo, in zoper to odločbo si človek ne more pomagati. (Kremberg.) Štajerski Dolanci Rojenic ne poznajo. Pohorci pa pripovedujejo o belih ženah. Bele žene živé po najvišjih vrhuncih; so vitkega trupla, imajo dolge lase, in se zamorejo v zraku poganjati iz enega kraja v drugega, akoravno nimajo perotnic. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 174.) Vijanski je v „Novicah“, (1857, str. 238, 239) zapisal tri povesti od Rojenic, kakor nje je čul v svojej domačiji pri Novi cerkvi.

Janez Žurman poroča v „Novicah“ (1857, 333) kar mu je babica jegova pravila o Rojenicah, ki so na Boču stanovale. Jegova pravljica je v tem jako podobna prvi izmed onih, koje je Vijanski zapisal v „Novicah“ (1857. str. 238, 239) da spozna ženin svojo mu od Rojenic odločeno nevesto, kojo je že kot dete vkončati hotel, po buciki (knofelci), dekletu v glavo zasajenej. Tuji gospod prenoči v kolarnici nekega kmeta, ki ga v hišo ni mogel sprejeti, ker je bila ravno žena na porodu. Čul je pa v noči petje Rojenic, ki so mu oznanjevale, da bode revna deklica, ki se je ravno kmetiču rodila, kedaj jegova žena. Da bi to zabranil, je dete ukral, in mu batico v glavo potisnil; batica pa ni šla skozi kost, ampak le za kožo. Bližnji grajščak je dete drugi dan na lovu našel in je za svoje izredil. Zavoljo poduka se je z detetom preselil v mesto, kjer je bival oni gospod, ki je nekdaj pri kmetu v kolarnici prenočil. Vzel si jo je za ženo. Ko jo enkrat na glavi potiplje, se žena jegova kriče zgrudi in umrje. Preiskoval je, kaj bi jo bilo tako zabolelo, in našel je batico. Zagromelo je ob enem, in čul je glas Rojenic, ki so mu vse razjarjene naznanile smrt, ker je hotel jihovo sodbo prevreči. Nastal je potres, in v razvalinah je nesrečnež poginil. (Ivan Zorko iz Brežic v „Vencu“, listu celovških bogoslovcev, v IX. tečaju 1858.) Rojenice so tiste žene, ki pri porodu deteta v hišo pridejo in odločijo, kaj da iz deteta bode, kmet ali gospod, ali vojak itd. Sedem jih je. (Povedal Matija Kink iz Raven v Zdolah. „De Royeniris (ali ne Rojenicis? Pis.) id est tribus Barcis exstat fides et cantilena inter nostrates.“ (Iz rokopisa: „Cillier Chronik aus der k. k. Hofbibliothek,“ Nr. 8131.) Letopis je nastal menda koncem 16., ali v začetku 17. veka. Zgoraj prepisane besede so poznejši pripisek ali glosa. (Glej Kronesovo knjigo: „Die Freien von Sanneck“, 1883. II. del, str. 13.) V ravno tistem rokopisu se bere na štrtem listu: „Apud Peilnstein antrum, in quo Sibillae morabantur, quare et lapideae mensae et sedes monumenta exstant.“ Na petem listu beremo: „Virgo, damnata a parentibus, ut inferius serpens est.“

Rojstvo in Krst.

Ko se je dete narodilo, stičejo babice po koledarju, ter iz njega otroku prihodnost prerokujejo; če je isti dan v koledarju znamenje ovna ali bika, učil se bo deček rad in lehko; če je pa rojen pod škorpijonom, bo nagle jeze in hudoben. (Pavlovci.)

Ako otrok ni prav krščen, to je, ako je krstitelj ktero besedo obrnol ali krivo izrekel, vidi otrok, ko je dorastel, o polnoči mrliče v farno cerkev k službi božji hoditi. (Bučkovci pri Malej nedelji.)

Ako je otrok jezljiv in mu tega ni moč odpraviti, naj hiti kdo od maše domu, naj si izuje škornje, in naj otroka trikrat s sarami po hrbtu udari: to mu vso jezo odvzeme. Tudi odrastlim ravno to pomaga; treba le svinjskih, večih in nekaj bolj trdih sarij. (Stavešnici pri Radgoni.) — Če bi naj novorojeno dete bogato postalo, mora se mu v kopelj nekaj denarja položiti. (Dobje in Mursko polje.) — Ko dete od krsta prinesejo, ga materi v znožje položijo, ter mu krstno svečo na noge denejo, rekoč: da mora prvo noč mu goreti, da bo bolj srečno. (Bizelsko. Glej Slomšek, „Blaže in Nežica“, str. 48.) — Če mati v prvih šestih tednih po porodu ne čuva svojega deteta in je samo pusti, pride Divja žena, zmenja otroka, ga zaduši ali ga pa odnese. Divja žena je majhna, z veliko glavo, in dolgimi črnimi lasmi; ima kratke noge in stanuje v gorah po pečinah. (Janko Vijanski v „Glasniku“, 1859. 118.) Če babica, kedar dete h krstu nese, pred črez prag v cerkev stopi ko mašnik, postane iz otroka Móra, ki potem ljudem na prsi ležat hodi in jih ziza. Zato si mažejo nekteri prsi z različnimi rečmi, ali pa obljubijo Mori kak dar. Kdor drugi dan prvi v hišo pride in ne kramlja, ta je pravi in temu dade dar. (Vijanski v „Glasniku“, 1859. str. 118.)

Kedar se dete narodi, imajo za Ščavnico to šego: Mati na to pripravljena pozove si babico in kumo, in ta kuma je ali bližnja soseda ali pa ktera druga prijateljica. Kedar kuma z babico v hišo pride, reče: Kaj se kola terejo? na kar reče gospodar ali kdo drugi: „Ja, draga babica in kuma. Dalej pita kuma: Zakaj mene zovete tako zarán; mogli bi prvlje samo po babico poslati, pa — nič zato. Če je, ali nič zato, poberite se vsi na ednok iz hiše, — zdaj bomo same mi tri. Tak se zgodi. Če se dete skoz dan narodi, nesejo ga včasih h krstu, če se pa narodi po noči, počakajo dokič zora ne zasveti. Kuma naloži si dete, babica pa si vzeme glaž, svečo in beli robec. Glaž zato, da zmučenej materi kupi vina, svečo pa zato, da, če bi kdo proti njim prišel, nažge svečo, da tako nobeden človek nima moči naškoditi detetu, kajti mislijo, da se vse, kar ljudje mislijo od deteta provlje krsta največkrat izpolni; zato imajo pazko na to. Beli robec vzeme zato, da, če kdo proti njim pride, vzeme toti robec vun za znamenje, da nedolžno dete na krst nosijo. Kedar gredo na krst, imajo tudi pazko, da ena ali pa druga ne gre scat; če se to zgodi, se dete sploh poscavlje. Od te nevolje ga zamore edino le babica zvračiti. Kedar je namreč dete že sedem let staro, ga zarán k sebi pozove. Kedar dete pride in zapita, kaj bi babica radi, reče ona: E nič! — pa vzeme v roko kuhačo iz solnjače, to je, iz piskra, kjer se sol hrani, pa ga prav dobro nakrišpa, rekoč: Nesrečna ti babica! Včinila te je nesrečnega, pa te hoče tudi s pomočjo vseh coprnic zvračiti. In tako

ga reši od te nevolje. (Stara cesta. Valjavec v „Glasniku“, 1868. str. 73.)

„Hitro po rojstvu nese otroka babica h krstu; spremljata jo sploh dve priči, mož in žena, ki ostaneta boter in botra večidel vsem otrokom ene hiše. Dokler otrok krščen ni, mu mati ne dá lahko zizati, ker mislijo, da tako dete celo življenje nima teka, pa nikdar sito ni. Pa po prejetem sv. krstu revni črviček dostikrat še dolgo strada matrnega mleka, ker botri, babica, in cerkovnik večkrat do trde noči posedajo v krčmi. Tam se napiva zdravička za zdravičko na dobro srečo in zdravje častivrednega gospoda krstitelja, na zdravje starišev, botrov, novokrščenega otroka, njegovega celega roda, babice itd. Pri vsaki zdravički se pristavi še kak smešen nagovor, in nazadnje tudi nikdar ne pozabijo izprazniti svojo mero „šentjanževca“. Tako obnašanje je že mnogo nesrečo nakopalo otrokom. Črez teden dni pošlje botra materi „pogačo“, to je, dva hleba belega kruha, enega maslenega ino z vodo omešanega, iz same pšenične moke. Ta dva hleba sta kolikor mogoče velikanska. Babica in vsak prejšnjih otrok dobi eno štruco. Dekla botrine, ki je pogačo prinesla, dobi dobro jesti in piti, pa na smenje srebrno dvajsetico in kos maslenega kruha, da nese botri okušat, kako je spečeno Za križevnik dobi otrok od botre par vatlov kupljenega platna za srajco, mati pa dva vatla tenkega perkala za rokavce. Od poroda do vpeljavanja popije porodnica eno ali tudi poldrugo vedro boljšega vina; celo ubožec, kteremu celo leto sodi po kleti pojejo, skrbi zato, da mati vina ne pogreša. Jedi dobiva seveda tudi boljše; ne dela pa nič, razun kaj malega v hiši; če bi hotela prag prestopiti, bi jo domači in sosedi domu gonili. Če bi prag svoje hiše prestopila, bi v hram strelja udarila, toča bi pobila, ali ktere druge nesreče bi se bilo bati. Ko bi šla k studencu po vode, bi voda v njem za vselej usahnila. K vpeljevanju babica mater spremi in pomaga otroka nositi. Med sv. mašo drži mati otroka na rokah; od darovanja do obhajila drži v roki tudi gorečo svečo. Svečo tako pogasi, da se zelo kadi, in s tem dimom mati hitro otroka pokadi, da ga božjast ne tere. Po dosluženi sv. maši gre mati z otrokom okolo velikega oltarja; v škrinjico daruje kakov groš in potrka z glavico otročjo trikrat zadi na oltar, naj bi ga nikdar glava ne bolela. Poiščejo seveda tudi krčmo, kamor tudi cerkvenika pokličejo, da „enkrat“ pije, pa tudi kakov kos pogače dobi. Na velikonočno nedeljo po prvem opravilu obiščejo otroci svoje botre, jim vesele praznike želijo in pisanke dobijo, namreč kos kruha, potice, kolača, mesa, klobas, hrena, jajc; premožniši dade tudi vsakemu srebrno dvajsetico (žvižgavko) in namesto jajceta pomerančo. — Tako je krstne navade Slovencev okoli Celja popisal D. Ripšl v „Glasniku“ (1858.

II. str. 81.) Novorojenemu detetu prerokujejo babice in sorodniki srečno ali nesrečno prihodnost; odvisna je od znamenja v koledarji in od planeta, ki tisto leto vlada. Bik, oven in rak so najslabša znamenja; pod takim znamenjem rojeni se radi pretepajo. Kedar se možko dete narodi, ga babice ne puste v janjke zavijati, ampak zavijejo ga v stare hlače ali suknjo; sicer pozneje preveč za ženskami leta. Ako se pa deklica narodi, je ne smejo omotati z možko obleko, ker bi se preveč po možkih ozirala. Kedar nesó h krstu, vzeme botra vse denarje s seboj, da bo otrok enkrat bogat. Kedar gredo k „vpeljevanju“, shranijo nekaj tistega kruha, da bo otrok kedaj bolje skop. (Sv. Ana na Krembergu.)

„Prekrižaj da mati dete,
Dokič še je majceno:
Dete bo že velko zraslo:
Bode se ti že samo.

(Vraz. zap. I. 53.)

Kaj se zgodi, če deteta ne prekrižajo, pove sledeča narodna pesen. (Slična se poje v Devinu. Vraz. zap. XIV. 33.)

„Tri so ame ble,
Ki so sv. Lovrenca zibale.
Perva ga je povijala,
Pa vendar ga ni prekrižala.
Druga ga je spavlala,
Pa tudi ga ne prekrižala.
Tretja ga je zibala
Pa tudi ga ne prekrižala.
Ena morska deklica friško gre,
Po eno ročko frišne vode,
Zagled'la je ona enga črnega psa
V' lapah je nesl sv. Lovrenca.
Ona je friško domu šla,
Šla je v svojo kamrico,
Lepo se gor opravila,
Šla je v' klošter k' kopcinarjom.
Tam se je ona pritožila,
Da ona je vidla enga črnega psa,
V' lapah je nesl sv. Lovrenca.
Kopcinar so friško v cirkev šli,
Tam so se za mašo opravili.
Zdaj mašnik že prvi platel kriči,
Pes še pa z Lovrencom v' morji stoji.
Zdaj mašnik že drugi platel kriči
Pes že pa Lovrenca z' lapa pusti.
Zdaj mašnik ti tretji platel kriči,

Pes že pa od Lovrenca proč beži.
To jim naj za eksempel bo,
Vsaki taki materi.
Kera bo otroka povijala.
Da tudi ga bo prekrižala,
Keda ga bo spat spravlala:
De ga tudi bo Bogu priporočila.
Keda bo otroka spat spravlala.
Da ga bo tudi Angelu varhu izročila."

(Pel Blaž Bedenik. Zapisal Jurij Caf. Vraz. zap. XII. 1.)

Kteri ljudje so krivo krščeni, vidijo vsakovrstne prikazni ali skušnjave, koje vidi na pol tudi oni, ki takemu človeku na nogo stopi. (Radislavci. „Razlagova „Zora", 1852. 101.)

(Narodna. Pela Marinka Rubnica. Zapisal J. Caf.)

„Preuboga porodna žena.
Celi teden se je trudila.
Preljubo moje druže!
Naj vrlejšo sukno,
Ko sem jo tedaj imela.
Keda sem nevesta bila.
Nesi jo v Boga ime,
Na ljube sv. Višarje.
Da bi men' le boljše bilo,
Da bi men le pomagalo.
Nič ji ni boljše bilo,
Nič ji ni pomagalo.
O preljubo moje druže.
Naj lepše krilo,
Je nisem imela pred ne potle,
Ko da sem nevesta bila,
Nesi je v Boga ime
K ljubi Devici Mariji.
Preljubo moje druže.
Naj lepše rokavce . .
Preljubo moje druže,
Naj lepše črevlje . . .
Preljubo moje druže.
Naj lepše trake,
Ko sem je na glavi imela,
Ko sem nevesta bila.
Nesi je v Boga ime.
Preljubo moje druže,
Zdaj me pa razrežite!
Rajši ko bi te razrezali,
Te živo pokopamo.

Živo so pokopali,
Šel je mežnar večno luč zvonit.
Žena že v grobu joče:
Šel je mežnar jutrnice zvonit,
Žena že v grobu pela:
Le tuj no haj moj sinek.
Moje poslednje dete . . .
Grobič so odprli,
No so sinka od nje vzeli.
Tri dni še je živela,
No štrti dan je umrla.
Le so jo drugoč pokopali,
Noter v črno zemljo.
Ona je v nebesa prišla,
Je Boga častila."

(Vraz. XII. 41. e.)

Kedar se otrok porodi, ga najpopred položijo na kožuh, ker pravijo, da ima potem kodrave lasi. Ako kumi med krstom zvesto ne molijo, vidi otrok vseh vrst pošasti. (Ivan Kolarič iz Središča.) Vode, v kteri so se otroške plenice prale, ne smeš po noči izpod strehe odnesti, da bi njo izlil, sicer se otrok hudo joče. Če se otročje plenice pod milim nebom na vetru sušijo, ne pa v kuhinji, tedaj se otroka loti grizenje. (Maribor.)

Rokovnjači.

17. in 18. septembra 1851. l. je stal pred porotno sodbo v Celju Gregor Prenk, 46 let star, iz Doba na Kranjskem doma. Dokler je vojak bil, je dobil 16.000 šib po hrbtu. Vojaška sodnija ga je obsodila tudi na pet let v „trdnjavo". Klatil se je po Pohorju, in znan je bil pod imenom „Kranjski Tone". 7. majnika 1849 je roparsko napadel Mico Hafnerjevo v soseski Jvanova gora poleg sv. Lovrenca v župniji Selniškej. Mica Hafner, samiška dekla, je šla 6. majnika na božjo pot k „Devici Mariji v Puščavi." Domu gredočo sreča Kranjski Tone. Črez noč je ostala v bližnji koči. Drugo jutro se poda zopet na pot. Trudna se vsede na cesti konec nekega gozdiča. Na enkrat je bil tik nje strašni „Kranjski Tone", in zgrabil je že več mesecev nosečo Mico, rekši: „Boš fest puba imela." Kaj se je dalej godilo, se lehko bere v „Novicah", (1851. na str. 222.) Razvidno je, da jej je hotel trebuh prerezati in kri iz njenega ploda piti, ker vraža pravi, da zadobi človek potem moč, se nevidljivega storiti. Porotniki so ga enoglasno roparske posilnosti krivega spoznati, in sodniki so ga na 15 let v težko ječo obsodili. „Havraneka (pri sv. Kungoti na Pohorju l. 1882 ubitega roparja) dol-

žijo, da je tudi pri Konjicah fantiča ukradel, ga razparal, jetra s srcem iztrgal, v loncu skuhal in požrl, da bi se nevidljivega naredil.“ („Gospodar“, 1882. str. 344.)

Rusa. (Krek, „Einleitung“, str. 110.)

Ob pustu, ko je že led zginil z rečic in potokov, vodijo Slovenci kraj Ščavnice Ruso. Storijo pa tako-le. Dva mladenča svoja hrbta kup obrneta, ter se pripogneta. Eden vzeme metlo v roke, drugi pa drog, na kterega obesi star pisker. Tretji mladenič pokrije z belo erjuho pripognena mladeniča. Pisker predstavlja glavo, metla pa rep. Cela šema ima po takem podobščino konjsko. Mladenič to šemo po vasi goni in poje:

„Belo Ruso vodimo,
Konjem srečo prosimo,
Zobi (ovsa) ji ne dajemo, —
Z meglo jo napajamo.

Kedar prižene Ruso do potoka, vržeta mladeniča, ktera sta predstavljala podobščino konjsko, pisker in metlo v potok, in vsi trije zapojejo:

„Smo Ruso v vodo stirali,
Konjem srečo sprosili:
Zdaj bomo pa pobirali,
Da bomo težko nosili.“

Pri vsakem hramu dobijo kakšen dar, postavim jajec, klobas, sira. (Trstenjak v „Glasniku“, 1860. II. 141.)

Sanje.

Kar se komu sanja v hiši, v kteri je to noč prvokrat spal, je gola resnica. (Sv. Ana na Krembergu.) Če se komu od motne vode sanja, ga bode nesreča zadela. (Prežigal.) Sanje od uši pomenijo denarje. (Prežigal.)

Narodna.

„Marija je zaspala
Pod lipoj zelenoj;
Njoj pa so se sanjale
Prelepe sanje tri.
Pred njoj mi je zraslo
Drevo zeleno:
Korenjiče je pognalo
Dol v černo zemljo.
Vrhónec je pognalo
Gor v sveto nebó:
Nebesa! Nebesa!

Kak lepe ste vi!
V nebesah, v nebesah
Zlati stol stoji;
Na stoli, na stoli
Mladi kralj sidi.
V pravoj roki, v pravoj roki
Svetel meč drži:
Marija, Marija,
Pred sinekom kleči:
Ljubi sin, ljubi sin!
Ne delaj še soda ti;
Naj žene sporodijo,
Se grešnik spokori!

(Vraz zap. XIV. 13.)

Savinjčani.

O njih mi je pisal č. g. Anton Ribar, rojen Braslovčan, tako-le:

Narodne noše prav za prav pri nas ni več, je le kosmopolitična. Posnemljemo tuje šege in tujo nošo.

Možki nosijo zdaj pri nas gladke klobuke, ne pa več kosmatih zajčjekov, kakor pred dvajset leti; po zimi nosijo kučme iz ovčjih kož, plüscha, ali nekteri tudi iz astrachana. Po letu nosijo tudi slamnike vsake barve. Seveda ne smem pozabiti, da mora biti pri dečkih pokrivalo odičeno s kakim ptičjim peresom. Gornje telo si pokrivajo z jopičem (pruštohom) iz raznovrstnega, včasi prav izbornega sukna. V mojej mladosti so nosili jopiče iz modrega sukna (franzblau). Ob delavnikih je pa bilo in je tudi zdaj vse dobro. Radi pa nosijo volneno obleko (loden) ob delavnikih; dokler je loden nov, je pa tudi ob praznikih dober. Varčniši kmetje nosijo raševino; v njej je pol volne in pol platna. Tudi hlače so iz raševine. Za praznike imajo nekteri sukneno obleko; ubožnejši in hribovci nosijo loden ali raševino, pa tudi slabo, kupljeno robo. V prejšnjih desetletjih so nosili ob delavnikih platnene hlače, iz domačega platna, katero so dali modro, črtasto ali črno barvati. Po zimi se vidijo pogosto burnosi. Prsniki so iz razne robe. Po letu obuvljejo škornje, ali pa tudi „štifletne“, po zimi pa koj vsi škornje. Nekteri radi nosijo škornje z visokimi sarami (škornjicami), ktere črez hlače obuvljejo. Pred 30 leti pa so nosili možje in dečki za praznik in tudi navadno za delavnik jirhaste hlače in visoke škornje, ki so jih črez koleno vihali. Jirhnice pa so bile na zunanjih šivih vse odičene s črnim voskom (kirasom). Koliko dela je to dajalo krojačem preje ko so take jirhnice obšili, ogladili in olikali.

Razun dveh navadnih žepov napravil je krojač na jirhnicah še tudi tretji ozek žepič na strani ob bedru. V njem so nosili ob praznikih vilice, nož in še več kaj. Prsnik je bil po zimi žametast, navadno zelo lepo pisan, ali pa črn. Ubožnejši so nosili manchester (mašester). Po zimi so nosili možje kožuhe. Po letu pa so imeli bele prsnike iz piquéta (peketa). Na obeh straneh so bile luknjice za gumbe, prav gosto ena pri drugi. Gumbi pa so bili na močnej vrvici našiti, navadno iz packfonga, včasi srebrni, pa tudi svinčasti, ter so jih lehko na druge prsnike pridevali. Na koncu tiste vrvice pa je bil prišit škrlatast trak, precej širok, kakor volovski jezik, ves razrazlan in robčast, in je za dva palca iz pod prsnika gledal. Tudi še moram omeniti, da so možki v tem času, namreč pred več ko 30 leti, pod klobuki nosili tenke kapice, katere so po zimi črez ušesa potegovali. Bile so volnene, včasi tudi svilnate in „cofel“ je zadej navzdol visel — vse zeló pisano. Okoli vratu so nosili robce, svilnate ali platnene, rudeče in pisane, ki so se samo spredaj videli; zadej in po straneh je robec pokrival širok srajčni koler, črez zavihnen. Zdaj mora pa imeti vsak, posebno mlad človek okoli vratu („šal“) shawl. Poprej pa, pred kakovimi 50 leti, je bila noša taka: Kratek jopič, po nedeljah iz sukna, po delavnikih iz raševine ali kalmucka („kolomuk“). Suknja, ktero so nosili po zimi, je bila pri hoji nazaj zapeta. Klobuk je bil volnen, s širokimi vkrajki in nizkim oglavjem. Dežnikov niso poznali; dežja jih je varoval klobuk s širokimi okrajki. Za dom so si tudi nekteri klobuke iz lipovega ličja za deževno vreme pletli. Ženske so se v dežju s prtiči ogrinjale. Možki prsnik je bil rudeč, škrlatast, spredaj in zadej iz ene in tiste robe. Okolu vratu niso nosili ničesa. Srajce s celo ozkim kolerjem so si napravljali iz domačega platna. Hlače (jirhnice) so segale samo do kolen. Gat niso nosili. Škornji niso segali celo do kolena. Videlo se je torej možem golo koleno. Gumbe so si doma delali iz kosti ali iz lesa. Škornji so bili narejeni „na kveder“, ali „na rom“, in so bili na podplatih vseskozi z žreblji obiti, da so podplati dalej trpeli. Na petah so nosili nekteri tudi podkve.

Ženska obleka pred 50 in 60 leti. Na glavi so nosile „avbe“, o praznikih neizmerno velike, zadej široke ko puranov rep, spredaj, kar se njih je glavi prilegalo, pa okorne; tukaj so bile namreč po razmerju premoženja z zlatom in srebrom pretkane. Za delavnike so imele manjše in priprostejše „avbice“. Na laseh so nosile po eden ali dva žametasta traka („porte“), ki sta jim lase lepo v redu ohranila. Pravijo, da so imele ženske v onej dobi tudi lase vun na vsako stran oči razčesane, kakor imajo konji tiste „uhle“ za očmi. (a la Rössel?

Pis.) Še v začetku 60tih let so nosile ob ženitvah naše ženske take „avbe“, prek njih pa bele peče. V mojej mladosti so nosile bele rute, o praznikih s širokimi čipkami („špicami“.) Ob delavnikih je bila v tej dobi obleka sploh iz domačega platna, navadno črno ali modro barvanega. Nedrc (gornji del janke) je bil čisto kratek, ni presezal treh dlani. Po zimi so tudi ženske nosile kožuhe, po letu pa jopice. Na jopicah so bili rokavi od ram do lakta strašno široki in nagrbančeni, pri pestéh pa celo ozki. Obuvale so se v poletnem času s šolni. V poznejšej dobi so nosile veče svilnate nedrce, kteri zadnjega dela niso imeli, nego so jih držali traki, križem črez pleča potegneni. Okoli telesa so nosile pase, po različnosti premoženja. Nekteri so bili iz usnja, s pavovim perjem, s svincem, s srebrom in celo zlatom vezani. (Okoli Celja in proti Konjicam so bili navadni tudi celo srebrni pasi. Pis.) V mojej mladosti so nosile ženske o svatovščinah jeklene verižice okoli pasu, ter so hodile jako našopirjene. Jopice so se zdaj umaknile „kočomajkom“, peče pa pisanim robcem. Po zimi nosijo velike volnene robce, ktere so svoje dni kar na glavo devale; zdaj pa imajo na glavi drug, majhen robec, večega pa črez pleča ogrinjajo. Omeniti še moram, da nosijo tukaj ob delavnikih bele predprte; okolu Maribora sem videl le modre.

Hribovci okolu Savinje so nosili najbrže preje v obče cokle; nekteri jih nosijo ob delavnikih še sedaj, kar je zavoljo kamnitih tal celo pametno. Oblačijo se z lodnom. Šivi so olepšani z ozkimi, zelenimi traki, zobčasto prišitimi; imenujemo jih „krpince“. Srajca ima strašno širok koler, ves z rudečimi nitimi obšit, in se vidi iz njih na kolerju včasi ktero ime napravljeno, ali pa „roža“. Na glavi nosijo klobuke. Tudi ženske nosijo v Zolcpahu in Ločah klobuke ob praznikih, pa tudi o delavnikih črez robec. V Gornjem gradu so svoje dni tudi mlajše ženske v kožuhih v cerkev dohajale. Kožuhi so bili črno barvani, z belimi, iz jagnečje volne narejenimi robi.“

Kar se je tukaj o Savinjčanih povedalo, velja tudi od prebivalcev Škalske in Konjiške doline.

Na desnem bregu Savinje, na sredi pota med Celjem in Laškim trgom stoji ubožna vas Tremerje. Tamošnji vinski pridelek je jako slaba roba. Dr. R. G. Puff poroča (v svojej knjižici: „Das Römerbad Töplitz nächst Tüffer“ na str. 38) o pesni, ki pravi, da se je svoje dni včasi obsojencem kazen s tem poostrila, da so morali še pred smrtjo kupico „tremrčana“ izpiti.

Skakanje prek otrok.

Prek otrok ne smemo skakati, ker potem nič več ne rastejo. (Povsod po Štajerskem.)

Solnčna skledica.

(O njenej divnej moči poroča sostavek: „Jurjevo.“) Primeri, kar se poroča o „dugi sa zlatim kondirom v Vrazovih „Izbranih pesnih“, str. 331.

Smrt in pokop.

V cerkev grede ne smemo jesti, sicer bi dotičnega rakev pri pogrebu škripala, česar se vsakdo boji. (Škarnjice pri Dobjem.) Kdor se vse žive dni zvesto cerkvenih postnih zapovedi drži, bo tri dni pred smrtjo za-njo zvedel. (Radgona.)

Za rajnimi duhovniki krasti ni greh; zato pa tudi zapuščino rajncega naglo razvlečejo. Primeri „Novice“, (1854. str. 154), kjer Gradišanec piše: „Pri sv. Bolfengu v Pesniški dolini počivajo že črez pet let za mrtudom umrši g. Jožef Marič, ki so tamkaj okoli 20 let duhovni pastir bili. Božja kaplja jih je v gozdu četrtinko ure od doma zadela, in ko jih mrtvih v dom prinesejo, je njihovo pohišno premoženje noge dobilo, tako, da skoz ni bilo mogoče jih pošteno na mrtvaški sklog položiti. Ni lepo kaj tacega očitati. Pa je li lepo, kaj tacega storiti? Rajni vendar niso cirkve in ubogih pozabili — zdaj pa počivajo v miru — brez nagrobnega križa.“

Če je kdo v vasi umrl, se zberejo zvečer sosedi pri mrtvem, molijo zanj in popevajo. Tretji dan postavijo mrliča v rakvi pred hišna vrata. Eden izmed zgovorniših našteva čednosti rajncega, in tako od njega slovo jemlje; spregovori tudi o minljivosti vseh pozemeljskih stvari in vodi sprevod k pokopališču. Po pogrebu pridejo sorodniki rajncega na njegov dom, kjer zanj molijo in se goste. Tej večerji pravijo sedmina, kar spominja na stare poganske običaje. (Trstenjak v „Steierm. Zeitschrift“, 1845. str. 108.) Kdor v cerkev gredoč jé, temu se bodo po smrti, ko bo na pravici ležal, usta odprla. (Hujbar.) Kedar mrliča od hiše nesejo, se mora to živini povedati. (Sv. Ana na Krembergu.) Ako mrlič gleda, bo hitro še kdo drugi pri hiši umrl. (Ravno tam.) Tuljenje psov pomeni smrt. (Sv. Ana na Krembergu.) — „Eden je ednok šo pa je per enem seli srečo smrt, a vu tim seli so bili lagadni psi, pa mo je rekla. da jo naj nese, da bo mu ona povedala vračtvo, kak bo mogo zvračiti ljudi i da bo tako bogat posto. Znaš, reče, 'de bo keri betežnik, te idi tam, pa ako boš mene per nogah vidjo, te reči, da je tistega moči 'zvračiti, či pa per glavi, te reči da ne. Ljudi so ga radi meli, pa je glas bio daleč raznešen, i 'sakši ga je zvo k sebi, keri je betežen bio, i on je povedo, al bo zdrav ali ne. Edenkrat je eden reko, da on nič ne zna, pa se je zdrav v po-

stelo legno, pa je reko, naj pozovejo, kaj bo reko. bom ozdravjo ali ne. Kak on dojde, pa vidi, da je smrt per glavi, reče: totoga ne je moči zvračiti. Kak on odide, skoči ti betežnik gor pa reče: viste, da sen zdrav, da mi nič ne fali, da nič ne zna. Kak je on to 'zgovorjo, stepe ga nekša zima; on se leže nazaj v postelo pa vmrje. Potli pa mu je 'saki vervo, da on dobro zna vračiti. Tak se pripeti, kteri skušava smrt. (Lotmerg. Valjavec v „Glasniku“, 1868. str. 154.) Smrt je velika bela žena, ki jako naglo hodi in hitro predaleč pride. Včasi jo je na križpotju videti. Na križpotjih se tudi združujejo duše rajnih. Ni dobro, če po noči kdo tiho črez križpotje gre; najbolje je, če moli ali poje. Kjer se veja ob vejo drga, in se čuje po noči škripanje, tam duše rajnih trpijo; kdor škripanje odseka, duše reši. (Kremberg.) Smrtna ptica je žolto-črna, in pride po noči prepevat na bližnje drevo, da celo na okno, in oznanuje smrt; enako naznanja smrt tudi čuk. (Kremberg.) 29. junija 1850. l. je umrl v Vinskem Vrhu poleg Šmarja dosluženi gospod župnik Mihael Dragošovič. Brž so začeli ljudje njegovo premoženje grabiti in škode je bilo 692 gold.: potem so šli k vinogradu njegovemu, kjer so za 132 gold. škode napravili. „Novice“, ki 1852. l. o tej stvari poročajo, pišejo na str. 160 od besede do besede: „Tega početja, ki ga skoro nima para, se je vdeležilo 86 oseb, večidel gruntarjev, ki so sicer za poštene može veljali, z ženami, sinovi in hčerami vred. 15 med temi, jih je bilo zavoljo hudodelstva tatvine in pregreška razžaljenja straže, 46 pa zavoljo prestopka tatvine toženih in Celjski zborni sodniji v sodbo izročenih. Zatoženi so se večidel s tem izgovarjali, da so bili po slabem izgledu celo takih mož zapeljani, ki bi jim morali izgled poštenosti biti in da so se ednake tatvine duhovskih zapuščin tudi v Šmarju po smrti dekana v Kostrevnici, v Prevorju, v Zagorju itd. primerile, pa ni bil nikdo zato kaznovan.“ — Prvega aprila 1848. je v Tremerjah, med Celjem in Laškim, po strašnem bogokletnem dejanju umrl neki delavec iz železnice. Drugi dan so ga na garah zavlekli na pokopališče v Laško, in so ga v kostenjaku na pravico položili. Prestrašeni so ga hodili ljudje gledat; pa tudi roparji so se znašli, ki so po noči vso obleko iz mrliča izpipali, ker je med ljudstvom vera, da cunje iz mrtvega človeka, ki ga hudi duh v lasti ima, preženejo uši, mrčes in bolezni od živine. („Drobtince“, 1849. 107.)

„— — — — — — —
Po stezi se šeče bela žena.
Bela žena, nesmiljena smrt.“

(Vraz. zap. VIII. 25.)

Spodaj pa beremo beležko Vrazovo: Pri Slovanih se smrt vselej predstavlja v podobi bele žene, da si neusmiljene.

„Tri pisanke vam darim,
Ize serca vam jih dam.
Prvo pisanko vam darim,
Sveto Rešno Teló.
Keda bote na smrtni
Postelji ležali,
Da vas hranilo bo.
Drugo pisanko vam darim,
Kda bo v rokah vam luč,
Kedaj bote vmirali,
Da vam svetila bo.
Tretjo pisanko vam darim,
Ljubo Devico Marijo.
Kedaj bote pojemali,
Da vas tolažila bo.“

(Vraz. zap. XII. 30.)

Pri sv. Tomažu je navada, da prinese žena možu, ko umira, če še živi, šentjanževca, in ga pijeta še enkrat, kakor se je to po poroki zgodilo. To znabiti spominja na postavni običaj pri starih Slovanih, po kterem je morala po nekod z možem tudi žena umreti, o čemur poroča Krek. („Einleitung“, 123.) Pri sv. Jurju za Ščavnico pa v Lotmergu imenuje se pojedina, ki se napravi pogrebcem, kármine. Beseda izvira gotovo od glagola krmiti. Miklošičev slovar ima: „Krŭmŭ. m. cibus. Kormŭ.“ O starej trizni in stravi, ki sta se obhajali mrtvim v čast in spomin, glej Krekovo: „Einleitung“, 130. Po poludne ne pokopajo pri nas radi mrtvecev; nekteri naravnoč pred smrtjo naročijo, da jih ne smejo popoludne pokopati. Mislijo namreč, da ob dvanajstej uri vsi mrtveca novega tovarša obiščejo, in lože je, si mislijo, one strahove po dnevi prestati, ko pa o polnoči. (Radislavci. Razlagova „Zora“, 1852. 104.) V Prežigalu pri Konjicah mislijo, da mora oni, kojega so zadnjega pokopali, tako dolgo pri vratih pokopališča stražiti, dokler zopet kterega drugega ne pokopljejo. Sorodniki so toraj veseli, če naglo za njihovim rajnim kdo drugi umerje, ker je s tem prvi straženja rešen. — Smrt je neizprosljiva. To se vidi iz sledeče narodne:

„Stoji mi stoji nova vas,
V novi vasi kmetinja;
Ona si ima čeri tri,
Prevrle, mlade so vse tri.
Prišla je gotova smrt.
Hole, hole, kmetinja,
Daj mi mi svò staršo čer'.
Naj starše čeri pa ne dam;

Ono rada sama imam.
Stoji mi stoji nova vas,
V novi vasi kmetinja.
Ona si ima čeri tri,
Prevrle mlade so vse tri.
Prišla je gotova smrt.
Hole, hole, kmetinja,
Daj mi svò sredno čer.
Svê sredne čeri ti kar ne dam;
Ono jez najrajši sama imam.
Stoji mi stoji nova vas,
V novi vasi kmetinja;
Ona si ima čeri tri.
Prevrle, mlade so vse tri
Prišla je gotova smrt.
Hole, hole, kmetinja,
Daj mi svò mlajšo čer.
Svê mlajše čeri kar ne dam,
Ona bo doma za kmetinjo.
Hole, hole, kmetinja;
Da mi ne daš ene ali dveh,
Rada mi boš dala koj vse tri.
Mežnar gre jutrnce zvonit,
Naj starša čer mrtva leži.
Mežnar gre ob poldne zvonit,
No sredna čer mrtva leži.
Mežnar gre večno luč zvonit,
No mlajša čer mrtva leži.
To so pa vam device tri
Device tri, sestrice tri.
Z vsemi zvonovami pojejo,
Na oltarju se sveče užigajo.
Za njih se svete maše berejo."

(Vraz. zap XII. 36.)

Sledečo narodno je pela Marinka Rubnica iz Morja. (Zapisal Jurij Caf.)

„Oča mi v jutro se izpovedajo,
Ob poludne mi pa že umirajo.
Jaz sem jim pa pri glavi stal,
Sladko ime Jezus jim klical.
Ino v roko sem jim daval
Svečo močno žegnano,
S svetih Vušar prinešeno;

V drugo roko sem jim daval,
Našega Jezusa razpetega . . .“

(Vraz. XII. 41. f.)

Ako žena pogleda za svojim umrlim možem, kedar ga v jamo polagajo, bode, ako se v drugič omoži, tudi drugi mož pred njo umrl. Ako bi pa mož pogledal za svojo ženo, bo pa njegova druga žena tudi pred njim umrla. Če pogleda noseča žena v jamo, kedar mrliča v njo polagajo, bode njen otrok kmalo po rojstvu umrl. (Ivan Kolarič iz Središča.) Za prvega mrliča v hiši se lehko izve v „božičnej noči“. (Glej sost. „Božič.“) Če na božično biljo med obedom štrc v hišo dojde, bo nekdo v hiši v kratkem umrl. (Glej sostavek: „Božič“.) Če v božičnej noči od glave sence videti ni, bo dotičnik hitro umrl. (Glej „Božič“.) Krtovo rovanje v hramu pomeni smrt. (Glej sostavek: „Krt“.) Psi s četirimi očmi smrt vidijo, kedar nad človeka gre. (Glej sostavek: „Pes“.) Osmega januvarja 1613. leta je umrl Filip Marzina, župnik pri sv. Janezu na Peči. Kako da so njegovi farani po njegovi zapuščini segli in so ga skoraj do nagega slekli, pove „Das Bisthum und di Diöz. Lavant“. (V. Theil, str. 302—303.)

Velika sobota.

„Če na veliko soboto eden oglen od onega ognja, kojega pod zvonikom blagoslovijo, domu doneseš in v peč vržeš, je hiša pred ognjem zavarovana.“ (Pavlovci.) Kedar čuješ v soboto prvokrat zvoniti, omij si obraz, ker potem ne dobiš mrzlice.“ (Rôžički vrh za Ščavnico.)

Spreobrnenje sv. Pavla. (25. januvarja.)

„Veter na dan spreobrnenja sv. Pavla pomeni vojsko.“ (Kremberg.) Na vse zaran otroci, pa tudi odraščeni, v Središču „jako huškajo.“ „Otroci in tudi odraščeni hite na kter hribček in kriče: „Beži, beži, Pavel, kaj te megla ne dobi.“ Kakor daleč se glas razlega, tako daleč potem megla žita ne izpije. Ako se megla kadi dopoludne, bodo rži izpite, ako pa popoludne, tedaj pšenice, ako pa celi dan, oboje žita.“ (Središčan Ivan Kolarič.) „Ako se na dan sv. Pavla megla kadi, preti ljudem pomor ali kuga. Ovi dan hodijo pred solncem po borovico, da se ž njo po hišah kadi in tako kuga prepreči. Dečki ovo jutro tako vpijejo in kričijo, da se povsodi krik razlega; kamor namreč glas krikanja sega, tam ne pobije toča; pa tudi pomora in vojske se tam ni treba bati.“ (Radislavci. Razlagova „Zora“, 1852. 102.) Kjer se ta dan megla huje kadi, po gorah ali v dolini, tam bodo ljudje huje mrli. (Povedal Franc Cerjak iz Raven v Zdolah.)

Živo srebro.

Če kdo mlinarju živega srebra za jez ulije, mu ga bode prejedlo na dnu in voda ga bo odnesla. (Konjice.) Z živim srebrom so coprnice vinograde pogubljale. (Glej sostavek „Coprnija“.)

Srečanje Srečni in nesrečni dnevi, sreča.

Sreča gospodar, kedar gre na vožnjo, najpreje postarano ženo, bo gotovo nesrečen, še bolje, kakor če bi mu zajec pot pretekel. (Pavlovci.) Kteri hlapec ali dekla v torek ali petek službo nastopi, ne bo leta doslužil. (Stavešnici pri Radgoni.) Ktero družinče dolgo v novej službi ostati hoče, naj najpreje za železo prime. (Ravno tam.) Kdor gnoj zvrne, bo še tisto leto umrl. (Hujbar pri sv. Tomažu.) Pondeljek je nesrečen dan. („Steierm. Zeitschrift“, 1845. 112.)

Narodna.

„Sam Bog no sveti Peter,
Po sveti sta hodila:
Onedva pa sta prišla
Do lepe oštarije.
Bele no zidane.
Na pragi pa je stala,
Prelepa mlada oštarkinja —
Na pragi si je stala
S ključeki cingetala.
Dobro ütro oštarkinja,
Bog ti daj dobro srečo,
Lepa mlada oštarkinja!
Bog vama lepo plati,
Vidva mlada romara!
Al' čem bi meni sreča bila?
Meni je sreče ne potrebno!
Štale pune živine 'mam,
Parme pune zrnja 'mam,
No škrinje pune penez.
Eno malo sta odišla,
Hiša se je vižgala,
Vse joj je pogorelo,
Da je komaj sama vujšla. . .“

(Vraz. zap. XIV. 11.)

Sredpostna **sreda** (Krek, „Einleitung“, str. 115.)

„Sredpostno sredo za vodo babo žagajo. Nekdaj se je znabiti res kje to godilo s slamnato, v cunje oblečeno babo, ki je pač pomenila zimo; zdaj pa se to samo otrokom pravi, ki tudi gledat bežijo, pa nič ne najdejo.“ (Dravinjska dolina.) — „Varkovnica“, „Verkovnica“, „Varkonca“, „Verkolca“ se veli sredpostna sreda v celjski okolici in po Pohorju. Pozvedovajočemu pomen tega imena, so mi povedali to-le: „Sredpostna sreda se veli zatega voljo „verkovnica“, ker na tisti dan kmeti „verklo“ vpikavajo v zemljo. „Verkla“ je otika ali ratka; nekteri imenujejo črtalo — verklo. Ta dan čaka kmet na njivi, in ko se jutrno solnce prikaže, vrže proti solncu verklo, in kjer pade, tam jo vpiči, in jo pusti v zemlji do mraka. Ako se črez dan verkle ni prijela rija, je to dobro znamenje. Na večer zanese verklo domu, jo oplete z bršljenom, potem pa jo vtakne v plug. Kedar gre drugi dan orat, vtakne šibico blagoslovljene šibe v tisto mesto, v kterem je verkla vpičena bila. Vse to stori dobro letino, — rodovitno njivo.“ (Trstenjak v „Glasniku“, 1860. str. 184.) Primeri: „vrŭtělo n. = ὄβελός = veru“. (Miklošič stsl. slovar, str. 77.) (Glej tudi sostavek: „Tatrman“.)

Središčani.

„Pri nas so se nekdaj tako oblačili: Ženske so imele vse iz domačega platna. Peča je pokrivala glavo. Jopič je pokrival zgornji del telesa in je segal do ledij; tudi janka in „furtof“ sta bila iz domačega platna. Ženske so imele še neko posebno obleko, kterej so pravili: „december“. December je bil kakor suknja dolg; segal je do kolen in je imel žolte „žnure“ vse po sebi, kakor huzar. Možki so nosili breguše, hlače so oblekli samo takrat, kadar so v cerkev šli; imeli so jih za sare, nikdo po sarah dol. Namesto sedanjih sukenj so imeli dolge in kratke čohe.“ (Ivan Kolarič iz Središča.)

Stanovališča.

Na Pohorju imajo po nekod še sedaj dimnice. V velikej skupnej sobi je kamen ali ognjišče, nad kojim se razprostira pokrov iz opeke, ki dim zajemlje ino iz sobe odvaja.

„Žlahten gospod je zbetežal —
Žlahten gospod firštinen mož,
V svojoj svetloj kamrici,
V svojoj beloj postelici.“

(Vraz. zv. I. št. 10.)

„Jaz pa ne vem rajtenge delat,
Naj vam jo dela Marko mlad,
Ki je v svetli kamerci.“

(Vraz. zap. I. zv. 12. štev.)

„Da tjedna je ne preteklo,
Ljubi zbeteža' —
V svojoj presvetloj kamrici,
Na svojoj beloj posteljici.“

(Vraz zap. I. zv. 15. štev.)

„Hišo mam zidano,
Parmo drveno,
Kamrico pisano,
Postlico belo.“

(Kamrica je poletna sobica za dekleta, da tam prenočujejo. Kamrica je bliže vhoda in je bolje kleti podobna. Pisatelj). (Vraz. zap. I. 31.)

„Jaz pa bom se ti oženia,
Drugo lubo vzeo,
Ki bo mi svilo postilala,
Med natakala.“

(Vraz. zap. I. 42.)

„Z Brkovec je bila
Belokova či,
Na potec se gladi
Pred špeglom stoji.“

(Vraz. zap. I. 43.)

Potec je prečka na glavi, kjer ima lasi razčesane. (Pis.) V narodni iz Vraz. zap. (I. 49) se imenuje „svetla parmica“.

„Konjiča je pelala,
V štalico zidano,
— — — —
Lubega je perjela
Za belo roko,
Ino ga pelala
V kamrico pisano.“

(Vraz. zap. I. 58.)

„Žena v hiši v štampeti,
Jaz pa vuni na komeni.“

(Vraz. zap. I. 70.)

„Vzela lubega za belo roko,
Pelala v kamro malano:
Na stolček ga je posadila,

Na stolček lepo svilnati:
Za jesti mu je položila
Lepih krhkih pogačic:
Za piti mu je postavila
Sladkega romenega vinčeca."

(Vraz. zap. I. 85.)

„— — — — —
Štale pune živine mam,
Parme pune zrnja mam,
No škrinje pune penez. . ."

(Vraz. XIV. 11.)

Na stropu sobe, v kterej je miza s kruhom, in v kterej se obeduje, je napravljena zapornica, tako zvani okinjak, skoz kterega čad iz sobe izpuščajo. Skoz okinjak se lahko izpod strehe v sobo pogleda, ali tudi kaj pove. Skoz okinjak se je že Torklja oglasila. (Glej „Kres", 1881. str. 306.) Tudi v moravskej pripovedki od Deda Vseveda posluša kralj pri okinjaku, kako Sojenice novorojenemu detetu sodijo. (Glej sostavek: „Ptujsko polje.")

Stramor.

Stramorji (ime Štramer se še sedaj med štajerskimi Slovenci najde. Pis.) ali orjaši so nekdaj po svetu razsajali, ali Bog jih je v kamenje spremenil. (Trstenjak v „Novicah", 1857. 115.)

Sumper.

Imenuje se v kletvi, in je toraj nekakšen hud duh. V imeniku duhovnikov Krške biskupije od l. 1878 se imenuje župnik Janez Sumper, doma iz Šent Ilja za Dravo. (Miklošič podaje na str. 979 svojega slovarja besedo: sapri = adversarius. (Glej sostavek: „Narodne psovke".)

Svečnica. (2. februvarja.)

Na svečnico pride medved iz brloga vremena gledat; če je megleno, ostane zvunaj; če pa solnce sije, še enkrat zaspi. (Pavlovci.) Pevcem, ki o svečnici pevat hodijo in dari pobirajo, pravijo, da so svečarji. (Negova.) „Na svečnico gre jazbec iz brloga; ako je megla, ostane zunaj, ako pa solnce sije, se zopet skrije." (Kremberg.) „Kraj Mure in med Ščavnico in Pesnico je ta dan „čučkanje" navadno. Čučkajo se pa s svečami stari in mladi. Storijo pa to tako. Hitro ko hišni oče drugega sve-

čana iz postelje skoči, užge svečo (vitice), in jo vrti trikrati okolo glave, trikrati okolo pesti, trikrati okolo nog, in prosi, naj bi se mu nikakšna nesreča ne zgodila. Tako store tudi drugi.“ (Trstenjak v „Novicah“, 1857. str. 71. (Glej „Kres“, III. str. 114.)

Koledniča.

„Mi smo si štirje brateci.
Divice Marije hlapčeci.
Pisane sveče nosimo,
Na božjo ime prosimo.
Lepa roža lilija, } *)
Lüba divica Marija }
Kaj v božjo ime zdavlete,
To vse per Bogi najdete.
Marija gre na božji pot,
Sinka nese res s soboj:
Če te me nesli križom svet,
Jaz nemrem biti mantre prost.
Jaz nemrem biti mantre prost,
Če 'očem biti rešen Bog.
Marija pa si v cirkev grè,
Sineka ofra na otàr.
Poglednite zdaj vsi lidjè,
Al' je to ofar ali ne?
Da je Marija k ofri šla,
Prelepo se je razsvetila.
Kak' prerumeno sunčece,
Dere vütro gori grè.
S soboj je vzela golobca dva,
Za ofer dala je oba.
Poglednite zdaj vsi lidje,
Al je to ofer ali ne?
Marija ofra golobca dva,
No smilenega Jezoša.
Marija gre v sveto nebó,
Nas povabi za soboj.
Veselo nam je iti za Toboj,
Marija v to sveto nebó,
V sveto nebo, ti svetli raj,
Oča nebeški nam ga daj.“

(Vraz. zap. V. zv. 35. list.)

*) Ovi odpevek se ponovi za vsako drugo vrsto.

„Na svečnico hodijo četiri dečki od hiše do hiše in prepevajo, ko v sobo vstopijo. Zato pobirajo potem denarje, orehe in drugo sadje. Hodijo pa od ranega jutra do poznega večera, vedno sveče v rokah držeči. Vsak ima šopek ali kito na desnej roki in za klobukom; tudi sveče so opletene.“ (Stanko Vraz v lit. zapušč. V. zvezku, 37 list.) Ako na svečnico solnce na vedrem nebu izhaja, se je še treba snega bati, ker pravijo: „Na ktero luknjo solnce sije, skoz tisto bo še sneg letel. Ovo jutro pazijo medvedi v brlogih svojih: Ako solnce na vedrem izide, tedaj se še globlje zakopljejo; ako je pa oblačno, tedaj pa ostanejo na svojem ležišču, ker ne bode pozneje več zime. (Radislavci. Razlagova „Zora“, 1852. 103.)

Šent.

Šent je hud duh. Kraj rečice Divine v Bistriški župniji na jugoizhodnjem podnožju Pohorja so se svoje dni prepirali hudi duhovi zavoljo mlinarja, po kterega so prišli, ker se je preveč držal načela: „Vsakemu pol“. Zlodej je pravil: Moj je! Div pa je trdil: Moj je! Ker se pa oba nista mogla zediniti, pride Šent z brega. V roki je imel sekiro, in na eni nogi je plantal ali šentoval, zato se veli Šent. Vzdigne ostro sekiro in reče: Moj je, jaz ga bom sodil! Div in Zlodej sta ga hitro spustila. Še dandanašnji se veli mlin Zlodejev mlin, rečica pa Divina, in breg Šentovec, kraj pa, kjer so se za mlinarja pipali Pipanje. O Šentu pripovedujejo, da najbolje škoduje na sveti večer. Tiho prišenta k hramu in odžene svoje služabnike. Ti morajo prek velike vode plavati, potem nje pa v volke spremeni. Dvanajstere noči po božiču se torej vele volčje noči, ker tako dolgo ima Šent svojo oblast. (Glej: Krek, „Einleitung“, I. 312 str.) Na Štirskem se vodja koledníkov imenuje Volčko. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. III. 50.) — Pastirji se bojijo babjega Šentka ali Šotka, kteri po drevju škrta (stöhnt) in vsakega, kterega v roke dobi, ali oskube, ali mu pa lase zafrkoči. (Šćavniški dol. Trstenjak v „Novicah“, 1857. 71.)

„— — — — — —
Ne dete staro sedem let,
Že dobro zna plentavati,
Plentavati, šentavati,
Jezoši rane ofnavati.“

(Vraz. zap. IV. 30. Glej sostavek: „Narodne psovke“.) „Šentaj!“ je Bogu najbolje zoprna kletev. (Glej sostavek: „Ženitovanje korotanskih Slovencev na Štajarskem.“)

Šetek, Šotek, Dědů. (Krek, „Einleitung“, 112.)

„Na Ščavniškem so poznani gorski duhi imenovani Šetki, kakor tudi pri severnih Slovanih. Ako se ime nima izpeljevati iz šetam, kakor sem v svojem članku „o Šetku“ rekel, pa ponujam slovaško šetiti = osereti, torej Šetek = serec, sivec. (Trstenjak v „Glasniku“, 1863. 152.) — Ti šetana para! je bila navadna nevoljnica mojega rajnega strica. Ko sem jih prašal, kdo da je Šet, so rekli: Šetek je bil v starih časih dober duh, majhen kakor palečnjak. Najrajši je čepel v kuhinji v tisti krničici, kjer imajo sol hranjeno, in se veli solinjak. (V kuhinjah štirskih Slovencev najdeš večidel v steno izdolbeno shrambo za sol.) Vendar je tudi rad bival v drugih kotih hramovja, posebno v hlevu pri mladi živini. Šetku so morali od vsega, kar so si kuhali ali pekli najprvlje predpostaviti; drugače je napravil, da ogenj ni hotel v peči goreti, da so vsi piskri spokali, da so krave krv dojile itd. Ker je bil majhen, se je lahko skril kamor koli, in tu pa tam jo je vsakemu, kteri ga je razdražil, dobro zasolil. Enemu je kapico na streho zanesel, drugemu pipo odškrnil, da je vino izteklo, in takih prevzetnosti več. Tudi sem čul, da Šetki po noči radi odnašajo ponve, pekve (= Bratpfanne — Murko), sklede, da si v njih sladke pogačice pečejo.“ (Tako stric.) Mislim, da je korenika šetati = ambulare. (Trstenjak v „Slov. Glasniku“, 1859. III. 189.)

Šišmiš.

Šišmiš, netopir, pirožlek, je bajevna žival. Kdor ima jegovo srce okolo lakta na rudeči niti privezano, je vsikdar srečen v igri. („Glasnik“, 1860. 79.) Netopir se človeku tako med lase zaplete, da se ga ni mogoče več rešiti. (Prežigal.) V Zdolah imenujejo netopirja šišmiš. Ravno tam sem čul, da ni varno v temi z nepokrito glavo pod milim nebom hoditi, ker se mu „mrakóvi v lase zapletejo.

Sv. **Školastika.** (10. februvarja.)

„Lepo vreme na dan sv. Školastike pomeni dobre roje in lepo poletje.“ (Radislavci. Razlagova „Zora“, 1852. 103.) Primeri cerkveno legendo „Sanctimonialis quippe femina caput in manilem declinans, lacrymarum fluvium in mensam fuderat, perquas serenitatem aëris ad pluviam traxit. Nec paulo tardius post orationem inundatio illa secuta est; sed tanta fuit convenientia orationis et inundationis, ut de mensa caput jam cum to-

nitrus levaret: quatenus unum idemque esset momentum, et levare caput et pluviam deponere.“ (Brev. Rom.)

Škopnik.

Škopnik je strašna prikazen. On odnese otroka, če od matere zanemarjen v razgonu leži; če pa kdo za njim pokaže, ko goreči metli enak skozi zrak smuči, se mu roka posuši. (Lobnica, Prežigal, sv. Roprt, Fram.) Šopnjaka omenja Jarnik v svoji pesni v „Kresu“. (Glej „Kranjsko Čbelico“, IV. bukvice, str. 22.)

Škratec.

Včasi leti po zraku nekaj žarečej metli podobnega. To je Škratec, ki nosi svojim zaveznikom denarje. Leta pa v mraku, nekaj nad drevjem. Človek ga zamore na razkrižju s posebnimi molitvami in rotenjem v svojo službo spraviti. Obljubiti mu mora samega sebe, ženo ali otroka, in mora to pogodbo podpisati z lastno krvjo. Škratec prinese vse, kar njegov zaveznik imeti hoče; samo na oknu mora znamenje pustiti, da ve, kaj naj prinese. Na okno se mu mora postaviti prosena kaša; njo naj rajše jé. Enkrat je obljubil kmet Škratcu mater z vsemi otroki, ki jih ima“; pridno je Škratec nosil denarje. Sosed je videl, da je večkrat nekaj žarečega letelo pri Skratčevem zavezniku v dimnik; enkrat je videl, da mu je goska prinesla vrečico denarjev, in mu jih je pred posteljo položila. Enkrat je zavidnež zapazil, da je sosed na okno položil srebrno „krono“. V žep njo je spravil, na okno pa je položil crknenega mačka. Škratec je celo noč mačke pobijal, in njih kmetu toliko nanosil, da nje je drugo jutro težko pokopal. Ko je rok prišel, je tirjal Škratec svoje plačilo, mater z vsemi otroki. Zviti kmet mu je pa dal „koklo z vsemi piščeti.“ Razdražen je Škratec čivkače pograbil in odletel. Ko je pa kmet umiral, je Škratec hotel imeti jegovo dušo in le s težavo so ga „gospod“ rešili. (Mala nedelja. „Mitth. der stei. hist. Ver.“ XX. 19.)

Škrateca si lehko tako pridobi. Od črne kokoši zneseno jajce moraš devet dni pod pazduho nositi in vedno na hudiča misliti, Boga pa celo preklinjati. Deveti dan izleze Škratec iz jajca. Zapisati mu mora kteri ud svojega telesa, to pa z lastno svojo krvjo. Kedar denarje nosi, je v zraku videti ko goreča metla, v hiši pa kot velik kocast pes. (Negova, „Mitth. d. hist. Ver. f. Steierm.“ XX, 20.) Škratec je düh, ki peneze nosi. Lehko si ga je pridobiti po posebnih formolah na kakoj ravnici pa na križ poti; te mo more nekaj obečati: sam sebe ali en del od sebe, ali roko ali nogo svojo in to more svojoj krvjoj podpisati.

On jemlje vseštoti podobe na se; zaj je mladi fantič, zaj stari mož, tüdi v babo se večkrat spremeni. Gda komi peneze nosi, te ima podobo žareče metle in po lüfti šumi. Či ga kdo dobi, te mo on prinese vse kaj oče meti, in to more večer, gda spat gre, na okno znamenje djati, da on ve, kaj če meti. Vsakokrat pa, gda mo kaj prinese, more mo proseno kašo na okno djati, ker to najrajši ma. Enkrat je en sermak si enega pridoba, ki mo je peneze in vse, kaj je štca meti, nosa; zato mo je obeča nogo. To jegov lakomen sosid zavoha, ker se mo je to čudno zdelo, da je ta sermak tak hitro bogat posta, in gda je večkrat vida, da mo je neka žereča metla skoz ror (= dimnik) noter letela, te vsakšo noč gre gledat okol hrama, kaj da to je. Eno večer najde na okni en tolar. To je pomenilo, da bi mo moga škratec tolare prinesti. Sosed toti tolar vzeme in en trn na okno dene. Škratec pride, in kak trn vidi, gre in mo pun dvor trnja nanosi mesto penez. Kak pa rečen cajt pride, pride tüdi Škratec po nogo; on pa vzeme nogo od stolca in mo da. En težak, ki je k bogatemi kmeti na delo hoda, prava mi je sam, da ga je vida, ker je enkrat skoz noč pri jem osta, v podobi velikega črnega kocastega psa priti v gobci en žakelček držeč, kerega je poleg jegove postelje na okno dja.“ (Libanja pri Svetinah. Valjavec v „Glasniku“, 1866. 270.) Škratec je dug kak ena žrd, a na konci ma rep kak ena metla, s kerega iskrinje vün leti. On nosi peneze, keri mo svojo düšo obeča ali pa od svojega deteta. Najrajši leti večer v prvem mraki. On leti malo ober drevja. Ednok je ena diklina dognala vütro na pašo pa se je ne hmila. Ona najde Škratca, ka je na ponjavi peneze süšio. Ona mu reče, da naj joj eno malo da; on pa joj reče: prasica, kaj si se ne hmila? pa si vzemi. Ona si nagrne v fürtuh penez, a gda je domu donesla, je bilo samo vogljenje. — Enok pa je Škratec pelo mimo ene hiže v toligah peneze, gde je gospodinja krüh pekla. Ona čuje, da jako tolige škripljejo; gre vün gledat s pometilom, kajti je glih te peč pometala, poškropi ga ž njim, te joj je skoto pun lagvič napódstinje. (Hum. „Glasnik“, 1866. 270.) Škratec ima črleno ali rudečo kapico in zeleno suknjico. Kdor škratčevo kapico dobi in jo nosi, tistega nihče ne vidi. Škratec je najrajši doma v gorah in gostih logih. Kdor po logu hodi, se ne sme grohotati, ker Škratec ne trpi grohota. Hitro pride in zafrkoči človeku v lasi. Škratec nosi k hramu denarje; večkrat se spremeni v plamen in skoz dimnjak zleti. Pravijo, da je Škratec ves kosmat, pa da svoje telo močno skriva, ker ga je sram kosmatega telesa. Po noči rad obiskuje kovačnice in kuje celo noč. Svoje dni je živel kovač, kteri je vsako jutro dosti svitlih lančekov našel v kovačnici. Ni znal, odkod vse to, dokler ni enkrat za velikim naklom skrit videl Škratca v kovačnico priti in

kovati. Črez dan najrajše sedi na kaki bukvi; tudi v votlih pečinah rad čepi in spava, po noči pa zlato škrtla (= rezlja.) (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 64.) — Nekteri ljudje imajo svojega lastnega Škratca, ki jim denarje nosi; treba samo, da se mu s svojo krvjo zapiše, pismo na okno položi, ob enem pa tudi svoje želje izrazi. Ljudje mislijo, da so oni žarečim metlam podobni meteori — Škrati. (Radislavci pri Mali nedelji. „Zora“ Razlagova, 1852. 101.) V Sotli gospoduje Povodnji mož, in blizo njega njegov največi sovražnik Škrat. Domovje Povodnjega moža, imenuje se „Veliko peklo“. Voda je na tem kraju čisto mirna, pa neizrečeno globoka. Okolica je vsa zapuščena, — še pastirji svojih čred radi tod ne pasejo — tam vsakega, bodisi star ali mlad, strah obide. Povodnji mož se je v prejšnjih časih ko lovec preoblečen med ljudmi pokazoval, ali drugi dan je v vasi zmiraj koga zmanjkalo, in niso vedeli kam za njim. Zdaj pa ima drugo družtvo, -- Povodnje device. Te so prišle po Savi Bog ve od kod iz Kranjskega. Plavale so navzgor po Sotli — ali, kdo popiše njihov strah in grozo, ko so se hotele vrniti in so pred seboj zagledale strašno pošast — Povodnjega moža. Ta jih je med krohotom v svoje domovje prignal in tam na debele, dolge verige pripel, da mu uiti ne morejo; vendar se pa lahko nasprotno obiskujejo in tudi na površju prikazujejo. Marsikdo je že čul po noči njihovo tužno petje. Nasprotnik Povodnjega moža, Škrat, prebiva pa v „Malem peklu“. Tudi tukaj je voda globoka in mirna, ali okolica ni tako zapuščena. Škrat ljudem ne koristi in ne škoduje, samo rib in rakov v njegovem domovju ne smejo loviti. Tega se ribiči težko zdržijo, kajti ravno tam je navadno največ in najlepših rib in rakov. Že marsikterega je mikalo, svojo mrežo tam nastaviti, ali Škrat ga je hudo izplačal. Namesto rib je našel v svojej mreži polno mrtvaških kosti in čul je zraven zasmehljiv krohot: „Tu imaš plačilo, ker si mi pomagal loviti!“ Če je pa kdo po noči tam lovil, pripeljal se je Škrat v zlatem vozu po vodi in ga napodil. Voz so vlekli strašno veliki raki in svetile so mu kače s plamenom, ki jim je iz žrel švigal. Oblečen je bil v črne hlače, zeleno suknjo, na nogah pa je imel zlate črevlje s srebrnimi podplati; na debeli glavi je imel rudečo kapo in v roki bič iz kačjih kosti. Prebival je v prejšnjem času v Velikem peklu, ali prišel je Povodnji mož in ga je pregnal. Od tega časa mu je Škrat največi sovražnik, in mu vedno z raznovrstnimi burkami nagaja. Enkrat mu je bil celo Povodnje device izpustil, in jih je Povodnji mož le s težavo zopet polovil. (J. Majciger: „Niz biserjev“, štev. 26, 27. „Kres“, III. 8—12.) Če otroci kaj zgubijo, zvežejo trem travam glave skupaj in pravijo: Ti Škratec, če mi ne pokažeš, kar sem zgubil, ti bom glavo zasuknil. (Povedal Fr. Cerják iz Raven v Zdolah.)

Sv. Štefan. (26. decembra.)

„Na Štefanovo vlivajo blagoslovljeno vodo v izvirke, naj bi ne usahnili, in tudi polja škropijo, da bi bolje rodila.“ (Mursko polje.)

Koledujaki.

„Al' bi se slobodno oglasili z enoj poštenoj popevkoj?
Dober večer vam Bog daj,
Vi dobri ljudje, kaj bo zdaj?
Zdaj prvokrat smo prišli k Vam,
Saj vendar nete jezni nam.
Mi takšno nasnovali smo,
Kaj dolga no vesela bo;
Vi pa dobri ljudje ste,
Vesele pesmi ljubite.
Zutra pa de ti svetnik,
Sveti Štefan manternik,
K mantri so ga perpelali,
Zavoljo vere umorili.
V kakšoj mantri bia si
S kamenjom sesipani:
Z toga sveta vandra si,
Oj presveti Štefan Ti.
Te je zdelmo gor v nebo,
O Ti Jezoš križani,
Bodi meni vsmileni,
Zdaj bodo me vumorili.
Te je vidiv gor v nebo,
Božjega sina stoječega,
V časti očè nebeškega,
Ino duha svetega.
Te Štefan Boga prosia je,
Za svoje vse sovražnike,
Da bi jim odpusto grehe vse,
Po smrti do' zveličanje.
Tak bi mogli biti mi,
Če čemo v nebo priti vsi,
Zvoljeno trpeli bi.
Sovražnikom odpuščali.
Bod'mo da le zdaj mi
Kak nas Štefan podvuči,
Te mo vsi zveličani,
V nebesa mo poklicani.
Oče no mater darujemo
Z Marijoj no z Jožefom;

Pajbari no dekliči Vi,
Marijo čisto vzemite si.
Te v sreči te prebivali,
V nebesah te kronjeni.
Ljubi oča stan'te gor,
Te nam dajte mali dar.
Če pa te nam več dali,
Še bolj veseli bomo mi.
Srečno srečno spite zdaj,
Lehko noč Vam Bog vsem daj;
Mi od Vas odhajamo,
Srečo Vam želejemo,
Dobro večer Vam Bog daj!"

(Vraz. zap. V. zv. 24. list.)

V ravno tistem zvezku se nahaja še tudi druga kolednica na Štefanje, ki se pa od sredi stoječe dosti ne loči. — Sledečo legendo je zapisal Caf l. 1844.

„Stoji stoji gozdič,
Gozdič zeleni.
Notri si prepeva
Neki fantič mlad,
Z imenom Štefan.
Ko si on lepo poje,
Od rojstva božjega,
Od vsmilenega Jezusa:
„Nocoj, nocoj je sveta noč,
Ko je ni bilo, in je ne bo.
Nocoj se je kralj rodil,
Kralj, ki bo krez kralje vse,
Tudi krez kralja Herodeža."
Kralj to pesem zaslišal je —
Hitro kliče hlapce vse:
Vlovite mi tega fantiča,
Z imenom Štefana,
Da on meni povedal bo,
Kde tak fantič rojen bo,
Ki bi bil večji ko sem jaz.
Hlapci lov storili so,
Fanta ulovili so;
On si je pač lepo pel
Od rojstva božjega,
Od vsmiljenega Jezusa:
„Nocoj, nocoj, je sveta noč . . . ."
Kralj Herodež toko govori:

„Kde bi bil taki kralj,
Ko bi bil večí, ko sem jaz?“
Štefan druga nič ni govoril,
On si je zmirom lepo pel,
Od rojstva božjega,
Od vsmiljenega Jezusa.
„Ko ti Štefan ne poveš.
Strašne martre trpiš!“
On se ni nič vstrašil za to,
Marter jegovih.
On si je pač lepo pel.
Od rojstva božjega,
Od vsmiljenega Jezusa.
Ko je ravno Štefan videl to,
Da on smrt storil bo,
Iz ljubezni še je prosil to,
Da bi Jezus dal grešnikom nebo.
„Oh Jezus, prosim te,
H sebi vzemi me!
Po smrti ti vsem dušam daj,
Oj nebeški sveti raj!“

(Vraz. XII. 38.)

Jako podobna je narodni, ki se hrani v zapušč. Vraz. (XII. 35.)

Na Štefanovo blagoslovljajo v cerkvi sol. Nekaj soli si devajo potem doma v oboje uho, nekteri tudi med denar, pa v shrambo za jedi. (Sv. Trojica v Slov. goricah.)

Tatrman.

Na crkovnico ali sredpostno sredo grem na sprehod v Studence pri Mariboru, in tam najdem tri fantiče, kteri so slamnatega dekleta v Dravo vrgli. Prašam jih, kaj delajo. Enoglasno mi odgovorijo: „Tatrmana smo v vodo vrgli, da bode led raztolkel“. . . Na Koroškem se veli cev živega studenca Tatrman, kar spričuje, da je bil Tatrman po veri starih Slovencev povodni duh. (Trstenjak v „Novicah“, 1858. str. 102.) Enaki pomen, ko na Koroškem, ima Tatrman tudi v Krembergu, kakor mi je to pravil Alojzij Vakaj, pa tudi na Kranjskem. („Zvon“, 1882. 381.)

Tatvina.

Kdor hoče ukradeno blago nazaj dobiti, naj obveže novo jajce z zeleno žido in nje naj v vroč pepel zakoplje. Tat ne bo

imel miru, in bo ukradeno nazaj prinesel. (Mursko polje.) Tatvina vzeme njivi rodovitnost. Kako treba hudi nasledek odpraviti pove sostavek: „Pust“. Kdor hoče ukradeno blago nazaj dobiti, naj položi v svetilnico pred sv. Rešnjim telesom kak denar; tatu bo vest tako pekla, da bo rad ukradeno vrnil. (Zdole.)

Teharje.

Teharčanom je baje grof Ulrih Celjski podaril plemstvo z grbom. Na cirkvi sredi vasi sta še sedaj na zidu videti dve zvezdi kot grb. Celjani so imeli tri zvezde v grbu. Na podlagi sem spadajoče narodne pripovesti iz srede 15. veka je spisal Ferdinand Kočevar Žavčanin svojo historično novelo: „Mlinarjev Janez, slovenski junak, ali vplemenitenje Teharčanov.“ („Glasn.“, 1859. I. str. 50.) Drugo pripovedko od Teharčanov, kako je namreč grof Urh v Teharjih ugrabil lepo Liziko, in kako ga je zavoljo grdega ropa njen oče strahovito preklel, je zapisal A. Kos v „Novicah“, (1857. 171—175.) Glej tudi z ozirom na slednjo pripovedko sostavek: „Narodne pripovedke“. Toliko je po preiskavah prof. Kronesa gotovo, da plemstvo Teharčanov ne sega dalej nazaj, ko v dobo Celjskih grofov. (Glej Kronesovo knjigo: „Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli,“ Graz, 1883, str. 23.)

Telovo.

Legenda.

„Stoji stoji lipa,
Lipa zelena;
Pod njoj stoji miza,
Miza kamena.
Na mizo je pokrita
Bela ručica;
Na ruhi pa stoji
Lepi zlati kelh;
Ž njega pa so zrastle
Lepe rože tri.
Prva mi je roža
Vse žitno polje;
Druga mi je roža
Vse vinske gore;
Tretja mi je roža
Sveto rešno telo,
Ki de nas pelalo
Gor v sveto nebo.“

(Vraz. zap. XVIII. 6.)

Tepešnica. (28. dec.)

Na god nedolžnih otročičev hodijo mali in odrastli od hiše do hiše po vasi in vsakega našeškajo s korobačem, spletenim iz vrbinja. Za to se imenuje ta dan otepnica (v Konjicah tepešnica, na Murskem polju pametivo.) Dopoludne se sme otepati, popoludne pa ne več. Tepeškarjem se poda kakov mal dar. Ta dan, nekod že

poprej, začne se koledniča. Gredo namreč mladi ljudje od hiše do hiše in želijo srečo in blagoslov za novo leto pri vsaki hiši. Svoje dni so koledniki radi kaj smešnega zapeli.“ (Janko Vijanski v „Glasniku“ 1859, str. 51.) Na Koroškem se tepešnica imenuje „šepanje“. („Bčela“, 1851. 74.) Tepeškarji dobivajo kak dar, zato želijo odhajaje vsega dobrega. V okolici Ptujski pravijo pri odhodu: „Bog nam daj tolik lan, kakor naše šibe.“ Če pa ne dobe daru, ali hočejo koga dražiti, rekò: „Bog ti daj tolik lan, da ga bodeš s kleščami pipal.“ (Hubad v „Letop. Mat.“ 1878. št. 13.)

Nedolžni otroci oblačni,
Ne bodo otroci kruha lačni.

(Pregovor v Zdolah.)

Terilje.

Če kdo mimo terilj pride, se ž njim pošalijo in mu zapojejo:

„Toti lepo gre, lepo grè
Lepo, lepo na finge, na fingè.
Ima hlače do peté.“

Če kdo bliže pride, kakov bregušar, mu vse polno resja natlačijo, potem se mu pa smejejo. Če kakov voznik mimo pridrdra, spletejo iz odpadkov vože, koje mu privežejo na „repico“ in se mu smejè, dokler ne zapazi repa in ga ne zavrže. (Lotmerg.)

Terjančenje.

Z zvonovi v cerkvenem stolpu vedo posebno lepo pitrkavati po Savinjskej dolini. V Konjicah se pritrkuje le o naj slovesniših priložnostih in zato se pa tudi župljanom vse bolje slovesno in prijazno vidi, kedar čujejo pritrkavati. Čudno! Pri sv. Petru pod sv. Gorami pa pritrkujejo mrličem, namesto da bi jim z vsemi zvonovi zvonili, kakor po drugod. Če je dete umrlo, pritrkuje cirkovnik jako žalostno, nekaj časa še bolje hitro, potem pa jako počasno, koj z edinim malim zvonom. Terjančenje v Laškem trgu omenja dr. R. G. Puff v „Römerbad Töplitz“, str. 50. O terjančenju v Halozah glej „Steier. Zeitschrift“, (V. Jahrgang, 2. Heft, str. 52—53.)

Tikve.

Pri polnočki treba skrbeti za debele tikve. (Glej sostavek: „Božič“.) Tikvino seme se mora pod most dejati. (Glej „Božič“.)

Tobakarji.

Pesen iz Celjskega okraja o tobakarjih ali „švircarjih“ tako poroča:

„Perrajžali smo fantje mi
Korajžno z našmi punklni,
Juhe! juhe! z Hrvaškega,
Zdaj bomo pili ga.
Počin'mo si, saj mamo čas,
Komanda še nevej za nas;
Potl gremo v hribec gor naprej,
Dobimo dnarcov kaj.
Tobak predamo, potl gremo
Počasi prot Hrvašk'mo;
Korajžno gor, korajžno dol,
Da bomo pili pol.
Liblajter per Sotl stoji,
Za nami strelati hiti;
Tobakar se tega ne boji,
Vesel se jim smeji.
Punkl tam v host leži,
Gorjača pa per njemu spi;
Liblajtar jiše da se poti,
Vendar ga našo ni.
Tud se nam večkrat pergodi,
Da nas komanda dohiti;
Juhe! juhe! ne maram nič,
Saj še tobaka več.
Birt Močavak je že bogat,
S tobakom nas zalaga rad;
Če dnarcov ni, se zna dobit
Na krajdo al kredit.
Zdaj nas po hribah jišejo,
Da že prav težko dišejo;
Pijte Hrvaške ljub'ce zdej,
Potlej gremo mi naprej.“

(Vraz. XIX. 45.)

Včasi so se vršili med tobakarji in iblajtarji hudi boji, in strašno so se med seboj sovražili. (Orožen. „Schallthal“, str. 493—497.) Čul sem v svoji mladosti, da je nek kmet v mojej domovini tobakarje „iblajtarjem“ izdal. Ne dolgo potem so pa prišli tobakarji po noči po njega in so ga odgnali v bližnji gozd, kjer so ga z vrvjo privezali za drevo, pa na dolgo, tako, da je mogel okoli drevesa hoditi; okoli drevesa je bila zanjka, ki se je lahko sukala. Tobakarji so se vstopili okoli drevesa, in zdaj

se je pričelo strašno trpinčenje. Po malem je moral stopati okoli drevesa, in vsak tobakar, mimo kterega je prišel, ga je z gorjačo udaril, dokler ga niso pobili. Dr. Puff v svojem „Römerbad Töplitz“ poroča na str. 68, da se nahaja na pokopališču pri sv. Roprtu nad Laškim nagrobni spomenik „iblajtarja“, kterega so tobakarji ustrelili. Zato je tudi Slomšeku do tobakarjev tako hudo mrzelo, in radi tega svari pred njimi povsod, posebno pa še v svojej preizvrstnej narodnej knjigi „Blaže in Nežica“ (str. 197, 266.) (Glej tudi „Življenja srečen pot“, V. nat. 49 do 54 in Slomškekovo pridigo o tobaku, „Drobtince“, 1856. str. 22—29.) V „Drobtincah“ leta 1851 je pisal na str. 213 o „Žganju in tobaku“.

Toča.

Kedar se nevihta bliža in je že začelo grmeti, napravijo na kamenu ogenj iz tistega lesa, ki je bil na cvetno nedeljo v presmecu blagoslovljen; kjer se tako dela, tam huda ura ne škodi. (Pavlovci.)

Ako začne toča klati, moraš kuhinjske vile navskriž pred hišni prag položiti. (Pavlovci.) Prvo točo, ki pade, moramo hitro pobrati in v peč vreči, ker po tem neha. (Mursko polje.) Duhovniki toči lehko branijo v svojo župnijo, in oblake kam drugam naženejo, če le hočejo zato potrebne molitve opravljati. Včasi pa duhovniki raje pustijo, da toča vse pobije, seveda duhovnikom tudi, ker bi ljudje sicer preveč prevzetni postali. Ko je pred kakimi 24 leti v Stranicah toča hudo pobila, so kmeti kar nad župnika segli, ki so se jim le s težavo vbranili. — (O tem blagem možu glej „Novice“, 1858. str. 142.) — „Kričanje varuje toče.“ (Glej sostavek: „Spreobrnenje sv. Pavla.“) Coprnice potrebujejo za točo pazderja. Zato nečejo pred 15. avgustom lana treti. (Glej sostavek: „Velika gospojnica“ in „Coprnija“.) Toča bo pobila, če je gospodinja po porodu pred cerkvenim blagoslovom hišni prag prestopila. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst.“)

Sv. **Tomaž**, apostol. (21. decembra).

„Sv. Tomaž se je zgoda vstal,
No se je lepo belo umil,
No je šel na senjem lep,
Tam si je kupil goslice
Lepe rdeče goslice.
No je šel godit pred pekèl.
Pred peklom godi sedem let:
Prišel ga je vprašat iz pekla vun:
Kaki pa si hočeš ti lon?

Jaz ne hočem druga nič, lona nič,
Ko štiri dušice iz pekla vun:
Prva duša očina,
Druga duša matrna,
Tretja duša bratova,
Štrta duša sestrina.
Prejel je očeta za roko.
Potegnil ga je iz pekla vun.
„Zahvaljen bodi, ljubi moj sin,
Ko si mene rešil zdaj tu vun.“
Prejel je brata za roko,
Potegnil ga je iz pekla vun.
„Zahvaljen bodi ljubi moj brat,
Ko si mene rešil zdaj tu vun.“
Prejel je sestro za roko,
Potegnil jo je iz pekla vun.
„Zahvaljen bodi ljubi moj brat,
Ko si mene rešil zdaj tu vun.“
Prejel je mater za roko.
Potegnil jih je iz pekla vun.
„Nesrečni bodi ti moj sin,
Ko si mene rešil zdaj tu vun,
Ko je meni tu notre dobro bilo:
Sem glaževke nalivala,
Sem druge duše zalivala.“
Prejel je mater za peto,
Vrgel njo je na dno pekla.“

(Pela Pečarka. Zapisal J. Caf v Framu leta 1844 Vraz. XII. 35.)

Torklja.

Svoje dni so baje sobotni večer bolje posvečevali, ko sedaj. A neka skopa gospodinja je silila svoje dve dekli, da sta morali tudi v soboto pozno v noč presti. Neko soboto zvečer jima je že prediva zmanjkalo, a gospodinja jima še le ni privolila počitka. Poslala je deklo pod streho, naj bi prinesla še eno kodeljo. Dekla gre, pa jedva je bila nad hišo pod streho prišla, se začuje strašno tobotanje nad stropom. Gospodinja odpre „okinjak“, to je, zapornico, ki je na stropu samem, da se lahko sopuh iz sobe izkadi, pa kliče pod streho: Kaj pa je, da tako tobočeš? Na to se je čul iz okinjaka odgovor: „Jaz sem Torklja, pa žerem take ljudi, ki ob sobotah na večer dolgo delajo.“ Na to je vrgla Torklja skozi okinjak kostenjak deklin, ki je bila ravno pod streho po predivo šla. (Sv. Jurij za Ščavnico.) „Kakšna

je glih Torkla, to se ne ve; samo to, da hodi ružit po noči na nahižih, a najbole ruži okoli rola. Deca se je najbol bojijo; z joj se strašijo, da ne bi hodili na nahiž sühoga sada krast. Tak je ednok ena mati s svojoj kčerjoj prela. Materi je kodila zmanjkala. Mati reče kčeri, naj joj gre na nahiž po kodilo. No jo je bilo strah; zato si je mati sama šla po kodilo na nahiž, pa ga ne je jako dugo dol ne bilo; zato gre kči vün pa jo zezove: mati, mati, kaj ne donesete kodile? A na nahiži je nekaj odgovorilo: hrdam, hrdam! (= glojem). Kči to poslüša pa jo strah grata pa odide nazaj v hižo. Matere še ga le ne bilo; zato še gre ona enok vün pa zove matere, a joj nekaj odgovori kak prle, pa hiti eno kost dol. Na to ona se prestraši pa odbiži k sosidi. Drügi dan so šli gledat, pa najdejo kosti vse oglodane, kajti jo je Torkla pojela. (Hum.) „Drugod ima Torklja ob torkih svoj dan, kar priča pripovedka v „Novicah“, (1854. str. 315), kjer se bere med drugim: „Torkla je po stari vraži bila pošast, ktera je moč škodovati imela po torkih; od tod njeno ime.“ — Nek mož iz izhodnje Štajerske je povedal Valjavcu sledeče: Tak je ena baba navado imela. da je v soboto rada dogo prela. Te se dogodi, da njena sneha v zavod sprela te njoj reče: idi si po drügo kodeljo, kaj boš prela. Ona pa njoj reče, da je že kesno gor na nahižiti, ino sneha neče gor iti. Zato baba sama ide ino njej kodeljo zeme ino dojde do rola. Naenkrat pride Torklja od rola vün ino njej reče popevajoč: „Zakaj nečeš snehe spat püstiti? Jaz te čem zdaj nad tim kaštigati. Jel še bode večkrat tak, kaj neš püstila snehe spat?“ Reče baba: „Oj Torklja, ti delaš z menom tak — jaz pa le ne püstim snehe spat; jaz pa zdaj bom doli šla ino bom ti njo gor poslala.“ Torklja reče: „O ti baba trdokožna, kaj še meni neš pokorna?“ Te pograbi Torklja babo ino njej vso meso s kosti zliže. Ino sneha misleča, da je ona odišla si čemerov odganjat, ide spat. To ti dojde sneha drügi dan gor na nahiž ino najde babo za rolom, kak njoj je Torklja meso lizala. Tak je bia babji konec. („Novice“, 1858. 222.) Dve sestri sta do polnoči predli; potem sta si mislili žganjkov kuhati, pa nista imeli moke dosti. Torej gre ena sestra na dile po nje. Ker je dolgo ni bilo nazaj, njo je začela druga sestra klicati: Nesi moko, nesi! Čuje pa odgovor: Saj strgam, saj strgam. Ko je sestra tretjokrat klicala, je Torklja črez stopnjice kostenjak pred njo vrgla. (Kremberg.) V Pesniški dolini na Štajarskem se sliši pravljica, da je torek bil nekdaj posvečen boginji Torkli.“ (Koloman Mulec v „Nov.“, 1857. 107.)

Trešljika.

„Keri trešliko má, naj si nofte z rok pa z nog obreže pa v vojsk omota po vütro pred suncom na vrata

obesi, ali pa nofte v jajce dene, v trdo sküha pa ftičom zdrobi pa pojesti da. Tüdi te se zvračiš, če nofte v hrastovo drevo zabiješ. (Sv. Bolfenk. Valjavec v „Zori“, 1872. 94.) Kaj varuje trešljike, pove sostavek: „Velika petek“. (Glej sostavek: „Velika sobota“ in Velikonočna nedelja.“) Mrzlico pojé včasi kdo s salatoj. Težko jo je opaziti. Mrzlica je drobnejša ko proso in se drži s tenkim pecljem kterega si bodi zelenja. (Tako si pripovedujejo v Konjiškej dolini). Primeri Pokornega prirodopis živalstva, poslovenil Fr. Erjavec, kjer beremo na str. 209: „Navadna tenčičarica (Hemerobius perla). . . . Ta milovidna živalca obeša na dolgih pecljih viseča jajca po drevju na dolnjo stran listja“. Pridejana podoba čisto opominja na mrzlico, kakor so mi njo nekdaj doma kazali. Zoper mrzlico so svoje dni po Štajerskem rabili star kruh. („Steierm. Geschichtsblätter“ III., str. 160.)

Trgatev.

Ko je trgatev opravljena, ima vsakdo pravico po vinogradih pabrkovati. (Povsod po Štajerskem.)

Tvor.

Če se še mlademu tvoru glava z otlim ključem zareže, se ne more dalej razvijati. (Prežigal.)

Udarec z bukvami.

Če kdo koga z bukvami po glavi udari, se bo udarjeni težko učil. (Sv. Križ na Murskem polju.)

Uganjke ali zagonetke.

„Posvetne pesmi med Slovenskim narodom na Štajarskem.“ (V Radgoni, 1827. od Petra Dajnka.) Na koncu je pridjanih 200 uganjk, ki so večidel narodne. (Tako St. Vraz: „Pesni ilirske“, XV. str.) O slovenskih uganjkah in njihovem pomenu za mythologijo je pisal Dav. Trstenjak v „Novicah“, (1871. str. 93, 101, 110.) Mnogo uganjk štaj. Slovencev je objavil Janko Vijanski v „Glasniku“. (1861. od str. 18 naprej.) „Narodne zagonetke“. Nabral v Varaždinski okolici in bližnji Štajerski Valjavec. (Priobčil nje je v „Glasniku“, 1861. 122.) „Bumbleki ali bafi. Vgonice.“ (V Šrfovem „Cvetnjaku“, str. 59 in 60; rešeni so na str. 64.)

„Šum šumi,
Grm grmi,
Bela gospa
Zpod ganjka gledi."

(Vraz. IX. 5.)

„Šilo
Bodilo,
Po gori hodilo,
Ne jelo ne pilo,
Pa vendar je bilo."

(Vraz. IX. 5.)

Kljuka pet, križ deset, dva no tri, kolk to stri. — Dvajset. (Prežigal.)

Umetniki.

Župan Ignacij iz Braslovč. „Novice", (1846, str. 112) pišejo o njem: „Kar zvunajno lepoto teh v gosp. Blaznikovi tiskarni lično natisnenih bukev (slov. evangelije od Stojana) še povekša, je krasna, v jeklo rezana podobščina, ktero je znajdel in prav po mojstersko zrisal dekanov cerkovnik Ig. Ž. Ne rečemo preveč, če naravnost povemo, da lepše sestavljene podobe v molitvenih bukvah še nismo videli. Kakor slišimo je Župan le samouk." V „Novicah", (1848. str. 9) je od njega naslikan snežen plug.

Izvrsten mehanik je bil Vršič Jožef iz Radgonskega okraja. O njem piše g. prof. Iv. Macun v svojej književnosti štaj. Slovencev. Več o njem se najde v „Mittheilungen des hist. Vereines f. Steierm." (I. Heft, 1850. str. 141.)

Čuk Mihael, župnik (1772—1795.) v Kamci pri Mariboru, je domačo župno cerkev vso s prelepimi freskami okrasil.

Pavlič iz Buč je napravil več lepih oltarjev, tako postavim k sv. Petru na Medvedovem selu. („Sl. Gospod." cerkv. priloga, 1882. št. 69.)

V glasbenej stroki sta se v novej dobi najbolje odlikovala brata: Dr. Benjamin Ipavic, in dr. Gustav Ipavic. Kako je že njun oče Franc Ipavic, zdravnik pri sv. Jurju blizo Celja, godbo ljubil, poroča prelepo Slomšek v njegovem životopisu. („Slomšekovi zbrani spisi", III. 335.) Jako priljubljene so pa tudi skladbe g. Ivana Miklošiča.

Umivanje.

Otrokom, ki se umivati nečejo, pravi mati: „Če se ne boš umilo, bode angel za teboj vodo vrgel." (Vijanski v „Glasn." 1858. II. 121. Tako govore tudi drugod po Štajerskem). Ako

se kdo umije, pa ne obriše, in skoz okno pogleda, ter koga ugleda zunaj, potem pravijo da ga „vurči“. (Iv. Kolarič iz Središča.) Škratec je deklini, ki se zjutraj ni umila, ko je na pašo gnala, mesto suhega zlata dal samo oglenje. (Glej sostavek: „Škratec“.)

Uroki.

Novorojenca se ne sme tujcem kazati, da ga ne „vürčijo“. Če bi se pa vendar bilo komu „vürčilo“, mora vzeti skledo čiste vode in v njo dati tri ključe, tri žlice, troje vilice pa tri oglene. Gredo vsi trije na dno, tedaj je „vürčeno“ od deda, če pa ogleni zelo cvrčijo in se ne vsedejo vsi na dno, tedaj je „baba“ kriva. Tri oglene se mora potem v tri kote vreči, v vodo pa friško figo namočiti in se z namočenim prstom potegnoti trikrat po vsakem očesu; tudi čelo si mora zmočiti in trikrat vode požreti, potem pa je dobro. (Pavlovci.)

Uroke napravi posebno lehko pogled takih ljudij, pri kterih so obrvi zraščene. Če takov človek otroka pogleda, naj hitro kdo trikrat pljune, pa bo dobro. Posebno oster pogled napravi celo odrastlim uroke, ki se pa lehko brzo odpravijo s tem, da se trije žareči ogleni vržejo v kupico mrzle vode; tri oglene je treba potem vreči v tri sobine kote. (Škarnjice.) Če koga od urokov glava boli, ga kadijo z brinjevim zrnjem. (Trstenjak v „Glasniku“ 1862, 176.) Novorojeno dete skrivajo v kamrici pred dohajajočimi tujci. Ako bi bil pa kteri „vürčen“, more vliti v skledo čiste vode in v njo dati tri žareče ogljene; ako gredo vsi na dno, je dete res „vürčeno“. Vsak ogljen se mora vreči v drugi kot. V vodo se mora namočiti tri prste, in pomazati tri ogle na mizi. Potem si še mora vsako roko in oči trikrat drgniti, glavo z namočeno cunjo zvezati, vode trikrat požreti, ostanek pa črez glavo izliti in se spat uleči. (Kremberg. Glej „Umivanje“.) Če kdo koga močno v obraz pogleda, ga s tem „vurči“, da ga začne glava boleti. Te uroke tako zdravijo: V kupico se nalije vode, ter se denejo v njo trije vogleni. V tej vodi se namočijo trije ključi, tri kljuke, trije noži, tri vilice. S to vodo treba dalej zmočiti tri ogle od mize. Nekaj murkovih jedrc treba dobro stolči in na situ na opak ocediti. S to vodo se mora trikrat po glavi in po očesih zmočiti. Ako se vsled tega vogleni na dno usedejo, je bilo gotovo „vurčeno“. (Ivan Kolarič iz Središča.) Vraštvo za vüroke je toto najboljšo, da človek kteri je zvürčen, plüne devetkrat na členke prstne na roki, pa da si izmujvle s totimi slinami oči. No gdaj to dela, more si poleg misliti na tistega ali tisto za kerega misli, da ga je zvürča. Drügo vraštvo za to je, da se tri vogleni vržejo vo vodo in da se z onoj vodoj sperejo oči in zmočijo žile. Drügo vraštvo je, da se oča naš na

opak moli: amen hüdega od . . . i glih tak se morejo vogleni v vodo vrči in oči in žile močiti. (Stara cesta. Valjavec v „Zori“, 1872. 94.) Uroke dobijo otroci ali mlade živali od takega človeka, kterega je bila mati že odstavila, mu pa pozneje še vendar-le iz tega ali unega vzroka prsi podala. (Povedal Matija Kink iz Raven v Zdolah. Zoper uroke rabijo ta-le pomoček: Tri goreče oglene vržejo v vodo. Če ogleni plavajo, je očitno znamenje, da dotični bolnik nima urokov, ampak drugo bolezen; če se pa pogreznejo, tedaj so pravi uroki. Bolnik naj malo tiste vode, v kteri so se ogleni pogreznili, popije, in potem naj se še s tisto vodo umije. (Povedal F. Cerjak iz Raven v Zdolah.)

Sv. Uršula. (21. oktobra.)

Legenda.

„Stoji pole široko,
Na poli stoji beli grad.
Po gradi se šeče mladi gospod,
Mladi gospod no mlada gospa:
Z belimi rokami se perjimleta,
Z rdečimi vustami kušujeta,
No lepo Boga molita,
Kaj bi jima Bog en porod da'.
Bog pa je njima en porod da' —
Prelubo sveto Oršolo.
Ne še več mela kak sedem let,
Znala je že brati droben list.
Za njo si je zveda' španjski kral.
Španjske dežele španjski kral.
Dvakrat njoj je posla v ogledi,
Tretjokrat že perjaše sam:
Hala, hala, Oršola!
Vzemi me, prelepa Oršola.
Hala, hala španjski kral,
Španjske dežele španjski kral;
Počakaj ti mene za tri dni,
Perpelala bom se na razgledi.
Hala, hala hlapčiči!
Moji hitri mladi hlapčiči!
Prestirajte hitro na mizice,
Na mizo postavte kupice,
Do vrha natočt'te z vinčecom,
No hitro perstavte stolčeke,
Oršola se pela na razgledi.
Oršola se pela na razgledi,

Al mimo grada belega.
Hala, hala hlapčiči,
Nabijajte si pištolice,
No strelajte za Oršoloj.
Eden strli njo noter v roko,
Drugi strli njo noter v nogo,
Tretji strli njo sred glave,
Štrti pa v njeno srce.
Hala, hala španjski kral.
Španjske dežele španjski kral!
Neš Ti z menoj španjivo',
Jaz bom se odpelala v nebò.
V sveto nebo na svetli raj.
Oča nebeški nam ga vsem daj!"

(Vrazove zap. VIII. 38.)

Sv. **Valentin.** (14. februvarja).

„Na Valentinovo se ptiči ženijo, in tisti dan najdeš lehko v mejah povitic, gibanc in drugih vsakovrstnih jedij." (Pavlovci.) „Na dan sv. Valentina imajo ptiči gostuvanje; kdor je hoče videti, mora bos do grmovja, naj bo mrzlo kakor rado. O ptičjem gostuvanju pojemo v Središču to-le pesen:

„Kosek pa je ženin bil.
On je lehko ženin bil,
Ker lepe žolte čižme ma,
Lepo se mu ženitev vda.

Žuna pa je snehica.
Lehko je ona snehica,
Ker lepo drobno glavco ma,
Lepo se nji venček uda.

Sinica pa je svatevca.
Lehko je ona svatevca,
Ker lepe kratke nogce 'ma,
Ter lehko sem in tje skaklja.

Zajec pa je pozovič bil.
Lehko je on pozovič bil,
Ker lepe drobne nog'ce ma,
Lehko hišo preskaklja.

Sraka pa je kuharca.
Lehko je ona kuharca,

Da lepi beli furtoh 'ma,
Lepo se nji kuhinstvo vda.

Lisica pa je deklica.
Lehko je ona deklica,
Ker lep košati repek ma,
Hitro komen (Herd) pometa."

(Ivan Kolarič.) — Na dan sv. Valentina se ptiči ženijo. (Povedal Franc Cerjak iz Raven v Zdolah.)

Vancaš.

Kedar ljudje studence kopljejo, pa dolgo vode ne najdejo, pravijo: „Boš moral Vancašu ofer dati." Vancati pomeni v okolici Tomaževski vodo iskati. (Trstenjak v „Glasniku", 1860. str. 107.) Primeri: vančno solnce = allsehende Sonne. („Nov.", 1857. 71.) (Glej sostavek: „Jurjevo".) Glagol vančati pomeni pri Slomšeku = aufmerken.

Vedomec.

Poznajo ga na Murskem polju, in sicer takega, kakor je opisan v „Besedniku" (1871. str. 103.) (Glej sostavek: „Nar. pripovedke.")

Velenjak

se imenuje košček spašnika, kojega so pastirji nalašč za „Duhovo" prihranili onemu pastirju, ki prvi na pašo prižene. (Glej sostavek: „Binkošti".) Kakor sta mi pravila dva Jurjevčana, pravijo pastirji za Ščavnico, da si „za finkošti pašo gajijo"; oni košček spašnika pa imenujejo „gaj".

Veržejci in Lemberžani.

Nikdo mi naj ne reče, da zaostajajo Štajerci za svojimi brati na Kranjskem. Res da imajo Kranjci svoje „Ribničane", ki piskre in rešeta izdelujejo, in zarad njih in svoje bistre pameti daleč slovijo. Pa tudi mi imamo svoje Veržejce in Lemberžane; s prvimi se ponašajo Panonci, z drugimi pa Korotanci. Ni mi menda treba še le zaterjevati, da rad dajem čast poštenju Lemberžanov in Veržejcev. Da me pa kdo vendarle krivo ne razume, izrekam vendar naravnoč, da nečem nikoga žaliti. Na drugej strani pa vendar tudi kaj takega ne morem zamolčati v svojem spisu, ki želi biti kolikor mogoče zvest obraz narodnega mišljenja in življenja. O Lemberžanih se pravijo skoraj ravno

tiste zasoljene kratkočasnice, ko o Veržejcih. Lemberžani so postavim zapazili, da v žlebu ob zvonikovi strehi trava raste. To se jim je grdo zdelo. Pritrdili so toraj vitlo ali škripec na streho. Črez vitlo so deli vrv, ktero so na enem koncu biku okoli vrata zadrgnili, pri drugem koncu so pa vlekli. Ko je bik že precej visoko bil, ga je seveda vrv davila, pa je pomolel jezik iz gobca. Zdaj so Lemberžani vsi veseli krik zagnali: „Jo že vidi travo! Glejte, že jezik po njej stega!“ Prepozno so zapazili, da so si le bika zadavili. — Veržejčani imajo svojo posebno „tržko gardo“. O Telovem streljajo gardisti pri svečanem obhodu s puškami. Ker pa niso imeli vsi enako dolgih pušek, je njihov glavar iz bojazni, da bi kratke puške preje počile, tako veleval: „Te ali zdaj ustrlite Vi, ki imate daljše puške“ in hitro je dostavil: „Te ali zdaj pa vi s krajšimi!“ Strel se je pa le čul, ko da bi komu orehi iz vreče kapali. — Več o Veržejcih poroča Dav. Trstenjak v svojem spisu: „Vrbovske (= Veržejske) anekdote po narodnih pravljicah“. („Glasnik“, 1860. str. 85 in dalej.) V istem listu je poročal (leta 1859 na 75 strani) o prihodu Turkov v Vrbovec.

Vasovanje.

V takem slučaju zavlečejo domači „pajbari“ nesrečneža v bližnjo mlako. (Glej narodno „Nesreča ljubečih“ v Vraz. zap. zv. I. št. 4.)

„Jaz bi ima' iti spat.
Pa sem ša' pod okno stat:
Tam začujem pajbiče,
Kak si lepo fučkajo.“

(Vraz. zap. I. 28.)

„— — — — — —
Dol mene slačijo,
V mlako me vlačijo.
Hala drida kopa se,
Lala drija de.
Dol mene zuvlejo,
V mlako me suvljejo.
Hala itd.
Klobučec mi jemlejo,
Mlako zajemlejo.
Hala itd.
Lajbelč mam lep rudeč,
V mlako moram ž njim leč.
Hala itd.

Pušlic mam lep zelen,
Med pajbe več ne smem.
Hala drida kopa se,
Lala drija de!"

(Vraz. zap. I. 71.)

Vasovalec ne hodi peš, nego na konju prijaše:

„Bog daj, Bog daj svetlo noč,
Mojmu konjiču medvedjo moč,
Ker bo me noso celo noč
Čez tri gore, čez tri vode,
Čez tri zelene travnike."

(Vraz. zap. I. 99.)

Poročila mu dohajajo vselej po ptičicah:

„— — — — — —
Ena vtica perletela,
Sela si na okenca.

(Vraz. zap. I. 89.)

Vetri.

Jug se imenuje tudi toplek. Ko bi že ob Jurjevem radi bili na pašo gnali, zapeli smo:

„Toplek, toplek nam zakuri.
Že prijaha sv. Juri."

Krivec ali sever pa se veli Garbus. V jesen, kedar nas je na paši zeblo, smo prepevali:

„Garbus, Garbus, mrzel ptič,
Zakaj maš leden klunič?
Beži, beži doč (= daleč)
Tam kjer škriplje črna noč."

Iztočni veter se veli v otročjih pesnicah Mokroš; brez dvombe zato, ker rad dež, mokroto napravlja. (Trstenjak v „Glasniku", 1860, str. 21.) Ako veter zelo piše, tedaj pravijo, da se je gotovo nekdo obesil. (Iv. Kolarič iz Središča.) Kaj pomené različni vetri v božičnej noči, glej sostavek „Božič". Vetrom kolač darujejo. (Glej sostavek: „Vsakdanji kruh.")

Vetrih.

Na Pohorju je jezerce ali mužnat kraj. Pravi se mu črna mlaka, črno jezero. Ako vanj vržeš kamenček, razjeziš hudega duha Vetriha; lehko nastane veter, grom in toča. (Trstenjak v „Glasniku", 1860. str. 108.)

Vidovina.

Hodil je po zlata jabelka pred Krsnikov grad na stekleno goro, pa ga je Lintvert požrl. (Glej sostavek: „Nar. pripovedke“.)

Vile. (Glej Krek: „Einleitung“, str. 110.)

Moj svak Jurij Kolarič mi je pri nekej priložnosti omenil, da se pečevje na južnej strani Konjiške gore imenuje, „Gospodična“. Ko sem ga prašal, zakaj se neki ono pečevje visoko v gori tako imenuje, mi je rekel, da so tam svoje dni prebivale neke gospodične, lepe imenitne ženske, kterih pa zdaj ni več tam — ljudje so jih pregnali, ker so grdo živeli. — Razlag je zapisal o Vilah sledeče: Na Štajerskem zove narod Vile „bele žene“, „bela dekleta“, „morske deklice“. Leta 1789 so še živeli ljudje, ki so trdili, da so „Bele žene“ čisto gotovo; videli jih sicer nikdar niso, čuli so jih pa prekrasno pevati. Vile so bile proti ljudem jako dobrotljive, posebno proti mladeničem in poštenim ljudem v obče, kojim so povedale pravo dobo za sejanje, cepljenje in presajanje. Pšenico so tako lepo oplele, da ni bilo videti kokolja in trave, kar so vse na kupe znosile. Za povračilo bilo jim je samo treba kiseline in zvare na njivo prinesti, kar so po noči povžile. Žito je pa na takej njivi izvanredno rodilo. One so vsako ljubo leto dohajale, dokler jih ni kdo razžalil. Čisto so pa pobegnole iz naših krajev, ko so začeli ljudje po noči žvižgati, krikati in z biči pokati; prišle pa bodo zopet nazaj, kedar se svet na bolje obrne. Sledečo povest ti vsakdo pove, ako ga po „Morskih deklicah“ popitaš. Mati je imela edinega sinka, v kojega se je ena izmed ovih deklic zaljubila in ga večkrat doma in na polju obiskala. On svoje ljubice nikdar videl ni; pa tudi mati je ni videla; videla je samo dolgo kito. Enkrat odreže mati ono dolgo kito, in precej sta jo obadva videla; sin se je ž njo poročil, ker je ona pri njem v hramu ostala, kakor ktera navadna deklina. Prvokrat je porodila Vila hčer, kojo je po krstu kar umorila; isto tako je storila s sinom, kterega je drugokrat rodila. Tretjo pot je porodila zopet hčerko, kojo je pustila živeti in lepo njo je povila. Zavoljo detomora so njo hoteli ljudje umoriti. Zavoljo tega je svojemu možu rekla: Prvo hčerko sem umorila, ker bi imela postati grda k—a; sinko, kojega sem usmrtila, bi bil postal razbojnik in po strahovitih zločinstvih prišel na vešala, ko bi jaz tega ne bila preprečila. Tretje dete sem pustila živeti, ker bo ž njega pridna deklina. Zdaj pa z Bogom! Jaz odidem, pa me ne bodeš nikdar več videl. Ženiti pa se drugopot ne smeš, ako ti je sreča draga. Ako hočeš izvedeti, ktera doba bi za setev

in sadje ugodna bila, pridi po noči na trato. Vila je izginola, in nikdar je ni več videl, dasi mu je vselej dobre glase nosila, kedar je po noči iz hiše prihajal.“ (Razlagova „Zora“, 1852. 91—93.) Bister potok priteka z visoke pečine proti leni Sotli. Tam, kjer pečevje zapušča, je zarasten z grmovjem, in se ovi kraj imenuje „Rožna loka“. Tu se v jasnih nočeh Vile kopljejo, in igraje si po vodi svoje mile pesni prepevajo. Ali gorje človeku, kteri nje zalezuje in njihovo petje in pogovore posluša. One ga gotovo ulove in mu oči izkopljejo. Neka deklica jim je bila pri kopanju njihovo dragoceno obleko pobrala, ali zapazile so njo, in drugi dan je plavala mrtva proti Sotli. (Majciger: „Niz biserov“, štev. 25. „Kres“ III. 8—12.) Vile so bile modro oblečene in vse enake rasti. Bilo jih je po 7, 14 in tudi po 21 skupaj. Videl jih pa ni vsakdo, ampak samo oni, ki je bil čist na duši in telesu. Vile so namesto ljudi tudi pšenico plele; oplele so vse tako čisto, da ni ne en drač med pšenico ostal; plevel so lepo na kupčeke zdevale. Zato so jim ljudje kaj radi v jerbasih jedi v pšenico pokladali, in vse so povžile. Pele so pa neizmerno lepo, samo da ni zamogel nikdo razumeti, kaj neki pojejo. Kedar so pa začeli z biči pokati in so začela celo dekleta krikati ali fučkati, so preminule iz polja. Svoje dni so namreč živino gonili s šibami, ne pa z biči. (Ivan Kolarič iz Središča.) Vila glešta 999 gradov. (Glej sostavek: „Krsnik“.) Pod Veliko pečjo, (strma apnena pečina v Zdolah) je globoka jama, v ktero se lehko daleč pride. Svoje dni so bivale v tisti otlini ajdovske žene, ki so k ljudem na njivo zahajale in nje opominjale, kedaj naj ktero delo opravljajo. Zato so jim pa morali ljudje mleko k jami donašati. V jami je še sedaj polna kad zlata, na kterem sedi črn maček. (Povedal Matija Kink iz Raven v Zdolih.) Vile so stanovale svoje dni v Tavžičevih pečeh v Lehnu, v župniji sv. Lovrenca v Puščavi. („Popotnik“, 1883, str. 251.)

Sv. **Vincencij.** (22. januvarja.

„Na dan sv. Vincencija se ptiči ženijo. (Alojz Vakaj iz Kremberga.) Narodna pesem nam gostuvanje tako popisuje:

„Dekla k mlini nese
Žakel borovice.
Mlinara prosila:
Le hitro mi semeli!
Gostuvanje te meli?
Koga te ženili? . .
— — — — —

Vrabel nam je ženih:
Lepo rdetno glavo ma,
Jo obrača sem no ta'
Hopsasa!

Zeba pa je sneha:
Lep rdeč nadrinjak ma,
Ki se joj lepo navdá,
Hopsasa!

Sinica je svateva,
Opleteno glavo mà,
No prelepo plesat znà,
Hopsasa!

Sraka pa je kuharca:
Lepi beli furtoh mà,
Kaj ne bo se zamazala —
Hopsasa!

Kosek pa je pozavčin:
Lepe lehke noge mà,
Hitro skače sem no ta'
Hopsasa!

Jastreb pa je starešin:
Douge ojstre škramplе mà,
Lehko hitro strančirà,
Hopsasa!

Žovna pa je kelnarca,
Močno dougi klunek ma,
Lehko buče prevrtlà,
Hopsasa!"

(Vraz. zap. zv. IV. št. 18.)

Vino.

Prerokovanje o prihodnjej vinskej letini. (glej v sostavku: „Božič".) Kedar se gromska strela razpoči, izteče iz nje štrtinjak vina. (Glej „Blisk in grom.") Matere v otročjej postelji jako veliko vina spijejo. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst.")

Vnebohod Gospodov.

„Kdor ta dan vrane in srake jé ter vino pije, tega celo leto ne bode strah.“ (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Voda.

Za hudobnim človekom se voda vlije, kedar od hiše odhaja, da ne more nikomu pri hiši škodovati. (Sv. Jurij na Ščavnici. Če se kdo v vodo zgnjusi ali vanjo pljune, tedaj se Marija joče, hudič pa smeje. (Sv. Jurij na Ščavnici. Prežigal.) Voda in njene skrivnostne moči, s kterimi deluje na človeško naravo, nahajajo v domišljiji štajerskih Slovencev svoj izraz v Povodnjem ali Divjem možu, v Muku, v Vilah, v Povodnjih devicah in v „Zmaju“. (Glej dotične odstavke tega spisa! Jan. Majciger v v uvodu svojega spisa: „Niz biserjev iz narodne zakladnice.“ „Kres“, III. 8—12.) „Vodo darujejo“: (glej sostavek: „Novo leto“.) Na velikonočno nedeljo vržejo nekaj blagoslovljenega kruha v studenec. (Glej sostavek: „Vuzem“.) Dečki pazijo pri kresovanju v Ivanjem na to, da zamorejo ktero deklino z vodo politi. (Glej „Ivanje“.) Kako se skrbi za to, naj bi vrelci ne usahnili, pove sostavek: „Štefanovo“. Nektere coprnice v vodi nimajo nobene moči. (Glej sostavek: „Coprnice“.) Kedar luna mrkne, se morajo studenci pokriti, ker takrat strup z neba kaplje. (Glej sostavek: „Mesec“.) Studenec za vselej usahne, če žena po porodu pred cerkvenim blagoslovom k njemu po vode pride. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst“.) Če koga oči bolijo, naj gre na most, pa naj gleda v tekočo vodo, ki mu bode bolezen iz oči potegnila. (Povedal Franc Antoličič iz Bohove pri Hočah.)

Božji volek.

Božji volek ali božja kravica (Coccinella septempunctata) kaže s tem, kamor s prsta odleti, kam se bode kdo ženil; od njega se tudi lahko izve, koliko let še bode kdo živel; šteje se namreč od ene naprej, dokler se volek ne vzdigne v zrak. Trstenjak v „Glasniku“, 1862. 236.)

Volkodlak, Volčji pastir. (Krek, „Einltg.“ 112.)

Nekteri ljudje se zamorejo v vrkodlake spremeniti, da so na pol volki, na pol ljudje. Vrkodlak = vlkodlak = vukodlak. (Trstenjak v „Novicah“, 1858. 20.) Vrkodlaki so to, kar vampiri; imajo volčjo dlako. (Trstenjak v „Novicah“, 1857. 115.) Pred „Vrkodlakom“ varuje mrliče lapuh. (Glej sostavek: „Rastline“.) Šent spreminja ljudi v volkove. (Glej sostavek: „Šent“.)

Voza, temnica.

„V vozo so me djali,
Nikdar me ž nje pelali —
Noter v globoko vozo,
Noter v hudo temnico.“

(Vraz. zap. I. 27. Glej sostavek „Podložnost“.)

Vož.

Med vsemi kačami, kar jih je potolkel Krsnik, je najhujši Vož. Vož je zmaj ali pozoj; posebno rad biva v črnih meglah. Kedar zelo grmi in se bliska, pravijo: črne šole dijak na Voži jaše. Pravijo tudi: črne šole dijak na lintverti jaše. Vož in lintvert sta enakega pomena. Kedar pade lintvert iz gromskih megel, postane velika povodenj. Nek baron Balon, od kterega tudi pojo narodne pesni, imel je vse polno zmajev v svojem gradu; grad njegov je pa stal na najviši gori. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 98.) Ime Balon se nahaja na Bizeljskem.

Vožnja.

Ko voznik z doma odhaja, napravi pred konji z bičem tri križe, da bi se mu kakova nesreča ne prigodila. (Sv. Jurij na Ščavnici, Prežigal.)

Sv. Vrban. (25. maja.)

Kdor se posti na sv. Vrbana cel dan, se bode skorom lehko oženil. (Po narodnej pesni v Vrazovej zapuščini, I. zvez. št. 60.)

Vrkolca.

(Glej sost.: „Sredpostna sreda“, in „Tatrman“.) Z Vrkolco, ki je pri Stranicah kot mythologično bitje znana, je morebiti v zvezi brkovica, ktero ime pomeni v Velenju spomladansko cvetlico „primula veris“. („Slovenec“, 1884, št. 16, str. 3.)

Vuzem.

„Na vuzem moraš na tešče blagoslovljen hren in kruh jesti pa žganice piti, da trešlike ne dobiš.“ „Kdor se na vuzem z laktom ob mizo nasloni, dobi tvore.“ Luščinje blagoslovljenih jajc

moraš okoli hiše potrositi; to brani kačam k hramu.“ (Pavlovci.) Za veliko noč nosijo v soboto k blagoslovu v cirkev polni jerbas jestvin. Kteri imajo konje, vozijo k blagoslovu. Domu hitijo, kolikor le morejo, pešice in z vozovi. Ktero dekle v vozi preje domu pride, se preje omoži. Naj mirnejši kmet postane pri tem tekmovanju živahen in pridno siplje z bičem „dolgega ovsa“ po svojem konju. Tekmovanje se nadaljuje tudi na velikonočno jutro, ker še tudi takrat nekteri k blagoslovu donašajo. V jerbasu „korbi“, ki je pogrnena ali z rudečim svilenim robcem, ali pa z belim namiznim prtom, so same „dobre reči“, kakor otroci pravijo. Velikonočno nedeljo ni toplega zajutrka, nego prinesejo mati po ranej božjej službi jerbas na mizo, in ni jim treba klicati: „Pozor!“ pač pa: „Počakajte, počakajte!“ Tej nestrpljivosti domačega drobiža se ne bomo čudili, če pomislimo, kako ostro se večidel naši ljudje postijo, če tudi ne vselej iz samih čistih verskih nagibov, in da lakota nikomur ni huje nadležna, ko otrokom, kojih mlin hitreje melje. Ko so mati jerbas odkrili, začnejo iz sredine jegove jemati rudeče pisanke in hren. Osoljene jajca in hren zavživajo na tešče. Potem dobi vsakdo kos velikanskega kolača, ki je res velik kakor kolo; v kolaču je strd pa orehi. V votlini sredi kolača leži svinjsko pleče in tudi nekaj teletine. Pri boljših hišah dobi vsakdo dvojne svinjetine, nove in stare, to je od prejšnjega leta. Na dnu jerbasa je še „trdno pečena potica,“ ki je znotraj polna blizo tistih sladčic, kakor kolač. Vsakdo dobi tudi klobaso. Velikonočni pondeljek in belo nedeljo se delitev po možnosti ponovi. (Prežigal.) — V Velenju trosijo jajčeve luščine, hren in druge ostanke okolu hiše, ker bi drugače celo leto kače okolu hiše lazile. Kosti blagoslovljenega mesa se vtaknejo za streho, da po leti grom v hišo ne udari. Tudi proti bolenju zôb so neki kosti dobre. (Vijanski v „Glasniku“, 1858. I. 159.) O velikonočnej „pisanki“, rumenici, „aletu“, in o skrivnostnem pomenu jajca sploh“ je pisal Trstenjak v „Novicah“, (1858. str. 125.) Na Murskem polju je v korbi, v kterej jedila k blagoslovu nesejo, čisto na vrhu velik hleb kruha, „bresmec“ imenovan, ki mora načet biti. (Sv. Križ na Murskem polju.) „Pred zajtrkom mora vsak malo žganice piti, kaj ga trešlika ne tare.“ Najbolj pa je ta dan hlapcem po godu, ker jim ni treba konjev česati; kdor jih pa le čese, stori smrten greh. (Ravno tam.) „V nedeljo zjutra, ko se dani, kresi gorijo in čuje se močno streljanje. Gospodarji budijo družino in pred solnčnim izhodom gredo na trato, in se obrnejo proti izhodu in molijo tamkaj.“ (Rožički vrh.) „To jutro hodijo nekteri na trato klečat, in sicer morajo klečati na golih kolenih; kdor to stori, tega se mrzlica ne prime.“ (Sv. Jurij v Slov. goricah.) „Blagoslovljen kruh se podeli vsem domačim živalim, le mački ne, ker se hudič

večkrat v podobi mačke prikaže.“ „Kdor devet pisank pokusi, je vedno srečen.“ (Ravno tam.) „Gospodar dá blagoslovljenega črnega kruha in hrena živini, naj bi njo Bog blagoslovil.“ (Ščavnica.) „Kdor pred velikonočjo bos hodi, tega kača ne bode pičila. Ko jutrnico zvoni, vstanejo domačini in gredo pod kap molit. Kdor to stori, celo leto bolan ne bode. To jutro kresi veselo gore. Nekaj blagoslovljenega kruha vržejo tudi v studenec, nekaj pa živina dobi.“ (Celjska okolica.) Blagoslovljenim jestvinam, koje se zavživajo to jutro, pravijo pri sv. Lovrencu na Dravskem polji „presmec“. — „Če ljudje na veliko noč po dne v postelji ležijo, jim potem na njivi lan poleže.“ (Sv. Jurij pri Celji.) — Mladoletja se pri nas vse veseli. Kedar Jožefovo mine, otroci iščejo „vuzma“. Vuzem se veli velikonočna nedelja, pa tudi rudeč kebriček, prav majhen, po zimi pod zemljo spavajoč. Ne vem mu prirodoslovnega imena. Ako ga hitro ne najdejo, govorijo: „Pridi, rudeči Vuzem, pridi! nima več hudega „Vola“ in „Rabojla“. Kedar so otroci takega kebrička našli, ga denejo na kakošno cvetlico in okolo nje plešejo.“ (Ščavniški dol. Trstenjak v „Novicah“, 1857. 90.) Prvo nedeljo po veliki noči imenuje J. Hašnik v „Drobtincah“ (1846. 11) „botriško nedeljo“. — Na veliko noč se povsodi pred zoro kuri; kres imenujejo „vuzemnice“ in pravijo: Do koder ovi dim, do taj ni kuge; pa tudi mraz tam hajdine ne pogubi. Streljanja in ukanja ni ne konca ne kraja. (Radomerci. Razlagova „Zora“, 1852. 103.) „Katera ženska z žegnanim mesom na vuzem prva domu pribeži, tej bo ob žetvi delo naj bolje izdalo.“ (Sv. Jurij na Ščavnici.) To jutro si devajo bršljenove, v vodi namočene vence na glavo; (več pove sostavek: „Rastline“.) Tako se imenuje velikonočna nedelja. Pa tudi rudeč kebriček, jako majhen, po zimi pod zemljo spavajoč nosi to ime. Vuzem je gotovo Laufmilbe = trombidida.)

Zakon.

Včasi prevlada žena, kar pove narodna pesen:

„Hudo ženo sem si vzea',
Križ na hrbet naložia' —
Žena v hiši v štampeti,
Jaz pa vuni na komeni.
V jutro stanem hiše zmest,
Že se žena čemeri,
Kaj ga mrzle vode ne,
Kaj bi vprala si roke itd.“

(Vraz. zap. I. 70.)

Domača zdravila.

Zoper sušico rabijo po Slovenskih goricah to-le: S korenino vred je treba izkopati Marjetico = Bellis perennis, Rman = Schafgarbe = Achillea millefolium, pripotec = Plantago lanceolata. Pridene se naj nekaj rožičev (Ceratonia siliqua) in janeža (Pimpinella anisum.) Vse to se naj prav dobro skuha, in se naj ovi čaj večkrat pije. (Povedal č. g. Anton J . . . . .) Komur je treba za potenje skrbeti, naj si nalije na gomilice, bezgovo in lipovo cvetje, koje je dobro posušeno, kropa, in ko je vse to dobro poparjeno, naj toplo vodo povžije. (Središče.) Ravno tam se rabijo še ta domača vraštva: Bezgovo zrnje, kedar je dozorelo, da je črno, se pobere in posuši. V prav dobrem, starem vinu kuhano je gotovo pomoček zoper vodeniko, kedar se človeka še le lotiti hoče. — Laneno seme, stolčeno in v vodi kuhano, potem na platno namazano in na prsi položeno, pomaga zoper kašelj in oteklino. — Hren, stolčen in z rženo moko pomešan, pa na platno namazan, pomaga zoper bodljaje, in pa, če koga v prsih peče. Zoper hudo prehlajenje se rabi to-le: Repa in tirije (terinje), to je zdrobljeno seno in razne cvetlice, ki se nahajajo v njem, se naj skuhajo. Vroča voda se naj vlije v kad. Bolnik stopi na desko, ki je črez kad položena, ter se mora dobro zaviti v erjuhe, da ves sopot v njega gre. Med tem se naj pripravi to le mazilo. Lim, kteri na brezi raste, to je njegovo zrnje, se naj stolče, pomeša z mastjo in kafro, ter v ponvi spraži. S tem mazilom se vsi udi namažejo. Napravi se še tudi drugo mazilo. Babja dušica (Thymus serpyllum) se naj posuši, se dobro stolče in pomeša z ravnokar razpuščenim surovim maslom, in s tem se naj bolnik prav dobro namaže. — Otrokom pomaga zoper gliste to mazilo: čebulj, česnjak, komin in lorberjevo zrnje se stolče in pomeša, potem pa v jesihu skuha. Zoper ognjenico ali legar se rabi to le. Vzemejo se cvetlice: 1. Sejak; zraste meter visok in cvete o velikej gospojnici in sicer rudečkasto. 2. Vratič; cvete rumeno in raste ob potih. 3. Mračne rože, ki cvetejo meseca junija vijoličasto, ter daleč okrog svoj prijeten duh razprostirajo. Treba je pridejati tudi pelina, pa ognjeca, kteri cvete rumeno in raste le po vrtovih, in malise, ki ima moder cvet, in koprivnega korenja. Vse te cvetlice treba dobro skuhati, in v tej vodi se naj bolnik skoplje. — Zoper glavobol pomaga: Komin in kruhova meča se naj stolčeta in z mrzlo vodo pomešata. Tako testo treba na platno namazati in na glavo položiti. — Zoper rane pomaga to-le mazilo: Vzeme se naj vosek od bučel ali pa sveč, pa mozek, ki se nahaja v govejih kosteh, in nekoliko svinjske čiste masti, pa smole, kakoršno rabijo črevljarji. Treba je tudi belega galuna (Alaun), kojega treba stolči. Potem se denejo vse te omenjene stvari v

ponev, da se raztalijo. Potem se mora razpuščena mešanica vliti v drugo posodo, da se vsede, pri kterej priložnosti naj se tudi nekaj kafre primeša. Ko se je vse lepo ohladilo, treba mažo na platno razteniti in rane obezati. — Zoper gliste rabijo stolčeno laneno seme, in pa proseno pšeno; oboje se mora kuhati in toplo polagati na bolno stran. Ako se pa hoče gluto pregnati, mora se žemljo in žafran v mleku skuhati in vedno toplo na bolni del pokladati. — Zoper gnilobo zobnega mesa (dlesne) se rabi strd, žofje (Salvia) drobno stolčeno, potem dišeči klinci (kupljeni), lorbekovo zrnje in beli galun. Vse to se zmeša in na bolečino poklada. — Kogar po udih trga, si nje naj s toplim jesihom moči. Če koga v ušesih trga, naj kafro in mast zmeša, in s tem se naj za ušesi maže. Kedar oči bolijo, napravi naj se mešanica vode in jesiha, in ž njo naj se močijo spodnje vehice. (Ivan Kolarič iz Središča.) Kdor hoče mrzlico pregnati, mora čaj iz „cintovora“ (Erythráea Centaurium) piti. (Ivan Kolarič iz Središča.) Na Pohorju mislijo, da za kuščarje (vratno bolezen) ni boljšega in gotovejšega zdravila, kakor kuščarji, vjeti v mesečnem svitu. (Glej „Zvon“, 1882. str. 349.) Zoper bolečine v zobeh so dobri otrobi, ki se v božičnej noči s stalnikom na mizo postavijo. (Glej sostavek: „Božič“.) Kako protin vračijo ali „dol molijo“ pove sostavek: „Coprnija“, „Dr. Števo Kočevar se zavzima zabiranjem onih zelinah, kojimi se Slovenci služe v svojih različitih bolestih, te popisuje i način liečenja slovenskega naroda.“ (Stanko Vraz v zasobnem pismu, koje omenja Ferdo Kočevar v „Slov. Gospodarju“, (1868. str. 90.) (Glej sostavek: „Žlezni otok“.) Vratika pomaga zoper gliste. Glej sostavek: „Rastline“, kjer se poroča tudi o zdravilnej moči nekterih drugih rastlin, postavim šipka (Cynorrhodon), ki pomaga zoper pasjo steklino. Ko mati po porodu v cerkev po blagoslov dojde, pokadi dete skrbno z dimom sveče, ki njo je med darovanjem prižgano v roki držala; takega otroka božjast ne napada. (Glej sostavek: „Rojstvo in krst“.) Ravno tam se pove, da mati z glavo otrokovo trikrat za oltarjem trkne ob njegovo zadnjo stran, naj bi otroka glava ne bolela. Cunje od mrtveca, kterega ima hudi v svojej oblasti, preženejo uši, mrčes in bolezni od živine. (Glej sostavek: „Smrt in pokop“. Primeri sostavek: „Domača zdravila“ v Slomšekovej knjigi: „Blaže in Nežica“, III. str. 80—83.) Glej sostavek „Uroki“, kjer se pove, kako nje treba vračiti. Če dete „božje“ tere, se mora na šopka, ki sta jih ženin in nevesta imela, in ki sta iz rožmarina napravljena, vode naliti, in to vodo naj dete pije, pa bo hitro dobro. (Pavlovci. Glej sostavek: „Zenitvanje“.) Rogač (Hirschkäfer) je dobra pomoč zoper božjast. (Maribor.) Če ima kdo oteklino v licu, se mora z voščenicami kaditi. (Sv. Barbara pri Vurbergu.)

Zibel.

Prazne zibeli ne smemo goniti, sicer dete spati ne more. (Mursko polje, sv. Jurij na Ščavnici.) Sv. Florjanu, ki napreta s požarjem zavoljo preobilnih grehov, naroča Marija:

„Porodnih žen šonaj se
No drobnih otrok,
Ki v zibiki počivljejo.“

(Glej sostavek: „Sv. Florjan“.) — Zibel je pisana. Primeri narodno pesen:

„Marija! Češ zibiko imeti? Jaz Ti jo čem narediti,
Zibiko lepo malo, zibiko vso malano.“

(Glej sostavek: „Božič“.

Značaj štaj. Slovencev.

Prof. dr. R. g. Puff sicer ni bil prerok, pa bil je pošten Nemec, ki Slovencev nikar ni zaničeval, nego bil jim je prijazen. On piše o štaj. Slovencih tako: „Življenje v Mariboru je vseskozi nemško, dasiravno je mesto sredi med Slovenci. Skoraj vsi Mariborčani razumejo nemški in slovenski jezik. Posli se nauče nemškega jezika večidel koj v prvem letu, ko so v mesto došli. Posli so skoraj vseskozi Slovenci in opazujemo na njih vse čednosti pa tudi vse napake njihovega naroda; med zadnje spada zvijačnost in pijančljivost. Pohvaliti nje pa moramo, ker vse jako hitro razumejo in so za vse opravke jako spretni.“ („Marburg“ I. str. 259.) Slomšek pa, največi ljubitelj in poznavatelj svojih ljubljenih slovenskih rojakov, je o njih tako pisal: „Ljubi Slovenci! Bratje in sestre moje! Dve reči med nami moje srce žalostita. Prva žalost moja je, da nas Nemci, naši sosedi dostikrat zaničujejo. Oh, zadržimo se tako, da bomo vse časti in hvale vredni pred Bogom ino pred ljudmi; tako bomo goreče voglje na glavo svojih nasprotnikov nakladali, ino ne bojo imeli kaj zoper nas slabega govoriti naši sovražniki. — Druga žalost, ktera moje srce boli, je slaba navada Slovencev, da se svojega rodu in jezika sramujejo ino še marnuati po slovenje nočejo, ako jih v maternim jeziki ogovorim. O karte tega! Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik. Za čast svojega jezika vsak pošten mož bolj skrbi, kakor pošten ženin za čast in poštenje svoje neveste. Pred Bogom ni nobenega razločka med Nemcam in Slovencam; vse za ljubo ima, ki njemu zvesto služijo. — Prizadevajmo si, vsak po svojem stani pošteno ino prav po kršansko živeti, kakor so naši predniki, stari Slovenci, živeli. — Slovenci so bili od nekdaj dobrega, usmiljenega srca; radi so potrebnim

pomagali ino sosedom dobro storili. Tako še tudi zdaj po nekterih krajih drugi za drugega skrbijo, da med njimi nobenega ubožca ni. Noben ne pogori, da bi mu vsi ne pomogli. Slovenci so bili od nekdaj pridni delavci, ki so polje marljivo obdelovali in živino lepo redili; krivico komu storiti jih je bilo strah. Rajši so sami krivico trpeli. Pokažimo tudi mi, da smo poštenih očetov pošteni sini, da naši sosedi lažejo, ki nas Slovence dolžijo, da smo zaviti. Slovenci so od nekdaj radi Bogu služili ino so bili dobri kristjani, tudi mi ne pozabimo svojega Boga, in tudi on nas ne bo zapustil.“ („Drobtince“, 1849. str. 9 in 10.)

Zobje.

Kad se izpuknu detetu zub, motri ga, tega baci u zapečnjak, rekuč:

„Miš, to maš zob!
Jaz ti dam kostenega,
Ti pa meni daj
Železnega“

(Vrazova zapuščina IV. 5.)

Zrébrčnost.

Če koga prsi bolijo, pravijo, da je zrebrčen. Bolezen se odpravi, če bolnik trikrat skoz konjski komat zleze; otroka treba isto tako trikrat skoz komat potisniti. Bolezen se tudi s tem odpravi, da pokadijo bolnika z zrebrčno zeljò. Zel je meseca julija tri do štiri črevlje dolga; listje je podobno nerodovemu ali akacijinemu, in je tudi tako razpostavljeno. Rastline pležè po tleh. Cvetje je ustničasto in kaže 8 prašnikov, ki so na koncu rumenkasto rujavi, in blizo do vrha zrasteni. Sad je stročkast, in je v njem blizo osem zrn. Strok kaže na hrbtu žleb. Zrebrčna zel ima močen, zoprn duh, in je gotovo strupena. Meseca julija se vidi na njej cvetje in zeleno stročje. Rekel bi, da je „lactuca virosa“, samo da je pri zrebrčni zeli cvetje rumeno, ne rudečkasto. (Zdole.)

Zvezde.

Zvezde šteti je jako nevarno. Zamogel bi kdo svojo zadeti, ker vsak ima svojo zvezdo, in tedaj bi ona kar z neba padla, in človek bi na naglem umrl. (Janjševci in Kremberg.) — Kedar se na nebu zvezda podere, človek umerje. Zvezda z metlo pomeni šibo božjo. Nepremičnice na nebu različne podobe kažejo, kakor vola, ovna, škorpijona. Solnce stoji o božiču postavim

v divjem kozlu, ker se te zvezde v jutrovem svitu ravno nad solncem vidijo. V nekih pratikah ima vsak dan svoje znamenje, in veliko kmetov pri setvi, žetvi itd. na nje gleda. Tako se pravi: Kar v zemljo raste, sej škorpjona, raka, ribe itd. — kar pa iz zemlje, sej v takem znamenju, ki roko ali nogo moli, kakor dvojčiči, vol itd. Nektera teh znamenij imajo za trda, kakor vola, ovna, druga za mehka, kakor devico, ribe, povodnega moža. (Slomšek v „Blaže in Nežica“, III. 141.) — O zvezdah pripovedujejo štaj. Slovenci, da so varhinje živih. Kedar se človek narodi, užge Bog novo luč na nebesu; kedar pa človek umerje, se zvezda utrne in ugasne. (Trstenjak v „Glasniku“, 1859. 5.) Po rimskej cesti se mora ravnati, če hoče priti v Rim. (Babinci. „Glasnik“, 1867. 221.) Svete Helene križ. Po totoj zvezdi se morajo popotniki ravnati. Ednok je ša en popotnik na daleki pot; on pa je že predi čüa, da more na sv. Helene križ pazko meti. To je on stora. Na enkrat se mu skrije križ, a on stopi doj s poti ino po tistoj poti so prištropotali ravbari, pa so govorili, da bi zdaj koga najšli, prez smilenja bi ga zaklali. On je to čüa ino se je veselia, ka je srečno odiša. (Babinci. Valjavec v „Glasniku“, 1867, 221.) Zvezde se ene zovejo kvačka, foringaš, device Marije križec, Jakopova palica, mlatci, kosci, rimska cesta. (Loparšica. „Sl. Glasnik“, 1867. 221.) Rimska cesta. Mythologična črtica. Spisal Dav. Trstenjak. („Letopis Matice Slovenske“, 1868. str. 85.) O zvezdah pripovedujejo štajerski Slovenci, da so varuhinje ljudi. Kedar se človek narodi, užge Bog novo luč na nebesu; kedar pa človek umerje, se zvezda utrne in ugasne. („Glasnik“, 1859. 5.) V Savinjskej dolini so znana ta-le zvezdna imena: 1. Sv. Petra stol. 2. Sv. Petra ključ. 3. Sv. Petra palica. 4. Sv. Jožefa sveder. 5. Sv. Roka palica. 6. Sv. Katarine kolo. 7. Šmarni križ. 8. Britka matra. 9. Rimščice. 10. Voz. 11. Veliki vozniki. 12. Kuzljak. 13. Gostosevci. 14. Gostožirci. 15. Gostoževke. 16. Koklja. 17. Kosci. 18. Danica. 19. Večernica. 20. Burovž. 21. Hervor. (Ferd. Kočovar v „Zori“, 1872. str. 51.) — Rad. Razlag je v svojej domovini, pri Mali nedelji izvedel sledeče: Mlečni pot ali nebeški pas imenujejo na Štajerskem rimsko cesto, na kojo mora oni dobro paziti, ki v Rim priti hoče.

Navje (ali raj) so bili od zemlje, na kterej živijo ljudje, ločeni po velikej vodi. Kdor je hotel v raj priti, je moral prebroditi reko, nebeško morje, zračno reko, ali pa črez most iti, ki je po slovanskih nazorih dušam postavljen v mavrici ali pa v mlečnej-rimskej cesti. (Krek, „Einleitung“, 121.) Poleg one ceste so tri zvezde v redu ali vrsti; pravijo jim palica svetega Jakoba. Druge štiri so križ sv. Helene; kedar se po noči ovi križ ne vidi, takrat prê ni varno potovati. Zvezdam v kroge postavljenim pravijo nebeški dvor. Na to zvezdje pazijo razboj-

niki. Kedar se vidijo v njem druge male zvezdice, takrat ne gredo nikamor, ker pravijo, da so takrat povsod straže razpostavljene. Kedar se pa v krogu nič ne vidi, gredo brez vsega straha krast ali plenit. Klobuk Boga Očeta se zovejo tri v trikotu zgoraj postavljene zvezde; tri zvezde v trikotu od zdolaj pa se zovejo sveder. Kolam ali vozu pravijo tudi voznik; kedar je voz proti zori dol obrnen, pravijo, da voznik v Muri konje napaja. Drugim zvezdam pravijo kokoš; kedar se one na nebu vidijo, tedaj je že čas žito sejati. Isto tako pazijo nekteri na kosce; kedar se samo v jutru vidijo, takrat je dobro sejati. Kosci morajo na pustni dan ravno o polnoči zahajati, inače bo slaba letina in velika dragota. Kedar se zvezda utrne, vselej kter človek umerje. Vsak človek ima namreč svojo zvezdo, ktera ugasne ž njegovim življenjem vred. Radi tega tudi ni varno zvezde šteti; kdor namreč pri štetju na svojo zvezdo zadene, precej umerje. (Razlagova „Zora“, 1852. str. 97—98.)

„Pa kaj to more biti,
Kaj spati nemrem jaz,
Kaj telko si previdim
Prevelke strahote.
Glej, to je velka zvezda,
Mali blesk od nje stoji;
To pa je mala zvezda,
Velki blesk od nje stoji.
To pa druga ne pomeni,
Kak strašno velki boj;
Ta šli do vsi pajbiči,
Ta še odidem jaz.“

(Vraz. XIX. 23.)

Žaba.

Če so v spomladi žabja jajca (krek) globoko v vodi, bo po leti suša; če so pa jajca bolj na vrhu, bo mokro leto. (Pavlovci.) Ako ima kdo srečo pri kteri reči, pravijo: Ta ima žabo v aržetu.“ (Vijanski v „Glasniku“, 1858. II. 121.) Žabe reglajo tako-le:

„Botra, botra,
Kaj bomo kühali?
Štrukle, mugle,
Štrukle, mugle,
Boab. boab, boab.“

(Vraz. zap. IX. 5.)

Ženitev sploh.

Če se kdo ne obuje na obe nogi, ampak samo na eno, in tako po hiši hodi, ne bode se toliko let oženiti mogel, kolikor stopinj je storil. (Pavlovci.) V moji rojstni okolici je bila navada, da so mladenči po noči prišli pred okno dekleta, ktero si je v svojem življenju zmirom ženine izbiralo, kteremu pa nobeden ni bil prelep in prebogat, in ktero je slednjič v zapečku ostalo, in so mu zapeli.

„Neža!
Po bregi ježa,
Pleterko nosi,
Pa kruha prosi.“

(Trstenjak v „Glasniku“, 1862. 25.) (Snobač — vrvnik. Jezikoslovna črtica. Spisal Dav. Trstenjak v „Novicah“, 1871. str. 363.)

Po poroki obešajo pred cerkvijo in na koncu vasi, skozi ktero nevesta priti mora, jerbase, v ktere nevesta hlebce kruha, sadje itd. polaga — sneha pogače tala. Večidel obešajo jerbase na takih mestih, kjer se morajo gostuvanjščaki dalej časa muditi, kakor pri mosteh, brveh itd. (Trstenjak v „Steierm. Zeitsch.“ 1845. 107.) Svatom, ki vodijo nevesto iz domače župnije drugam, na ženinov dom, domači mladenči cesto zapirajo, in morajo navadno nevesto z denarji ali pijačo odkupiti. (Primeri „Glasnik“, 1858. I. str. 95.) Ljudje imenujejo ta običaj „domačo postavo“. — V Rušah za Dravoj imenujejo človeka, kteri pri gostiji reže in jedi na mizo nosi, „trušarja“ ali „trušča“. (Trstenjak v „Slov. Glasniku“, 1859. I. 158.) V ravno tem pomenu rabijo besedo v Vurbergu. O ženitvanji panonskih Slovencev govori Krempelj v svojih „Dogodivšinah“ na str. 240. Med drugim se tu pove, da se pripravijo tisti dan, ko je zdavanje in pride ženin po nevesto na njen dom, tri s trnjem opletene ročke: v prvi je voda, v drugi jesih ali druga mešanica, v tretji pa vino. Iz vseh treh starašina najpreje ženihu in snehi napije. — (Primeri: „Ženitvanje v Vrbovci“. „Novice“, 1858. str. 109 in dalej.) — „Snubljenje pri štaj. Slovencih“; v „Slov. Bčeli“ (1852. str. 164.) spis je posnet iz „Zorice“, leposlovnega lista, pisanega od mariborskih gimnazijcev. V „Novicah“, (1859. str. 77 in 78) sta dve pesni, ki se pojeta, kedar nevesta slovo jemlje Iz zadnje povzemem tu 6 kitic.

„Lepi moji pangeljci,
Ki ste lepe farbe bli,
Prav zeleni in rudeči,
Meni ste bli dopadeči.

Zdaj vas moram spremenit,
In le plave zdaj nosit;
Kak se naglo to spremina,
Rudečina in plavina.

O sreberni venec moj!
Jez te denem proč nocoj;
S tabo sem se lepotila,
Nič več te ne bom nosila.

Lepi moji pušeljci,
Ki ste mene lišpali!
Meni ste lepo dišali,
Zdaj so vas od mene djali.

Lepa porta, venec moj,
Proč je z vama že nocoj!
Pangelje, pušelje ni za mene,
Zdaj se štejem že med žene.

Zdaj veselje je že proč!
Kdo mi hoče kaj pomoč?
Nikdar več ne bom vesela,
Dokler bom na svet živela.

Potem še sledi pesem, ki se poje, ko se nevesti daruje. (Zapisal S.) V Cirkovcah in drugod po gornjem Ptujskem polju imajo na gostiji ravno tisto navado kakor v Medjimurji, da namreč gosti za mizo skačejo (hencajo) ali plešejo, eden drugemu napivajo in s kupicami trkajo. (Mat. Slekovec.) Sneha se mora ženitvanjske dni dosti jokati, da krave potem bolje dojijo. (Pavlovci.) Tista šopka, ki jih imata ženin in sneha in ki morata iz rožmarina biti, se morata dobro hraniti. Če potem dete božje ali „fras“ tere, mora se na šopka vode naliti: to vodo mora dete piti, in pomagano mu bode. (Pavlovci.) Tisti dan, ko se k poroki spravljata, pazita ženin in nevesta, kdo bi preje druzega zapazil, ko ženin k hiši dohaja, on njo, ali ona njega; kdor druzga preje zagleda, bo v zakonu „hlače nosil“, to je, s svojo voljo odločeval, gospodoval. Kdor hoče „hlače nositi“, naj skrbi, da pri darovanju po zdavanju preje na vrsto pride, ko njegov zakonski tovarš. Po poroki nevesta ne gre v sobo, kjer bodo obedovali, nego v kuhinjo, kjer njej kuharice dadé zelja okusiti, naj bi potem prav okusne jedi kuhala. Nevesta vrže pri tej priliki v „ščavnjak“, to je, v vedrico, v kterej se svinjam nosi, malo zelja, naj bi se svinje bolje plodile. Ako si ženih zvečer srajco sleče, ktero je imel pri poroki, jej nevesta hitro rokave

zveže in tako ženinu moč vzeme, da nje ne more pretepati. Kteri izmed novoporočencev na večer preje zaspi, tisti preje umerje. (Zapisal Ivan Kolarič iz Središča.) O ženitvanjskih obredih panonskih Slovencev štajerskih je pisal Koloman Mulec v „Novicah“, (1856. str. 14—24.) Na str. 23 poroča o dirkanju zovčina ali pa godca z gibanico tako: Zovči nima rešeto z robcem pokrito. Potem se zovčinu ali pa godcu gibanica v rešeto dene in zakrije. Zdaj oba hitita na polje, drugi pa za njima. Včasi se zgodi, da tistega bolj preganjajo, kteri nima gibanice, ko drugega, ki jo ima. Ko so onega z gibanico dobili, ga ženejo domu; gibanice pa ne morejo raztrgati, ker je v krajci okoli in okoli nit. V nekterih krajih ne devajo v gibanico niti, in onda vkrade zovčin ali godec gibanico, ko jo je kuharica iz peči potegnila, in zbeži ž njo na kakošno kopico, govori drugim različne šale, in jé gibanico, kos za kosom. Otroci si pojejo tako-le:

„Digo digo dačka!
Moja žena mačka:
Da bi štela vmreti,
Da bi jo odreti;
Kožico predati
Za petdeset dokati;
Peneze zapiti,
Drgoč se ženiti.“

(Vraz. zap. IV. 6.)

Nevarno je se v daljne, tuje kraje možiti, kar pove narodna pesen tako:

„— — — — — —
Židenko je k Brajdi gledat šel, *)
Kri ga je na pragu srečala,
Tekla je v deveto deželo,
K njeni ljubi stari materi.
To bodi vsaki materi v nauk,
Ktera da daleč svojo hčer možu.“

(Zapisal Caf. Vraz. XII. 42. a.)

Nesrečen je zakon, ki se sklene srčnemu nagnenju nasproti. To pove panonska narodna:

„Si lidje pa tak velijo,
Ka sen jaz sploh dobre vole.
Tožna moja dobra vola,
Davno lani že minola.
Ah moj oča, moja mati,

*) K nevesti, ktero je sam zaklal. Pis.

Trdno mi že v zemli spita.
Ž njima pa veselje mojo
Tam per Bogi že počivle.
Lübe sestre nesem mela,
Brata mi je vojska zela.
Koga sen najbol lübila.
Toga sen se gnes znebila.
Koga sen najbolj dürila,
Toga sen si gnes dobila.
Ah ta tožna moja glava,
Na suznoj mi vodi plava.
Če bo dugo to trpelo,
Srce bo se vkamenelo."

(Vraz. XV. 2.)

Izbiranje ženina.

Zdati čejo me z mesarjem:
Mesar meso vaga,
Svaja mu je druga,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me z mlinarjem:
Tam prašijo z moko,
Zasmeti se oko,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s pisarjem:
Pisar dost ščabeka —
Pri tom malo teka,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me z žnidarjem:
Žnidar šivlje v noči,
Pogubi si oči,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s čevlarjem:
Z Bogom on ne viža (živi? Pis.)
Se s kopitom križa, *)
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s kovačem:
Kovač z mehom puše,

*) Ga še pri molitvi ne odloži. Pis.

Ženo z maclom buše,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s hajdukom:
Hajduk povsod klati,
Ter po ljudeh mlati,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s krčmarjem:
Krčmar dela škodo,
Vino meša z vodo,
Nočem ga vzet.

Zdati čejo me s kmetičem:
Poje kmet na polji,
To je men po volji,
Očem ga vzet.

(Nar. Vraz. XVII. 7.)

Post omogoči lehko in hitro ženitev. (Glej sostavek: „Sv. Vrban". Vedeževanje o prihodnjem ženitvanju — sostavek „Božič".)

Ženitvanje med korotanskimi Slovenci na Štajerskem.

Za podlago mi služijo poročila vrlega Lovrenca Stepišnika, posestnika in mlinarja v Slov. bistrici, ki sostavlja ravno sedaj obširneji spis o narodnih običajih. Primeri, kar je prinesel iz njegovega peresa „Slov. Gospodar" (1883. štev. 2. in 3.), kteri spis je v razširjenej obliki lansko leto izšel v založbi J. Leona v Mariboru. Poročila njegova so zanesljiva, kakor sem se sam prepričal, in prav prijetna, in mi je njihovo porabo blage volje prepustil. Se ve da sem iz njih samo bistvene stvari zajel.

Klicanje pri kmečkih ženitvah, kedar po nevesto pridejo:

Ko starešina s svojo družbo in ženinom pred vrata hiše nevestinih starišev pride, pozdravi naj prej s starim krščanskim pozdravljenjem tako-le: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Dobro jutro vam in nam Bog daj! Gospod bodi z Vami in z našim duhom! Dones, pred zorom, ko smo se prebudili, smo se, preje ko smo se na ta pot podali, z blagoslovljeno vodo pokropili, s svetim križem smo se na čelu, ustih in prsih zaznamovali; izročili smo se Bogu, Mariji, svojim sv. patronom, angelom varhom in še posebič sv. angelu Rafaelu, da bi nas vodil na našem potu, da bi nas varoval, kakor nekdaj mladega Tobija, ko je šel po nasvetu svojega starega, slepega očeta v daljno deželo. Rafael je spremljal mladega Tobija, in mu je pomagal dobiti zdravilni drob

od velikanske ribe; domu prišedši je z drobom slepemu očetu pogled odprl. Ko Rafael angel in mladi Tobija v selo Raguela prideta, ga nagovorita, da naj dovoli Zaro, svojo edino hčer, Tobiju v zakon. Ravno s tem namenom smo danes tudi mi k Vam prišli. Torej trkam in kličem k prvemu Vas, hišni oče gospodar in oča starešina, če ravno znabiti prebirate rumeno pšenico, tudi znabiti rumene zlate; pustite vse na strani, in nam dajte tak odgovor, da bodemo zadovoljni mi in Vi, in tudi naš usmiljeni Bog, Marija in vsi izveličani v nebesih. (Godci prvokrat zagodejo.)

Kakor je Mozes pri gorečem grmu dobil povelje od Boga, Izraelce iz egiptovske sužnosti rešiti, s tem očitnim čudom, da je palico v kačo, vodo pa v krv spremenil, in je še mnogo več čudovitega v pričo egiptovskega kralja storil, da so potem Izraelci šli iz sužnosti, — tako tudi jaz, da bi naš namen dosegel, trkam na vrata in kličem drugokrat. Čeravno znabiti družino budite, ali male otroke moliti učite, pustite vse na stran, in dajte nam tak odgovor, da bodemo ž njim zadovoljni vsi, in tudi Bog, Marija in vsi izvoljeni v nebesih. (Godci drugič zagodejo.)

Kakor je nadalje Mozes, kedar so Izraelci pred Egipčani do Rudečega morja pribežali, vzdignil svojo čudezno palico, in na božjo besedo udaril po morju, da je v tem hipu na dve strani odstopilo, da so Izraelci se suho nogo zamogli skoz globočino morja iti, — tako kličem tudi jaz, ko sem s tem mladeničem prišel do vrat vaše poštene hiše, in trkam k tretjemu. Čeravno znabiti srebrnike štejete, pustite vse na strani, in dajte nam tak odgovor, da bodemo ž njim zadovoljni mi, trojedini Bog, Marija in vsi izvoljeni božji v nebesih. (Godci tretjokrat zagodejo.)

Zdaj še le notranji starešina praša vunanjega: „V kakšnem imenu ste se pa danes podali na pot?“ Vunanji odgovori: „V imenu trojednega Boga“. Notranji: „Kaj vas je pa danes najprej srečalo, ko ste se na pot podali?“ Vunanji: „Starost, žarni svit in rumeno solnce.“ Notranji: „Kaj vas je danes sem k nam privabilo in kaj želite od nas?“ Vunanji: „Mi se nadjamo, da nas je danes sem vodil sv. angel Rafael. Ta sv. angel je tudi mladega Tobija k Raguelu vodil, in je tudi Raguela nagovoril, da je svojo edino hčer izročil v zakon mlademu Tobiju. Tako tudi Vas nagovarjam, hišni oče gospodar in oče starešina, pošljite svojo hčerko, izročite nam jo s kozarcem in rožmarinom v roki, v znamenje da jo veseli to obiskovanje in da je voljna stopiti v zakon s tem mladeničem.“

Namesto neveste pošljejo prvokrat skoz vrata kako našemano žensko med vunanje svate; prijazno njo sprejmejo ter godcem izročijo.

Vunanji starešina beseduje dalej: Zadovoljni smo s to, pa še za ono prosimo, ktero si je naš mladenič pred 14 dnevi zbral in jo nagovoril, da postane jegova prihodnja žena in poštena tovaršica. Zato prosim, spremite nevesto z vso njeno družbo med nas, v znamenje ljubezni do nas.“

Zdaj notranji vrata odprejo, in spremijo nevesto, ki nosi kozarec z vinom in rožmarinom v roki. Ona poda kozarec svojemu ženinu, ta pa starešini, ki napije vsem gostom tako-le:

„Zdaj jaz napijem na čast božjo, na srečo in zdravje vse naše družbe, in še posebej napijem ženinu in nevesti. Da bi živela mnogo let v milosti božjej, v malih grehih pa v velikem veselju! Tudi želim, da bi se enkrat po smrti v nebesih skupaj veselili in Boga slavili na veke!“

Potem gredo vsi skupaj v hišo, kjer se jim zajutrk poda. Ko je končan, spremijo gosti ženina in nevesto k poroki. Včasi v cirkvi pri svatovski sv. maši pojo svatovsko pesen („Drobtince“, l. 1847 ali iz „Mnemosynon Slavicum“, str. 56.)

Sveti zakon.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri,
Sam stvarnik ga zasadil je;
Svet zakon imenuje se.
Oj srečen, srečen zakon svet,
Kdor hoče v njem le prav živet.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
Bog Oče vsadil prvega,
K' je vstvaril ženo in moža.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri:
Bog sin posvetil drugega,
Po zakramenti zakona.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
In tretjega svet Duh živi,
Ki jimu milosti deli.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
Tri vrhe žegnal večni Bog,
Očeta mater in otrok.
Oj srečen itd,

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
Naj prvi oče zakonski,
Ki svoje lepo oskrbi.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri:
Drug vrh je mati zakonska,
Ko vinska trta žlahtna vsa.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
In tretji vrh otroci so,
Ki kakor oljke rastejó.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Pogajna žlahtne vrhe tri;
Bog Oče, Sin in sv. Duh,
Skrbi za njih vsakdanji kruh.
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri;
Naj sveto drevo zeleni,
Naj zakon žlahten sad rodi!
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri:
Požegnaj jih sam večni Bog,
Požegnaj delo svojih rok!
Oj srečen itd.

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri:
Bog jim življenje, srečo daj,

Po smrti vživat' sveti raj!
Oj srečen, srečen zakon svet,
Kdor hoče v njem le prav živet!

Pesen panonskih Slovencev „o svetem zakonu"; (glej v Macunovem „Cvetju", str. 20.)

Ko svatje iz cirkve pridejo, stopijo precej v ktero krčmo k darovanju ali „šenkovanju", kjer ostanejo kaki dve uri. Od cirkve gredoče vodi nevestin starešina. Ko pridejo do nevestinega doma, odpre starešina vrata in pozdravi domarje, rekoč: „Hvaljen bodi Jezus Kristus! Dober dan vam Bog daj!" Ko se za mizo vsedejo, vstane starešina in nagovori goste tako-le: „Zdaj bodemo zdravico napili, na zdravje ženina in neveste, in tudi na zdravje našega dušnega pastirja, ker so našemu ženinu in nevesti v pričo nas podelili zakrament sv. zakona. Zdaj zanaprej sta poštena mož in žena. Da bi dolgo let živela, v vednej zastopnosti in zdravju, v malih grehih in vednej zadovoljnosti."

S temi besedami pozdravijo po vrsti vsi svati novoporočenca; k pozdravljenju mora vsakdo vstati. Kterim beseda gladko ne teče, se poslužijo mesto preje omenjenih sledečih ali podobnih besedi: „Napijem, kakor so oče starešina napili."

Sledi druga zdravica, ki se zove daritev neveste. „Dobro zdravje cele naše družbe! Na posebno zdravje ženina in neveste! Zdaj napijem naši mladi nevesti, ki nas je s cvetlicami oskrbela, da smo šli ž njo pa z ženinom pred oltar, da bi bili pričujoči pri podelitvi zakramenta sv. zakona. Zdaj bomo zložili dar naši nevesti; jaz bom dal toliko, drugi pa, kolikor kdo hoče." Zdaj godci zagodejo in zapojo:

„Le le sem, le le sem,
Oče starešina,
No darujte mlado nevesto,
Darom no blagom no lepim poštenjem."

Mlada nevesta,
Je tako govorila:
Ko bo sinke ženila, no hčerke možila,
Tedaj vam bo vse povrnila no poplačala." *)

V sredi večerje starešina zopet zdravico napije, in za njim drugi svati po vrsti. Kdor pri tej zdravici količkaj drugače reče, mora kaj za kazen storiti. Zdravica se tako-le glasi:

„V imenu tega, ki nam vse da. V imenu tega, ki je prevzel naš dolg. Ni ga prevzel noben knez, ne kralj, tudi ne

*) Veliko daljša je pesen, kakor jo je podal g. Ripšl v „Slov. Glasniku", 1858. II. str. 183.

svitli cesar, — prevzel ga je sam večni Bog, ki se nas je usmilil, kakor se usmili mati svojih otrok.“

Po tem se zdravice vrstijo, pevske in govorne; največkrat se čuje tole: „Na zdravje cele naše družbe; čeravno je majhna, da bi le bila zveličana, pa enkrat v nebesa poklicana!“

Izmed pevskih zdravic podam le eno:

Na nova zdravica,
Poslušajte jo:
Je 'na ptička zapela,
V slovenski dežel'.

Od solnčnega hribca,
Od vinske gore,
Od sladkega vinca,
K' je farbe lepè.

Še lepši je farba,
Še gorši je žmah:
Zavoljo te družbe
Ga spijem en glaž.

Razveseljevanje pri ženitvanji trpi po štiri dni, od pondeljka do petka. Spat se poda društvo ob polnoči. Zjutra dobijo svati kislo juho, v kterej je tudi kakov grižljej; tega pa treba zamočiti. Zdaj nas pa ni več skrb, kaj bodo gosti počeli. Z vinom si Slovenec hitro pomaga do dobre volje. Godci imajo nalogo za burke in raznovrstne kratkočasnice skrbeti.

Sedaj naj slede vraže ali krive vere pri kmečkih ženitvah Korotancev. (Zapisal nje je ravno tisti Lovro Stepišnik; kar sem drugod izvedel, se ž njegovim poročilom celo vjemlje.) Kedar se kakov starešina z ženinom svatovat poda, pa ga na poti prvi sreča mož, tedaj se bo svatovanje povoljno obneslo; če nje pa sreča naj preje ženska, tedaj ni nič prida pričakovati; oba se vrneta po drugem potu domu.

Kedar pridejo svatovat, ne smejo v hiši dalej od vrat, le samo do srednjega trama (v stropu); še le, ko nje hišni gospodar za mizo povabi, se meja prestopi.

Ženin in nevesta morata imeti pri poroki vso novo obleko in tudi prstana morata biti nova. Če imata kaj ponošenega, ali celó obleko kterega rajnega, bo zakon ostal ali brez otrok, ali pa bodo otroci hitro po rojstvu pomrli.

Med zaroko in poroko zaročenca ne smeta v mlin nositi ne šivati in tudi ne kruha peči, sicer si privabita k hiši bolezni, mrčesa in druge nezgode.

Kedar k cirkvi gredoče svate dež na poti dojde, in nje tako nebeška rosa preje pokropi, ko duhovnik z blagoslovljeno vodo, bodo taki zakonski gotovo obilo bogastva imeli.

Če zaročenca na poti v cirkev veliko darujeta, si bota v zakonu malo prigospodarila.

Kedar svatje v cirkev pridejo, skrbno gledajo, na kteri strani oltarja sveče svetleje gorijo; če je na možkej strani svitleje, bo ženin dalje živel; če je na ženskej strani svitloba veča, bo nevesta ženina preživela.

Kedar si pred oltarjem zaročenca roke podajeta, naj eden drugemu dobro roko stisne. Kdor prvokrat močneje prime in trdneje stisne, temu se mora pozneje v zakonu drugi vselej pokoriti.

Ko svati okolu oltarja gredo, stopa nevesta urno za ženinom, tako, da se mu v pete zadene. Če nevesta tako stori, bo pozneje v zakonu vsako reč zasledila in vse zvedela, kar mož stori.

Kteri zaročenih po obhodu okolu oltarja prvi spregovori, bo moral tudi pozneje prvi besedo ponuditi, če se kedaj spreta.

Kedar gresta ženin in nevesta se svojim društvom iz enega doma na drugega, kjer bota pozneje stanovala, meče pri obhodu nevesta po svatih lanene glavice ali tudi pšenico. Ko na stalni dom pridejo, dirja nevesta v kuhinjo in tam nekoliko požebra (moli) pred ognjiščem in vrže kakov denar v peč, potem pa odide zopet v hišo.

Gospod Drag. Ferd. Ripšl je v „Glasniku“, (1858. II. 164—198) popisal „Svatbine navade štajerskih Slovencev okoli Laškega.“ Vse je blizo tako, kakor v bistriškem okraju. Le samo izmed uganjk, ktere stavi starešina nevestin starešini ženinovemu, nektere sem postavim.

1. Koliko klinov imajo nebeške lojtre? — Deset, namreč božje zapovedi.

2. Ktera drobtina je najslajša? — Sveto rešnje telo.

3. Kaj je to: 4 noge, 5 rok, dvoje človeških trupel in vendar ena sama duša? — Duhovnik na prižnici in lesena roka s svetim razpelom.

4. Po kteri cesti še nobeden ni hodil ne vozil? — Po rimski.

5. V kterem kraljestvu ni tatov? — V nebeškem.

6. Kteri svetnik v cerkvi največ vidi? — Kteri bliže okna stoji.

7. Kteri svetnik je najmodrejši? — Kteri knjige v rokah zaprte ima.

8. Kteri svetnik je najmočnejši? — Sv. Leopold, ki cirkev na roki drži.

9. Kaj storimo vsi prej ko vstanemo? — Vležemo se.
10. Ktera palica je naj teža? — Beraška.
11. Ktera stvar je naj močneja? — Polž, ki svojo hišo po svetu nosi.
12. Kaj še manjka dobro izdelanemu škornju? — Par.

Znamenito se mi zdi pri tem popisu tudi to, da se usedajo za mizo vedno od solnčnega izhoda proti zahodu. Ravno tako poroča g. Jos. Staré, (v svojej knjigi: „Die Kroaten“, str. 132) da se hrvatski gostuvanjščaki vozijo, če je le možno, od solnčnega izhoda proti zahodu.

Bodi še tu pristavljena pesen, ki se poje prvi večer pri razpletanju neveste. Zapisal si jo je rajni župnik v Lembachu, g. A. Lah. (Glej „Drobt.“ 1847. 257.)

Dekliški stan zdaj zapusti,
Bogu, Mariji izroči;
Bugu zahvali lepo se,
Ki srečno njo ohranil je.

Dozdaj je dekle svoja b'la,
In lehko je prepevala:
Je trgala si rožice,
Ki so družice njene b'le.

Po logu so prepevale
Ji ljube, drobne ptičice;
Ji dobro srečo vošile,
Ji tud' prijazne grlice.

Po bistri vodi plavale
So mimo nje tam ribice;
Pozdravljale so njo z glavó.
Ker bila je dekle mladó.

Pa kako hitro mimo je,
Veselje odletelo vse;
Tud' rožce se vsule so,
Ki mlada leta venčajo.

Razpletite ji portice,
Ki so dekleta lepšale:
Ne sme jih žena več nosit',
Za vsel' jih mora zapustit'.

Prelepi jeni pantelci,
Zeleni ino pisani —
Za vselej jih zdaj zapusti,
In pečo zakonsko dobi,

Zdaj ljubi rožni venec svoj,
Iz glave dene ga nocoj:
Le samo s tem tolaži se,
Da ni ga prej zgubila še.

Zdaj dene pušelce na stran,
Ker stop'la je v zakonski stan;
Veselje njeno bili so,
V prihodnje niso več za njo.

Je bila srečna deklica,
Bo tudi žena zakonska;
Vsa volji božji se poda,
In ne bo sram nje zakona.

Ženitovanjske običaje v Framu, na izhodnjem znožju Pohorja, je kratko popisal Jurij Caf v Vrazovi zapuščini. (XII. zv 8. štev.) „Pri nas gredo po končanem gostovanju vsi gosti še enkrat okolu mize. Ko sem nje prašal, kaj to pomeni, so mi odgovorili: To je naša „ornga“. Po mojih mislih spominja omenjena navada na nekdanje darovanje neveste.“ (Povedal č. g. Janez P. v Zdolah.)

Ženitvanjske obrede panonskih Slovencev nam je pa Josip Karba, kmet na Krapju, popisal (v „Slovenci“ v štev. 16, 17, 18 od leta 1875, pa v „Slov. Večernicah“, leta 1882, str. 56—80.) Iz tega spisa posnamem sledeče:

Ena najveselejših narodnih veselic na lepem Murskem polju je brez dvombe „gostüvanje“.

Kedar roditelji svojemu sinu hočejo izročiti posestvo, potreba je, da si prijemnik izbere družico, koja ga bo podpirala. V ta namen si naprosi mladenič poštenega in pridnega moža znanca. Ta možak, starešina imenovan, gre z mladenčem neki večer, navadno le v sredo ali soboto, v hišo izvoljene; to se imenuje v ogledi hoditi. Starešina naznani dekličnim starišem namen prihoda. Poprosi namreč, hočejo li biti tako dobri in privoliti, da vzame navzočen mladenič jihovo hčerko za drugarico svojo. Ako je starišem ljubo, in če je tudi deklice volja, mu obljubijo. Potem napravijo na urečeni dan pogodbo zavoljo herbije ali dedščine.

K zapisavanju idejo navadno v sredo ali soboto. Po končanem zapisavanju podasta se vsak na svoj dom, ter skrbita za daljne korake. Mladenič napravi dva svojih najboljših prijateljev, da bi mu bila družbi, to je, strežnika na dan poročevanja. Njegovo željo mu rada izpolnita. Tudi sneha si skrbi za dve svatevci v isti namen. Seveda ne smejo tudi pozabiti na kuharico in na dva pozavčina. Posel pozavčinom kaže že beseda sama; ona pozavljeta ali vabita rodbino, znance, prijatelje, sosede ženihove in snehine na gostijo.

Pozavčina prideta nekega dne k snehi, kder se prav ponosno opravita in okinčata. Za klobuk dobita oba veliko kitico ali „štacünski püšlc“ s trakom; razun tega dobita na ramo dolge svilnate trake, eden na desno, drugi na levo Na suknjo ob pojasu prišpičijo jima pisan robec, enega ali tudi dva. Enemu se izroči boben, drugemu tromba. Napovedo se jima hrami, kder imata koga pozvati na svatbo. Tako odideta zvesto spolnjevaje svojo službo; hodita od vasi do vasi, lomastita iz hrama v hram; ropočeta, trombentata, skačeta sem ter tja po stezi, da se jima vse smeji; rada kličeta ljudi k sebi, da jim natočita „žegna“, ker tudi „džürdž“ z vinom seboj nosita. Vsi ti običaji, so skoraj celo isti, kakor na Hrvatskem. (Primeri: Jos. Stare, „Die Kroaten“, str. 130.) Kamor v naznačeno hišo prideta, pozdravi eden pozavčinov domače tako-le: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Jeli so Vaš hišni oče doma ali ne? — V koti na peči sedijo, pa se močno hudo držijo. — Ali zakaj pa bi se oni hudo držali; mija bi morala žalostna biti, ki vašega poštenega hrama nisva mogla najti. Mija sva Vas žalostno iskala tam doli pri Radgoni, pa tam gori pri Razkrižji, ter sva šla po enej zelenej trati do ko-

lena po blati, ino sva potovala po globokem dolu, pa nisva videla inam, ko gor pa dol. Tam sva našla devojko z imenom kristjanka; jena mladost je bila 90 let. Mija sva jo pitala, če bi znala za Vaš pošten hram. Ona nama hitro odgovori: Znam. pa vama ne morem povedati; potem je stegnola nogo, in s peto nama je pokazala k Vam domov. Prišla sva prav, kajti stoji pisano: Kteri išče, tisti najde; kdor trka, onemu se odpre.

Zdaj pa poslušajte sveto evangelije, koje nam je popisal sv. apostol in evangelist Janez v drugem poglavju od 1—11 vrste. „Tisti čas je bilo ženitvanje v Kani na Galilejskem . . .“ Tega pa se Vi, dragi kristjani, nič ne bojte, da bi se nam to zgodilo, da bi nam vina zmanjkalo. Mija z mojim tovaršem imava od naše pivnice dolg ključ; kedar se eden nositi naveliča, pa drugi nastopi. Vina bomo dosti imeli. — Morebiti bi Vi mislili, da nebi imeli dosti mesa jesti. Mija z mojim tovaršem sva kupila enega vola; totega sva zaklala, pa sva nasekala ž njega tri kadi in tri prepadi. Govedine bomo zadosti imeli.

Morebiti bi Vi mislili, da braskega mesa (svinjetine) ne bomo dosti imeli. To bomo tudi imeli. Mija z mojim tovaršem sva kupila enega prešička, kot enega volička. Znate, pa se nam je vendar pri njem en „špajs“ pripetil. Ko smo ga šli lovit, sva mija deklo pitala: Pokaži nama, v kterem hlevu je. Ona nama resno pove: Tu notri je. Tje sem jaz svojega tovarša poslal. On ga je iskal, pa ga nije mogel najti. Dekla pa mu je rekla: Mora biti notri; saj sem ga sinoči notri zaprla. Potem sem svojemu tovaršu podal noter grablje. On ga je pridno iskal z grabljami; listje je vse na en kup zgrabil, prešička pa le ni našel. Poleg hleva je ležala nekšna stara metlja, s ktero mu jaz hitro postrežem. Tovarš je začel zmetati po hlevu, a prešiček je skočil izpod borovega lista. Dekla pa je vendar tako brza bila, da je hitro krilo podržala, pa še tak bi jej bil skoro ušel. Potem smo ga z zvijačo in velikim trudom zaklali. Braskega mesa bomo zadosti imeli.

Tudi zabeljavati nam bo mogoče. Slanina je bila težka okolu 9 stotov. Po vitlu smo jo gor vlekli; med tem se nam je pa vitlo utrgalo, in se nam je velika nesreča zgodila. Slanina je namreč dol padla, predrla je devet obokov, a pod devetim je na pajčini obvisela.

Morebiti bi si mislili, da ne bi imeli s čim črevljev mazati, če bi jako plesali. Zato se nič ne bojte! Toti prašiček je takšno salo imel, da mija z mojim tovaršem nisva znala, kam bi je spravila. Našla sva pa vendar lešnjakovo luščino, ter sva je tje shranila. To Vas naj nič ne skrbi, da ne bi imeli s čim črevljev mazati. Pa poleg tega se je nesreča zgodila. Toto salo je bilo plivko, zato sva je djala na okno. Priletela pa je senica,

velika kakor telica, se je na okno poleg sala vsedla, lepo zapela in — se salom odletela. Toraj si morate škornje že doma dobro namazati.

Morebiti bi Vas zamogla noč prehiteti. Nič se ne bojte! Postelje že dobite. Mija z mojim tovaršem sva ustrelila senico; jeno glavo že 14 dni 14 bab skube, pa so že tri parme polne perja naphale. Za postelje bova že midva skrbela. Vendar se ne zanašajte na to; znabiti bi morali v slami spati. Midva z mojim tovaršem imava groblje, ka Vam smeti iz kečke pograbljati zamoreva.

Morebiti da Vas petek tam najde. O tem se le tudi kar ne skrbite. Mija z mojim tovaršem sva Muro užgala, on tam doli pri Radgoni, jaz pa tam gori pri Razkrižji. Zdaj pa sva tri voze rib domu postavila: eden voz krapov, eden voz ščuk, eden voz pa menkavcev. Krapi bodo za može, ščuke za žene, menkavci pa za samiške dekleta.

Morebiti bi si Vi, ki bodete na gostüvanje prišli, mislili, da ne bi imeli miznega orodja. Že 14 dni 14 kovačev v zapečku nože in vilice dela, s črnimi suknjami in črnimi mustači, ki jim pravimo — kebri.

Morebiti si Vi mislite, da bi ne bili dobre volje, da ne bi imeli igrcev. Tistih bomo dovolje imeli. Le vzemite seboj plitve žepe pa bistre noge. Če imate kakšno staro srebro, vzemite je seboj. Mi bomo tam takšne ljudi imeli, ki nam bodo vse to menjali.

Morebiti bi si vi mislili, kako bi se to zgodilo. Naš mladi ženih in sneha sta hodila po logih in kraj vode. Ko sta tako med seboj gučala, sta tudi videla, ka so ribe na par, pa ptice na par. Rekla sta: Tudi midva se vzemiva, bova tudi lep par. Tisto pa tako znate, da človek človeka trikrat potrebuje.

Ko dete na svet pride, treba mu koj babice in kume. Babica je v plenice povije, kuma je pa pri krstu drži in na mesto jega odgovarja, ker še dete ne more govoriti.

Drugič kedar se človek ženi, si tudi ne more sam pomagati; zato potrebuje dva starešini za svedoka pri sprejetju sedmega svetega zakramenta, in dve posnehalji ali svatevci.

Tretjekrat pa, kedar človek umerje, tudi rabi najmanje dvoje ljudi, da mu napravijo rakev in ga spravijo v črno zemljo, iz ktere ga do sodnega dne več ne bo.

Morebiti bi Vi rekli: Vija nam nista nič povedala, kamo pa kako? Ženih J. J. in sneha J. J. Vas lepo pozdravljata in prosita, da bi se potrudili na gostuvanje priti. Ne iščite nikakšnega izgovora proti, kakor so včinili tisti trije bogatci, od kterih sv. evangelije pravi, da nje je gospodar na gostovanje povabil. Vi se imate torej v nedeljo k J. J. gotovo postaviti, jako zarana. Tam bomo imeli mali zajutrek; od tod vozili se bomo k

sv. maši, da nja dva tam v cirkev sprevodimo, da zadobita zakrament sv. zakona. Tam odsod pa se bomo vozili nazaj v B.; kedar pa tam popijemo in pojémo, bomo odrinoli na C.

Ko pozavčina to branje končata, dobita sladkega vinca in mastne pečenke, da sta bolje srčna in spretnejša za burke.

Pozavanje ali vabljenje traja po več dni, kakor pač razmere zaročencev dopuščajo.

Po srečno dovršenem odkazanem poslu zamenita pozoviča pisano obleko in drugo ropotijo z navadno opravo. Na domu ženinovem ali nevestinem treba rokave zavihati in se pripraviti na delo, — mesarija je juna naloga; koljeta prešiče in goveda. Jima je tudi na skrbi, da dovozita potrebnega vina iz vinograda domu. Nazadnje še pripravljata mize in klopi ali stole v sobo, nabirata pri sosedih tudi mizno orodje: sklede, krožnike, kozarce itd.

Kuharica ureduje z drugimi ženskami perotnino, pripravlja potem za peč močnate reči, kakor: bosmane z različnimi podobami, štruce, kruh itd. pa tudi tort ne sme manjkati.

Vse to je znamenje, da je dan zdavanja ali poroke že pred durmi, posebno pa, kedar že vidiš, da imajo nevesta in svatevce lase nasukane, kteri se imajo v lepo kito splesti. Tudi krojač je že naredil in prinesel novo obleko ženihu in z družbama, a šivilja je svoje delo dogotovila za sneho in svatevce. Črevljarja hvalijo, ker je tako lepo zbil lehke šolne in črevlje po novej modi z zguzanimi sarami.

Zvečer pred osodepolnim dnevom zberejo se sosedje k malej večerji v hiši ženihovej, da se pogovore, kako bo kaj jutre, kdo bo vozil ženiha, kdo nevesto, kdo igrce itd. Ta sestanek je vsikdar prejšnji večer. Navadno se vrši zdavanje po postavno opravljenih vozovih v nedeljo popoludne ali v ponedeljek, najrajše pa v sredo.

Odločeni dan je seveda vse živo. Voz za vozom prihaja k ženihovej hiši; razlega se žvenkljanje zvončekov, ki jih majejo lepo okinčani konji; čuje se streljanje, koje oskrbljujeta združbi. Tudi igrci ne zaostajejo se svojimi vsakojakimi trobentami in žveglami; veliki boben mora zraven biti. Tam vidiš vihrati občinsko zastavo z grbom. Gostovanjščaki, kar jih je možkih, imajo vsi kupljene kitice za klobuki, ali pa na prsih prišpičene, a ženske dobivajo rožmarin. (Pesen, ki se peva, ko nevesti venec na glavo polagajo, se hrani v Vrazovej liter. Zapuščini, v V. zvezku, na listu 22. Pis.)

Po končanem zajutreku odpravijo se po nevesto. Združba naznani prihod se strelom iz pištole. Pred vrati se malo pomudijo, ker je navada, da si od hišnega gospodarja vstop še le izprositi morajo. Vrata pri snehinem domu so namreč zaprta, da

nikdo ne more noter. Ko prišleci od zvunaj trkajo, čujejo iz prikleta pitanje: Kdo je: Kaj bi radi? Zvunaj odgovarjajo: Dobri prijatelji iščejo ono zgubljeno ovčico; zdi se nam, da je v tem hramu. Odprite nam! Kedar se jim odpre, vstopijo v hram in kaj prigriznejo, ali pa vsaj napajajo.

Zdaj vzeme nevesta slovo od svojih starišev, (pesen, ki se pri tem poslavljanju poje, se najde v Vrazovej zapuščini, v V. zvezku, na 11. listu. Pisat.) a združba jej odkaže kola za njo pripravljena, in tako oddrdrajo brzo proti cirkvi. Ako vodi cesta skozi ktero vas, koje se svatje ogniti ne morejo, prigodi se dostikrat, da nagajivi mladenči kakšno drevo prek ceste položijo, ter tako svate za nekaj časa zamudijo, ker si morajo sami drevo odvaliti in si tako pot narediti.

Ko se sveto opravilo konča, odidejo gostje iz cirkve; le poročenca sama pomolita še nekaj dalej v cirkvi.

Domu se vrnivše sprejme kuharica pri durih s hlebom kruha in nožem. Nevesta vzeme kruh in ga prereže, v znamenje, da bo ona zanaprej v tem hramu drugim kruh pekla in rezala.

Če se je mladenič priženil k hiši, poprosi snehine stariše, bi li smel stopiti pod njihov krov; če se je deklica primožila, poprosi ona jegove. Prošnja se se ve da nikdar ne odbije.

Po teh obredih gredo vsi svatje v hišo, kjer se že jedilo in pijača pripravlja, ter posedejo za mizo. Najimenitniši kraj odmenjen je, kir se že samo ob sebi razume, poročencema; po tem sedi na enej strani svatevca in združba za njimi starešina in drugi gostje. Pozavčina strežeta pri obedu. Pomolivši začnejo tišiti prazne želodce, ter sčasoma zabavljati o domačih šegah in navadah, ki so različne po občinah; napivajo si zdravice, šalijo se in si kratek čas delajo.

Za kuharico in igrce pobirajo se darovi. Pobirač dobi v kuhinji kuhačo prelomljeno na dva dela, ter s spleteno slamo skupaj zvezano, in prosi za peneze, da bo kuharici mogoče kupiti si novo. Isto tako prosi za igrce kažoč košček trobente. (Pesen, ki se poje, ko nevesto zvečer razpletajo, se bere v Vraz. zap. V. zvez. list. 22. Pis.)

Gostovanje traje včasi po 4 do 5 dni. Plesišče si odberejo pri občanu, kteri ima veliko sobo. Starejši ljudje ostanejo za mizami pogovarjajoči in šaleči se pri dobrej kapljici; kar pa je nemirnišega, hiti za igrci, da se malo nadrče. Dvanajsta ura po noči nje navadno že zvabi k počitku. Drugi dan, brž ko zora napoči, zberejo se veseli in šegavi ljudje in nakradejo po vasi vsakojakih reči. Kar kje najdejo, vse znosijo skupaj v ktero klet, kojo zaklenejo. Kedar pa ljudje vstanejo napravijo na primernem kraju družbo, ter po cele ure one nakradene reči oddajejo. Razume se, da drugemu ne prodajejo, kakor lastnikom

dotičnih reči; zato pa čakajo tudi prodajalci na peneze, dokler zadnji iz Gradca ne prikobaca.

Ko dražba mine, ali že tudi preje, je zajutrek. Potem se pa zbere več svatov, pa gredo od hiše do hiše, po tako imenovanih „jütršnicah“, vganjajoči vsakojake burke in norije. Nekteri so našemani ali drugače smešno napravljeni, in se kratkočasijo tako do tretje ure popoludne.“ (Tako blizo piše vrli Josip Karba.)

Pisatelj teh vrst je hotel te zanimive obrede videti, in se je vozil radi tega na imenitno gostovanje na K . . . . . evem domu v Borecih, v župniji sv. Križa na Murskem polju. Vse se ravno tako vrši, kakor je popisano.

Ženitvanje v P a v l o v c i h pri Ormožu na Panonskem. Popisal nje g. Andrej K . . . .

Kadar se hoče mladenič ženiti, mora iti v ogledi, ako še ni z nevesto poznan, ktero hoče snubiti; če pa je že poznan, potem si mora dovoljenja od njenih starišev izprositi. V ogledi ide navadno v večer, pa tudi v jutro, in vsak dan lahko gre, samo v torek in petek ne sme iti. Prvokrat ide ženih sam, ter se nekoliko pogovarjajo pri nevesti, in potem pove kaj bi rad. Če so voljni mu nevesto dati, mu pripravijo večerjo ali pa zajutrk, kakor pač pride. Ko pa gre drugokrat, gre starešina ž njim. Ako mu nevesto obečajo, se pogovarjajo o raznih rečeh, o gospodarstvu, in kedaj bodo šli jutrne delat.

Kadar so jutrno napravili, gredo k zapisovanju. Tisto nedeljo, ko sta prvokrat ozvana, imajo zaroke, in sicer pri snehi. Tje se poda od večera ženih se starešino, včasi tudi se stariši. Ko pride taj, vsedejo se k mizi, in prične se pojedina. Pred jedjo dá sneha ženinu beli robec in šopek iz rožmarina; on pa jej dá srebrnino, premoženju svojemu primerno. Tudi drugi gosti dobijo enake šopke.

Ako sta že drugokrat ozvana potem prideta kakih pet dni pred ženitvijo dva možaka, navadno neoženjena, pa vendar precej prebrisana, k nevesti, pravijo jima — pozavčini. Eden je nevestin, drugi ženinov. Nevesta potem oba opravi, da gresta pozvat rodbine na gostuvanje. Na klobuku imata kupljene šopke z dolgimi rudečimi in belimi traki, v roki ima vsak kolikor mogoče ukribljeno in zvihano palico, na njej pa zopet šopek in mali zvonček. Na levej rami imata tudi kupljene šopke; okolu vrata pa, in okolu ledja imata rudeče robce. Ravno tako tudi v prsnikovih žepih, ki pa na pol vun visijo. Potem pa jima napolni sneha džurdže z vinom, in te obesita čez desno ramo. Tako opravljena gresta pozavat gostov, najpred starešine, potem druge rodovine.

Ko prideta pred hram, kjer hočeta vabiti, ustreli vsak enkrat iz pištole. Potem pa gresta v hišo in eden norce uganja, drugi pa mu pritrjuje, in v teh šalah je pozovejo nag ostijo. Med potom dajejo iz džurdžev znancem piti, potem jim je morajo tam, kjer vabijo, zopet dopolniti. Pravijo, da imajo notri snehino mleko. Kadar sta tretjič ozvana, ide ženin s svojimi gosti ob določenem dnevu in uri po sneho. Ženihovi gostje se zberejo na ženihovem domu, snehini pa na snehinem. Ženinovi gostje imajo pred. kakor gredo po sneho, malo južino. Med tem pa se sneha opravlja. Pred so bile neveste belo oblečene, zdaj pa navadno pisano, z vencem na glavi. Zraven pa še ima vsak možki po eno svatevco.

Ko se ženin se svojimi svati bliža nevestinemu hramu, skrije se sneha v zadnjo hišo in pazi, da bi mogla pred ženina videti, kakor on njo, da bi potem v zakonu tudi njena beseda veljavo imela, ne samo ženihova. Snehin starešina, pa nekoliko gostov, pričakuje ženina na pragu pred vrati. Drugi gosti pa ostanejo v hiši. Ko pride ženin s svojim starešino in drugimi gosti, pozdravi starešina ženihov na pragu stoječega snehinega starešino. Ta mu odzdravi in potem različna prašanja dá, na ktera mora odgovoriti, drugače jih v hišo ne pusti. Snehin starešina: Od kod ste prišli? Ženinov mora odgovoriti: „Od svetega križa“ vse drugo je napačno in ne velja. Potem vpraša: Kaj ste doma pustili, se seboj vzeli, po poti vsakemu dali, pa še sem prinesli? Odgovor: Boga. Dalje vpraša: V čem ste prišli? Odgovor: V veri, upanju in ljubezni. Kdo je svete tri kralje krstil? Kdo je bil Cebedejevih sinov oče? Kadar je starašina, če tudi s pomočjo drugih, vprašanja rešil, vpraša ga nevestin starešina kako znamenje ima: Ženinov starešina pokaže šopek, ki ga je pri zarokah dobil. Potem pa potegne tudi nevestin starešina svojega iz žepa, da vidi, če sta res enaka. Kadar so vse dobro rešili, gredo v hišo. Tukaj pa nevestini gostje vsi okolu mize sede, vsak ima košček lesa in papirja, ter pišejo; eden pa po hiši gor in dol hodi in narekuje, seveda tako, da nobeden ne razume, kaj oni pravi. Ko je ženin došel v hišo, ostavijo ti pisanje, in ta, ki je drugim narekaval nje praša, kaj bi radi. Starešina pa odgovori: Tako stvar, ki je našej par, ter postavi ženina zraven svatevce v sredo hiše. Na to dovedejo v hišo starko v raztrgano obleko zavito, zraven pa še na palco oprto. Zdaj pa reče starešina: Tota je dobra; le shranite jo; potrebovali jo bodemo za v koruzo ali v proso, da ga ne bodo ptiči jedli. Ko starka odide, dovedejo vsakdanje oblečeno deklo. Tota je tudi dobra, odgovori starešina: naj le ostane pri nas; bode svinjam in kravam polagala. Za tem pridejo se snehino svatevco in jo postavijo zraven ženihove svatevce.

Med tem pa, ko v hiši par iščejo, gre sneha gor po lestvici, in sicer toliko klinov navzgor, kakor hoče, ali ker mlade snehe tega ne vedo, tako visoko, kakor jej kuharica ali ktera druga zvedena ženska veli, in sicer za tega delj, da bi si število otrok odmerila.

Kadar so svatovce pustili v hiši, gredo po sneho. Ta goste pozdravi, ter segne ženihu v roko. Sedaj jima napravi ženihov starešina malo pridigo, kako naj bi se v zakonskem stanu zadržala; potem se vsedejo h kosilu. Pozavčin donese zdaj zaboj s „pušlici“ in ga postavi pred nevesto, vzeme krožnik, ter ga pomoli snehi. Ta vzame po dva šopka, ju dene na krožnik, ter reče: Jaz podarim starešino z malim darom; naj ga podari Bog z večim! Na to nese pozavčin šopka starešini in njegovi soprugi. Ko si vzemeta šopke iz krožnika, dene starešina srebrnino na krožnik, kak pač premore, in reče: Jaz podarim nevesti mal dar, naj podeli Bog večega. In to se zdaj ponovi tolikokrat kolikor parov je. Po dokončanej pojedini gredo gostje iz hiše na voze, da bi se vozili k zdavanju. Zadnja vseh gostov ideta ženih in nevesta, in sicer vodi ženih nevesto za roko, ter ide ritanski pred njoj čez prag, ker to povzroči srečen porod.

Pri vožnji do cirkve se ženih in nevesta vozita v sredi vozov, in sicer ženih pred nevesto. Vino, ktero pijejo pri poroki, nosi ženihov pozavčin. Po poroki in molitvi podajo se iz cirkve, vendar ne sme nevesta pred pregovoriti, kakor ženin, ker ga drugače pozneje vedno z jezikom klesti.

Zatem gredo v krčmo, in za kake dve ali tri ure potem domu, da zamorejo kuharice doma obed ali večerjo napraviti.

Ko pridejo na snehin dom, donesejo hišni oče ali mati snehi kolač kruha, da ga razreže na četiri kosce. Navadno je kolač že deloma razrezan, le nekoliko se še drži, da ga lože zraven razreže; če kolača zraven ne načne, potem pravijo ljudje, da se je zlagal, in laž je toliko veča, kolikor veči zob nastane. Ta razrezan kolač potem položijo na četiri vogle mize. Zakaj pa da kolač ravno na četiri kosce razreže in ga na vogle mize položi, nisem mogel izvedeti. Potem gre sneha v kuhinjo, poskusi zelje, da bi potem debelejše glave zrastle, ter dene kuharici nekaj denarja na za to nalašč pripravljen okrožnik, pa tudi vsaki dekli spusti nekaj svetlega v razne posode. Potem še pogleda po hlevih, kjer tudi še dekle in hlapci stoje, da bi kaj dobili, in za tem se poda v hišo.

Zdaj se še le prične to, kar kmet „gostuvanje“ imenuje, namreč največa pojedina. Ko nastane mrak, okoli hrama vse „pomelajev“ mrgoli. Pomelaje zovejo dečke, kteri niso gostje, pa vendar pridejo po mastnih puranih in sladkem vincu gledat, in navadno tudi kaj dobe. Ti različne burke uganjajo. Tako postavim

napravijo kamelo. Dva močna in precej gibčna dečka zvežejo skupaj tako, da sta s hrbti drug proti drugemu obrnena. Prednji ima iz debelega papirja napravljeno glavo z dolgim vratom in to drži v roki; zadnji pa ima v roki šibnato metlo, kakor rep. Čez oboje je pa ponjava pokrita. Ponjava je erjuha iz debelega platna, tolika, kakor dve ali tri navadne erjuhe; potrebuje se za sušenje zrnja. Na tako pokrita dečka se vsede tretji se sablo in čisto nenavadno opravljen, ter to pošast jezdi v hišo.

Ko pride kamela v hišo, začne z repom tako okol sebe mahati, da so takoj vsi za mizo po klopeh. Prednji pa glavo čez mizo pomoli, ter sega z roko skoz votel vrat po krape, potico, meso in kar dobi. Te in še mnoge druge burke povzročijo dosti smeha in zabave. Zunaj pa tudi marsikaj hudobnega napravijo. Včasi razdenejo voz in ga na slemenu zopet zložijo, najteže reči prenesejo na sosedov kraj itd.

Ko pride polnočna ura, gre sneha iz hiše, ter si sneme venec iz glave, in čez nekoliko časa gredo spat.

Nevesta slovo jemlje od dekliškega lepotičja:

Prelepi moji pantelni,
Nicoj te vi zapuščeni,
O polnoči zabuščeni,
Nikdar vas več nem nosila.
Prelep leščeči venček.
Nicoj boš ti zapuščeni.
O polnoči zapuščeni'
Nikdar te več nem nosila.
Prelepa ti džundž partica,
Nicoj boš ti zapuščena,
Opolnoči zapuščena,
Nikdar te več nem nosila.
Z Bogom lep moj ledik stan,
Nicoj še boš mi ti oddan,
Za zakon bom te oddala,
Nikdar te več ne (bom) mela.

(Vraz. zapuščina, zvezek V. list. 23.)

Nekteri gostje pa še pijejo in plešejo nekoliko časa, potem pa tudi odidejo. Kteri so blizo, gredo vsak na svoj dom spat, drugi pa se podajo na odločene prostore.

Drugo jutro ideta ženin in nevesta k maši, gostje pa še vsak na svojem ležišču smrčijo. Ko prideta od maše domov, začenjajo drugi vstajati. Ko so se napravili, gredo z godci, kterih pri nobenem ženitovanju ne manjka, po jutrncah, Najpred gredo k starešini. Potem gredo k drugemu gostu, in tako vse skupaj

zopet na gostuvanje privedejo. Ako je ženitovanje, kakor navadno, v zimi in če je sneg, se včasi s četirimi voli vozijo, in na saneh sedi jeden na borovici. Totega pa prebračajo, kolikorkrat le morejo. Eden izmed teh pa ima „cekar“, ter pri vsakem, po kterega gredo, krade, kar zamore v cekar djati. Ko se domu vrnejo, je dražba, kjer se vkradene reči „licitrajo“. Vsak svoje zlicitira in naposled tata obsodijo, ter ga položijo na klop. Zdaj donese eden slamnjačo, mu jo dene na križ in šteje, kolikokrat ga je rabelj že udaril; ko zadnjekrat mahne, odvzame slamnjačo ali jerbas, tako, da po njem doleti. Ko se norija konča, je že obed pripravljen. Proti večeru pa začne sneha slovo jemati od očeta in matere, in vse postane nekako otožno. Nekaj gostov gre se zaročencema na ženinov dom, drugi pa še ostanejo in se potem v noč razidejo. Na ženinovem domu pa se še gostijo celo noč in, če je premožen kmet, še drug dan. Ali zdaj je veselja in popivanja konec; ženih in sneha morata začeti za prihodnjost skrbeti.

Prvo nedeljo po ženitovanju še imajo malo pojedino, ki jo imenujejo „prvišče“. Pri tem obedu so večidel posli, kuharice pa starešina; mladi mož in žena pa jim strežeta.

Žetev.

Če kdo srp v hišo (sobo) prinese, ženjice dež iz njive nažene. (Hujbar.) Ob žetvi je šega, da se za žnjeci ali ženjkinjami nabrano klasje ali latovje v venec zveže, kterega mladi deklici na glavo denejo, ino tako ž njo popevajoče domu idejo. (Krempelj, „Dogodivšine“ 239.) O žetvi je navada, da ženjkinje iz nabranega pšeničnega klasja venec spletejo, ter ga za „likof“ na večer gospodinji na glavo položijo; za to dobijo piti. (Mat. Slekovec.)

Domača živina.

Hlapcem in vsem, ki živini nastiljajo, prepove se na vilah steljo v hlev nositi, sicer se živina hudo med seboj bode. (Pavlovci.) Če krava na paši črez ptičje gnezdo stopi, mleko izgubi. (Pavlovci.) Kedar kmet z rali pride, mora plug s smuke vzeti, da si konji bolje počinejo. (Pavlovci.) Če kmet na semenj žene in se živinče iz hleva grede nazaj ozira, bo gotovo prodano. Na semnju pa je treba posebno paziti na kravji rep; ima krava na repu dvojne barve dlako, je dobra mlekarica. (Škarnjice.) „Lilek“, t. j. mačjo kožo dajejo svinjam, da rajši breje postanejo. Svinj ne smeš z metlo biti, sicer piščeta lovijo. (Radgona.) — V Rušah vrže kmet ono vrv, na kterej je kravo iz semnja prignal, na drevo in jo pusti tam viseti. — Krava zgubi mleko, če stopi na človeški sled, kterega napravijo deca s petoj okolo se vrteči. (Li-

banja. Vestnik I. 15.) Če krava mleko zgubi, mora gospodinja kravo prvlje, ko na pašo gre, s pastirjevimi bregušami dobro zbiti. (Sv. Bolfenk. Vestnik I. 45.) Kedar krave prvokrat na pašo ženejo, jih s capo pečušnjico, s ktero se piskri prijemljejo, po gobci namažejo, ker se te rajše pasejo. Pri tej priliki tudi vsakej kravi nekaj dlak iz repa vrežejo, pa dlake vseh vkup zakopljejo, ka rajše skupaj ostanejo. (Dragotinci. Vestn. I. 46.) Če se mleko siri, mora gospodinja kupiti nov pisker, ga nadojiti pred solncem, in z mlekom vred vreči v zakurjeno peč; to škodi onemu, ki je te nevolje kriv. (Okóslavci.) V kot hleva je dobro obesiti živo krastačo, da bodo krave več mleka dale. (Kremberg.) Od nekega hrama v Savcih si zarad dveh sosedov ne upajo živine na občinski pašnik goniti, ker se boje, da jim soseda napravita, da se kravam mleko spridi. Ravno tem ljudem ji konjederec ta nasvet dal: Pomolzeno mleko tiste krave, ktero je čarovnica „obrala“ naj hitro, dokler je še toplo, v nov lonec prelijejo, potem pa pred solnčnim vzhodom v lonec ustrelijo. Tako bode tistemu krava padla, kteri je pomolzeno poškodoval. („Gosp.“ 1874. str. 229.)

Pod kopanjo (korito) se devlje glaževina (steklo) in živo srebro, naj bi svinje ne poginjale. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Živine se ne sme z obeljeno šibo tepsti, da mleka ne izgubi. (Sv. Jurij na Ščavnici.) Ako se v spomladi, preje ko so se začele krave pasti, vsakej kravi kos repa odreže, in če se ti kosi vsi skupaj v eno jamo na travniku ali na pašniku pokopljejo, tedaj se bodo krave vedno skupaj pasle. Kdor kako žival po nedolžnem ubije, ga bo na sodnji dan pred Bogom tožila. (Sv. Jurij na Ščavnici.)

Žolcpah.

O razmerah te spodnje-štajerske Švice poroča prof J. A. Zupančič tako: „Led in sneg zapreta v pozimskem času samotno pokrajino popolnoma vsem tujcem, in le iz koroške strani prigazi včasi kdo tudi v pozimskem času semkaj. Kar se pozno v jeseni in po zimi drugod po svetu godi, se zve v Žolcpah še le v spomladi ali po letu. Ako v pozimskem času duhovnika k umirajočemu pokličejo, kar se pa ne zgodi v enej zimi lehko več ko enkrat, pride ponj 20 do 30 mož, ki pot nadelujejo. Živež je pač tisti, ki se tam dobiti zamore. Govedina je redka pikazen, pač pa postrežejo tujcu gostoljubno s postrvami, jerebicami, z mesom divje koze in — z ovsenjakom. Prašal sem, ko sem leta 1815. tam hodil, gospoda župnika (Matija Kajfež se je rodil l. 1745. v Toplicah pri Novem mestu; kot župnik je bil umeščen v Žolcpahu l. 1803; umrl je ravno tam, 78 let star, l. 1823. Pisatelj po Orožnovem: Dekanat Oberburg, str. 140.), ali ni v Žolcpahu

nobenega vračnika. Gospod me je zavrnil: Ga ne potrebujemo. Tukaj navadno ne poznamo drugih bolezni, nego eni umerjejo vsled visoke starosti, drugi pa raz pečine popadajo.

Župančič: Pa vsaj se ne ubijejo kar vsi, ki se v ktero globočino prekucnejo. Kdo pa onim pomaga, ki so si roko ali nogo ulomili?

Župnik: Zlomljene kosti vrači eden izmed tukajšnjih priprostih kmetov. Pred nekaj dnevi si je ravno moj cirkovnik nogo ulomil, pa mislim, da bo brž dober.

Župančič: Ali že dolgo tukaj živite?

Župnik: Trinajst let, in želim tudi tukaj umreti. Zrak in voda sta izvrstna, in se bojim, da bi me bolezen ali celo smrt pograbila, ko bi se kam drugam selil. Moji župljani, zdrav in krepek rod, so nepokvarjeni in pridni.

Župančič: To je vse prav lepo; vendar je pa žalostno življenje v takej samoti, kamor se nič ne izve, kar se drugod po svetu godi.

Župnik: Ali Vas to srečnega stori, če imate vsak dan priložnost časopise prebirati?

Župančič: Srečnega me to ravno ne stori; vendar sem pa ud velike človeške družbe in me miče izvedeti, kako se kaj drugim godi.

Župnik: Ko bi res to, kar čujemo, le veselo bilo! Verujte mi!

V tej tihotnej samoti se lehko prav mirno živi, in si ne želim nič boljšega. Sem tudi svoje dni okušaval veselje prijazne tovaršije, zdaj pa sem, kakor vidite, samotar. Vendar — experto crede Ruperto — kdor svet čisto zapusti, se veseli veliko veče in stanovitniše sreče, nego se le komur koli sanja.

Umolknil sem. Čudil sem se s prisrčnim veseljem tej stanovitnej zadovoljnosti s takimi razmerami, ki bi razvajenemu meščanu pripravljale le močen dolgčas, in kjer bi ga gole pečine le smrti spominjale. Tako ima o sreči in nesreči vsak svoje misli. Zadovoljnost in srečo lehko povsod najdeš; če si njo le v svojem srcu zvesto ohraniš, nje tudi na vsako mesto s seboj prineseš. Če je pa ljubi mir iz ubogega srca izginil, ne bodeš je našel sreče tudi v kraljevih, zlatih dvoranah ne. Tukaj je krepko pogorsko dekle, ki s cokljami po kamenju ropoče, se na palico opira in veselo pesen vriska, srečneje, ko nežna, občutljiva gospica, ki na svilenih blazinah sedi in dolgočasno iz klavirja Beethovnove ali Mozartove melodije kleplje. Pobožni samotar, ki moleč ostudno lobanjo poljublja, zamore celo v istej meri srečen biti, ko živahen mladenič pri svojej nevesti, ki je lepa ko lilija.“ („Ausfeng von Cilli nach Sulzbeuh. J. A. Suppantschitsch. Marbg. 1826. str. 33—36.)

Ko sem leta 1863. v Žalcpah prišel, sem našel ravno tako ljubeznivega župnika Janeza Jemca, z enakimi nazori, kakor nje nekdaj gojil župnik Kajfež. Tudi ranjki, ki se je rodil l. 1809 v Studencu na Kranjskem, je bil ves zadovoljen in je ostal tukaj skoz 33 let župnik, in tu je tudi umrl. Naravine lepote, ki se kaže tod stermičemu očesu, pa menda ni moči lepše opisati, kakor jo je naslikal vladika Slomšek v svojej pesni, kojo je zapisal 21. junija l. 1861. v spominsko knjigo v župnikovem dvoru v Žolcpahu, ko je zadnjokrat te gorate kraje obiskal. Naj torej tudi tukaj sledi:

Slovo Žolcpaškim planinam:

Z Bogom hčere stare matere, mogočne Slave;
Košata Radoha, visoka Ostrica,
Gorjata Rinka in zobata Olšova!
Povzdigajte Slovencem bistre glave,
Naj bojo vrli sini Slave!

Dereča Drava, svetla Sava in Savina,
Mogočne vode in slovenske sestre tri,
Vsaka po svoji stezi neprenehoma hiti,
In te uči, slovenska rodovina!
Kako se zadobi modrina.

V nebesa kažejo mogočni velikani,
V nebesa vzdigajmo mi srce in okó:
Slovencem luč naj sveta vera bo!
Le bistrimo si glave, ne dremajmo zaspani,
Drugim rodom prodani.

Orjaške glave starodavne, le trdno stojite!
Za pravico in resnico trdno stati
Hočmo tudi mi, da bode slava naša mati:
Vi, bistre reke, nam pa neprenehoma rosite,
Naj bodo naše dela rodovite.

O noši v Žolcpahu glej sostavek: „Savinjčani“. O lastnih imenih kmetij in posestnikov v Žolcpahu je pisal Fr. Štifter v „Vestniku“, (1873. str. 168—170.)

KAZALO.

Stran

Alenčica. Glej sost. Krsnik 77
Sv. Andrej. apostol 1
Atila pa grob njegov 1
Jaga baba 2
Ježi baba. Glej sost. „Jurjevo“ in „Sv. Neža“ . . . . 63 in 119
Šiška baba. Glej sost. Sv. Neža 119
Vehtra baba 2
Sv. Barbara 2
Baroda. Glej sost. „Blisk in grom“ 8
Bčele 4
Belič. Glej sost. Laber 85
Sv. Benedikt 4
Běšů in Vědă 4
Binkošti 5
Bizjaki. Bezjaki. Lileki. Prljeki 5
Sv. Blaž 6
Blisk in grom 7
Boč 9
Bogdal 9
Bolhe 9
Borovica. Glej sost. „Spreobrnenje sv. Pavla“ 220
Botrinstvo 9
Božič 11
Bradavice 17
Deseti brat ali deseta sestra 17
Brodarjenje. Glej sost. Plavičarji 150
Coprnija 18
Cvet sveče ali treske 30
Cvetke 30
Čatež 32
Veliki četrtek 32
Čučkanje. Glej sost. „Svečnica“ 224
Bobov ded. Glej sost. „Sv. trije kralji“ 73
Božja deklica. Vila. Morska deklica. Divje dekle 32
Poljsko delo in hišno opravilo 34
Denarji cvetijo 34
Denarji, ki se v narodnih pesnih omenjajo 35
Detelja. Glej sost. „Coprnija“ 18
Povodne device. Glej sost. o „Škratu“ in „Gestrinu“ . . . 228 in 40
Devištvo 36

Stran

Dež 36
Črne šole dijaki 37
Dimek 37
Div. Glej sost. Pohorje 157
Srečni in nesrečni dnevi. Glej sost. Srečanje 221
Doda 37
Dómlatki 37
Domoljubje 38
Dorastlost 38
Duhovi različnih copernic 39
Dušno 39
Sv. Florijan 39
Forežina. Glej sost. „Krsnik“ 77
Gaber 40
Gestrin 40
Gliste brijejo 40
Glistnik Glej sost. gliste brijejo 40
Godba, ples in petje 41
Steklena gora 44
Slovenske gorice 44
Gosenice. Glej sost. Pust. 196
Velika gospojnica 45
Groblje 46
Grah 46
Grbi 46
Sv. Gregor. papež 54
Grlice 54
Haloze in prebivalci njihovi 54
Hudir pleše po goslih. Glej sost. „Pust“ in „Božič“ . . 196 in 11
Hudovirniki 56
Huškanje. Glej sost. Spreobrnenje sv. Pavla 220
Igra 56
Ivanje 56
Zlate jabelka 58
Volčje jame 58
Sv. Janez. apostol 58
Sv. Janez in Pavel 58
Sv. Janez iz Nepomuka 59
Jazbec. Glej sost. „Svečnica“ 224
Močnate jedi 59
Jelnk. Glej sost. „Ptiči“ 190
Jerebika 62
Sv. Jožef 62
Jurjevo 63
Kače 65
Babja kaša. Glej sost. „Vehtra baba“ 2
Sv. Katarina 67
Kihanje 68
Sv. Kilijan 68
Kokolica 68
Kokoši ali kure 68
Kol 69
Koledniki 69
Svinjske koline 70
Kombal 71

	Stran
Konec sveta	71
Konj	71
Kopriva. Glej sost. „Veliki četrtek"	32
Koruza. Glej sost. „Pust" in „Posmojeni petek"	147
Kositev	72
Košuta. Glej sost. „Pust"	196
Kozel z zlato brado Glej sost. „Krsnik"	77
Babilonski in morski kralj. Glej sost. „Krsnik"	77
Sv. trije kralji	73
Krave	74
Krčma	75
Krès. kopalo. jarilo. sabotŭka	75
Kresne cvetlice	76
Krhljak. Glej sost. „Božič"	11
Sv. Krištof	76
Križpotje ali razkrižje	76
Krojač	77
Krsnik	77
Krst. Glej sost. „Rojstvo"	206
Krstovščak	82
Krt	83
Kuc kruh. Glej sost. „Božič"	11
Močen kruh. Glej sost. „Sv. trije kralji"	73
Veseli kruh	83
Vsakdanji kruh	83
Krvotok	84
Kučma. Glej sost. „Božič"	11
Kuga	84
Kukovica. Glej sost. Ivanje	56
Kulda. Glej sost. Blisk in grom	7
Kurent	84
Laber	85
Labus	85
Zlata ladija. Glej sost. Krsnik	77
Lasanje pri novej jedi	85
Lastavice	85
Lepa Leksa. Glej sost. Binkošti	5
Telesna lepota	86
Ledeni les in Medeni les. Glej sost. Cvetna nedelja	116
Leskove šibe. Glej sost. „Pust" in „Božič"	11
Babje leto	87
Didino leto. Glej sost. „Jurjevo"	63
Novo leto	87
Staro leto	88
Lintvert. Pozoj. Zmaj	89
Lisica. Glej sost. Pust	196
Loterija	91
Divji lovec	91
Lovljenje vojaških novincev	92
Sv. Lovrenc. mučenik. Glej sost. „Rojstvo in krst"	206
Sv. Lucija	93
Luk. čebula. Glej sost. Božič	11
Lukman in Lukmanca. Glej sost. „Binkošti"	5
Mačeha	93
Mačka	94

Stran

Maj ali mlaj 94
Marant 95
Sv. Margeta 95
Sv. Martin 95
Martinčjak 95
Sv. Matevž. Glej sost. sv. Jožef 62
Kralj Matjaž 95
Mavrica ali božji stol 96
Medved. Glej sost. „Svečnica“ 224
Megle 96
Meglenščak ali močerad. Glej sost. „Kače“ 65
Mejniki 97
Mere ali posode v nar. pesmih 97
Mesec 98
Mesta, ki se v nar. pesmih imenujejo 100
Nova maša 102
Šest rimskih maš 103
Metla 103
Sv. Mihael 103
Sv. Miklavž 104
Miza 105
Mlatiči 105
Mogile 105
Mora, Truta 106
Movje, Morje, Mavje, Navje 106
Divji mož 108
Povodnji mož 110
Solnčni mrak 114
Mravlje 114
Mrzlica. Glej sost. Trešljika 239
Štirideset mučenikov 114
Muk 114
Muren 115
Mythologični kraji na slov. Štajerskem 115
Nastop službe 115
Nebo je odprto. Glej sost. „Sv. trije kralji“ in „Božič“ . . 73 in 11
Prva adventska nedelja 115
Angeljska nedelja 116
Botriška nedelja. Glej sost. „Vuzem“ 252
Cvetna nedelja 116
Ruška nedelja 116
Trojička nedelja 117
Neték. Glej sost. „Nar. pripovedke“ 175
Nevesti venec na glavo pokladajo 117
Nevidljivost 118
Sv. Neža 119
Volčje noči. Glej sost. „Šent“ 226
Nohti 119
Narodne noše 119
Novačenje 125
Nož 125
Obedovanje 125
Obešenci 125
Obilnjaki 126
Obiskovanje 126

Stran
Obiskovanje Device Marije 126
Obrano je dete 126
Ogenj 127
Oko 128
Omej ali lisjak 128
Hišna opravila. Glej Poljsko delo . . . . . 128 in 34
Oranje. Glej sost. Vel. petek 147
Orožje 128
Žlezni otok 129
Palčnik. Glej sost. „Krsnik in Labus“ . . . . . 77 in 85
Pastirji 129
Pekel 134
Pepelnica 136
Perunika. Glej sost. Božič 11
Pes 137
Pesjani in Pesoglavci. Glej sost. Polkonji 160
Narodne pesni 137
Živalske pesni 142
Pésničarji in Ščavničarji 142
Nar. pesniki 145
Sv. Peter in Pavel 146
Dvanajst petkov posta in molitve 147
Posmojen petek 147
Veliki petek 147
Cerkveno petje 148
Solnčne pike 150
Pisanje pisem 150
Plavičarji in brodarjenje 150
Pljuvanje 152
Ploh. Glej sost. Pust 196
Podlasica 153
Podložnost 153
Podnarečja 154
Pohištvo 155
Pohorci 157
Pokanje z biči. Glej sost. „Jurjevo“ 63
Pokop. Glej sost. „Smrt“ 216
Mursko polje 159
Ptujski poljanci 159
Polkonji. Pesjani in Pesoglavci 160
Polž 161
Popotniki 161
Posavljani 162
Kvaterni post 164
Postelja 164
Božje poti 165
Pozdravljanje 173
Praprot. Glej sost. „Božič“ in „Rastline“ . . . . . 11 in 200
Predenje. Glej sost. „sv. Miklavž“ 104
Preglavica 174
Nar. pregovori in reki 174
Presmec, bresmec. Glej sost. „Cvetna nedelja“ in „Vuzem“ . . . 116
Prihod župnikov v novo duhovnijo 175
Nar. pripovedke 175
Priseljencem se domovinska pravica podeli 187

Stran

Prislovice. Glej sost. „Pregovori“ 174
Proso manejo 187
Prošnja 188
Nar. psovke 189
Ptiči 190
Puga 195
Pust 196
Rabolj. Glej sost. „Jurjevo“ pa „Vol in Rabolj“ pri sost. „Vuzem“ 63 in 252
Raki 199
Rakša 199
Rastline 200
Repa. Glej sost. „Pust“ 196
Repatica 203
Zlata riba. Glej sost. „Muk“ 114
Ris, bajeslovna žival 203
Ris, kolobar. Glej sost. „Božič“ 11
Ritanski hoditi 203
Solnčna ročkica. Glej sost. „Jurjevo“ 63
Kozji rog. Glej sost. „Jurjevo“ 63
Rojenice. Sojenice 204
Rojstvo in krst 206
Janževa roka. Glej sost. „Rastline“ 200
Rokovnjači 211
Rusa 212
Sanje 212
Savinjčani 213
Sek. Glej sost. „Krsnik“ 77
Ses. Glej sost. „Krsnik“ 77
Skakanje prek otrok 215
Solnčna skledica 216
Skok. Glej sost. „Kače“ 65
Smrt in pokop 216
Velika sobota 220
Sojenice. Glej sost. „Rojenice“ 204
Somovica. Glej sost. „Mesec“ 98
Spreobrnenje sv. Pavla 220
Živo srebro 221
Srečanje. srečni in nesrečni dnevi, sreča 221
Sredpostna sreda 222
Središčani 222
Stalnik ali božični kruh. Glej sost. „Sv. triji kralji“ in „Božič“ . 73 in 11
Stanovališča 222
Stramor 224
Sumper 224
Svarda. Glej sost. „Blisk in grom“ 7
Svečarji. Glej sost. „Svečnica“ 224
Svečnica 224
Ščavničarji. Glej sost. „Pesničarji“ 142
Šent 226
Šetek, Šotek, Dèdȕ 227
Šišmiš 227
Sv. Školastika 227
Škopnik 228
Škratec 228
Sv. Štefan 231

Stran

Tatrmen 233
Tatvina 233
Teharje 234
Telovo 234
Tepešnica 234
Terilje 235
Terjančenje 235
Tikve 235
Tobakarji 236
Toča 237
Sv. Tomaž 237
Torklja 238
Trešljika 239
Trgatev 240
Trot. Glej sost. „Krsnik“ 77
Truta. Glej sost. „Mora“ 106
Tvor 240
Udarec z bukvami 240
Uganjke ali zagonetke 240
Umetniki 241
Umivanje 241
Uroki 242
Sv. Uršula 243
Sv. Valentin 244
Vancaš 245
Vedomec 245
Velenjak 245
Sv. Velko in sv. Češko. Glej sost. „Jurjevo“ 63
Veržejci in Lemberžani 245
Vesina. Glej sost. „Krsnik“ 77
Vesnik. Glej sost. Jurjevo 63
Vasovanje 246
Vetri 247
Vetrih 247
Vidovina 248
Vile 248
Sv. Vincencij 249
Vino 250
Vnebohod Gospodov 251
Voda 251
Vol in Rabolj. Glej sost. „Vuzem“ 252
Božji volek 251
Volkodlak 251
Vonvel. velikan. Glej sost. „Nar. pripovedke“ 175
Voza, temnica 252
Vož 252
Vožnja 252
Vrana in sraka. Glej sost. „Vnebohod Gospodov“ 251
Vratič. Glej sost. „Gliste brijejo“ 40
Sv. Vrban 252
Vrkolca 252
Vuzem 252
Zakon 254
Domača zdravila 254
Zibel 257

Stran

Značaj štaj. Slovencev 257
Zobje 258
Zrebrčnost 258
Solnčno zrkalo. Glej sost. „Jurjevo“ 63
Zvezde 258
Žaba 260
Bele žene. Glej sost. „Rojenice“ 204
Divja žena. Glej sost. „Rojstvo in krst“ 206
Ženitev sploh 261
Ženitev med korotanskimi Slovenci na Štaj. 265
Žetev 282
Živc. Glej sost. „Movje“ 106
Domača živina 282
Žolcpah 283

180C35

DR 1372 .P3 IMS
Pojek, Josip,
Crtice iz dusevnega zitka
staj. Slovencev

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5. CANADA